

T.C.

E G E Ü N İ V E R S İ T E S İ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

**MASALLAR ARACILIĞI İLE TOPLUMSAL CİNSİYET
ROLLERİNİN KADINA YÖNELİK İNŞASI: İZLERKİTLE
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

Jülide İSHAKOĞLU

Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı

İZMİR

2020

T.C.

EGE ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

**MASALLAR ARACILIĞI İLE TOPLUMSAL CİNSİYET
ROLLERİNİN KADINA YÖNELİK İNŞASI:
İZLERKİTLE ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

Jülide İSHAKOĞLU

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nahit Erdem KÖKER

**Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı
İletişim Araştırmaları Yüksek Lisans Programı**

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Jülide İSHAKOĞLU

Numarası : 92160002091

Anabilim Dalı : Halkla İlişkiler ve Tanıtım

Tez Başlığı (Türkçe) : MASALLAR ARACILIĞI İLE TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN
KADINA YÖNELİK İNŞAASI: İZLERKİTLE ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Tez Başlığı (İngilizce) : CONSTRUCTION OF SOCIAL GENDER ROLES AGAINST WOMEN BY
FAIRY TALES: A RESEARCH ON AUDIENCE

Tez Savunma Tarihi : 17.01.2020

Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Doç.Dr. Nahit Erdem KÖKER

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Doç.Dr. Mine YENİÇERİ ALEMDAR

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Dr.Öğr.Üyesi Mustafa YALÇIN

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle

Oy çokluğuyla

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum Masallar Aracılığı ile Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kadına Yönelik İnşası: İzlerkitle Üzerine Bir Araştırma adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Jülide İSHAKOĞLU

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, bir iletişim aracı olan masalların, kültür toplumunda yerine getirdikleri toplumsal cinsiyet rollerinin incelenip, masalların kültür toplumundaki işlevini araştırmak amaçlanmıştır.

Yapılacak göstergebilimsel çalışma ile cinsiyet rollerinin görseller ve metin üzerinde nasıl işlediğini anlamlandırmak ve yapılacak görüşme ile de görsel ve metin ile bir bütün olan masalların çocuklar üzerindeki toplumsal cinsiyet etkisini gözlemlemek amaçlanmıştır.

Bir bireyin kişisel inşasında önemli bir yere sahip olan masalların toplumun temel taşlarından biri olan cinsiyet rolleri üzerindeki etkisini araştırmak topluma yarar sağlayacak ve eşitlik bilincine katkı sağlayacaktır.

İstanbul

Jülide İSHAKOĞLU

13.12.2019

ÖZET

Bu çalışma masal kitaplarındaki görsel temsillerin çocuklardaki cinsiyet rollerine etkisini incelemek amacı ile hazırlanmıştır. Araştırma, İstanbul ilinde ikamet eden 27 çocuğa kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın ilk aşamasında konu ile ilgili literatür taraması yapıp, derlenmiştir. Araştırmanın ikinci aşamasında ilk olarak incelenmek için seçilen iki masal kitabının görselleri Barthes ve Saussure'ın göstergebilimsel analiz yöntemleri ile incelenmiştir. Ardından görseller çocuklara yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile gösterilerek cinsiyetçilik bazında sorular yöneltilmiştir. Katılımcı çocuklardan elde edilen bulguları incelemek için içerik analizinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda 11 tema ile kodları belirlenerek literatürle desteklenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, masal kitaplarında cinsiyet rolleri net bir şekilde ayrılmıştır. Makyajlı ve süslü olmak kötü kadın imajı çizerken, doğal olmak iyi kadın imajı çizmektedir. Erkeklerin soyluluk algısı ön plandadır ve hatalı erkek karakterler edilgen bir biçimde resmedilmektedir. Buna nazaran hatalı kötü kadın karakterler ise kötü resmedilmektedir. Masal kitaplarının temsilinde kullanılan renkler kız ve erkek çocuklarına göre ayrılmıştır (mavi ve pembe). Ev işi, temizlik, yemek yapmak gibi eylemler kadına atfedilmektedir. Erkeğin yol göstericiliği ve kahraman oluşu algısına sıklıkla yer verilmektedir.

İçerik analizi sonuçlarına göre erkeklerin kadınlardan üstün olduğu (uzun boy, yaşça büyük olma, mesleklerle üstünlük, kılıç kullanabilme) durumlar vardır. Bunun yanı sıra çocuklar masal kitaplarındaki kötü karakterlerin süslü (makyajlı, ojeli vs.) iyi kadınların ise sade olduğunu düşünmektedir. Çocuklar pembe renkli masal kitaplarını kadınlara, erkek renkli olanı ise erkeklere uygun görmüştür. Erkekleri tasvirlerinde çocuklar erkeklerin güçlü, kahraman, atlı, mavi giyinen karakterler olduğunu düşünmüştür. Kadın tasvirlerinde ise en ön planda olan sıfat kadının güçsüzlüğü üzerinden ilerlemiştir. Özellikle araştırmaya katılan kız çocukları iyi bir kadın karakterin kılıç kullanabileceğini veya avcılık yapabileceğini düşünmemektedir. Masal kitaplarındaki görsellerdeki hayvanlar da çocuklara göre cinsiyetlerine ayrılmaktadır. Güzel ve alımlı olan hayvan karakterler dişi iken, güçlü ve kendinden emin duruşlu

olanları erkek olarak nitelendirmişlerdir. İçerik analizi verileri ile göstergebilimsel analiz verileri birbirleri ile uyuşmaktadır ve literatürle tutarlıdır.

Araştırmaya katılan kız çocukları tasvirlerde daha başarılı bulunmuştur ve çalışmaya katılmaya daha hevesli bir eğilim göstermişlerdir. Ancak cinsiyet rollerine bağlılıkları erkek çocuklarıkinden çok daha fazla olmuştur. Çalışmaya katılan tüm çocuklar cinsiyet rollerini içselleştirmekte ve normalleştirmektedir ve masal kitaplarındaki cinsiyet rolleri onlara son derece normal gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Masal, Cinsiyet, Cinsiyet Roller, Göstergebilimsel Analiz, İçerik Analizi

ABSTRACT

This study was prepared to examine the effects of visual representations in fairy tale books on gender roles in children. The research was carried out by reaching 27 children residing in Istanbul province by using the snowball sampling method.

In the first stage of the research, a literature review related to the subject has been done and compiled. In the second stage of the research, firstly the visuals of the two fairy tale books chosen to be examined for were analyzed by the semiotic analysis methods of Barthes and Saussure. Afterwards, visuals were shown to children through semi-structured interview technique and questions were asked on the basis of sexism. Content analysis was used to examine the findings obtained from the participating children. As a result of the research, 11 themes and their codes were determined and supported by the literature.

According to the results of the research, gender roles are clearly separated in fairy tale books. Being makeup and fancy creates a bad woman image while being natural creates a good woman image. Men's perception of nobility is at the forefront and faulty male characters are passively illustrated. In comparison to this, faulty bad female characters are depicted badly. The colors used in the representation of fairy tale books are divided according to boys and girls (blue and pink). Actions such as housework, cleaning, cooking are attributed to the woman. The perception of men guiding and being a hero is frequently mentioned.

According to the results of the content analysis, there are cases when men are superior to women (height, age, superiority with professions, using swords). In addition, the children think that the bad characters in fairy tale books are fancy (with make-up, nail polish, etc.) and the good women are plain. The children approved pink fairy tale books for women and men colored for men. In his portrayal of boys, the children thought that men were strong, heroic, equestrian, blue-dressed characters. In the depictions of women, the most important adjective progressed through the weakness of the woman. Especially the girls participating in the research cannot think that a good female character can use a sword or hunt. The animals in the visuals in the fairy tale books are also divided by their sex according to the children. While beautiful and

charming animal characters are female, they described the strong and confident attitudes as male. Content analysis data and semiotic analysis data match each other and are consistent with the literature.

Girls who participated in the research were found more successful in depictions and showed a more eager tendency to participate in the study. However, their commitment to gender roles was much higher than that of boys. All children participating in the study internalize and normalize gender roles, and gender roles in fairy tale books seem extremely normal to them.

Keywords: Fairy Tale, Gender, Gender Roles, Semiotic Analysis, Content Analysis

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	xii
GÖRSELLER LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Tezin Amacı ve Önemi	4
1.3. Sınırlılıklar	5
1.4. Literatür Taraması	6

İKİNCİ BÖLÜM

MASAL OLGUSUNUN İNCELENMESİ

2.1. Masalın Tanımı	14
2.2. Masalın Kaynakları	16
2.3. Masal Türleri	19
2.4. Masalların Sınıflandırılması.....	22
2.5. Masalların Özellikleri.....	24
2.5.1. Masal Karakterlerinin İşlevleri.....	24
2.5.2. Yer ve Zaman	27

2.5.3. Dil.....	28
2.5.4. Amaç ve Önem.....	29
2.5.5. İçyapı Özellikleri.....	31
2.6. Masalların Çocuklar Üzerindeki Etkileri	32
2.6.1. Dil Gelişimine Etkisi.....	33
2.6.2. Psikolojik ve Bilişsel Etkiler	35
2.6.3. Sosyolojik Etkiler	38
2.6.4. Kişiliğe Etkisi.....	40
2.6.5. Olumsuz Etkileri	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN

3.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Tanımı.....	47
3.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	50
3.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kazanılmasında Etkili Olan Faktörler	52
3.3.1. Aile	52
3.3.2. Eğitim	55
3.3.3. Kültürel Ortam	60
3.3.4. Kitle İletişim Araçları.....	62
3.4. Toplumsal Cinsiyet Rollerine Kuramsal Yaklaşımlar.....	69
3.4.1. Biyolojik Kuram.....	69
3.4.2. Sosyal Rol/Öğrenme Kuramı	71
3.4.3. Bilişsel Kuram.....	73
3.4.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı.....	73
3.4.5. Feminist Kuram.....	74
3.4.5.1. Liberal Feminizm	75

3.4.5.2. Radikal Feminizm	76
3.4.5.3. Sosyalist Feminizm	76
3.5. Toplumsal Cinsiyet Kavramları	78
3.5.1. Eşitlik/Eşitsizlik	78
3.5.2. Ayrımcılık/Pozitif Ayrımcılık	79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Evren ve Örnekleme	83
4.2. Geçerlik ve Güvenilirlik	84
4.3. Araştırma Deseni	85
4.4. Verilerin Toplanması	85
4.4.1. Göstergibilimsel Analiz Yöntemi	86
4.4.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme	87
4.4.3. İçerik Analizi	90
4.5. Verilerin Analizi	93
4.5. Araştırmada Alınan Etik Önlemler	94
4.6. Araştırmacının Rolü	94

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

5.1. Göstergibilimsel Analiz Sonucu Elde Edilen Bulgular	97
5.1.1. G1, G2, G3 ve G4'e İlişkin Göstergibilimsel Analiz	97
5.1.2. G5, G6 ve G7'ye İlişkin Göstergibilimsel Analizler	99
5.1.3. G8 ve G9'a İlişkin Göstergibilimsel Analiz	102
5.1.4. G10, G11 ve G12'ye İlişkin Göstergibilimsel Analiz	104
5.1.5. G13'e İlişkin Göstergibilimsel Analizleri	108

5.1.6. G14, G15 ve G16'ya İlişkin Göstergebilimsel Analiz	110
5.1.7. G17'ye İlişkin Göstergebilimsel Analiz.....	111
5.1.8. G18'e İlişkin Göstergebilimsel Analiz.....	113
5.1.9. G19'a İlişkin Göstergebilimsel Analiz.....	115
5.1.10. G20'ye İlişkin Göstergebilimsel Analiz.....	117
5.1.11. G21'e İlişkin Göstergebilimsel Analiz.....	118
5.1.12. G22 ve G23'e İlişkin Göstergebilimsel Analiz	120
5.2. İçerik Analizi Sonucu Elde Edilen Bulgular	121
5.2.1. “Kötü Kadın İmajı” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular	125
5.2.2. “İyi Kadın İmajı” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular ..	126
5.2.3. “Erkeğe Ait Özellikler” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular.....	129
5.2.4. “Kadına Ait Özellikler” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular.....	130
5.2.5. “Eve bağımlı ve İtaatkâr Kadın” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular	133
5.2.7. “Erkeğin Kadından Üstün Olduğu Durumlar” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular.....	135
5.2.8. “Mesleklere Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular.....	137
5.2.9. “Cinsiyet Ayrımcılığının Olmadığı Durumlar” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular.....	139
5.2.10. “Cinsiyet Algısına Göre Hayvanlar” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular	141
5.2.11. “Karakterlerin Görsel Temsilleri” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular	143

5.2.12. “Cinsiyete Uygun Masal Kitapları” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular	145
5.3. Araştırmacının Gözlemleri	147
ALTINCI BÖLÜM	150
TARTIŞMA	150
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	164
KAYNAKÇA	170
EKLER.....	187
EK-1	187
EK-2	189
TEŞEKKÜR	190
ÖZGEÇMİŞ.....	191

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1: Aarne'nin Masal Sınıflandırması.....	23
Tablo 2.2: Propp'un Biçimbilim Karakter İşlevleri Çözümlemesine Bir Örnek	25
Tablo 3.1: Son Bitirilen Eğitim Kademesi ve Cinsiyete Göre İstihdam	56
Tablo 4.1: Örnek Gösterge Analiz Tablosu	87
Tablo 4.2: "Toplumsal Cinsiyetin Bir Aktarım Aracı Olarak Çizgi Filmler: Sindirella ve Pamuk Prenses Örneği" Çalışmasının Tema ve Kodları	91
Tablo 4.3: "Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algılarının Renkler ve Objeler Üzerinden İncelenmesi" Çalışmasının Tema ve Kodları	92
Tablo 4.3: "Disney Princess Series: More than Your Average Fairy Tales" Çalışmasının Tema ve Kodları.....	93
Tablo 5.1: G1, G2, G3 v G4'e Ait Gösterge Çözümlemesi	98
Tablo 5.2: G5 ve G6'ya Ait Gösterge Çözümlemesi	100
Tablo 5.3: G8'e Ait Gösterge Çözümlemesi	103
Tablo 5.4: G10 ve G11'e Ait Gösterge Çözümlemesi	105
Tablo 5.5: G12'ye Ait Gösterge Çözümlemesi	106
Tablo 5.6: G13'e Ait Gösterge Çözümlemesi	109
Tablo 5.7: G14, G15 ve G16'ya Ait Gösterge Çözümlemesi	110
Tablo 5.8: G17'ye Ait Gösterge Çözümlemesi	111
Tablo 5.9: G18'e Ait Gösterge Çözümlemesi	113
Tablo 5.10: G19'a Ait Gösterge Analizi	115
Tablo 5.11: G20'ye Ait Gösterge Analizi	117
Tablo 5.12: G21'e Ait Gösterge Analizi	119
Tablo 5.13: G22 ve G23'e Ait Gösterge Analizi	120
Tablo 5.14: Görüşmeye Katılan Çocukların Yaş Dağılımları	122
Tablo 5.15: Kötü Kadın İmajı Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları.....	125
Tablo 5.16: İyi Kadın İmajı Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları	127
Tablo 5.17: Erkeğe Ait Özellikler Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları.....	129
Tablo 5.18: Kadına Ait Özellikler Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları	130
Tablo 5.19: Eve bağımlı ve İtaatkâr Kadın Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları	133

Tablo 5.20: Erkeğin Kadından Üstün Olduğu Durumlar Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları	135
Tablo 5.21: Mesleklere Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları	138
Tablo 5.22: Cinsiyet Ayrımcılığının Olmadığı Durumlar Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları	139
Tablo 5.23: Cinsiyet Algısına Göre Hayvanlar Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları	141
Tablo 5.24: Karakterlerin Görsel Temsilleri Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları	143
Tablo 5.25: Cinsiyete Uygun Masal Kitapları İlişkin Kodlar ve Sıklıkları	146

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 5.1: Hansel ve Gretel Kapak Görseli (G1)	97
Görsel 5.2: Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Kapak Görseli (G2)	97
Görsel 5.4: Hansel ve Gretel Kitabının İlk Sayfası (G4)	97
Görsel 5.3: Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Kitabının İlk Sayfası (G3).....	97
Görsel 5.6: Genç Kadın Hali ile Pamuk Prenses (G6)	99
Görsel 5.5: Çocukluk Hali ile Pamuk Prenses (G5).....	99
Görsel 5.7: Son Görseldeki Pamuk Prenses Tasviri (G7)	100
Görsel 5.9: Pamuk Prenses Görseli (G9)	102
Görsel 5.8: Kötü Kalpli Kraliçe Görseli (G8)	102
Görsel 5.10: Avcı Görseli (G10)	104
Görsel 5.11: Prens Görseli (G11).....	104
Görsel 5.12: Pamuk Prenses ve Prens Görseli (G12).....	106
Görsel 5.13: Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Görseli (G13)	108
Görsel 5.14: Metin İçindeki “Pamuk Prenses” Yazısı	110
Görsel 5.16: Metin İçindeki “Çok güzel bir kraliçe” yazısı.....	110
Görsel 5.15: Metin içindeki “Prens” Yazısı	110
Görsel 5.17: Hansel ve Gretel, Babası ve Üvey Annesi (G17)	111
Görsel 5.18: Evin İçinde Hansel ve Gretel, Baba, Üvey Anne (G18).....	113
Görsel 5.19: Ormanda Mahsur Kalan Hansel ve Gretel (G19)	115
Görsel 5.20: Hansel ve Gretel’deki Cadı Görseli (G20)	117
Görsel 5.21: Cadı Evindeki Hansel ve Gretel (G21).....	118
Görsel 5.22: Metin İçindeki “Hansel” ve “Gretel” Yazıları (G22)	120
Görsel 5.23: Metin İçindeki “Kötü kalpli üvey annenin ise bir planı vardı” Yazısı	120
Görsel 5.24: Pamuk Prenses’teki Ceylan (G24).....	122
Görsel 5.25: Hansel Ve Gretel’deki Ceylan (G25)	122
Görsel 5.26: Pamuk Prenses’teki Tavşan (G26)	122
Görsel 5.27: Hansel Ve Gretel’deki Tavşan (G27)	122
Görsel 5.28: Pamuk Prenses’teki Kahverengi Tavşan (G28).....	123
Görsel 5.29: Pamuk Prenses’teki Kaplumbağa (G29)	123

Görsel 5.30: Pamuk Prenses'teki at (G30).....	123
Görsel 5.31: Hansel ve Gretel'deki Kuğu (G31).....	123

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 5.1: Masal Kitaplarındaki Cinsiyet Rollerini Tema ve Kodları 124

KISALTMALAR LİSTESİ

BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi)
CETAD	: Cinsel Eğitim ve Araştırmalar Derneği
HIV	: Human Immunodeficiency Virus (İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü)
KSGM	: Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UN	: United Nations
WEF	: World Economic Forum (Dünya Ekonomik Forumu)

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

İnsanı diğer canlılardan ayıran ve sahip olduğu en önemli ayrıcalıklardan biri olan dil, gücünü ortaya koyabilmek amacı ile devamlı olarak bir değişim içinde olmuş ve türlü ifadeler ile gelişmiştir. Sözü, yani dilin, getirmiş olduğu sanatsal ifade araçlarının başında ise masal gelmektedir (Arıcı, 2012, s. 1).

Pek çok toplumda masallar, günlük hayatın birer parçası olmuştur. Pek çok yetişkin de küçüklüğünde ya da hayatının bir döneminde masalları dinlemiş ya da anlatmıştır. Gündelik yaşamda, özellikle çocukların arzularını paylaşmalarına, acılarını ve yaşadıkları iç çatışmaları ifade edebilmelerine yardımcı olabilecek önemli unsurları içinde barındıran masallar, gerek kültürlerin gerekse küresel bazda toplumun ortak bir bilgeliğini, kültürünü ve bilgisini nesilden nesile aktarabilmek için kullanılan hem sözlü hem de yazılı olan kültürel bir üründür.

Her ne kadar olağanüstülük barındırsa da masallar, kendi içinde, özellikle de çocuklar için bir inandırıcılığa sahiptir (Schinder, 1984: 37; akt. Demirer-Şahin, 2014, s. 23). Pek çok basılı ya da sözlü eser, çocukların anlayabileceği ve içselleştirebileceği bir düzeyde değildir. Hayal dünyası sınırlı olmayan ve gerçek kavramı henüz var olmayan çocukların olağanüstü olaylar ile kendi hayatlarını özümsemelerine neden olan masallar, çocukların toplum içinde yer bulmalarına ve kendilerini keşfetmelerine olanak sağlamaktadır.

Masallar genel olarak, evrenseldir ve yaşlanmaz. Pek çok masal kültürel birikimin bir sonucu olduğu için aynı temaları paylaşabildiği gibi bu durum aynı zamanda kültürler arasındaki farklılıkların da ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir, çünkü her kültürün masalları farklı kültür değerlerine sahip olacaktır.

Masalların kaynakları ile ilgili pek çok farklı görüş mevcuttur. Masallarla ilgili çalışmalar yapan bazı araştırmacılar bu kaynakların temelini köşe taşı oluşturmaktadır. Masallar konusunda literatürün öncüleri olan Grimm'ler masalları,

Hint-Avrupa karışımı masallar ile mitlerin ya da mitolojilerin parçalanmış ya da metafora uğramış olduğunu söyleyerek iki gruba ayırmaktadır (Günay, 1975: 17). Bu görüşün sonrasında gelen araştırmacılar ise bu bilgilerden yola çıkarak genel olarak masalları tarih öncesi görüş (Mitoloji Okulu), tarihi görüş (Hindoloji Okulu) ve etnografik görüş (Antropoloji Okulu) olarak üç ana grupta toplamaktadırlar (Sakaoğlu, 1999; Can Emmez, 2008, s. 10-11). Hangi ekole ya da hangi kaynağa bağlı olursa olsun tüm düşünürler tarafından onaylanan en büyük kabul masalların kültür birikimi sonucu ortaya çıktığı ve anlatıldığı toplumun kültürel özelliklerini yansıttığıdır.

Masallar kaynaklarını bireysel arzulardan almış olsalar da son yüzyıllara kadar genelde halk (sözlü) anlatı geleneğine dayandıkları için, yaşam süreleri toplumsal kabule bağlıdır (Sezer, 2017, s. 4). Bu nedenle de masalar dönemin toplumsal ideoloji ve kabullerinden etkilenecek ona göre şekil almaktadır.

Tarihi bir akış süreci içerisinde bütün toplumlar kendilerini kurmak, kabul ettirmek ve devam ettirmek amacı gütmektedirler. Bu süreç toplumun doğada hazır halde bulunan dinamiklerin üzerine doğal olmayan, tamamı insan elinden çıkan kültürel olguların eklenmeleri ile şekillenmektedir. Tarihsel süreç içerisinde toplumsal olarak üretilmiş sayısız norm, olgu, kural, yasa, ideoloji vs. mevcuttur. Toplumsal cinsiyet de bu sayısız üründen biri olarak literatürde yerini almıştır.

Toplumsal cinsiyet, biyolojik olarak kodlanan maddi bedenlere manevi anlamların yüklenip bu bedenlerin kültürel olarak tanımlanması ve birbirinden ayrılması ile meydana gelmektedir (Bingöl, 2014, s. 108). En özet hali ile kadın ve erkeği, “kadınlık” ve “erkeklik” olarak bilinen rol ve statüler bütünü ile özdeşleştirmektedir. Yapılan bu ayırım, özellikle kadının aleyhine pek çok eşitsizliğin doğmasında başrol oynamaktadır. Kadınlık ya da erkeklik rolleri kültürel süreç ve birikime göre şekillenmektedir. Bu süreç ve birikimlerde toplumda “rol” kavramının gelişmesine neden olmuştur.

Roller, bir toplum düzeninde bireylerin konuları açısından son derece önemli bir durumu temsil etmektedir. Her insan cinsiyetleri, meslekleri, sorumlulukları, çevreleri vb. kıstaslar açısından belli rollere uygun bulunurlar ve bu rollerin içinde olmaları istenir. Ortak bir kültür içerisinde olan bireylerin de o kültürün cinsiyetlerine göre uygun görünen davranışları sergilemeleri de toplumun onlardan beklediği bir şeydir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadın-erkek olarak cinsiyet temelli şekillenen toplumsal rollerden meydana gelmektedir. Kadınlar ve erkekler toplum tarafından ortaya konulmuş olan “senaryolara” bağlı olarak “rollerini” sahnelemektedirler (Dökmen, 2014, s. 29). Rol ile toplumsal cinsiyet uyarlamasında ana fikir bireyin er ve dişi oluşu çerçevesinde şekillenmektedir. Pek çok bilim insanı yaş, statü vb. demografik farklılıkları da toplumsal cinsiyet rollerini ayrıştırmak için kullanmıştır. Evrensel biyolojik özelliklere dayandırılarak yapılan bu ayrımlar hem toplum hem de birey için son derece önemlidir; çünkü bu roller bireylerin toplumda kabul görme olanaklarını ve tarzlarını belirlemektedir. Aynı zamanda roller sayesinde kadınlar ve erkekler sorumluluklarını da öğrenmiş olurlar (Giddens, 2008, s. 506).

Özetle kullanılan terim, cinsiyete dayalı olan kalıplaşmış yargıları veya toplumun belirlediği cinsiyet farklılıkları yansıtmak için kullanılmaktadır. Aslında daha subjektif olarak bakıldığında ise bu terim kadınlar ile erkekler arasındaki ilişkilerden beslenen rollerden ve bu rollerdeki eşitsizlik boyutundan bahsetmektedir. En genel hali ile toplumsal cinsiyet rolleri, toplumun tanımlamış olduğu tanımları bireylerden yerine getirmelerini bekleme durumudur (Dökmen, 2014, s. 29).

Toplumsal roller kadınlara ayrı erkeklere ayrı görev ve sorumluluk yüklemektedirler. Örneğin, kadın cesur olmayandır, kaba-saba davranmaz; buna karşılık erkek de duygusal, nazik ve narin olamaz. Kadın ev içi işleri üstlenirken erkek ev dışındaki işleri üstlenmektedir. Modernleşen bir dünya ile bu cinsiyet rollerinin değişmesi beklentisi olmasına rağmen, henüz gerekli değişiklik toplumlarda yaşanmış değildir. Bunun nedenini araştıran çalışmaların çoğunun ulaştığı sonuç ise kadınların toplumların onlara verdiği cinsiyet rollerini içselleştirdiklerinden dolayı böyle olduğunu söylemektedir. Bunun yanı sıra pek çok kadın ise cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi kabul etmekle birlikte, bu durumun doğurmuş olduğu eşitsizlik ve ötekileştirmenin de farkına varmıştır. Bu sebeple de sosyal ve siyasal eşitlik için çabalamakta ve bu rolleri kabul etmeyi reddetmektedir (Vatandaş, 2007, s. 38-39).

Masallar, her zaman literatürde kabul görmeyen, yeterince ciddiye alınmayan ve önemi yeterince fark edilmemiş bir edebiyat türüdür. Pozitivizm öncesinin mitlerinden ve olağanüstülüklerinden bıkmış olan bilim dünyası için ilgi çekici olmamıştır. Bunun yanı sıra iletişimin temel taşlarından biri olan masalların araştırılmasının önündeki en

büyük engellerden biri araştırıma yapmasında var olan sınırlılıklardır. Kaynağı bilinmeyen, olağanüstülük içeren ve yeterli ilgi ile popülariteye sahip olmayan masalları incelemek oldukça zordur. Halbuki pek çok sosyolojik, antropolojik, felsefi ve psikolojik olguların cevabı masallar, folklor ürünleri ve mitlerde yatmaktadır. Tolkien'in (1947, s. 1) de dediği gibi *“periler diyarı tehlikeli bir ülkedir ve bu diyarda ihtiyatsızlar için tuzaklar, fazla cesur olanlar için de zindanlar vardır”*.

Toplumsal rollerin içselleştirilmesi küçük yaşlarda başlamaktadır. Bir iletişim aracı olan masallar, çocukların hayatlarının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Çeşitli toplum kurallarını ve erdemleri masallarla öğrenen çocuklar, masalları kendilerine örnek aldıkları için de masaldaki olaylar, olgular ve değerler onlara “doğru” ya da “olması gereken” gibi gelebilir. Toplumsal cinsiyet rolleri de bu dinamiklerden biridir. Klasik masalların en etin silahlarından biri göz önünde bulunanın görünmezliğidir. Edebi bir tür olduğu bile unutulmuş masalları dinleyen ya da dinleten, tatlı, boş bir kanmaya tutulmuş, zihinsel bir rehavete uğramaktadır (Sezer, 2017, s. 12). Normal şartlarda entelektüel bir bakış açısı ile iradesi dışında öpülen bir Pamuk Prenses ya da yamyamlık ve terk edilmenin ortasından kalan Hansel ve Gretel olaylarının bir çocuğa anlatılması mümkün bile değilken, masalın sihirli dünyası içinde, romantizm maskesinden kurtulamayan bireylerin masal olaylarını normal karşıladığı görölmektedir. Yalnız masallarda değil, normal toplum düzeni arpıklıklarından biri olan toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıklarının romantizm maskesi içinde normal kabul edilmesi ve gariipsenmemesi bu bilgiler ışığında, normal bir durumdur. Pek çok masalın içeriğinde ve görsellerinde kadın ve erkek arasındaki rol ile statü farkları yoğun bir biçimde hissedilmektedir. Kültürel ürünün bir yansıması olan masallar, dünya genelinde hakim olan ataerkil düzeni pekiştiren bir araç konumundadır. Kadının cinsiyet rollerinin masallarda nasıl algılandığı ve çocukların bu durumu nasıl algıladığı bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

1.2. Tezin Amacı ve Önemi

Bu tez çalışmasında, bir iletişim aracı olan masalların, kültür toplumunda yerine getirdikleri toplumsal cinsiyet rollerinin incelenip, masalların kültür toplumundaki işlevini araştırmak amaçlanmıştır.

Yapılacak göstergebilimsel çalışma ile cinsiyet rollerinin görseller ve metin üzerinde nasıl işlediğini anlamlandırmak ve yapılacak görüşme ile de görsel ve metin ile bir bütün olan masalların çocuklar üzerindeki toplumsal cinsiyet etkisini gözlemlemek amaçlanmıştır.

Bir bireyin kişisel inşasında önemli bir yere sahip olan masalların toplumun temel taşlarından biri olan cinsiyet rolleri üzerindeki etkisini araştırmak topluma yarar sağlayacak ve eşitlik bilincine katkı sağlayacaktır.

Yapılan literatür taraması göstermektedir ki bu alanda yapılan çalışmalar, saha araştırması yapılmadan ya da nicel bir yöntem kullanılarak yapılmıştır. Yapılacak çalışmada nitel yöntem kullanılarak araştırmanın derinine inilecek olması ve çocuklarla iletişim halinde bulunulması, bu alana farklı bir bakış açısı sağlaması ve bundan sonra yapılacak olan çalışmalara ışık tutması açısından önemlidir. Bunun yanı sıra yapılan çalışmaların hemen hemen hepsi, masallarda var olan cinsiyet rollerinin bireyin yetişkinliğinde etkili olduğunu söylerken, bu çalışma, bunun daha çocukluk çağında oturmuş olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

1.3. Sınırlılıklar

- Araştırmacı ile çocuk arasında bağın olmaması: Çocukların, samimi olabilmesi için karşılarındaki bireyi sevmeleri gerekmektedir. Araştırmacı ile çocuğun tanışmıyor olması, öncelikle güven bağının kurulmasını gerektirmiştir. Bu süreçte çocuklardan cevap alma durumu sekteye uğramıştır.
- Araştırmacı ile çocuk arasında bağın olması: Önceden tanınan çocuklarla çalışılması, çocukların şımarmasına ve istedikleri gibi davranmasına neden olmuştur. Araştırmacı görüşmeyi kontrol etmede zorlanmıştır.
- Ailelerin çalışmaya katılmaya çekimser kalması: Aileler söz konusu çocukları olunca her şeyi en ince ayrıntısına kadar öğrenmek istemiş, kimi çalışmaya katılmaktan vazgeçmiştir.

- Zaman sınırı: Örneklemin nitel bir çalışmaya göre büyük olması nedeniyle pek çok kod ve tema ile gözlem ortaya çıkmış ve incelenmesi hususunda zaman sıkıntısı ile karşılaşmıştır.
- Görseller ile incelenebilecek yayınların sınırlı olması: Güncel olarak görselleri incelenebilecek güncel yayınlar oldukça sınırlıdır. Genellikle cinsiyetçilik algısı metinlerde verilmiştir.

1.4. Literatür Taraması

Yapılan literatür taraması göstermedi ki, masalların cinsiyet rolleri açısından incelenmesi ile ilgili pek çok çalışma bulunmasına rağmen, alan çalışması yapılan çalışmalar 3 tane olarak bulunmuştur.

İncelenen çalışmalar, Ulusal Tez Merkezi, Google Akademik, Dergipark, Boğaziçi Üniversite Kütüphanesi, Ege Üniversitesi Kütüphanesi, Researchgate, Taylor&Francis, JSTOR, Springer, Oxford Libraries ve çeşitli yerel kitapçılardan elde edilmiştir. Bu bölümde çalışmalar kitap, makale ve tez şeklinde, kronolojik olarak ve yerli/yabancı literatür ayrılarak düzenlenmiştir.

Küresel bazda yapılan incelemeler göstermektedir ki masalların cinsiyet rolleri eleştirisi bazında pek çok çalışma vardır ve çok eskiye dayanmaktadır. Bu nedenle, literatürde öncü olan ve pek çok kaynağa ışık tutan çalışmalar bu tez içinde yer almıştır. Yabancı literatürde konuyla ilgili kitapların listesine aşağıda yer verilmiştir:

Marie-Louise von Franz (2017) “The Feminine in Fairy Tales” isimli kitabında klasik masallar olarak bilinen Uyuyan Güzel, Kırmızı Başlıklı Kız ve Rumpelstiltskin masallarındaki kadın öğelerini, tam olarak göstergebilimsel bir analizle olmasa da sembollerle incelemiştir.

Bottigheimer (2014), “Fairy tales and society: Illusion, allusion, and paradigm” isimli kitabında kadının, masallar içindeki yerini dönemlere ayırarak incelemiştir. Ona göre, masaldaki kadın, popüler kültürün trendine göre değişmektedir ve özellikle Walt Disney’in eserlerinin buna katkısı büyüktür.

Veronica L. Schanoes (2014) “Fairy Tales, Myth, and Psychoanalytic Theory- Feminism and Retelling the Tale” isimli kitabında, masallardaki kadını feminist bir bakış açısı ile almıştır. Kitabında özellikle anne ve kızları üzerindeki ilişkilerini

incelemiştir. Ona göre masalarda kadınlar, annelik ve genç kızlık sıfatı ile çeşitli sihirli oyunlar yaparak kötülöklere neden olmaktadır; ancak masallardaki erkekler tiplere böyle özellikler verilmemiştir. Erkekler genellikle etkisiz eleman ya da kahraman konumundadırlar.

Orrin W. Robinson (2010), “Grimm language: grammar, gender and genuineness in the fairy tales” isimli kitabında, yalnızca cinsiyet rolleri değil, dil, gerçeklik ve özgünlük dinamiklerini de Grimm masalları çerçevesinde incelenmiştir. Robinson’a göre Grimm masalları, cinsiyet rolleri açısından pek çok klişe barındırmaktadır.

Peggy Orenstein (2006), “Waiting for Daisy” isimli kitabında, masallardaki prenseslere yönelik incelemeler yapmıştır. Ona göre, masallardaki kadınlar, kırılğan, naif ve toplumdaki cinsiyet rolüne uygun “kadınsı” özellikler göstermektedir. Bunları okuyan kız çocukları da benzer şekilde “prenseler” olmak istemektedir.

Donald Haase (2004), “Fairy Tales and Feminism: New Approaches” isimli kitabında on bir makaleye yer verilmiştir. Makalelerde, masallardaki kadın kahramanlar hakkındaki bilgiler yeniden yorumlanmış ve feminist bakış açısı ile ele alınmıştır.

Roberta Seelinger Trites (2001) “Waking Sleeping Beauty: Feminist Voices in Children's Novels” isimli kitabında, peri masallarının çocukları ve genç yetişkinleri nasıl etkilediği üzerine incelemeler yapmıştır.

Cristina Bacchilega (1997), “Postmodern Fairy Tales: Gender and Narrative Strategies” isimli eserinde klasik masalların yeni ve eski versiyonlarının kadınlar ve cinsiyet rolleri açısından karşılaştırmasını yapmıştır.

Lewis C. Seifert’in (1996) “Fairy Tales, Sexuality, and Gender in France, 1690-1715: Nostalgic Utopias” isimli kitabında 1690-1715 yılları arasında Fransa’daki kadınlık, erkeklik ve cinsellik temsillerini masallar çerçevesinde incelemiştir. Bunun yanı sıra yazar yapmış olduğu incelemelerde, ortak kültür ürünü olan masallardaki kültür öğelerinin hangi uluslara ait olduğunu da belirlemiştir.

Yabancı literatürde konuyla ilgili makalelerin listesine aşağıda yer verilmiştir:

Uzma Shaheen, Naureen Mumtaz ve Kiran Khalid’in (2019) “Exploring gender ideology in fairy tales-a critical discourse analysis” isimli çalışmalarında cinsiyet ideolojisi masal çerçevesinde incelenmiştir. Bunun için seçilen masal eleştirel söylem

analizine göre incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre erkekler otorite ve şiddet içeren bir yapıya sahip iken, kadınlar itaakar, kibar ve esprili kurnazlıklarla hayatlarını kurtarmaya çalışmaktadır.

Ashley K. Dallacqua (2019), “Wondering About Rapunzel: Reading and Responding” isimli makalesinde Shannon Hale, Dean Hale ve Nathan Hale’in ortaya koymuş oldukları Wondering About Rapunzel: Reading and Responding to Feminist Fairy Tales with Seventh Graders” isimli grafik romanın çocuklar üzerindeki etkilerini, Uyuyan Güzel’in heteroseksüel matris içinde kadınsı olma gelenekleri içinde incelenmiştir. Grafik roman 7. sınıf öğrencilerine verilerek toplumsal cinsiyet temeli çerçevesinde tepkileri izlenmiştir. Metin ve görsellerde öğrencilerin cinsiyet farklılıklarını fark edebilmeleri için açıklıklara yer verilmiştir.

Brian Attabery’in (2018) “Reinventing Masculinity in Fairy Tales by Men” isimli makalesi, diğer çalışmalardan farklı olarak maskülen bir bakış açısı ile masallar değerlendirilmiştir. Masalların eleştirisindeki kadın yazarlığının ve feminist bakış açısının üstünlüğüne karşın erkeklik formu masallar aracılığı ile yeniden inşa edilmeye çalışılmıştır. Grimmler, Hans Christian Andersen ve diğer kaynaklardan gelen motifleri incelenerek, kültürel normlardan kaçmaya çalışan erkeğin durumu irdelenmiştir.

Luma İbrahim Al-Barezenji (2015), “Women’s Voice and Images In Folk Tales and Fairy Tales” isimli makalesinde kadınların masallarda öncü olduğunu belirtmektedir. Masallardaki iyilik ve kötülük gibi konular, kadınların pek çok kültürde temsilini ve değerini meşru hale getirebilmek için kullanılmıştır.

Pierre Canisius Ruterana (2012) “Children’s Reflections on Gender Equality in Fairy Tales: A Rwanda Case Study” isimli makalesinde Ruanda eğitimindeki geleneksel cinsiyet rollerine masallar ile nasıl meydan okunabileceğini araştırmıştır. Bunun için kendi geleneklerinde Ndabaga masalı örnek alınarak masal 10-12 yaş gruplarındaki çocuklarla tartışılmıştır. Her iki cinsiyet grubundan da çocuklar geleneksel olarak kabul edilmeyecek erkek rollerindeki kadınlara olumlu tepki vermişlerdir. Bunun yanı sıra tüm çocuklar toplumsal cinsiyet rollerinin değişmesinde bir sakınca görmemiştir.

Leslee Farish Kuykendal and Brian W. Sturm’un (2007) “We Said Feminist Fairy Tales, Not Fractured Fairy Tales!” isimli makalelerinde Cinderella gibi klasik masalların feminist versiyonları üzerine incelemeler yapmıştır.

Ella Westland (2006) “Cinderella in the Classroom. Children's Responses to Gender Roles in Fairy-tales” isimli eserinde, Anglo-Amerikan toplumun desteklemiş olduğu Cinderella tarzı peri masallarının “kıızlık” ve “kadınlığı” kısıtlayıcı imajları toplum içinde pekiştirdiğini iddia etmiştir. Araştırmaya 9-11 yaş aralığında 100’den fazla çocuk katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kız çocuklarının prensesi, erkekler çocuklarının ise peri imajını benimsediği görülmüştür.

Lori Baker-Sperry ve Liz Grauerholz (2003) “The Pervasiveness and Persistence of the Feminine Beauty Ideal in Children's Fairy Tales” isimli çalışmalarında normatif kadınsı güzellik idealinin Grimm masallarındaki kapsamını incelemişlerdir. Külkedisi, Uyuyan Güzel ve Pamuk Prenses gibi popüler kültür masallarını inceleyen araştırmacılara göre kadının naif ve güzel olduğu masalların hayatta kalma olanaklarının çok daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Jean Mendoza ve Debbie Reese’nin (2001) “Examining Multicultural Picture Books for the Early Childhood Classroom: Possibilities and Pitfalls” isimli makalelerinde yalnızca masal kitapları değil, çocuklara yönelik olan tüm basılı iletişim kaynaklarını incelemişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre çocukların, kaynaklardan edinmiş oldukları normları inanç, sosyal sınıf, kültür, toplumsal cinsiyet ve yaş tecrübesi olarak belirlemişlerdir.

Angela M. Gooden ve Mark A. Gooden, (2001) “Gender Representation in Notable Children's Picture Books: 1995–1999” isimli çalışmalarında içerik analizi kullanarak masallardaki cinsiyet rollerinin önceki yıllara nazaran azaldığını belirlemişlerdir.

Yabancı literatürde konuyla ilgili tezlerin listesine aşağıda yer verilmiştir:

Irene Van Os, (2018) “Never Mess with Fairland: The Portrayal of Women in Russian Fairytales” isimli tezinde Rus peri masallarındaki kız çocukları ve kadınların portrelerini incelyerek, içgörü, arketip ve sembolik olarak topluma yansımalarını belirlemiştir.

Julie Koehler (2016) tarafından “Kind Girls, Evil Sisters, And Wise Women: Coded Gender Discourse In Literary Fairy Tales By German Women In The 19th Century” isimli doktora tezinde Alman kadınlarının masal analizlerinin araştırıldığı

tezin sonuçlarına göre toplumun ahlaki “ataerkillik” adı altında meşrulaştırılmaktadır. Çeşitli kodlanan eleştiriler kız çocukları ve kadınların çalışma hayatına etki etmektedir.

Yerli literatürde yapılan araştırmalar göstermektedir ki masalları yalnızca masallarla ilgili çalışmalara ulaşmak için masalı yalnızca masal kaynaklarının içinde değil, halk edebiyatı ve mitleri de ele alarak incelemek gerekmektedir. Yerli literatürde konuyla ilgili kitapların listesine aşağıda yer verilmiştir:

Dede Korkut Hikayeleri, Türk edebiyatında çok geniş bir yeri olan, kimi zaman masal kimi zaman hikaye olarak ele alınan bir eserdir. Erken dönem kadın incelemelerinin pek çoğu özellikle bu eser üzerinde olmuştur. Orhan Şaik Gökyay’ın (1973) “Dedem Korkudun Kitabı” isimli eserinde kadınlar üzerinde geniş bir inceleme yapılarak, kadınların Türk mitolojisinde geniş bir yeri olduğu ve özellikle kahramanlık ile analık vasıfları üzerinde durulduğu söylenmiştir.

Muhsine Helimoğlu Yavuz (2002), yayımlanmış olduğu “Masallar ve Eğitimsel İşlevleri” isimli eserinde “kadın kahramanları” 7 ayrı grupta incelemiştir.

Yerli literatürde konuyla ilgili makalelerin listesine aşağıda yer verilmiştir:

Melek Kaygan (2019), “Siyah Pelerinli Kız’dan Kara Peçeli Cadı’ya: Feminist Masal İncelemesi” isimli makalesinde, feminist bakış açısı ile yazılmış masalları inceleyerek literatüre yeni bir boyut kazandırmıştır.

Hasan Güneş’in (2014) “Grimm masallarının çocuklar üzerindeki etkileri” isimli çalışmasında masallar pek çok farklı boyuttan incelenirken kadın boyutu da incelenmiştir. Hasan’a göre, özellikle “anne” olmanın masallarda çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra masallarda, kocası uzakta olan kadınlar genellikle, eşlerine sadık olmayan kadınlardır. Yoksulluğun kadınlar için iyi niyet özelliği olduğunu vurgulayan Güneş, masallarda özellikle üvey olan annelerin çok kötü gösterildiğini belirtmiştir.

Evrin Ölçer Özünel (2006) “Masal Mekanında Kadın Olmak” isimli çalışmasında toplumsal cinsiyet olgusuna her iki cinsin de penceresinden bakarak, çalışma sonunda bütünsel bir yaklaşım getirmeyi hedeflemiştir. Kitabında özellikle cinsiyet ve mekan ilişkisini ele almıştır.

Esmâ Şimşek’in (2000), “Türk Masallarında Kadının Yeri” isimli çalışmasında, Türk toplumu içinde kadına olan bakış açısı incelenmiştir. Şimşek, masalları “Kadın ile

Erkeğin Mukayesesinde Kadının Başarılı Olduğunu Gösteren Masallar”, Doğrudan Doğruya, Kadının Aklını, Becerisini ve Sadakatini Gösteren Masallar” ve “Kötü Kadınlara Karşılık, İyi Kadınların da Olduğunu Gösteren Masallar” olarak 3’e ayırmış ve kadınları bu gruplar altında incelemiştir.

Alev Kahya Birgül (2000), “Dede Korkut Hikayelerinde Kadının Konumu” isimli makalesinde ise Dede Korkut içindeki kadınların ailedeki statüleri, söz hakları ve miras durumlarını incelemiştir.

Metin Ekici (1999), Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni’nde yayımlamış olduğu “Dede Korkut Kitabı’nda Kadın Tipleri” isimli çalışmada kadın tiplerini ideal eş ve anne tipi, ideal sevgili tipi ve yardımcı tipi olarak üç grupta incelemiştir.

Ensar Aslan’ın (1995) “Dede Korkut Hikâyeleri ile Türk Destan ve Halk Hikâyelerinde Alp-Kız Motifi” isimli makalesinde kadının kahramanlık özellikleri üzerinde durulmuştur.

Mehmet Kaplan’ın (1951) “Dede Korkut Kitabında Kadın” isimli eserinde kadınlar, analık, sevgililik, kahramanlık, ev hanımlılık ve sadakatli olma ile fiziki nitelikleri bakımından incelenmiştir.

Araştırmalara göre bu alanda bulunabilen ilk çalışma Abdülkadir İnan’ın (1934) olan “Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın” isimli çalışmasıdır. Çalışmada, Türk mitolojisi ile destanlarında yer alan kadınlar hakkında bilgi verilmiş ve kadının toplumdaki yeri irdelenmiştir.

Yerli literatürde konuyla ilgili tezlerin listesine aşağıda yer verilmiştir:

Kübra Kerimustaoğlu’nun (2019) “Grimm masallarından milenyum sinemasına pamuk prenses filmlerinde kadın imajının dönüşümü” isimli tezinde Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalının sinemaya yansımış hali kadın imajı çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Hasan Mutlu Pelin (2018), “Türk ve Alman masallarının kadın-erkek ilişkileri yönünden karşılaştırılması” isimli yüksek lisans tezinde Türk ile Alman masallarındaki motif ve değerleri kadın-erkek ana teması ile evlilik, flört, evli çift ilişkileri, ana-oğul, baba-kız çocuğu, kardeşler ve diğer kadın-erkek ilişkileri bağlamında incelemiştir.

Gül Enise Koraş’ın (2019) “Grimm Kardeşler ve Andersen Masallarında cinsiyet ve karşıt kavramların incelenmesi” isimli tezinde Grimm ve Andersen masallarındaki

cinsiyet ve karşıt kavramları incelenmiştir. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi çerçevesinde yapısal ve psikanaliz incelemelerde bu iki kavramın birbirinden ayrılmadığı ve cinsiyet ayrımcılığına neden olduğu bulgusuna varılmıştır.

Fulya İçöz'ün (2014) “Masalda cadı: Ötekinin arketipi” isimli yüksek lisans tezinde feminist eleştiri ile masalda yalnızca kadınların cadı ve kötü olduğu vurgusu yapılmıştır.

Duygu Demirer Şahin'in (2012) “Seçilmiş Grimm masallarında kadın figürü” isimli yüksek lisans tezinde ataerkil sistem içindeki kadınların birey olarak kendilerini gerçekleştiremedikleri düşüncesi masallar çerçevesinde incelenmiştir.

Özlem Akar'ın (2006), “Türk Masallarında Kadın Figürü Üzerine Bir İnceleme” isimli yüksek lisans tezinde, masallardaki kadın figürleri kuramsal açıdan incelenmiştir. İncelemenin sonuçlarına göre Akar, Türk masallarında, herhangi bir cinsiyetin ezici bir üstünlüğünün olmadığını, masallarda cinsiyetin ikinci derecede önemli olduğunu belirtmiştir.

Aysun Sadıç'ın (2008), “Masalarda Kadın (Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz Masal Örnekleri)” isimli tezinde incelemiş olduğu masallara göre, masalarda kahramanlar genellikle kadınlardır. Bunun yanı sıra tezde kadınların karakteristik ve fiziksel özellikleri, sosyal statüleri, evlilikleri ve sihirli güçleri de incelenmiştir.

Evrin Ölçer'in (2003) “Türkiye Masallarında Toplumsal Cinsiyet Ve Mekân İlişkisi” isimli çalışmasına göre, masallardaki ev içi hiyerarşi kadın ile erkeğin biyolojik cinsiyetlerinin toplumsal cinsiyet rollerine şart koşulması ile düzenlenmektedir. Kadın bedeni genellikle “kışkırtıcı” olarak algılanmaktadır. Kadının yaşam alanı doğurmak ve cinselliğini kullanmak arasında olmaktadır.

Hatice Toman'ın (2000) “Anadolu sahası Türk halk hikayelerinde kadın” isimli yüksek lisans tezinde ise Teoman, kadın çerçevesinde evlilik müessesini incelemiştir.

Sibel Çalık'ın (2019) “Grimm masallarının dönüşümü üzerinden kadın imgesi” isimli çalışmasında Disney ve Grimm masallarındaki klasikler seçilerek yeni dönüşümler yapılmıştır. Bunun için basmakalıp düşünceler alt metinler ile karşılaştırılmıştır.

Çiğdem Karaduman Altay'ın (2005) “Grimm masallarının göstergebilimsel açıdan incelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde Pamuk Prenses, Bremen Mızıkacıları,

Kırmızı Başlıklı Kız, Kül Kedisi ve Rapunzel masallarını başlangıç ve bitiş sırasına göre sıralayarak göstergebilimsel kareler meydana getiren araştırmacı, masal kahramanlarının işlevleri hakkında çıkarımlarda bulunmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

MASAL OLGUSUNUN İNCELENMESİ

2.1. Masalın Tanımı

Çoğunlukla masallar coğrafi, belli bir disiplin içinde ya da kültürel dinamiklerle çevrili bir bilim alanına dahil olmamıştır. Ancak buna rağmen, pek çok yönden, karşılaştırmalı edebiyatın kendisini dünya edebiyatına dönüştürmeye başlamasından çok daha önce, ulus ötesi bir düzeyde “bir şeyler anlatmayı” sağlayarak, insanların düşünebildiği bir model meydana getirmişlerdir. Son yıllarda bu durumun reddedilemez gerçekliği sebebi ile de masallar daha yoğun olarak bilimsel araştırmalarda kullanılan bir disiplin haline gelmiştir (Tatar, 2015, s. 2). Yabancı literatür incelendiğinde masalların oldukça geniş bir yere sahip olduğu görülmektedir. Çok uzun bir süre batı dünyası “masal” terimini kullanmamıştır. 1967 yılında Madam Catherine-Anne d'Aulnoy ilk kez bir masal koleksiyonu yayımlamıştır; ancak içeriği nedeni ile bu koleksiyon “fairy tales” olarak isimlendirilmiş ve olağanüstülük içeren her sözlü eser veya metin “peri masalı” olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Palmer ve Palmer, 1974, s. 35-38).

Batı dünyasında genellikle efsanelerle ilişkili hale getirilen masallar son yıllarda yalnızca çocuklara aitmiş gibi gözükse de, masalların literatüre de girmesini sağlayan Bethelleim olmuştur. Bethelleim’e göre masallar her zaman anlatıldığı gibi basit köylüler tarafından absorbe edilmiş bir şekilde ilk çağlardan gelen bir dinamik değildir. Akademik ve modern anlamda kullanılan günümüz masalları Rönesans dönemindeki sanat aşkı sonucu meydana gelmiş ve derinliği bulunan eserlerdir (Zipes, 2012, s. 1).

Türk Dil Kurumu’nda (TDK, 2019) masal, “*Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür* (1); *Boşuna söylenmiş söz* (2)” şeklinde tanımlanmaktadır. Sözcüğün temel anlamını bu şekilde veren sözlük, aslında masalın asıl gerçek tanımını yapmaktan bir hayli uzak kalmıştır. Mehmed Salahi Bey, Kamus-u Osmaniye’de “masal” sözcüğünün “mesel” kelimesinden geldiğini savunmaktadır. Mesel ise “*halk dilinde meşhur olmuş olan öğüt*

ve adapları öğreten söz” olarak bilinmektedir (Özçelik, 2014, s. 461). Daha açık bir ifade ile masallar aslında “hayali hikayelerden” ziyade öğüt verici, topluma nasıl davranmasını gerektiğini söyleyen, insanlara anlamlı bir şeyler anlatmaya çalışan alegorik eserlerdir.

Her düşünür masalın tanımını farklı farklı yapmıştır; sosyal bilimlerdeki pek çok dinamikte olduğu gibi masalın tanımı da içinde bulunulan yer, zaman ve kişilere göre farklılık gösterebilmektedir. Tanzimat dönemi edebiyatçılarından Ahmet Vefik Paşa (1876, s. 1103) “Lehçe-i Osmani” isimli eserinde masal için “*mesel, halâ hikâye, dâsitân* (destan), *menkabe* (Meşhur kimselerin ahvâline dair hayat hikâyesi) *mânâsına fıkra ve kaziyeden* (önerme) *gayrı*” demiştir. Muallim Naci (1894, s. 920) ise “Lügat-i Naci” isimli eserinde “*dâsitân, kıssa-i meshûre* (meşhur ibretlik hikaye)” diye tanımlarken Şemseddin Sami (1901) “Kamus-i Türki” isimli eserinde “*âdâb ve ahlâk ve nasâhiye müteallik* (ilişkin, ait) *küçük hikâye*” şeklinde tanımlamıştır. Cumhuriyet dönemi zamanlarındaki edebiyatçılardan Güneyçal ve Develioğlu (1993, s. 747) masalı “*terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı olan hikâye*” şeklinde tanımlamıştır.

Yerli literatür daha ayrıntılı incelendiğinde, masal ile ilgili öncü çalışmaları ve tanımlamaları Sakaoğlu’nun yaptığı görülmektedir. Sakaoğlu’nun (1999, s. 2) tanımına göre masal, kahramanlarından kimi tabiatüstü varlıklar ve hayvanlar olan, bütün olayların masallar ülkesinde yaşandığı, hayal ürünü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir edebi türdür. Boratav’a (2009, s. 16) göre masalın kendi içinde bir mantığı ve direkt olarak kabul edilen olanakları bulunmaktadır. Masallarda hayvanlar konuşur, kimisi kılık değiştirip insan olabilirken bazı insanlar ise hayvan kılığına bürünürler, olay ve varlıklar normal olmayan durumlara gelebilirler, hatta ve hatta hiçbir şeyin boyutu düşündüğümüz gibi olmaz. Bunun yanı sıra masaldaki kahramanlar kendi beceriklikleri, tükenmeyişleri ve yılmazlıkları veya olağanüstü güçleri ile engelleri aşarak mutlu sona ulaşmaya çalışırlar.

Karatay’a (2007, s. 471) göre ise masallar, bireyin doğa ve yaşam karşısındaki duygu, sezgi, tavır ve düşüncelerini ele almaktadırlar ve insanların doğa ile mücadele içerisine girdiği dönemin olağanüstü öğeleri masalların oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu sebeple de aslında masallar eski kültür, motif, din, gelenek ve göreneklerin

özelliklerini bünyelerinde taşırlar ve geçmiş ile gelecek arasındaki önemli bir köprüdürler.

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak, masalın ne olduğunu söylemek gerekirse, masal geçmişte var olan gündelik hayat yaşantısını, düğünleri, bayramları, bireyler arası iletişimi, eğitim seviyesini, bireyin çevre ile etkileşimini vb. davranış kalıplarını bizlere anlatan bir dinamiktir. Kimi zaman bu anlatım edebi bir dille kimi zaman da halk dili ile olabilir ve gerçeküstü olay ve kahramanları bünyesinde bulundurmaktadır. Ancak daha derine bakıldığında aslında masalların içinde gizlenen gerçek ve gizli bir amaç bulunmaktadır. Bu amaç insanlara, onların iyi ve ahlaklı bir yaşam sürmesi gerektiğini anlatmaya çalışmaktır.

2.2. Masalın Kaynakları

Son yüzyıllarda bilim insanları ve eleştirmenler sözlü halk masallarını ve edebi olan masallarını birbirinden ayırt etmeye çalışmışlardır ve bunun içinde kökenlerini ilkel bir kaynağa kadar takip etme niyetine girip, sınıflandırmalar yapmışlardır (Zipes, 2006, s. 43).

Masal araştırması yapan araştırmacıların çokça tartıştığı ve üzerinde durduğu konulardan biri de masalların kaynağının nereden geldiğidir. Yapılan literatür çalışması göstermektedir ki bu konu ile ilgili alanyazınına yön veren düşünürler Thompson ve Grimmler olmuştur.

Masalın muhtevası, şekli, kaynağı ve yayılışı ile ilgili teorilerin öncüsü Alman Wilhelm Grimm'dir. 1856 yılında kardeşiyle beraber hazırladıkları "Kinder und Hausmarchen (Çocuk ve Ev Masalları)" isimli Almanca kitabın ön sözünde masallarının kaynağı konusunda iki görüş ileri sürmüştür. Hint-Avrupa dil ailesine giren milletlerin masalları, tespit edilemeyen bir tarihi devrin mirasıdır. Masallar eski mitlerin parçalanmış şekilleridir. Bunlar ancak içinden çıktıkları mitlerin kesin olarak açıklanmasıyla anlaşılabilir.

Thompson (1946, s. 272-283) "The Folktale" isimli eserinde masalın kaynaklarını 5 ana bölüme ayırmıştır. Bu bölümler aşağıda sıralanmıştır:

1. Eski Mısır Kaynakları: Eski Mısırlılar dünyadaki ilk büyük medeniyetlerden biri olarak papirüslere din insanları tarafından yazılan ve günümüze kadar gelen pek

çok eser bırakmışlardır. Bu papirüslerde halkın yaşayış tarzının yanı sıra folklorik pek çok yazıya da rastlamak mümkündür.

2. Babil ve Asur Kaynakları: 5 bin yıl öncesine kadar belgelerine ulaşılabilen bu uygarlığın folklor ve masal olarak nitelendirilebilecek “Gılgamış” ve “Etana” isimli iki eseri bulunmaktadır.
3. Eski Yunan Kaynakları: Genel olarak bakıldığında halktan derlenen masal metinlerine rastlanmamaktadır; ancak türlü masal terimlerine kitap, dini kaynaklar, drama ve şiirlerde rastlanmıştır. Bunun yanı sıra en bilinen masalcılardan Ezop bu dönemde yaşamış ve hayvanları masallara dahil etmiştir.
4. Latin Kaynaklar: Günümüz masal öğelerinin çoğu aslında bu kaynaklardan alınan Apuleius tarafından yazılmış olan Metamorphoses’ten alınmıştır.
5. Hindistan Kaynakları: Aryan kabilesine dayanan kökleri olan Hindistan halkının pek çok uygarlığa göre çok daha öncesine giden bir yazılı edebiyatı ve stabil kalan dini inanışı bulunmaktadır. Bu sebeple de pek çok masalsi anlatım ve masal öğelerini kaynaklarında bulundurmaktadırlar.

Yalnızca masalların kaynağı değil, masallarla ilgili her alanda öncü görülen Karl ve Wilhelm Grimm kardeşlerin masal kaynakları gruplaması da literatürde kabul gören savlardan biridir. Grimm kardeşler masalların kaynaklarını iki ayrı grup altında toplamışlardır (Günay, 1992, s. 326; akt. Sadıç, 2008, s. 4):

1. Hint-Avrupa Kaynakları: Hint-Avrupa medeniyetinin dil ailesine giren ulusların masalları bu medeniyetlerin birer mirasıdır ve masaların temel kaynaklarını oluşturmaktadır.
2. Parçalanmış Mitlerden Gelen Kaynaklar: Mitler ve mitolojik öğeler, destanlar ve efsaneler tıpkı masallar gibi olağanüstülük içermektedir. Bu sebeple de masallar bu dinamiklerin parçalanması ile meydana gelmiştir.

Çağdaş bakış açısına göre, Grimm Kardeşlerin çabaları oldukça etkili olmuştur. Bunun yanı sıra Alman Peri Masalları ve Efsaneleri, Eski İskandinav masalları, Johann Wilhelm Kurt, Friedrich Wolf, Rus Masalları, İrlanda Mitleri ve Folkloru ve İngilizce Peri Masalları başta olmak üzere pek çok masal ve masal yazarları 1841 ile 1900 yılları arasındaki masal literatürünün gelişmesine büyük katkı sağlamışlardır. Ancak bu kişi veya kişiler aynı zamanda masalların kaynağı ile ilgili de bir sürü yanlış anlaşılmalara

ve karışıklıklara yol açmışlardır. Aslında hem sözlü hem de edebi masalların tam olarak kaynağını belirlemek mümkün değildir; çünkü tam anlamı ile bir ulusa, yere veya kültüre ait olan “saf” bir masal bulunmamaktadır. Ağızdan ağıza ya da eserden esere yayıldıkları için kültürlerarası değişime uğramışlardır ve tarihsel takipleri imkansız hale gelmiştir (Zipes, 2006, s. 42-43).

Tüm bunlara rağmen araştırmacılar masalları sınıflandırmaya devam etmişlerdir. Araştırmacıların en çok kabul ettiği sınıflama Gedeon Huet’in yapmış olduğu sınıflamadır. Farklı eserlerde bu sıralama değişkenlik gösterse de genel olarak masalların kaynakları şöyle gruplanmıştır:

1. Tarih öncesi görüş (Mitoloji Okulu)
2. Tarihi görüş (Hindoloji Okulu)
3. Etnografik görüş (Antropoloji Okulu)

Tarih öncesi görüşte masal ve mitler, Hint-Avrupa mitolojisinin devamı niteliğinde ele alınmaktadır. Grimm kardeşler ve Dasent bu görüşün savunucularından olmuştur ve Müler ise okulun temsilcilerinin başında gelmektedir. Masalarda bulunan olaylar; fırtına, güneşin doğuşu, yağmur vs. doğa olayları mitolojilerdeki gibi ele alınmıştır. Bu görüşe göre masalların kaynakları Hint Mitolojisi’nde var olan “Vedalarda” aranmalıdır (Sakaoğlu, 1999, s. 5).

Tarihi görüşte ise Theodor Benfey, Deslougheamps Sylvester Sacy ve Emmanuel Qosquin Hindoloji Okulu çevresinde birleşerek masalların kökeninin Pançatantra olduğunu savunmuşlardır.

Pançatantra, Antik Hindu anlayışında sözlü hikaye anlatım geleneklerini baz alan, dilden dile, nesilden nesile aktarılan kısa öyküler olarak bilinmektedir (Uçan, 2017, s. 41). Sankskrit dilinde yazılan ve Hintli bir bilge olan Bidpai’nin anlatmış olduğu hayvan fabllarından oluşan bir derleme olan eser, uyarlama ve çeviriler ile birlikte 11. yüzyıldan itibaren dünyanın her yerine yayılmıştır (Gurur, 2018).

Ekolün temsilcilerinden Deslougheamps sadece Hint masallarını değil İran, Arap ve Orta Çağ Avrupa masallarını da bu ekol içerisinde inceleyerek onları da buraya bağlamıştır. Yine temsilcilerden biri olan Benfey ise tüm araştırmalarında Budizm’in etkilerini bulmak istemiştir. Benfey’in savına göre Pançatantra öncelikle Müslümanlara, 10. yüzyıldan sonra ise Müslümanların aracılığıyla Budist rahiplere, rahiplerin aracılığı

ile de Moğolistan ve Çin'e yayılmıştır ve böylece de masallar Avrupa'ya geçmiştir. Avrupa'da ilk olarak sözlü gelenek ile yayılan masallar İslamiyet etkisi ile Bizans'a oradan da İspanya ve İtalya'ya geçmiştir (Can Emmez, 2008, s. 12).

Hindoloji Okulu'nun çok fazla eleştiri almasının ardından bilim insanları ortaya yeni bir görüş olan Etnografik Görüş (Antropoloji Okulu) savını ortaya koymuşlardır. Görüşün temsilcileri Andrew Lang, Edward Tylor ve Lennan'dır. Bu ekole göre masalların kaynağı mit ve mitolojiler değil, medeni hayatın artıklarıdır. Ekolün temsilcilerinden Lang daha önceki savlarda olan Hindistan önceliğini kabul etmemektedir; aslında masallar çok daha eski zamanlara kadar dayanmaktadır. Masallar eski dönemlerdeki anlatı ve ulusların çeşitliliğinden dolayı farklı yerlerde farklı zamanlarda ortaya çıkmıştır ve kültürler paralel olarak geliştiği için ortaya ortak masallar çıkmıştır (Sakaoğlu, 1999, s. 8).

Etnografik görüşe gelene kadar görüldüğü üzere Hint mitolojisi ve kültürü masalların oluşmasında uzun yıllar boyunca ön planda olmuştur; ancak bir önceki bölümde masalın tanımı yapılırken verilen açıklamalardan yola çıkarak masalın kökeninin 10. yüzyıldan çok daha öncesine kadar gittiğini söylemek yanlış olmayacaktır. İlk olarak sözlü geleneğin bir ürünü olan masallarının tamamının yazım diline dökülmesi de mümkün olmadığından masalların tam bir kökenini belirlemek mümkün değildir. Bunun yerine Grimm kardeşlerin de savunduğu gibi masalların kökenlerini gruplamak, onlara kaynak bulmak konusunda daha etkili bir yöntem olabilir. Hangi ekole ya da hangi kaynağa bağlı olursa olsun tüm düşünürler tarafından onaylanan en büyük kabul masalların kültür birikimi sonucu ortaya çıktığı ve anlatıldığı toplumun kültürel özelliklerini yansıttığıdır.

2.3. Masal Türleri

Tarihin başından beri süregelen masalların türlerine nasıl ayırabileceği konusu pek çok uzman tarafından ele alınmıştır. Yapılan literatür araştırmasına göre bu konudaki ilk girişimi Von Hahn (1864) yapmıştır.

Günümüzde ise literatürün hemen hemen tamamı Propp'un "Masalın Biçimbilimi" isimli eserine göre yapılmaktadır. Masallar konusunda bir öncü olan Propp, masalların organik nesnelere gibi belli ölçüler ile incelenebileceğini

savunmaktadır. Masallar çok fazla çeşitliliğe sahiptir ve gruplanmalıdır (Propp, 1968, s. 12). Miller, Propp'un çalışmasını devam ettirmiştir ve masalları 3 ayrı türe ayırmıştır. Bu türler aşağıda sıralanmıştır (Propp, 1968, s. 413):

1. Olağanüstü masallar
2. Günlük yaşam masalları
3. Hayvan masalları

Hayvan masalların en göze çarpan nitelikleri kısa oluşlarından gelmektedir. Hayvan masallarında, çoğu masalın başında tekerlemeler bulunmamaktadır ve masallar için önemli bir konumda değildir. Bu masallarda çoğunlukla hayvanlar kendilerine ait nitelikleri yitirmiş olmakta ve insana benzeyen nitelikler göstermektedirler.

Olağanüstülük içeren masallar aslında, halk arasında en çok bilinen masal türüdür. Töre veya hayvan masallarına göre daha uzun sürmektedir, bünyesinde daha fazla kahraman barındırmaktadır. Olayın geçtiği yer ve zaman oldukça belirsizdir; sihirli diyarlar, antik zamanlar masallarda bolca işlenmektedir. Masallar kötülük ile iyilik arasındaki mücadeleyi anlatırken, erdemli insanın nasıl olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Genellikle sonunda kötüler kaybetmekte, iyiler kazanmaktadır.

Günlük olayları içeren masalarda, masalarda bulunan insan karakterleri bazen gerçek hayattaki insanlara benzerken, bazen de olağanüstülük içerebilmektedirler. Bu tarz masallara "Keloğlan Masalları" örnek olarak verilebilmektedir (Güleç, 1988, s. 98-72).

Bu tarz sınıflandırmalar, aslında eleştiri alabilmektedir. Olağanüstü masalların içinde hayvanlara yer verilmektedir. Aynı zamanda hayvan masallarında da olağanüstü bir biçimde hayvanlar dile gelmektedir. Masallar toplumun kültürünün bir yansıması olduğu için de törelerden direkt olarak etkilenmektedir. Bu sebeple bu tanımlamaların kesin bir çizgi oluşturmayacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu konuda yapılan çalışmalar çok fazla sonuç vermese de literatürde buna ek olarak Wundt'un sınıflandırması ön plana çıkmaktadır. "Halkların Ruhbilimi" isimli eserinde Wundt şu gruplandırmayı önermiştir (Propp, 1968, s. 13-14):

1. Mitolojik (söylensel) fabl-masallar
2. Katıksız olan olağanüstü masallar
3. Fabllar ve biyolojik masallar

4. Katıksız olan hayvan fablları
5. Akraba-soy masalları
6. Fabllar ve güldüren masallar
7. Ahlaki öğeler içeren fabllar

Türk literatürüne bakıldığında ise masallar genel niteliklerine göre gerçekçi masallar ve hayali masallar olan iki ayrı grupta incelenmektedir. Hayali masallar, tamamıyla hayali unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Hayali masalların karakterleri arasında cinler, olağanüstü özellik gösteren hayvanlar, periler ve devler gibi yaratıkları görmek mümkündür. Gerçekçi masallar ise akla ve mantığa uygun gelmekte olan, yaşanan hayatta da görülebilecek ve karakterlerinin gerçekçi olduğu masallardır (Özdemir, 1992, s. 328).

Türk literatüründe ise masallar ile ilgili ön plana çıkan araştırmacı Boratav'dır. Boratav (1982, s. 3) masalları şu şekilde sınıflandırmıştır:

1. Hayvan masalları,
2. Olağanüstü masallar,
3. Gerçekçi masallar,
4. Yalanlamalar ve zincirleme masallar,
5. Fıkra ve latifeler

Özellikle aşklar zamanında kullanılan ve sosyolojik konularla ilgili toplumun kusurlu ya da eksik yönlerini, mizahi bir biçimde dinleyicileri güldürerek ve düşündürerek iğneleyici bir biçimde dile getirilen masallar yalanlamalı masallar olarak literatüre geçmiştir (Artun, 1996, s. 33). Zincirleme masallar ise dinleyenleri şaşırtmak, keyifli bir hale getirmek ve eğlendirmek için kullanılmaktadır. Söz dizeleri genellikle birbirleri ile ilgisiz olan; ancak dinleyicinin ilgisini çeken bir düzen içinde bulunmaktadır (Duymaz, 20002, s. 66; akt. Cerrahoğlu, 2011, s. 283).

Hem yalanlama hem de zincirleme masallarının ortak fonksiyonlarının başına kökençe birbirlerine kaynak olmaları gelmektedir. İki masal türü de aynı kültür içinde meydana gelen ve halk edebiyatı türlerine kaynaklık eden dinamiklerdir (Boratav, 2000, s. 15).

2.4. Masalların Sınıflandırılması

Önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi, masalların türlerine ayrılması ne kadar zorsa sınıflandırılmasının yapılması da o kadar zordur. Varoluşları bakımından masallar pek çok kahraman ile konuyu bünyelerinde barındırmaktadırlar. Masalları kategorize etmek oldukça zordur.

Masalları tasnif etme isteği çok eskilere dayanmaktadır ve iki yüzyıla kadar olan bir zamana kadar giden araştırmacılar son 180 yılın masallarını ellerinden geldiğince derlemişlerdir (Sakaoğlu, 1973, s. 10). Tasnif çalışmaları ile ilgili tarihte bilinen en önemli araştırmacı öncelikle Fielber'dir. Ardından 1908 yılında Jacobs, Lowie ve Krober'in geliştirmiş olduğu tasnif çalışmalarını geliştiren Parsons modern anlamda ilk tasniflerden birini yapmıştır. Yakın zamanda ise kategorilemeye kolay ulaşılmasına sebep olan araştırmacı Krahon olmuştur. Sınıflandırmayı tek başına yapamayacağını düşünen Krahon, birçok araştırmacının da yardımını alarak bugünkü büyük kategorizasyonu oluşturmuştur. Bu sınıflandırma masal tiplerini temel olarak oluşturulmuştur ve yeni tiplerin de çıkabileceği düşüncesi ile katalog içinde boşluklara yer verilmiştir (Sakaoğlu, 1973, s. 11). Tüm bu araştırmacıların ve modern literatürün de örnek aldığı sınıflandırma Aarne'nin sınıflandırması olmuştur. Aarne (1910) sınıflandırmasını öncelikle 3 ana dala ayırmış ve ardından onları da kendi içinde kategorilemiştir. Sınıflandırmada masallar konularına göre rakam aralıkları ile düzenlenmiştir. Yapılmış olan sınıflandırma Tablo 2.1'de düzenlenmiştir.

Tablo 2.1: Aarne'nin Masal Sınıflandırması

1. Hayvan Masalları	2. Gerçek Peri Masalları	3. Fıkralar (Espriler)
<ul style="list-style-type: none">- 1-99 Orman hayvanları- 100-149 Orman hayvanları ve evcil hayvanlar- 150-199 Orman hayvanları ve insan- 200-219 Evcil hayvanlar- 220-249 Kuşlar- 250-274 Balıklar- 275-299 Diğer Hayvanlar	<p>A. Sihirli Masallar</p> <ul style="list-style-type: none">- 300-399 Doğaüstü rakip- 400-459 Doğaüstü veya büyülü eş veya diğer akrabalar- 460-499 Doğaüstü görev- 500-559 Doğaüstü yardımcı- 560-649 Doğaüstü eşya- 650-699 Doğaüstü yetenek ya da bilgi- 700-749 Diğer doğaüstü anlar <p>B. Efsanevi Masallar</p> <ul style="list-style-type: none">- 750-759 Tanrının ödül ve ceza vermesi- 800-809 Cennete adam- 810-814 Şeytan sözleri <p>C. Roman Masalları</p> <ul style="list-style-type: none">- 850-869 Prensesin elini kazanma- 870-879 Kızın kralın oğlu ile evlenmesi- 880-899 Sadakat ve masumiyet- 900-914 Kötü kadının iyileşmesi- 920-929 Zeki çocuk- 930-949 Kader masalları- 950-974 Soyguncular ve hırsızlar <p>D. Aptal Şeytan (Dev) Masalları</p> <ul style="list-style-type: none">- 100-1029 Hizmet sözleşmeleri- 1030-1059 İnsan ile şeytanın ortak çalışması- 1060-1114 İnsanların rekabeti ve şeytan- 1115-1129 Girişimleri engelleme- 1145-1154 Korkutulan Şeytan- 1170-1199 Ruhunu şeytana satan adam	<ul style="list-style-type: none">- 1200-1349 Budala adam- 1350-1439 Evli kimselerin fıkraları- 1440-1524 Kahraman olan bir kadının fıkraları- 1525-1874 Kahraman olan bir erkeğin fıkraları- 1525-1639 Akıllı bir adam- 1640-1674 Tesadüf ile gelen mutluluk- 1675-1724 Aptal- 1725-1874 Papazların fıkraları- 1875-1999 Yalan masallar

Daha sonra Thompson gibi düşünürler sınıflandırmadaki boşlukları kullanarak yeni tipler ortaya koymuştur. Thompson'un (1964) eklediği yeni tipler aşağıda sıralanmıştır:

1. Hayvan Masalları (293-424)
2. Toplum (2057-2098)
3. Bilge ve Komik Fıkralar (1479-1697)
4. Çeşitli Motif Grupları (2445-2472)

2.5. Masalların Özellikleri

2.5.1. Masal Karakterlerinin İşlevleri

Masalların içeriğinde bulunan karakterler, hayvanlar, insanlar, nesnelere ve olağanüstü varlıklar olabilmektedir. Genel olarak insan haricindeki varlıkların hepsi ana karakter olan insanın çevresinde şekillenmektedir. Kahramanlar dünya üzerinde var olan, bilinen insanlardan oluşmazlar. Her ülkede belli bir zamanda yaşayan bir kral, bir masalın kahramanı olabilir (Güleç, 1988, s. 75; akt. Koç, 2016, s. 24).

Masalda karakterler, ana karakter ve yan karakterler olarak ikiye ayrılmaktadır. Ana karakter – yani kahraman – masalda bulunan olay akışını yönlendiren karakterdir. Kahraman yeteneklidir (Lüthi; akt. Guðmundsdóttir, 2011, s.22) ve kaderini oluşturan gizli bir gücün peşinden gider. Kahraman her zaman dünyada evrensel olarak var olan ahlak kurallarına uygun bir biçimde davranmaktadır ve duygularına göre hareket etmektedir (Guðmundsdóttir, 2011, s. 23).

Masallarda bulunan hayvanlar, nesnelere ve gerçek olmayan varlıklar olağanüstü nitelikler taşımaktadır. Bahsi geçen bu yaratıklar insani özellikler taşımaktadır; konuşurlar, kin duyarlar, nefret ederler ya da aşık olurlar (Güleç, 1988, s. 75; akt. Koç, 2016, s. 24).

Propp (1968, s. 32-66), karakterlerin işlevlerini otuz bir maddede sıralamıştır. Propp'a göre, bahsi geçen işlevler hemen hemen her masalda bulunmasa da genel olay örgüsü bu işlevler üzerinden ilerlemektedir. Bu işlevleri daha kolay anlayabilmek için örnek masal ile birlikte hazırlanan Tablo 2.2'ye aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 2.2: Propp'un Biçimbilim Karakter İşlevleri Çözümlemesine Bir Örnek

Karakter İşlevleri	Örnek Masaldan Olaylar (Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Masalı)
1. Aileden birinin evden uzaklaşması: Fiziki uzaklaşma veya ölüm şeklinde olabilmektedir.	Pamuk Prenses'in annesi, prensesi doğurduktan sonra vefat eder.
2. Kahramanın bir yasakla karşılaşması: Ayrılığın ardından meydana gelecek olayda kahramanın hayatını etkileyen bir yasak meydana gelir. Bu yanlış bir davranış, yalan veya yasak şeklinde olabilmektedir.	Pamuk Prenses'in annesinin ölümünün ardından kral, kötü kalpli bir kraliçe ile evlenir.
3. Yasağın çiğnenmesi: Bu eylemi genellikle masalların kötü karakterleri, kahramanlara zarar vermek amacı ile yapmaktadır. Kötü düşünce, duygu ya da kötü davranış şeklinde kendini göstermektedir. Kötü karakterin bir düşmanı vardır. Bu düşman bir nesne, insan ya da varlık olabilir.	Kötü kalpli kraliçe dünyanın en güzel kadını olmak istemektedir ve bunun için her şeyi yapmaya hazırdır. Kraliçe'nin düşmanı güzel kadınlardır.
4. Saldırgan olan karakterin bilgi edinmeye çalışması: Karakter sorununa çözüm aramaya başlar.	Kraliçe, dünyadaki en güzel kadın olabilmek için sihirli aynasından yardım ister ve kendisinden daha güzel bir kadının dünya üzerinde olup olmadığını sorar.
5. Saldırgan karakter kurbanı ile ilgi bilgi toplamaktadır.	Kraliçe aynaya sorduğu soru neticesinde dünyadaki en güzel kadının Pamuk Prenses olduğunu öğrenir.
6. Saldırgan karakter, kurbanından istediği şey için onu aldatmayı denemektedir.	Kraliçe, Pamuk Prensesi çok sevdiği çiçek toplama eylemi için Avcı ile birlikte ormana gönderir. Avcıya da onu öldürüp, kalbini ona getirmesini söyler. Böylece onun kalbini yiyip, güzelliğini kendisine geçirecektir.
7. Kurban karakter aldanır ve istemeden kötü karaktere yardım etmiş olur.	Pamuk Prenses, kraliçenin teklifini seve seve kabul eder ve Avcı ile birlikte ormana gider.
8. Saldırgan karakter, kahramana ya da çevresinden birine zarar verir.	İlk başta Avcı'nın kıyamayıp öldüremediği ve Yedi Cüceler'in evine yerleşen Pamuk Prenses'i bu defa kraliçe yaşlı bir kadın kılığına girerek bulur. Yedirdiği zehirli bir elma ile ebedi bir uykuya dalmasını sağlar.
9. Kötü karakter için aileden birinin bir eksikliği vardır ve aileden bir şey elde etmek istemektedir.	Kraliçe umutsuz bir şekilde Pamuk Prenses'in güzelliğini istemektedir ve tüm bunları sadece onu elde etmek için yapmıştır.
10. Kötülüğün veya eksikliğin haberi yayılarak, bir dilek veya bir kahramana başvurulmaktadır. Durumu düzeltmek için bir kahraman (kelime anlamı ile) olay yerine gidecektir.	Eve gelip Pamuk Prenses'i yerde ölü gibi bulan cüceler, onu camdan bir tabuta koyarak başında nöbet tutarlar.
11. Arayıcı veya kahraman (kelime anlamı ile) eyleme geçer ya da geçmeyi kabul eder.	Birgün, bir prens Pamuk Prenses'in ülkesine doğru yola çıkar.
12. Kahramanın (kelime anlamı ile) evinden ayrılması: Kahraman fark etmeden, asıl kahramanın bulunduğu lokasyona gider,	Prens tesadüf eseri, Pamuk Prenses'in camdan tabut içinde yattığı ormana girer.

yanında bulunur. Bu evrede masala yeni katılan karakter üzerinden masal ilerlemeye başlar.	
13. Kahraman (kelime anlamı ile) büyülü bir nesneyi ya da yardımcıyı edinmesini sağlayan bir sınama, bir sorgulama, bir saldırı, vb. ile karşılaşmaktadır.	Prens, Pamuk Prenses'i görür görmez aşık olur. Ancak Pamuk Prenses bir ölüm uykusundadır.
14. Kahraman (kelime anlamı ile) ilerde kendisine başta bulunacak olan karakterin eylemlerine tepki göstermektedir.	Prens, Pamuk Prenses'i öpebilmek için cücelerden camdan tabutu kaldırmalarını ister.
15. Büyülü nesne kahramana verilir: Bahsi geçen büyülü nesne bir kişi ya da eşya olabilir.	Pamuk Prenses, prensin öpücüğü ile yutmuş olduğu elma parçasını ağzından çıkartarak uyanır ve Prens'i görür görmez ona aşık olur.
16. Kahraman, aradığı nesnenin bulunduğu yere ulaştırılır, kendisine kılavuzluk edilir ya da götürülür.	Prens'e aşık olan Pamuk Prenses, onunla birlikte Prens'in ülkesine gitmeyi kabul eder.
17. Kahraman ve saldırgan, bir çatışmada karşı karşıya gelecektir: Her zaman karşılıklı bir savaş olmasa da karakterlerden biri bir arada olma eylemi içinde olacaktır.	Pamuk Prenses'in ebedi uykusundan uyandığını öğrenen ve çok sınırlanan Kraliçe, öfkeyle sarayından ayrılarak Prens ve Prenses'in peşine düşer.
18. Kahraman özel bir işaret edinecektir: Hemen hemen her masalda masalı temsil eden bir simge bulunmaktadır.	Pamuk Prenses masalının simgesi kırmızı bir elmadır.
19. Saldırgan karakter yenik düşmektedir.	Sinirle karanlıkta saraydan fırlayıp Pamuk Prenses'in peşine düşen kraliçe ormanda önünü göremez ve bir uçurumdan yuvarlanarak ölür.
20. Başlangıçtaki kötülük giderilir ya da eksiklik karşılanır.	Kraliçe ölmüştür ve kötülük yok olmuştur.
21. Kahraman geri dönmektedir.	Pamuk Prenses mutlu günlerine geri dönmüştür.
22. Kahraman izlenmektedir.	Pamuk Prenses'in masal boyunca nerde ve ne yaptığını izleyen sihirli bir ayna vardır.
23. Kahramanın yardımına koşulmaktadır.	Tüm masal boyunca Pamuk Prenses yardım alır. İlk olarak Avcı, bu kadar masum bir canlıya kıyamaz ve kaçmasına yardım eder. Ardından Yedi Cüceler onu evlerine alır. Ebedi uykusundan ise onu Beyaz Atlı Prens kurtarır.
24. Kahraman kimliğini gizleyerek ya da gizlemeyerek kendi ülkesine ya da bir başka ülkeye varır.	Üvey annesinin onu öldürmek istediğini öğrenen Pamuk Prenses, saraydan uzağa, ormana doğru kaçmıştır.
25. Düzmece bir kahraman asılsız savlar ileri sürmektedir.	Pamuk Prenses'in hayatını kurtaran Avcı, Pamuk Prenses'in gözünde bir kahramandır. Bir ceylan öldürerek yüreğini kraliçeye götürüp, kalbin Pamuk Prenses'e ait olduğunu söylemiştir.
26. Kahramana güç bir iş önerilmiştir: Bu kahramanın başına gelen sınama olabilir. Her zaman kahraman bu duruma hazırlıklı olmaz.	Yedi cüceler, evden çıkarken kimseye kapıyı açmamasına dair Pamuk Prenses'e tembihlerde bulunurlar; ancak iyi kalpli Pamuk Prenses, zor durumda olan yaşlı bir kadın kılığında giren Kraliçe ile iletişim kurmaktan kendini alamamıştır.
27. Kahraman bir şekilde tanınmıştır: Masaldaki karakterler birbirlerini direkt görmese de belli özelliklerinden birbirlerini tanırlar veya durumları hakkında bilgi alırlar.	Kraliçe, Pamuk Prenses'in uykusundan uyandığını, sihirli aynanın kendisine dünyanın en güzel kadını olmadığını söylemesi ile öğrenmiştir. Pamuk Prenses'in tanınmasının neden güzelliğidir.

28. Düzmece kahramanın, saldırganın ya da kötünün gerçek kimliği ortaya çıkar.	Pamuk Prenses, yaşlı kadının vermiş olduğu elmadan bir ısırık aldıktan sonra zehirlenerek uykuya dalmıştır. Yedi Cüceler eve geldiklerinde o yaşlı kadının aslında Kötü Kalpli Kraliçe olduğunu anlarlar.
29. Kahraman yeni bir görünüm kazanır: Kahraman yaşanan olaylar ve müdahaleler sonucunda yeni bir forma bürünmektedir.	Pamuk Prenses, elmayı yedikten sonra hiç uyanmayacağı bir uykuya dalar ve camdan bir tabut içine konulur.
30. Düzmece kahraman ya da saldırgan karakter cezalandırılmaktadır.	Kraliçe intikam için çıktığı yolda canından olmaktadır.
31. Kahraman evlenir ve tahta çıkar.	Masalın sonunda Pamuk Prenses, Beyaz Atlı Prens ile evlenir ve kraliçe olur.

2.5.2. Yer ve Zaman

Çoğunlukla masallar zamanın kesin olmadığı kalıp sözler ile (evvel zaman içinde, vaktiyle, geçmiş zamanın birinde, bir zamanlar vb.) başlamaktadır (Bilkan, akt. Demirer-Şahin, 2014, s. 25). Genellikle masalarda zaman duyulan geçmiş zaman (-mişli geçmiş zaman) veya gelecek zaman kiplerinden yararlanılmaktadır (Özdemir, 1992, s. 327).

Bu tarz kalıplara sahip olan sözler masalların zamansız bir anlatı türü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasında masalların herhangi bir tarihe ve kültüre ait olmaması yatmaktadır.

Zamanın yanı sıra masalarda yer de belli değildir. Genellikle masalarda yerler bir kulübe, orman, ev, şato, saray veya uzak bir yer şeklinde kendini göstermektedir. Hatta masalarda geçen bazı yerler normal dünyada bulunması imkansız yerlerdir. Daha açık bir ifade ile masallar imkansız olanları imkan dahiline sokarlar.

Masalarda yer ve zamanın belirsiz olması masal kahramanlarının daha güçlü olmasına neden olmaktadır; çünkü bu belirsizlik olağanüstülüğü, olağanüstülük de masal kahramanlarının mucizelerini daha inanılır kılmaktadır (Bilkan, akt. Demirer Şahin, 2014, s. 25-26). Örneğin, bir hikayede kahramanın bir zamandan başka bir zamana sıçraması inandırıcı olmadığı için hikayenin dinlenme ihtimalini düşürebilecek bir durumken, masalarda var olan olağanüstülükler masalları daha heyecanlı kılmaktadır.

2.5.3. Dil

Masallar, medeniyet var olduğundan beri sözlü eserler grubuna girmiştir ve bu şekilde de nesilden nesile aktarılmıştır. Genel olarak bakıldığında, dilden dile aktarılırken pek çok değişikliğe uğrayan masallar yazıya geçerken çok daha büyük değişikliklere uğramıştır. Bu durumda içerisinde pek çok söz sanatı olan masalların, dil özelliklerinin kaybolmasına neden olmuştur.

Eski dönemlerde, yerleşim yerlerinde isimleri “masal anaları” olan anlatıcılar bulunduğu bilinmektedir. Bu kişilerin toplumun itibarlı bireyleri olup, halka anlattıkları masalları ilgi çekecek kadar söz sanatlı ve kıvrak bir zeka ile anlatıldığı söylenmektedir. Ancak günümüzde bu gelenek yok olduğu için, artık masalların dilinin ağdalı olmaktan çıkıp düz anlatım tekniğine yakın olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Güleç, 1988, s. 79-80).

Modern masallar genellikle derlenip kitaplara geçirilerek bir hikaye biçiminde aktarılmışlardır. Bu açıdan bakıldığında, her yayın kuruluşunun kendine has bir anlatımı olduğu görülmektedir. Kimi masal kitaplarında çok uzun yıllar bir cümleyle anlatılabildiği gibi, kimi kitaplarda ise bu yılların bir paragrafta anlatıldığı görülebilmektedir.

Masalın dili oldukça önemlidir; çünkü masalın anlaşılması insanlığın kültürel birikimi için son derece önemlidir. Genellikle masalların dilleri sade ve üslupları akıcıdır. Bir toplumda bulunan her yaş grubundan bireye hitap edebilme özelliğine sahiptir ve içerisinde anonim halk edebiyatına ait ürünler (alkış, atasözü, tekerleme vb.) bulunmaktadır (Arıcı, 2004, s. 167). Modern dönemde de pek çok masal yazarı ve masal araştırmacıları masalın dilin halka yakın olması gerektiğini savunmuşlardır. Örneğin, Wilhelm Grimm yazmış olduğu masal kitabının 6. baskısının önsözünde, bundan sonra yazacağı masalarda özlü söz ve deyimleri daha çok kullanacağını ifade etmiştir (Rölleke, 2008, s. 100). Bunun yanı sıra masalarda genellikle yargı ifadelerine yer verilmektedir. Modern zamanda masallar genellikle çocuklara yönelik olduğu için, kötü söz ve argo yerine yargı ifadelerine yer vermek daha kabul görmektedir (Demirer-Şahin, 2014, s. 17). Kimi masalların ise kendine ait, söylendiğinde direkt olarak masalı akla getiren tekerleme benzeri dil oyunları vardır. Örneğin “ayna ayna söyle bana...”

kelimeleri ile başlayan cümle söylendiğinde masalı bilen her bireyin aklına “Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler” masalı gelecektir.

Fromm (1951, s. 92) ise masalda var olan dilin, dil ötesinde çok fazla bulgunun da ortaya çıkmasına neden olduğunu savunmaktadır. Rüya, efsane ya da masal gibi zamanı ve mekanı kesin olmayan bir yerde, toplumun dini ve felsefi ilkelerini en rahat bir biçimde ortaya koyabilen dinamikler masallardır. Çünkü masallar gerçek olmayan durum ve arzuları ortaya koyduğundan ruhun deneyim, arzu ve isteklerini, pek çok felsefi düşünce ve söylenmemiş dini duyguları betimleyebilmiştir. Bu durum da sembolik dilin doğmasına ve literatüre girmesine neden olmuştur. Başka bir deyişle sembolik dil masalı değil, masal sembolik dili meydana getirmiştir.

2.5.4. Amaç ve Önem

Masalların amacı hem bireylere yararlı olabilmek hem de sanatsal bir nitelik meydana getirmektir; ancak masalların genel amacı aslında yararlı olabilmenin çok daha ötesine geçmiştir. Her ne kadar masallar, gerçek olmayan olayları içerdiği için gerçeklikten uzakmış gibi gözükse de en basit haliyle dahi var olan egemen ideolojinin kültürel kodlarını taşımaktadır. Daha basit bir ifade ile içinde var oldukları toplumların geleneklerini ve yönetimlerinin ideolojilerini bünyelerinde barındırmaktadırlar. Sezer’in (2014, s.11) belirttiği üzere klasik masallar, bilinçaltında var olan simgeler ile genetik hafızayı kullanıp, görünür olan hikayenin altında bambaşka bir öykü, iktidara hizmet eden ideolojik bir ileti düzeni meydana getirmektedir. Maalesef masalların bu ideolojik varlığı göz ardı edildiği ve onlara “basit oldukları” gözüyle bakıldığı için masallar ile ilgili araştırmalar literatürde hak ettiği yeri bulamamıştır.

En genel hali ile masalların, bireylere faydalı olması istenmektedir. Genellikle masal kahramanlarının yaşadıklarından, dinleyicilerin kendi hayatları için bir ders çıkarması istenmektedir. Elbette ki masallar sayesinde en çok çocukların örnek birer birey olması istenmektedir. Kimi masallarla çocuklar gerçek yaşamda karşılarına çıkan güçlüklerle başa çıkmanın yollarını bulurlar (Güleç, 1988, s. 80) ya da yanlış yapmaktan kaçınırlar. Örneğin, “Kırmızı Başlıklı Kız” masalında annesi tembih ettiği halde patikadan sapan ve yabancılarla konuşan bir kız çocuğunun başına gelenler, çocukların yabancılarla konuşmaması ve bilmedikleri yollara gitmemesi için birer tembih niteliğindedir.

Masalların yararlı değil de, amacının kötü olduğunu savunan düşünürler de bulunmaktadır. Örneğin Rousseau, masalların, çocukların iç dünyasının saf halini yalanlarla kandırdığını savunmaktadır ve döneminde La Fontaine'nin masallarının dahi yasaklı olmasını istemiştir (Koç, 2016, s. 36). Platon'a göre de masallar birer çirkin uydurmalarından ibarettir ve bunların anlatılıp aktarımının yapılması kesinlikle kötülük getirmektedir. Bu nedenle de masal anlatan bireylerin kollanarak, vatandaşların ileride almaları istenen ideolojiler doğrultusunda masalcıların yönlendirilmesi gerektiğini savunmuştur (Platon, 2006, s. 68-69).

Bazı düşünürlere göre ise masalların asıl amacı bilincimizin ötesinin tasvir edilmesi ve insana sunulmasıdır. Bu savla ilgili yapılan yorumların başında Freud'un yorumları gelmektedir. Ona göre bilincin ötesine ulaşabilmenin en güzel yolu rüyalardır; ancak yalnızca rüyalar ya da sinirsel semptomlar değil; masallar, hikayeler ve mitlerin de pek çoğu bilincin ötesinde arzu ettiğimiz dinamikleri simgeleyen birer olgudur. Nitekim masallar, iyilerin sürekli kazandığı, kötülerin ise kaybettiği, olayın başrollerinin birer kahraman olduğu ve en sonunda çektiği tüm acıların mükafatının alındığı birer anlatı türüdür. Freud'un savını daha geliştiren Jung (1997, s. 101) ise kolektif bir "bilinçdışı" kavramından bahsederek arketip olarak isimlendirdiği bazı motiflerden bahsetmiştir. Bu motifler, insanlığın en başından başlayarak günümüze kadar katlana katlana gelmiştir ve en eski olan evrensel düşünce biçimlerine bu arketipler aracılığı ile ulaşmak mümkündür. Masallar da bunlardan biridir ve bütün toplulukların folklorlarında kimi motiflerin birbirleri ile oldukça benzer olması da Jung'a göre savına bir kanıttır.

Sosyolojik bir bakış açısı ile değerlendirildiğinde bu durum, feodal düzen döneminde kilisenin iyi bir Hıristiyan olmak için halka söylediği durum ile benzerlik göstermektedir. Kilise, altın çağ döneminde halka "bu dünyada çalıştıklarınız ve çektiğiniz çile öbür dünyada cennetin en güzel köşeleri verilerek ödüllendirilecektir" gibi söylemleri ile halka adeta masalsı bir hayatı vadetmiştir. Daha açık bir ifade ile her birey, masalsı bir yaşam, masaldaki adaleti ya da masallardaki kahramanlar kadar özel olmayı istemektedir. Dönemin popüler kültür yordayıcıları da bu arzuları bilinçdışı bir şekilde kullanmış olabilir. Bu durum Freud'un savı ile kültürün masallarda nasıl bir sentez oluşturduğunu gözler önüne sermektedir.

2.5.5. İçyapı zellikleri

Masallarda içyapı özellikleri, oldukça dikkat edilmesi gereken önemli bir dinamiktir. Bir bireye anadilini öğretmenin en etkili yolu çocukluktan başlayarak dilin zenginlikleri ile hazırlanmış olan sözlü ve yazılı ürünler olan masallar ile olmaktadır (Helimoğlu Yavuz, 2002, s.503).

Yapı bakımında masallar döşeme (masal başı), olay (gelişme) ve sonuç (dilek) olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Masalın giriş bölümünde masal başı tekerlemesi bulunmaktadır. Bu bölüm masalın ilgi çekici, okurken ve dinlerken dinlemeye/okumaya devam etme isteği uyandıran bölümüdür. Masal anlatan kişi ya da okunduğu eser, dinleyicileri/okuyucuları masalın atmosferine hazırlayabilmek için arka arkaya tekerlemeler söylemektedir. Her toplum kültürüne uygun bir biçimde bu kısımları kendince doldurmaktadır (Kantarcıoğlu, 1991, s. 18). Örneğin, Naki Tekel, ‘‘Türk Masalları’’ adlı eserindeki ‘‘Kırk Kardeş’’ masalına şu sözlerle başlamıştır ‘‘...Var varanın, sr srenin, baykuşu çoktur viranenin, destursuz bağa girenin, geçmez akçe ile dükkana girenin, hokka mleğini başında patlatır Bekri Mustafa...’’ (Yaman, 2017). Bunun yanı sıra pek çok masalın tekerlemeleri anonimdir. Anonim masal tekerlemelerinden birine aşağıda örnek verilmiştir (Murat, 2018, s. 554):

‘‘Evvel zaman iken, deve tellal iken, saksaağan berber iken. Ben anamın beşiğini tungr mingr sallar iken. İp koptu, beşik devrildi. Anam kaptı maşayı, babam kaptı meşeyi, döndürdüler dört köşeyi. Dar attım kendimi dışarı. Kaç kaçmaz mısın. Vardım bir pazara. Bir at aldım dorudur diye. Bineyim dedim, at bir tekme salladı bana geri dur diye. Padişahın topları ateşe başladı. Topladım gülleleri cebime koydum darıdır diye. Tozu dumana kattım, Edirne’ye yettim. Selimiye minarelerini belime soktum borudur diye. Yakaladılar beni tumarhaneye attılar delidir diye. Babamdan haber geldi, onun eski huyudur diye. Bereket inandılar, tutup beni saldılar. Neyse uzatmayalım, masala başlayalım...’’

Masalın ikinci bölümü asıl masal bölümüdür ve masalda yaşanan olaylar anlatılmaktadır. Bu bölüm de kendi arasında giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden meydana gelmektedir (Kantarcıoğlu, 1991, s. 19). Bu bölüm genellikle ‘‘vaktiyle memleketin birinde’’, ‘‘adamın biri’’, ‘‘günlerden birgün’’ gibi kalıplarla başlamaktadır

(Kıbrıs, 2000, s. 37; akt. Arıcı, 2004, s. 166). Bu bölümde de ilk bölümde olduğu gibi kimi zaman masala yine canlılık verilmesi için “Az gitmiş, uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş” gibi bilinen ve dikkat çekici tekerlemelere yer verilmektedir (Kantarcioglu, 1991, s.19).

Masalın son bölümü olayların sonuca bağlandığı ve dileğin yer aldığı bölümdür. Masal kahramanlarının iyi talihi için istenen dilekler dinleyiciler için de istenmeye başlamaktadır. Genellikle bu dilekler “Onlar ermiş muradına, darısı buradakilerin başına” ya da “gökten üç elma düşmüş görenler başına, birisi bu masalı düzüp konuşana, birisi oturup dinleyene, birisini de okudum üfledim ... kişinin başına” gibi kalıplaşmış tekerlemelerden oluşmaktadır (Güney, 1948, s.175; akt. Yavuz, 2006, s. 17).

2.6. Masalların Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Yüzyıllar boyunca hem eğitim hem de eğlence aracı olan masallar, değişik pek çok görüşe rağmen günümüze kadar gelip etkilerini devam ettirebilmişlerdir. Bir bireyin yetişirken iyi ve kötü arasındaki ayrımı yapabilmesinde ve hayal gücünün gelişmesinde çok önemli bir yere sahip olmuşlardır.

Edebi tür kategorisine ele alınan masallar, aslında sadece çocuklar için üretilmiş olmasalar da genellikle günümüzde çocuk literatürü içinde yer almaktadırlar. Çocuklar için masalın bir eğitim aracı olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Masalların macera dolu olaylar içermesi, gizemli bir havasının olması, genellikle iyilerin kazanması ve kötülerin kaybetmesi masalları çocukların gözünde ilginç kılmaktadır (Dilidüzgün, 1996, s. 31). Aslında masallar, hayal gücü sınırsız ve gerçeklikle henüz bağlanmamış olan çocukların içsel dünyasına garip gelmediği için çocukların bu kadar kolaylıkla içselleştirebildiği bir dinamiktir.

Özellikle halk edebiyatı masallarından anlama ve anlatım ile konuşma ve dinleme becerilerinin gelişimi için fazlaca yararlanılmaktadır. Masallar sözlü bir edebiyat geleneğinin devamı olarak, milli ve evrensel olan kültürlerin kazanımının yanı sıra çocuklarda dinleme, konuşma, okuma, görsel yorumlama gibi pek çok farklı becerinin kazanılmasına neden olmaktadır. Sözlü ve görsele dayalı ürünler olduğu için de yalnızca okul çağındaki çocuklar için değil, okul öncesinde olan çocukların gelişimi

için de oldukça etkili olmaktadır (Karatay, 2007: 474). Bir çocuğu eğitme ve kültürlenme süreci, aile, arkadaşlar, akrabalar ve çevre gibi mekanlarda başlar ve genellikle çocuğu eğlendirme ve hoşça vakit geçirtme amacı taşımaktadır.

Modern eğitimlerin temel amaçlarından biri bir çocuğun hayatının anlamını bulmasını sağlayabilmektedir. Çocuklar doğaları gereği pek çok farklı soru sormaktadır. Soruları olan çocuk öncelikle soruları anlamlandırır, kendince yorumlar, çevresine sorar ya da fazla üstünde durmaz. Ancak önemli olan çocuğun bu farkındalığı sağlayabilmesini sağlamaktır. Sormuş olduğu sorulara yetişkinler için hazırlanmış olan kitaplardan ya da yetişkin bir aklın erişebileceği anlatımlarla cevap edinmesi imkanı değildir. Burada masallar devreye girerek, çocuğun gelişiminde önemli olan dinamikleri öğrenebilmesini sağlamaktadır. Masallarda anlatılan konular, aslında bir bakıma dolaylı olarak çocuğun iç dünyasına girer ve çocuk kendi bilincine varamadan kendini masal içinde bulur (Dilidüzgün, 1996, s. 36).

Masalların en önemli özelliği, iyilikle ile kötülük savaşında iyiliğin kötülüğü yenmesidir. Çocuklar, gerçeklerle kendileri arasında bir yetişkin gibi mantıksal ilişkiler kuramayacağı için masalların bu tekdüze “olması gereken” mantığı çocukların mantığı ile örtüşmektedir.

2.6.1. Dil Gelişimine Etkisi

Kültürel bir ürün olan masalların dil gelişimine etkisi yadsınamayacak bir durumdadır. Dil, kültür ile birlikte var olmaktadır, hem dil kültüre hem de kültür dile yön vermektedir.

Her ne kadar masallar evrensel olsa da yazılı masallar da sözlü masallar da bir çocuğa kendi diline anlatılırken, o dilin kültürel birikimleri içerisinde anlatılmaktadır. Örneğin, masal dillerini karşılaştıran bir platformda “Hansel ile Gretel” masalının Türkçe versiyonunda “*bir kere sakalı ele verdin mi, iş işten geçmiş demektir*” ifadesi İngilizce’de deyimsel olarak bir karşılık bulamamış ve “*bir erkek bir kez yaptığında, ikinci kez de yapmalı*” (Grimmstories, 2019) şeklinde düz bir anlatım tekniği kullanılarak yazılmıştır. Bahsi geçen “sakalı ele vermek” deyimini yalnızca Türk dili içerisinde var olabilecek bir kültürün ürünüdür. Bunun yanı sıra masallar kendi içinde kalıplamış deyimleri her dilde var etme özelliğine de sahip olmuştur. Örneğin, Türkçe’de masalın ilk bölümünde başlayan “evvel zaman içinde” ifadesi İngilizce’de

“once upon a time”, Bulgarca’da “imalo edne vreme (имало едно време)” ve Almanca’da “Es war einmal” demektir (Google Translate, 2019). Hemen hemen her çocuk, bu kalıpları duyduğunda ardından bir masalın geleceğini tahmin edecektir.

Piaget’in (1951, s. 121) düşüncesine göre, dilsel yetenek ve kavramsal gelişimin kaynağı, bir insanda duyu-hareket döneminin sonlarına doğru ortaya çıkan sembolik fonksiyonlarda aranması gereken son derece önemli bir unsurdur. Sembolik işlev dönemi içinde, kavram gelişimi, jest ile mimikler, dil gelişimi, simgesel ve hayali her türlü oyun ve resim becerilerinin gelişiminde temel olarak meydana getirebilecek önemli bir dönem olduğunun farkına varmak, bir bireyin gelişimi için oldukça yararlı olacaktır. Masallar da bünyesinde jest mimiklerden dil unsurlarına kadar bir bireyin donanımlı yetişebilmesi için Piaget’in gerekli bulduğu tüm dinamikleri içermektedir, bu nedenle de çocukların adapte olması çok kolay olmaktadır.

Bir çocuğun dil gelişimine göre hazırlanan eserler, erken çocukluktan başlayarak, nesnel bir biçimde olmalıdır. Bir çocuk, eseri elinde kolayca inceleyebilmeli, kavramları algılayabilmeli ve bunları estetik ile görsel öğeler ile birleştirebilmelidir. Böylece çocukların, kendilerine yönelik şiir, masal, öykü vb. eserleri karıştırmaları ile dil öğreniminin de ilk adımları atılmış olacaktır. Pek çok çalışma çocukların masal kitapları sayesinde düzgün cümle kurmayı da öğrenmeye başladıklarını ortaya koymuştur. Dinlediklerini anlayıp, anladıklarını ve hislerini kelimeler kurarak ifade eden çocuklar yalnızca dil gelişimi bakımından değil, duygusal olarak da gelişmektedir (Aslan, 2006).

Bu konuda çalışma yapan Popet ve Roques’e (2002, s. 20) göre de çocuklara yönelik masal, hikaye kitabı vb. eserler çocuklarda özellikle aşağıda verilen dilsel etkinlikler konusunda yararlı olmaktadır:

- Çocukların kelime dağarcığını zengileştirmektedir.
- Çocuklar, dilin nasıl işlediği ve geliştiği konusunda fikir sahibi olmaktadır.
- Çocuklar, söz dizimi konusundaki zorluklarını aşarlar.
- Çocuklar dili aracı edinerek iletişimdeki farklı iletişimleri ve kelime oyunlarını (tekerleme, mani, şiir vb.) öğrenmektedirler.

Çocukların dili geliştikçe, yazma becerileri de artmaktadır. Bu nedenle de masallar yalnızca okul öncesinde çocuklar için değil, okul çağındaki çocuklar için de son derece yararlı olmaktadır.

Çocuklar, çevrelerinde olup biten durumları kendi algı dünyaları üzerinden anlatmak istemektedirler. Pek çok çocuk yalnızca sözlü anlatımla yetinmez ve duygu ile düşüncelerini yazılı olarak da anlatmak istemektedir. Çocuk edebiyatı türlerinin ve elbette ki masalların, çocukların yazma becerisinin oluşması ve gelişmesinde çok önemli bir yeri bulunmaktadır.

Çocukta nasıl ki konuşma temel olarak kelime ile kelime gruplarına dayanıyorsa, yazma da aynı şekilde kelime bilgisinin çokluğu ile orantılıdır. Çocuklar için hazırlanan masal kitapları doğru bir şekilde hazırlandıysa, çocuğun kelime hazinesi gelişecek ve kendini yazılı olarak daha rahat ifade edecektir (Ömeroğlu, 1998, s. 30; akt. Oğuz, 2017, s. 30).

Bir çocukta anadilin kelime dağarcığının zenginleşmesi ve ifade gücünün artması hususunda temel sorumluluk, öncelik olarak çocuk eserleri yazan ve bu alanda duyarlılığa sahip olan yazarlara/sanatçılara düşmektedir. Okul öncesi dönemden başlayıp, okullarda da masal kitapları ve çocuklara yönelik eserlerin olması, bunların eğitim programları içine sokulması gerekmektedir.

2.6.2. Psikolojik ve Bilişsel Etkiler

Sosyal ve bio-kültürel bir varlık olan insanın, kültürel şartlar içinde sosyal ilişkileri toplumu ve kültürü etkilediği gibi, bireyin kendisini de etkilemektedir. Bir bireyin bütün yaşamı, çevresi ile uyum içinde olabilme çabası ile geçmektedir. Bu uyum çabası doğum ile başlayıp, gelişme göstererek ilerlemektedir. Bu da sosyal gelişme ile mümkün olmaktadır. Literatürde farklı yaklaşımlarla farklı tanımlamaları olsa da en genel hali ile sosyal gelişme, vatandaşın katılımı ile desteklenen, karar verme ve demokrasi ile hesap verilebilir kurumlar kurmada tüm insanların sesini güçlendirip kalkınmasının istendiği insanı merkeze alan bir yaklaşımdır (Patel, 2016, s. 22). Böylece toplumsal gelişme sağlanacaktır. Toplumsal gelişme ise bireylerin ilk önce bireysel olarak gelişmesi ile mümkün olabilmektedir. Bireyin sosyal bir uyarıcıya karşı, özellikle de toplum yaşamının zorunluluk ve baskılarına karşı bir duyarlılığa sahip olması,

kendi kültür grubundaki bireyler ile geçinebilmesi ve onlar gibi davranabilmesi bireyin toplumsal gelişimi için oldukça önemlidir.

Bir çocukta sosyal gelişim, çocuğun, etrafında bulunan diğer bireylerle etkileşim içerisinde olduğunun göstergesidir. Topluluk içinde kendi bireyselliklerini fark edip, geliştirdikçe, çocukların diğer bireyler ile iletişim içinde bulunabilme ve eylemlerini işleme koyabilme kabiliyetleri de artacaktır (SCAN, 2019). Bunun için de çocuğun psikolojik gelişimi oldukça önemlidir.

Çocuğun sosyal olarak gelişmesi, diğer gelişim biçimlerini de etkileyecektir. Örneğin, bir çocuğun çevresi ile etkileşime girebilme yetisi, çocuğun kelime dağarcığının gelişmesinden ergenlikteki akran baskısına dayanabilmesine kadar pek çok farklı dinamiği etkilemektedir. Sağlıklı bir sosyal gelişim gösteren çocukların şu becerilerinin de geliştiği bilinmektedir (SCAN, 2019):

- Dil becerileri
- Benlik saygısının oluşumu
- Öğrenim becerilerindeki artış
- Olumlu bir tutuma sahip olmak
- Çatışmalarla başa çıkabilmek

Çocuk edebiyatına ait eserler, bir çocuğun psikolojik ve doğal olarak da bilişsel gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Genel olarak bu katkılar dil gelişimi ile birlikte olmaktadır. Çünkü dilsel gelişim zihinsel becerilerle ilişkilidir (Gander ve Gardiner, 2001, s. 166-205).

Çocuğun psikolojisi ile masal kitapları arasındaki ilişkisini en açıklayıcı olarak temellendiren düşünürlerden biri Rosenblatt'tır. Ona göre, bir okuyucu bir metni okurken, metne dahil olma sınıflandırmaları vardır. Bu durum çocuklarda da aynı şekilde olmaktadır. İlk olarak çocuk hikaye içine çekilmektedir ve karakterlerle özdeşleşmektedir. Bu estetik bir okumadır. Daha açık bir ifade ile çocuk için ilk hedef, eğlence veya etkinliktir. İkincil olarak, devam eden süreklilik içinde, çocuklar bilgi edinmeye başlarlar ve masalın amacı değişmektedir.

Rosenblatt (1995), okuyucuların bir süreklilik boyunca bir metne dahil olmalarını sınıflandırmaktadır. Bir uça, kişinin hikaye içine çekildiği ve karakterlerle özdeşleşerek katıldığı estetik bir okuma vardır. Birincil hedef, eğlence veya etkinliktir.

Sürekliğin diğeri ucunda, okuyucunun öncelikle bilgi edinmekle ilgilendiğı farklı okumalar vardır. Kitaplarla ilişkilerinde, küçük çocuklar hem zevk hem de öğrenme için kitapları kullanarak kendilerini geliştirebilirler.

Bazı düşünürler, masal kitaplarını çocuklar için türlü psiko-sosyal kullanımlar için bir aracı olarak da görmektedir. Literatür içinde, çocukların kendilerini, kendi eylemlerini, duygularını ve inançlarını göz önünde bulundurarak bu dinamikleri tanımlayabilecekleri karakterler ve olaylar masallar aracılığı ile sağlanmaktadır. Kitaplarda bulunan karakter ve durumlar, çocukların, başka insanların gözünden dünyanın nasıl görüldüğünü görmesini sağlamaktadır (Mendoza ve Reese, 2001, s. 2). Başkalarının gözünden dünyayı gören çocuklar, zamanla kendi dünyalarını da başkalarına yansıtma fırsatı bulmaktadır. Bu düşünceyi destekleyen Temple, Martinez, Yokota ve Naylor'a (1998, s. 10) göre ise çocuk edebiyatındaki en önemli durum, ne kadar olağanüstülük içerirse içersin, insan deneyimlerinin hissettirdikleri hakkında gerçeğı yansıtma fırsatıdır. Böylece çocuklar da kendi hislerinden o kadar emin olacaklardır.

Zihinsel gelişiminin temeli dil gelişimi ile atılmaktadır. Dil, bir iletişim aracı olmasının yanı sıra, psikoloji bilimi gözüyle incelendiğinde, çocukta duygularını ifade etme ve anlama aracı olarak da görülmektedir. Çocuk edebiyatına ait eserler, bilişsel gelişim süreci içinde etkili olan, karşılaştırma yapabilme, gözlemlene, benzerlikleri fark edebilme, varlık ile nesnelere sınıflandırma, tecrübe edinerek uygulama yapma, eleştirebilme ve fikir yürütebilme bakımında çocukların zihinsel yetilerinin gelişmesine neden olmaktadır. Bu durum özellikle okul öncesi çocuklarda etkili olmaktadır. Okul öncesindeki çocuklarda henüz soyut düşünme yeteneğı gelişmemiş olduğundan, somut bir biçimde gözlemlenen olay ve durumların algılanmasını kolaylaştırmaktadır (Yavuzer, 1999; akt. Koç, 2016, s. 31-32).

Masallar içinde her döneme ait yaşanmışlıkları bulmak mümkündür. İnsanlığın asırlardan beri tecrübe edindiğı durumları çözmek, bu iletileri çözerken yaratıcı düşünmeyi çocuklarda tetiklemektedir. Böylece çocuklar bilişsel olarak gelişim göstermektedir (Güleryüz, 2006, s. 198; akt. Koç, 2016, s. 32). Bunun yanı sıra masal ve öykü gibi yaratılmış oldukları kahramanların kendileri, çevreleri, doğa ve toplum ile yaşadıkları çatışmalar, toplumun benimsenmiş olan veya karşı çıkılması gereken

değerler ve inançlarını çocuklara sezdirmektedir. Bu da çocuğun bilişsel ve psikolojik olarak gelişimine katkı sağlamaktadır.

2.6.3. Sosyolojik Etkiler

Edebiyatın sözlü ve yazılı olan bütün ürünlerinde bahsi geçen bütün düşünce ve duygular, bireyler bakımından anlatılmaktadır. Masallar da dahil olmak üzere çocuklar için yapılan eserlerde çocuklar kahramanlar aracılığı ile örnek olarak sevebilecekleri, hareket, duygu ve düşünceler ile örnek alabilecekleri öğeleri öğrenmektedirler.

Var olan her kültür masalları kendine göre, kendi toplumsal özelliklerine göre yorumlamaktadır. Örneğin, tüm dünyada bilinen Pamuk ve Prenses ve Yedi Cüceler masalının Türk kültüründeki yansıması Nar Tane ve Yasemin masalları ile olmuştur. Benzer şekilde Külkedisi masalı da Türk edebiyatında Terliklerin Getirdiği Mutluluk ve Kıskançlık masalları ile özdeşleşmektedir (Helimoğlu Yavuz, 2002, s. 42). Bu masallar incelendiğinde Türk kültürüne ait öğelerle orijinallerine benzer şekilde yorumlandığı gözlemlenmiştir.

Kültürel faktörleri içeren masalların, sosyolojik olarak bireyleri toplumsallaştırdığı kaçınılmaz bir gerçektir. Pozitivizmin yaygınlaşmasının ardından özellikle 1900'lü yıllarda ön plana çıkan toplumsallaşma kavramı başta sosyoloji olmak üzere, psikoloji ve antropoloji gibi bilimlerin içinde de sıklıkla irdelenen bir dinamiktir.

Genel olarak toplumsallaşma, bir bireyin içinde bulunduğu topluluğun normlarını, değerlerini, karakteristik niteliklerini, dilini vb. özelliklerini edinmesi yönünde bir etkileşim sürecini kazanma durumu olarak nitelendirilebilmektedir. Bu kültürel niteliklerin edinimi sırasında da bireyin kendine has olan kişiliği bunlar çerçevesinde oluşmaktadır (Gecas, 2000, s. 2855).

Masallar bir çocuğun yazı yazmayı öğrenme sürecinde, onun hayal dünyasını eğlendirerek harekete geçiren ve çocuğun toplumsallaşmasını sağlayan normları içsel hale getirmesini sağlamaktadır. Masallarda verilen iletiler irdelendiğinde, iletilerin en çok sosyal ve psikolojik gelişim alanlarını etkilediği bulgusuna varılmıştır. İkinci sırada aileler, üçüncü sırada ise sağduyu, zeka ve dikkat unsurları üzerinde durulmuştur (Arıcı, 2009, s. 36). Bu konuda edebiyatımızda Cahit Zarifoğlu öncü bir örnek olmuştur. O, çocuklar için yazmış olduğu eserlerde ve şiirlerinde okurun iç dünyasına yönelmiş, çocuğun görelilik ilkesini benimseyerek, benisetmek istediği ileti ve nasihatları semboller

ve çeşitli alegorik anlatımlar ile çocuklara hissettirmeyi başarmıştır. Bunun yanı sıra çocukların masal ve çeşitli eserler okuyarak kendilerini toplumda geliştirebileceklerini belirtmiş ve buna önem vermeyen ailelerin doğru yolda olmadığını söylemiştir. Ona göre, çocuklar için eser yazmak normal bir eser yazmaktan çok daha zor ve meşakkatlidir; çünkü bir bireyin şekillenmesinin ilk adımları atılmaktadır. Her ne kadar günümüzde yazmış olduğu eserlerin masal mı yoksa öykü mü olduğu tartışılrsa da o masal için şu sözleri dile getirmiştir (Kantarcıoğlu, 1991, s. 50): *“Masalın tabiliği, yumuşaklığı içinde daha kolaylıkla kalem oynatabiliyorsunuz. Yazarlık bir militanlıktır. Zira savunduğunuz, inandığınız bir düşünce var. İster istemez o düşüncenin emrindesiniz.”*

Yine Zarifoğlu gibi düşünen Kavcar (1999, s. 243; akt. İşnas, 2011, s. 53) masalların bireyleri, güzele, doğruya ve iyiye yöneltmede sosyal ve psikolojik olarak etkilediğini savunmaktadır. Ona göre bireylerin toplum içinde sorumluluk almalarında, iyi bir yurttaş olmalarında, dönemin gerekliliklerini öğrenebilmede, yeni düşüncelerin telkin edilmesinde, toplum içinde sağlam bir kamuoyu yaratılmasında edebiyatın ve masalların çok büyük bir yeri bulunmaktadır.

Nasıl ki bir birey toplum içinde saygı görme ve kabul edilme ihtiyaçlarına sahipse, bir çocuk da kendini keşfetmeye başladığı andan itibaren bunları istemektedir. Çocukların bu ihtiyacının giderilmesinde masal kahramanlarının etkisi çok büyüktür (İşnas, 2011, s. 54). Masalda yoksul, fakir, zengin, iyi kötü demeden herkes hak ettiğini almaktadır. Kendini bunların yerine koyan çocuk da hayattan beklentisini bu yönde kurmaya başlayacaktır. Örneğin, masaldaki bir kahramanın zorlu engelleri aşip başarılı olması, bir çocuğun da kendisi için önemli olan bir sınavı aşması için motive olma kaynağı olabilir. Bu ve bunun gibi örnekler, masalların dünyasının bireylerin toplum içinde motive olması için iyi birer temsil olduğunu göstermektedir.

Türkiye dışındaki literatür incelendiğinde Popet ve Roques de (2002, s. 20-21) çocukların toplumsal olarak gelişmesi için masalların oldukça önemli olduğunu savunmuşlardır. Onların düşüncesine göre, masalın özellikle sözlü olarak anlatımı, geçmişten bugüne kalmış olan kültürel unsurların öğrenilmesi aracılığı ile bir çocuğun hayal dünyasını besleyip, bahsi geçen kültürel unsurların, onun sosyal hayatının bir parçası olmasını sağlamaktadır.

Mendoza ve Reese (2001, s. 4) de masalların olumlu etkileri olduğunu düşünen düşünürlerdendir. Öykü, masal, şiir gibi farklı edebi türler çocuğun sosyalleşmesi bakımından oldukça önemlidir. Değişik kültürlerin örneklerini içinde barındıran ve çokkültürlü görsel bir zenginliği olan masalların, çocuklardaki ırk, etnik yapı ve kültürel olarak ayırım yapmayan bireyler olmasına etkili olduğunu savunmaktadırlar. Daha açık bir ifade ile masallar çocukların yalnızca topluma adapte olmalarını sağlamakla kalmayıp, tarafsız, insan ayırımı yapmayan ve eşitlikten yana birer birey olmalarında da etkili olmaktadır.

2.6.4. Kişiliğe Etkisi

Pek çok farklı perspektiften incelenen, kişilik kavramı milattan önce 400'lü yıllarda yaşayan Hipokrat'ın bile üstünde durduğu bir dinamik olarak karşımıza çıkmaktadır. Hipokrat'ın biyolojik temelli serotonin ve noradrenalin gibi beyin kimyasallarının ruh hali ile davranışları etkilediğini ve dolayısıyla da kişiliğin oluştuğunu ileri sürdüğü savını (Hewstone, Fincham ve Foster, 2005, s. 294), modern zamanda sosyal bilimler devralmış ve incelemişlerdir.

En genel anlamı ile kişilik, bir bireyin diğer bireylerden ayıran, doğuştan getirmiş olduğu ve sonradan kazandığı, tutarlı bir biçimde sergilediği özelliklerinin tümüne verilen isimdir. Bireyin, sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel özelliklerinde süreklilik arz eden kişilik, bireyin göreceli bir biçimde kalıcı hareket, eğilim ve ilişki örüntüleriyle tepkilerini belirleyen en önemli dinamiktir (Taymur ve Türkçapar, 2012, s. 155).

İnsanın gelişimi zihinsel, fiziksel, ahlak ve sosyal gelişimi gibi pek çok çeşit içeren karmaşık bir süreçtir ve bahsi geçen her boyut da birbirinden etkilenmektedir. Gelişimin kimi yönleri çevreden kimi yönleri ise kalıttan etkilenirken, pek çok yönü ise her ikisinden de etkilenmektedir (Çamlıbel, 2012, s. 6). Daha özet bir ifade ile kişilik gelişiminde, doğuştan gelen genler ile çevresel etkenler etkili olmaktadır.

Kişilik gelişimi, bir bireyin temelini oluşturduğu için gelişime etkileri ile ilgili pek çok farklı görüş, düşünür ve ekol bulunmaktadır. Bir çocuğun büyümesi ile birlikte çevresel faktörler çok çeşitli olmaya başlamaktadır. İlk önce aile tek etken iken, zamanla ailenin etkisi azalmakta ve kültür, arkadaşlar, okul, eğitimciler ve sosyal yapı

gibi pek çok boyut ön plana çıkmaktadır (Özdemir, Özdemir, Kadak ve Nasıroğlu, 2012, s. 567).

Masalların kişiliğe etkisi ve psikodinamik potansiyelleri ilk olarak 20. yüzyılda Heuscher ve Bettelheim tarafından birkaç yıl ara ile incelenmiştir. Bettelheim'e göre, masallar, çocukları zihinsel ve kişilik gelişimine teşvik etmektedir, yaşam stresleri ve endişeleri ile başa çıkma mekanizmaları oluşturmaktadır ve içsel sorunları çözebilmede kolaylık sağlamaktadır.

Bu savların ardından literatür bu konuda uzun yıllar sessiz kalmıştır. Ancak 2000'li yılların başında Rustin ve Rustin (2003, s. 105), tekrardan bu konuyu irdeleyerek, masalların, çocukların günlük hayat yaşantılarındaki deneyimlerinden çok daha fazla özerklik girişim ve kapasitelerini geliştirdiklerini ileri sürmüşlerdir. Buna benzer şekilde Nicolopoulou da (2008, s. 317) masalların çocukları iyi birer insan olmasına, sevgiye değer vermesine yönlendirdiğini belirtmektedir.

Yerli literatürde olmasa da, yabancı literatürde araştırmacılar, masalların çocukların normal gelişiminde var olan pozitif etkilerini kabul etmenin yanı sıra psikolojik tedavilerde de masallara başvurmuşlardır. İlk olarak Fosson ve Husband'ın (1984, s. 344) yapmış olduğu çalışmayı pek çok araştırmacı geliştirerek masalları, çocuk ve ergenlerde geniş bir fiziksel ve zihinsel hastalık yelpazesinde terapötik bir araç olarak kullanmışlardır. Çeşitli metaforlar ve sembolizmin gücü sayesinde modern çocuk edebiyatı kreasyonları ile geleneksel peri masalları, zihinsel sağlık problemleri olan çocuklarda yaygın olarak kullanılmaktadır ve etkili olmaktadır (Noctor, 2006, s. 582). Yalnızca psikolojik alanlarda değil, günümüzde tıp pratisyenleri ve modern ebeveynler de masalları tanısal bir araç olarak kullanmaktadırlar (Mazzeschi, Lis, Calvo, Vallone ve Superchi, 2001, s. 809).

Masalların, çocuk eğitimindeki en önemli görevi, çocuğun karşılaşmış olduğu kahraman örnekleri ile kendisini özdeşleştirerek onların ruh dünyalarını anlayabilmek ve böylelikle de kendi niteliklerini de keşfedebilmelerini sağlamaktır. Çocuk, kahramanın sorunlarla baş edebilme yöntemlerini görerek, kendini kahramanın yerine koyup sorunlarla karşı karşıya geldiğinde bir köşeye sinip vazgeçmek yerine çözüm yollarını çeşitlendirip, başarılı olmak için motivasyonunu artıracaktır (Arıcı, 2009, s. 79; akt. Koç, 2016, s. 33). Elbette ki bu durum çocuğun kişiliğinin gelişmesi için çok

önemlidir. Bunun yanı sıra masallar, bir çocuğun ahlaki yönden gelişip, sağlıklı kişisel gelişim nitelikleri sergileyebilmesinde de etkili olmaktadır.

Çocuklar, idrak etme döneminin başlarında cinsiyete özgü kimliklerini de geliştirmektedirler. Bu dönemde kazanılan cinsel kimlikle alakalı pek çok konuya ilgi duyan çocukların, cinsel kimliklerini idrak edebilmeleri için çocuk masalları gibi çocuk edebiyatı ürünlerinin bulunması oldukça önemlidir. Çocuğun özdeşim kurduğu kahramanın kendi cinsiyetine uygun olması çocuğun masalla ve kendisi ile barışık olmasına neden olacaktır (Koç, 2016, s. 34).

2.6.5. Olumsuz Etkileri

Her ne kadar masallar bir çocuğun gelişimine katkı sağlasa da yararları kadar zararları da olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle son dönemde gelişen sosyal bilimler sayesinde normlar yıkılmaya başlanmıştır ve doğal olarak bu durum masalların iç dünyasının değişmez kalıplarının sağlıklı öğütler verdiği algısını da kırmaya başlamıştır.

Önceki bölümlerde incelenen masalın etkileri ışığında masalarda ilk olarak eleştirilebilecek dinamiğin cinsiyet olduğu görülmektedir. Masallarla ilgili Türkiye’de söz sahibi olan araştırmacılardan biri olan Hilmi Yavuzer, bir çocuğun cinsiyetinin farkındalığı için masalların çok önemli olduğunu belirtmiştir. Ona göre, daha önceki bölümde de belirtildiği üzere, masal için çocuğun özdeşim kurduğu kahramanın kendi cinsiyetinden olması sağlıklı bir gelişim süreci için önemlidir. Karşılaşılan örneklerin sağlıklı olması bir zorunluluktur. Çocuğun kendi cinsel kimliğine ters düşecek bir kahramanı örnek alması ise sapkın ve negatif durumlar gösterebilen, uygunsuz ve hatalı davranan çocukların toplum içerisinde olmasına neden olacaktır. Bu durum da çocukların benliklerinde olumsuz kişilik özelliklerinin yerleşmesine neden olacaktır (Yavuzer, 1998, s. 244; akt. Koç, 2016, s. 31).

Özellikle son 10 yılda cinsiyet kalıpları büyük ölçüde yıkılmaya başlanmıştır. Artık pek çok araştırmacı ve özellikle feminist gruplar çocuğun özgürce istediği cinsel kimliğe bürünebileceği düşüncesi üzerinden hareket etmektedir. Yavuzer’in argümanından örnek vermek gerekirse, erkek bir çocuk Külkedisi masalında, kendisi için doğru kadını arayan Prens, Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalında prensesini kurtaran bir prens ya da Hansel ile Gretel masalında hem kendine hem de kız kardeşine

sahip çıkan bir oğlan çocuğu olmalı iken; masalları okuyan kız çocukları ise güzelliği ile ön plana çıkan ve kırılğan bir özellik sergilemelidir. O zaman eğer kız çocuğu at üstünde beyaz atlı prens olmak isterse ya da erkek çocuğu külkedisi gibi baloya süslenip gitmek isterse sağlıklı davranışlar sergileyeceklerdir. Bu durumun “sağlıksız” olduğu görüşü yıkılmaya başlanmıştır. Pek çok çocuk masalları yazarı artık kalıplardan uzak, erkek ve kadın görevlerini ayırt etmeyen masallar yazmaktadır. Örneğin, Ann Bowill’in “Kıpır kıpır” isimli masalı biri feminen diğer maskülen özellikler gösteren iki kız kardeşin hikayesini anlatmaktadır. Benzer bir şekilde Babette Cole ise klasik bir masal olan Külkedisi’ndeki her karaktere karşı cinsiyetler vererek rolleri değiştirmiştir. Nadia Fink gibi bazı yazarlar ise eserlerinde cinsiyet kalıplarına karşı savaşan Frida Kahlo gibi devrimci kadınların hayat hikayelerini masallaştırarak çocukların bunları erken yaşta öğrenmesini amaçlamıştır (Kapusuz, 2016).

Cinsiyet kavramı, erkek ya da kadın olmanın biyolojik olan kısmını tanımlamaktadır. Bu açıdan sosyolojik olarak bu kavramı yorumlamak gerekirse cinsiyet, bir bireyin biyolojik cinsiyetinden kaynaklanmış olan demografik bir niteliğidir. Bu farklılık anatomik ve fizyolojik farklılıklardan ileri gelmektedir (Giddens, 2008, s. 507). Bir çocuk 2-3 yaşlarına geldiğinde “ben bir kız çocuğuyum” ya da “ben bir erkek çocuğuyum” diye düşünmeye başlamaktadır. Yani çocukta cinsel kimlik duygusu oluşmaya başlamaktadır (Cinsel Eğitim ve Araştırma Derneği (CETAD), 2011). Bu durumun yanı sıra biyolojik olarak cinsiyetin tanımı aynı kalsa da bireylerin kendilerini ait oldukları beden değil de karşı cinsin bedenine ait hissedebilirler. Bireyler kimi zaman bedenlerinde hem dişil hem de eril fizyolojiyi barındırabilirken, kimi zaman da tamamen yalnızca karşı cins özelliklerini hissetmektedirler. Bu durum literatürde transseksüalite olarak isimlendirilmektedir (Commissioner for Human Rights, 2009, s. 3). Şu ayrıma dikkat etmek gerekmektedir: Klinik olarak tıbbi bakımdan transseksüalite bir cinsel kimlik bozukluğu olarak (Gabard, 2000, s. 12; Sungur ve Yalnız, 1999, s. 50) olarak geçse de bunun bir hastalık olduğuna dair herhangi bir klinik çalışma bulunmamaktadır (CETAD, 2011). Daha özet bir ifade ile düzeltilmesi ya da tedavi edilmesi gereken bir durum değildir.

Bir birey cinsel kimlik bozukluğu semptomlarını çocukluk çağından fark edebilmektedir. Trans bireylere yapılan toplum baskısı herkesçe bilinen bir durumdur.

Bu konuda masal gibi yazıl ve sözlü edebiyat ürünlerinin de fazla olumlu bir tutumu olduğu söylenemez. Böylesi bir durumda masallar, çocuğa yarardan çok zarar sağlayabilmektedir. Kendini ve cinsel kimliğini keşfetme evresinde olan bir çocuk, Yavuzer'in (2008; akt Koç, 2016, s. 31) dediği gibi kendini "sağlıksız" olarak nitelendirip, yanlış bir yolda olduğunu düşünebilir. Bu da çocuğun çekingen, pasif bir karakteri olmasına neden olabilmektedir.

Masalların eleştirilebilecek bir diğer yanı ise masalların şiddet içermesi ve iradeyi yok saymasıdır. Masallardaki şiddet konusunda yorum yapan Schaufelberger (1990; akt. Güneş, 2006, s. 102), çocukların henüz okula bile gitmeden önce çok korkunç şeyler öğrendiklerini ve bu sebeple de bir gerçek hayat ögesi olarak masallarda şiddetin olması gerektiğini savunmaktadır. Ancak pek çok düşünür bunun aksini savunmaktadır. Kotla (1974; akt. Güneş, 2006, s. 102) ise bunun tam tersi olarak şiddet içeren masalların dışlanması gerektiğini savunmaktadır. Normal şartlar altında bir metinde okunsa yüksek şiddet içerdiği düşünülen olaylar ve durumlar masalın romantizm etkisinde son derece masum gelmektedir. Örneğin, cam tabutta yatan Pamuk Prenses iradesi dışında öpülmüştür ya da Hansel ve Gretel masalında çocuklarını ölümcül koşullara terk eden bir ebeveyn vardır. Bu da yetmiyormuş gibi masal ayrıca yamyamlık öğelerini de barındırmaktadır (Sezer, 2018, s. 11). Özellikle amacı için şiddete başvuran ve bu bireyleri kahraman gibi gösteren masallarda çocuklar kendilerini onlarla özdeşleştirdiğinde, kendi akıllarında şiddeti de meşrulaştırmış olmaktadır. Örneğin, Külkedisi masalında üvey kız kardeşler, ayaklarını camdan ayakkabıya sığdırabilmek için kesmişlerdir. Bunu okuyan bir çocuk da istediği şeyi elde etmek uğruna kendisini fiziksel olarak zarara uğratmaktan çekinmeyebilir.

Masalların, ahlaki normları ve ideolojileri yansıtma durumu da ele alınması gereken başka bir konudur. Binlerce yıl öncesine ait olan toplumsal bir yaşama göndermeler yapan, o dönemin yetkinlikleri ile ahlak dersi vermeye çalışan masallar (Sever, 2002, s. 29), çocukların modern dünyanın getirilerine ayak uyduramamasına neden olmaktadır. Güldüren, ağlatan, tutkulu ve coşkulu duyguları insanda çocuklarda uyandıran masallar kimi zaman düşünce eyleminin sınırlarını genişletirken, kimi zaman da sınırların yerinde kalmasına neden olmaktadır. Pek çok masal bilinçaltında bulunan simgeler ve genetik hafızayı kullanarak, görünür olan hikayenin altında var olan

bambaşka bir anlatı ve iktidar düzene hizmet eden ideolojik bir ileti düzeni meydana getirmektedir (Sever, 2002, s. 12). Örneğin, cinsiyet rolleri bu ideolojilerden biridir.

Daha önce de belirtildiği gibi masallar, bir çocuğunun dilinin gelişmesi için çok önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, dil özelliklerine uygun olmayan, doğru bir dil ve anlatımı yansıtmayan masalların çocukların dil gelişimini olumsuz yönde etkileyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Günlük yaşamda olmayan sözcükler ve argo niteliği taşıyan diyaloglar çocuğun dil gelişiminin yanı sıra kişilik gelişimini de olumsuz etkileyecektir (Oğuzkan, 1997, s. 51).

Masallar, hiyerarşik düzeni normal kılmaktadır. Hemen hemen tüm masallarda zengin ve fakir ayrımı yapılmaktadır. Günümüzde dünyanın pek çok ülkesinde makro bazda resmi olarak hiyerarşik düzen olmasa da, mikro bazda, yani sosyal boyutta özellikle maddiyat ve statüden kaynaklı olarak hiyerarşik bir düzen bulunmaktadır. Bu durumu bir bireyin standart bir durum olarak karşılaması normaldir; ancak masallar yüzünden çocuk bunu “olması gerektiği gibi” olduğunu düşünerek içselleştirebilir ve ömrü boyunca biliçaltında bu düşünce ile yaşayabilir. Bu durum da doğal olarak bir bireyin bütün yaşamını etkileyecektir. Örneğin, yoksul bir aileden gelen bir çocuk, yoksulluğun kendi kaderi olduğunu, iyi şeyleri hak etmediğini ve bunu değiştiremeyeceğini düşünebilmektedir.

Masallardaki bir diğer dikkat çekici öge ise hayvanlara yapılan eziyettir. Pek çok masalda, özellikle de fabllarda, hayvanlar dost gibi gösterilirken, hayvanlara kötü muamele eden masallar da bulunmaktadır. Bu durum da hem hayvanlar hem de çocuklar bakımında tehlikeli neticelere sebep olabilmektedir (Gündüz, 1974; akt. Güneş, 2006, s. 107). Örneğin, Grimm masallarında yer alan “eğer ördeği öldürürsen güzel bir kız olur” ya da “güvercinler, insanlara saldırarak gözlerini yerinden çıkarır” gibi ifadeler Bamberger’in (1979; akt. Güneş, 2006, s. 107) de vurguladığı gibi çocukların hayvanlardan korkmasına, onları öldürmek istemesine ve genel olarak hayvanları “harcanabilir” canlılar olarak görmelerine neden olabilir.

Masalların etkileri ile ilgili yapılabilecek son olumsuz eleştiri ise masalların tekdüzeliğe neden olmasıdır. Masallarda iyiler her zaman kazanmaktadır, kötüler kaybetmektedir. Kahraman bir mücadeleye girer, sonunda kazanır ve sonsuza dek mutlu yaşar. Diyarlar hep aynıdır; mekanlar ve karakterler zamana bağlı olarak değişmez.

Ancak gerçek hayat tekdüze değildir; inişleri ve ıkışları vardır. Dolayısıyla da masalları gereğinden fazla içselleştiren bir ocuk, yetişkinlik evresinde gerçek dünya düzenine ayak uydurmakta zorlanabilir.

Tüm bu bilgiler ışığında, masalların iyi yanlarının da kötü yanlarının da olduğunu söylemek mümkündür. Masalın içeriği, çocuğun karakteristik özelliği, masalın yazarı, kültürü gibi pek çok etken bu durumun olumlu ya da olumsuz olmasını etkilemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN

3.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Tanımı

“Cinsiyet” kavramını bireyler, gündelik yaşamlarında, hemen hemen her gün kullanmakta, ima etmekte ya da kavrama göndermede bulunmaktadır. Ancak ne kadar dilden dile dolanan bir kavram olursa olsun, maalesef ki kavramın tanımını ve ne için kullanıldığını açık ve net bir şekilde bilen birey sayısı fazla değildir.

“Kadın-erkek” kavramları ile “kadınlık-erkeklik” kavramları aynı kavramlar değildir ve kesinlikle aynı konumda bulunmamaktadır. İnsan, biyolojik bir varlık olarak dişi veya eril bir bedende dünyaya gelmektedir. Bedenin cinsiyeti doğuştan gelmektedir ve bedenin zayıf/ince, kalın/güçlü olma özellikleri de biyolojik temele göre oluşmaktadır (Bingöl, 2014, s. 108-109). Biyolojide tanımlanan erkek ve kadın beden cinsiyeti, hem fen hem de sosyal bilimlere bakıldığında, yalnızca bundan ibarettir. Yapılan literatür taraması pek çok düşünürün cinsiyeti yalnızca bu tanımla sınırladığını göstermektedir (Dökmen, 2014, s. 11; Giddens, 2008, s. 505; Butler, 1999, s. 9-10). Maalesef ki cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tanımları bilimin ve insanlığın ilk zamanları ile olmamış ve bu ayrıma varılamamasının sonuçları modern zamanlara ve günümüze kadar gelmiştir.

Cinsiyet ile toplumsal cinsiyetin ayrışması ilk olarak 1950’li yılların ortasında olmuştur. Bu ayrımı ilk kullanan bilim dalı o dönemde henüz gelişmekte olan sosyal bilimlerin aksine fen bilimleri olmuştur ve özellikle psikoanalitik ve tıbbi alanyazın içinde yeni yer bulan interseksüalite ve transeksüalizm gibi artık günümüzde hastalık olmadığı kabul edilen “patojenik hastalıkların” tedavisi için kullanılmıştır. Bahsi geçen çalışmalarda toplumsal cinsiyet, cinsiyetten farklı olarak bireyin psikolojik ve sosyolojik olarak, kadın veya erkek olarak kendini tanımladığı bir “kimlik” niteliğinde tanımlanmıştır. Bunun üzerine ise sosyal bilimci Oakley (1972, s. 23-24), “cinsiyet (sex)” kavramının biyolojik; “toplumsal cinsiyet (gender)” kavramının ise kültürel ve psikolojik bir terim olduğunu belirtmiştir.

Daha önceden tanımları yapılmış olsa da modern sosyal bilimlerin pek çok dinamiğinde öncü olan sosyolog Giddens'in tanımı temel alınmaktadır. Giddens'a (2008, s. 505) göre cinsiyet, bir bireyin erkek ya da kadın olarak göstermiş olduğu fizyolojik, genetik ve biyolojik farklılıkları tanımlamak için kullanılmaktadır. Bunun tam tersi olarak ise toplumsal cinsiyet, tarihin, coğrafyanın, kültürlerin erkek ve kadınlara sosyal bakımdan yüklemiş olduğu sorumluluklar ve rollerdir. Toplumsal cinsiyet, toplumsal bir biçimde kurulan dişil ve eril kavramları ile bağlantılı olsa da bireyin biyolojik cinsiyetinin sonucu olmak zorunda değildir. Buna örnek olarak yanlış bedende doğmuş olduğu düşünölen bireyler verilebilir. Bahsi geçen bireyler, yaşamlarının bir bölümünde cinsiyetlerini değiştirerek veya karşı cinsin yaşam tarzını belirleyerek "yanlıştan dönme" çalışmaktadırlar.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tanım olarak anlaşılması hiç de güç olmayan iki kavram olsa da, tartışmaları bir o kadar zor olmaktadır. Literatürde 1970'lerden beri tartışılıyor olmasına rağmen, bu iki kavramın da ne olduğu ve nasıl olması gerektiği ile ilgili pek çok farklı sav bulunmaktadır.

Pek çok biyolojik yaklaşımcıya göre, dişil ve eril farklılıkları, bir bireyin hayatındaki tüm süreçte belirleyici konumda olmaktadır. Wallace ve Wolf'a (2004, s. 402) göre biyolojik cinsiyet ayrımcılıkları mutlaka önemsenmelidir; önemsenmediği durumlarda insanların bedenli yaratıklar olduğu gerçeği de göz ardı edilecektir. Örneğin, cinsiyete dayalı olan bir iş bölümü toplumsal olarak belirleniyor olsa da biyolojik belirlenim bu durumun temelini meydana getirmektedir (Acar-Savran, 2009, s. 294). Kadınların hafif işlerde çalışırken, erkeklerin daha güç gerektiren işlerde çalışması bu duruma örnek verilebilir. Yani, doğa her zaman toplumsaldır ve asla salt toplumsal olmayacaktır. Nesnelerin toplumsal ya da doğal öncesindeki nitelikleri, nesnelerin pratiğinde kesinlikle önemli olmaktadır. Örneğin, bir ağaca kahve ikram edilmez ya da talaşla duvar boyanmaz. Buna benzer şekilde erkekten de doğum yapması beklenmeyecektir (Acar-Savran, 2009, s. 296, 298). Maalesef ki bu görüş, insanın diğer canlılardan farklı olarak yalnızca içgüdüleri ile değil, kompleks düşünerek de hareket ettiğini göz ardı eden bir düşünce sistemidir. İnsan, gelişen bir varlık olmasaydı, doğada hazır olarak bulunmayan kahveyi icat edemezdi. Bunun yanı sıra gelişme özelliğini kullanan bir canlı türü olarak insan, son yaptığı çalışmalar ile erkeğin de doğum

yapmasını mümkün kılmaktadır (Verlinden, 2012; Health&Wellnes, 2014; Kaplan-Gordon, 2015). Biyolojik temelli yaklaşımçıların savları teknoloji ve gelişmeler ile ortadan kaldırılmakta, bu durum da savların genel-geçerliğini gözler önüne sermektedir.

Cinsiyetin biyolojik temelli ve doğal olması gibi, toplumsal cinsiyet ise “kültür doğası” içinde bulunmaktadır. Bu nedenle toplum aslında, biyolojinin değil kültürün kaderi içinde yoğrulmaktadır. Erkek ile kadın arasındaki psikolojik farklılıklar ve iş bölümünün doğal olduğu varsayımının çürümesi ve bunun yerine kültürel çeşitlilik üzerinde durulması gerekmektedir (Butler, 2002, s. 53).

Kadınlar ve erkeklerin biyolojik temelli ya da yalnızca sosyo-kültürel yapıları olduğu görüşlerinin yanı sıra erkekler ile kadınlar arasındaki farklılıkları hem biyolojik hem de sosyo-kültürel olarak ele almak gerektiğini savunanlar da bulunmaktadır. Örneğin, Connell’in (1987, s. 287-288) düşünceleri, toplumsal cinsiyet anlayışı tarafında ağır bassı da biyoloji savı da göz önünde tutularak şekillenmiştir. Ona göre, kadınlar ile erkekler arasında kabiliyet ve mizaç bakımında doğuştan gelen kimi farklılıklar bulunabilir; ancak bu tarz bir etkilenimin fizyolojik olarak köklerini ortaya çıkarmak için yaklaşık iki yüzyıldır yapılan çalışmalar başarılı olamamıştır. Biyolojik güçleri, dişilerin ve erkeklerin sergilemiş olduğu karmaşık toplumsal davranışlarla ilişkili hale getiren bir düzeneğin varlığına ilişkin herhangi bir kanıt bulunamamıştır (Connell, 1987, s. 287-288).

Toplumsal cinsiyet, sosyo-kültürel ve biyolojik etki ile meydana gelen bir değer yargıları bütünüdür. Toplumsal cinsiyet düzenine göre, erkek ile kadınların içinde olmak zorunda oldukları yargılar değişebilir, katılık veya adalet yargıları toplumdan topluma farklılaşabilmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2009, s. 88). Bunun yanı sıra toplumsal cinsiyet, cinsler arası var olan toplumsal ilişkileri düzenlemek için de kullanılmaktadır. Bu durum da genellikle egemen sınıflara ayrıcalık sağlamaktadır. Örneğin, erkek, beyaz ve heteroseksüel bireyler her daim toplumda iktidarın başında olmuştur. Kadınlar ise çocuk sahibi oldukları için yumuşak başlı ve anaç olarak görülmektedir. Bu durum aslında biyolojik kurguları da reddetmektedir, çünkü kadın ve erkek olarak biyolojik cinsiyet içerisinde bu niteliklerin hiçbiri bulunmamaktadır. Bu durum toplumsal cinsiyetin erkekler ve kadınlara ait uygun roller ile tamamen toplumsal olarak meydana getirildiğini gösteren kültürel inşalara işaret etmektedir. Scott’a (2010,

s. 116) göre “*cinsiyeti olan bir bedene zorla kabul ettirilmiş bir toplumsal kategori*” toplumsal cinsiyeti tanımlamak yapılabilecek en iyi tanımlamalardan biridir.

3.2. Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumsal cinsiyet, dişiler ve erkekler arasında var olan kültürel ve toplumsal farklılıkları tanımlamak için literatürde yer bulan bir terimdir. Toplumsal cinsiyet, toplumsal bir biçimde kurulan erillik ve dişillik ile alakalıdır; daha açık bir ifade ile biyolojik cinsiyetin direkt bir sonucu olmak zorunda değildir (Giddens, 2008, s. 505). Özetle, erkekler ile kadınlar arasındaki pek çok farklılığın kökeni biyolojik değildir.

Toplumsal cinsiyetin ne olduğunu ve farklılıklarının kökenini inceleyen pek çok farklı kuram bulunmaktadır. Ancak hepsinin temel aldığı literatürde geniş bir şekilde incelediği dinamik toplumsal cinsiyet rolleri olmuştur.

Toplumsal hale gelen cinsiyet, erkek ve kız çocuklarının cinsiyet rollerini öğrenmesini sağlamıştır. Bahsi geçen rollere eşlik eden erillik ve dişilik öğrenilmektedir. Bu öğrenim süreci içinde çocuklar olumsuz veya olumlu yaptırımlar yolu ile ödüllendirilmektedirler (Giddens, 2008, s. 506). Örneğin, özellikle geleneksel toplumlarda kız çocuklarının bebeklerle, erkek çocuklarının ise arabalarla oynaması beklenmektedir. Tersine davranışlar genellikle aileler tarafından hoş karşılanmamaktadır.

Toplumda rol kavramının tarihçesi, toplumsal cinsiyet kavramından önce literatüre girmiştir. Mead (1934), yayımlanmış olduğu kitabında rolü, bireyin toplumun bir üyesi sıfatı ile sahip olduğu niteliklerinin temel unsuru olarak tanımlamıştır. Bunun ardından 1936 yılında Linton ise “rol” kavramına yer verince özellikle sosyolojinin temel niteliklerinden biri haline gelmiştir. Linton’a (1936, s. 53) göre, bireysel deneyimlerin, özellikle de erken bireysel sosyal ilişkilerin rolü, bir bireyin kişiliğinin biçimlenmesinde farklılıkların meydana gelmesine neden olurken, fizyolojik temellerinin olması da muhtemeldir; ancak her zaman bu fizyolojik temellere bağlı kalınmak zorunda değildir.

Biyolojinin cinsiyetler üzerindeki etkili olduğunu ve kadınlar ile erkekler için göreceli olarak değiştiğini düşünmek en basit düşünme yöntemidir (Wienclaw, 2011, s. 33). Örneğin, bir erkeğin menstrüasyon dönemindeki fizyolojik veya psikolojik etkileri

deneyimlemek istemesinin ya da bunu merak etmesinin hiçbir önemi yoktur, en basit gerçek ile şu an deneyimleyemeyecek durumdadır. Bu durum da, düşünülmesi ve sonuca varılması en kolay akıl yürütme olduğu için biyolojinin bir kader olduğu algısını yaratmaktadır. Zamanla toplumsal olarak yapılan akıl yürütmelerde de temel biyoloji esas almıştır. Örneğin, kadınlar evin koruyucusu ve düzenleyicisidir; genellikle fiziksel olarak daha güçsüz olmaları da, basit gerçek savunucularının kültürü biyoloji ile özdeşleştirmesini daha imkanı kılmaktadır. Bu tarz sonuçlara varmadan önce, toplumsal cinsiyet rollerinin kültürden kültüre değişmekte olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bunun yanı sıra aynı kültürde de zaman içinde değişmektedir (Wienclaw, 2011, s. 33-34). Kadınların iş yaşamında daha aktif olması bu duruma verilebilecek örneklerdendir. Basit gerçekle, bu süreç doğal ve biyolojik olsaydı, değişmiyor olması gerekirdi. Bu nedenle de cinsiyet rollerini biyolojik değil, kültürel olarak ele almak gerekmektedir.

Dünyanın pek çok yerinde, cinsiyet rolleri akışkanlık gösterse de basmakalıp yargılar devam etmektedir. Örneğin, erkekler, agresif, hızlı, başarılı ve baskın olmaları için teşvik edilirken kadınlar, duygusal, geleneksele bağlı, ev ve aileye ilgili olan yapıda görülmek istenmektedir. Bunun yanı sıra daha önce de belirtildiği gibi, cinsiyet rolleri her kültürde farklıdır. Örneğin, Yeni Gine’de var olan Tchambuli kültürü içinde kadınlar üretimde ve özellikle de balıkçılıkta söz sahibi iken (Coon, 2013; s. 376), Türkiye’de balıkçılık yapan kadına pek fazla rastlanmamaktadır.

Toplumda var olan cinsiyet rollerine göre kadınlara ve erkeklere atfedilen özellikler cinsiyet rolü klişeleri olarak literatürde yer bulmaktadır. Cinsiyet rolü klişeleri, erkekler ile kadınların gerçekte nasıl olduklarına dair basitleştirilmiş inançlar bütünüdür. Bahsi geçen klişeler, erkekler ile kadınların rollerini yapabilecekleri ve yapamayacakları hakkında yanlış yargılara götürmektedir. Bu basmakalıplara göre örneğin, kadınlar savaş pilotu veya komutan olamazlar. Klişeleri savunan düşünürler ve toplum üyeleri, kadınların böylesi roller için yeterli olmadığına dair argümanlar üretse de savlarını destekleyecek hiçbir bilimsel kanıt bulunmamaktadır (Coon, 2013, s. 376).

Toplumsal etkiler, cinsel kimliklerinde üzerinde farklı araçlarla iletilmektedir. Çocuklarını cinsiyetçi olmayacak bir anlayışla yetiştirmek isteyen ebeveynler bile cinsiyet kalıpları ile başa çıkmayı oldukça güç bulmaktadırlar (Statham, 1968; akt.

Giddens, 2008, s. 507). Ailelerin yanı sıra cinsiyet rollerin meydana gelmesinde pek çok farklı dinamik etkili olmaktadır.

3.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kazanılmasında Etkili Olan Faktörler

3.3.1. Aile

Aile, toplumdaki bireylerin arasındaki etkileşimlerin şekillenmesinde temel rol oynayan değerlerin, nesilden nesile aktarılmasına öncülük eden, toplumsallaştırıcı dinamiklerin başında gelen ve toplumların varlığının korunabilmesinin garanti altına alınmasını sağlayan en temel kurumdur. Bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen aile aslında toplumun kendisini şekillendirmektedir. Toplumun hemen hemen tüm alanlarına etki eden aile de, bu alanların değişikliklerinden etkilenmekte ve oluşan değişikliklere kendini uyarlamaktadır. Bu nedenle de insanlık tarihinin en başından beri var olup, günümüze kadar gelen bir kurumdur (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2012, s. 3).

Sosyalleşmenin en önemli etkeni olarak aile, cinsiyet rollerinin belirlenmesinde de bir o kadar etkili olmaktadır. Bir çocuğun karakterini, meydana gelen kimlik ve özgüvenini şekillendiren aile, cinsiyet ile ilgili değer ve tutumları ilk elden çocuğa yansıtmaktadır. İlk olarak ailede öğrenilen ve ardında diğer sosyal kurumlar tarafından güçlendirilen cinsiyet rolleri, zamanla tüm sosyal yaşamın biçimlenmesinde etkili olmaktadır (Lindsey, 2016, s. 73).

Aile, farklı rollere sahip bireylerin bir araya gelmesi ile oluşmuştur ve üyelerinin hayatta hissettikleri tatminin yeterli olması hususunda en önemli kurum olarak görülmektedir. Ailenin bir kurum olarak yürüttüğü etkinlikler aile bireylerinin arasında roller olarak dağılmıştır. Ailede var olan ekonomik ve sosyal konulardaki karar verme ile sorumluluk dağılımının şekli, erkek ve kadının üstlenmiş olduğu roller ile yakından ilgilidir. Eşler, kendi aralarında faaliyetleri ve duygu modellerini paylaşmaktadır; paylaşılan bu dinamikler de temel sosyal kararları oluşturmaktadır. Temel sosyal kararlar aile ve diğer kurumları etkiledikleri için çok önemlidir. İlerde toplumun alacağı şekli belirlemede rol alacak çocukların sorumluluk ile alışkanlıklarının ne olacağını belirleyen bu kararlar ailenin hem kaynaklarını hem de amaçlarını yönetmektedir (Şafak, 1989, s. 37; akt. Günay ve Bener, 2011, s. 159).

Yapılan literatür incelemeleri göstermektedir ki ailenin toplumsallaşma eğilimlerindeki cinsiyet rollerinde zamanla değişiklikler olsa da belli kalıplar aynıdır. Aileler, kız çocuklarından ziyade erkek çocukları özgür bırakmaktadır. İlk çocukluk ve gençlik dönemlerinde erkek çocuklar, düşünsel ve davranışsal bakımdan kız çocuklarına göre daha bağımsız ve aileden daha uzak olmaktadır. Kız çocuklarının ise incinmesi istenmez, çünkü onların erkek çocuklarına göre daha narin, kırılgan ve korkak oldukları düşünülmektedir. Erkek çocukları başkaları tarafından mağdur duruma sokulduğunda, o kişilerle savaşıması beklenirken, kız çocuklarına böylesi durumlarda pasif olmaları öğütlenmektedir. Geleneksel düzenlerde, genç erkekler kabiliyetlerini belirlemeleri, geliştirmeleri, ilgi alanlarını fark etmeleri, hayatları için önemli seçimler yapmaları ve geleceğine hazırlanmaları için teşvik edilirken, genç kızlar çekici olmak, uyum sağlamak, başka bireylerle iyi geçinmek ve gözde bireyler olmak için teşvik edilmektedir. Daha açık bir ifade ile genç erkekler “ihtiyaçlarım nelerdir ve nasıl giderebilirim?” diye düşünmeye yönlendirilirken, genç kızların “başkalarının gereksinimleri nelerdir ve nasıl karşılayabilirim” sorusunu sormalarını istemektedirler (Engel, 2002, s. 30-31-45; akt. Bilican Gökkaya, 2015, s. 239).

Ailelerin, cinsiyet rollerini çocuklar üzerinde paylaştırma araçlarının en önemlisinin başında oyuncaklar gelmektedir. Genel olarak toplumda oyuncular kız çocukları oyuncuları ve erkek çocukları oyuncakları olarak ikiye ayrılmaktadır. Kız çocuklarının oyuncakları, bireyler arası yakınlığı, evliliği ve ev işlerini anlatırken (ütü, yemek pişirme, dikiş, temizlik, saç şekillendirme, kozmetikler, bebekler için büyüleyici kıyafetler); erkek çocuklarının oyuncak kategorisi içinde daha aksiyona yönelik oyuncaklar (yarış arabaları, trenler, silahlar, bina ve açık hava oyunları) bulunmaktadır (Orenstein, 2006).

Kız çocukları genellikle oyunlarında senaryolar yazarken, maalesef bu senaryolar bebek bakımı veya evcilik gibi kısıtlı özelliklere sahiptir. Erkek çocukları ise daha çok süper kahraman oldukları, uzaylılarla savaştıkları senaryoları oynamayı sevmektedirler. Kız çocuklarının oyuncak ve oyun seçiminde erkeklerden daha avantajlı olduğu aşikardır; aileler tarafından erkek çocuklarının oyuncakları ile oynamalarına izin verilmektedir. Ancak erkek çocuklarının kız çocuklarının oyuncakları ile oynaması ailelerde ve toplumda iyi karşılanmamaktadır (Auster ve Mansbach, 2012, s. 386). Bu

ayrımın nedeni, toplumda erkeğe atfedilen işlerin, mesleklerin ya da sporların, kadınlar tarafından yapılması bir nebze olsun kabul görünürken, kadınlara atfedilmiş olan işleri erkeklerin yapmasının toplum içinde kabul görmemesinden kaynaklanmaktadır.

Sosyal öğrenme teorisyenlerine göre, çocukların, erken çocuklukta sahip oldukları oyuncaklar ve giysiler yolu ile ebeveynler, çocuklarına cinsiyetlerine göre neyin uygun olup neyin olmadığını söylemektedir. Ancak, cinsiyet rollerindeki aile etkisi yalnızca çocukların cinsiyetine göre değil, ebeveynlerin de cinsiyetine göre belirlenmektedir. Yaygın bir kabul olarak çocuklar, ebeveynlerinden, toplumda olan cinsiyet rolü klişelerine göre bir yanıt beklemektedir. Üç yaşından küçük olan çocuklarda “cinsiyete dayalı oyuncak” algısı bulunmamaktadır; ancak çocukların yaşı ilerledikçe bu durum değişmektedir. Genellikle çocuklar aykırı oyuncaklarla oynadıklarında annelerinin bu duruma daha ılımlı yaklaşacağını düşünürken, babalarının bu duruma daha mesafeli olacağına inanmaktadır. Buradan da babaların genellikle toplumsal cinsiyet klişelerine annelerden daha bağlı olduğu yorumu çıkarılabilir.

Ebeveynler, çocukların kabiliyetlerine ilişkin gerçek farkındalığa sahip olmasalar bile, çocuklarının İngilizce, matematik ve spor gibi alanlardaki yeteneklerini, çocuklarının cinsiyetleri çevresinde şekillendirirler (Kline ve Wilcox, 2013, s. 174). Bu durumlarda çocuklar, ailelerinin davranışlarındaki eşitsizliği sezebilirler; ancak o toplumsal düzen içinde bu durumu normal kabul ederler. Bu tarz durumlar çocuğun ergenliğine kadar devam etmektedir (Degner ve Dalege, 2013, s. 1271).

2000’li yıllardan itibaren aileler, feminist değerler ve cinsiyet eşitliği savlarını bir önceki nesile göre daha fazla desteklemektedir. Büyüyen, yeni nesil cinsiyetçi olmayan ebeveynler de eşitlikçi ve feminist çocukların yetişmesine neden olmaktadır. Ancak, maalesef ki bahsi geçen aileler, bu inançları doğrultusunda toplum tarafından pek çok baskıya maruz kalmaktadır. Blakemore ve Hill’in (2008, s. 193) yapmış olduğu bir çalışmada, babalar, söz konusu kız çocukları olduğunda feminist yaklaşımlarından dolayı daha çok destek görünürken; erkek çocukları için aynı desteği görememektedirler.

Eşitlikçi, toplumsal cinsiyet rollerinin yıkmak isteyen ya da feminist görüşlü ailelerin olması, elbette ki gelenekselci ailelerin etkilerini tamamen yok edemeyecektir. Yine de, sosyalleşme süreci içinde meydana gelen bu değişimlerin, toplum üzerinde

etkili olduğu gerçeği yadsınamaz. Cinsiyet eşitliği ile ilgili inançlar yaygınlařtıķça gelenekselci yaklaşım da giderek azalacaktır.

3.3.2. Eğitim

Felsefe var olduğundan beri insanlık, eğitim olgusunun farkına varmış ve eğitimle ilgili çıkarımlar yapmıştır. Felsefe ile ayrı dűřünölemeyen eğitimi, anlayabilmek için eğitimden önce eğitimin felsefesini anlayabilmek gerekmektedir. Milattan Önce 470’li yıllarda Socrates, Plato ve Aristo tarafından bile incelenen eğitim 20. yüzyılda Russell, Dewey, Scheffer gibi pek çok dűřünürün halen ilgisini çekmektedir. Bunun yanı sıra günümüzdeki eğitim ve eğitim modelleri, alanında öncü sosyal bilimci ve filozof olan Descartes, Locke, Hume, Kant, Hegel, Rousseau gibi pek çok dűřünür tarafından incelemeleri sonucunda oluşmuştur (Siegel, 2009, s. 3-4). Eđitimin bu kadar çok incelenmesinin sebebi, bir bireyin kişiliğinin temel parçası olmasından kaynaklanmaktadır. Birey, almış olduğu eğitim içerisinde şekillenmektedir ve bu durum da toplumun örüntüsünü belirleyecektir.

Platon’a göre eğitim, beden ile ruha zaten yapmaya yeteneğinin olduğu mükemmelliği vermektir. Ancak ve ancak iyi eğitilmiş bireyler, doğru anlama, doğru tasarlama, sadece ve ölçölü arzulu duyma ve mükemmel bir doğal karaktere sahip olma gibi özelliklere sahip olabilirler (Platon, 2006, s. 112). Rousseau’ya (2010, s. 3-4-5) göre ise eğitim, doğaya uygun bir biçimde insan yetiştirmektir. Bir insanın doğıştan gelen doğallığı, iyi benliğinin eğitim ile bozulmaması gerektiğini savunmaktadır ve eğitim sayesinde birey olabilen insan mutluluğa da erişebilecektir. Doğa her alandadır ve insanların doğadan uzaklaşması imkansızdır.

Yukarıda da görüldüğu üzere eğitim içinde bulunduğu kültür içindeki dűřünürleri etkilemektedir. Platon’un döneminde ideal yönetim düzeninin eksik olması ve Platon’un bunu birey temelli alması onun gözünde eğitimi bireye bir şeyler öğretmek olarak algılamasına neden olurken, Orta Çađ döneminde yaşayan Rousseau ise kilisenin etkisiyle düzenlenen toplumda yeterli iyinin kalmadığını dűřünerek, eğitimle insanın doğala dönmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu da eğitimin, değişen toplumsal yapıya göre değiştiğini göstermektedir.

Modern dűřünürlere göre eđitim, disiplin, sosyal hizmet, kazantı, öđrenim, sosyal kurum ve kasıtlı kültürlenme dinamiklerini içermelidir. Buna göre eđitim, geniř

bir anlamda bireylerin toplum standartlarını, inandıkları şeyleri ve hayatlarını sürdürebilme yollarını elde etmelerinde etkili olan bütün süreçleri kapsamaktadır. Eğitim, bir bireyin yaşadığı toplum içerisinde bir değer ifade eden, kabiliyet, tutum ve başka davranış şekillerini geliştirdiği süreçlerdir bütünüdür. Kontrollü ve seçilen bir çevresinin etkisi altında sosyal yeterlilik ve optimum olarak bireysel gelişmeyi sağlayan eğitim, önceden saptanan ilkelere göre bireylerin davranışlarını geliştirmeyi amaçlayan planları içinde barındırmaktadır (Arslan, 2009, s. 14).

Eğitim olgusu içinde cinsiyet ayrımcılığı pek çok farklı kulvarda kendini gösterse de en belirgin olanı cinsiyetleri yüzünden eğitim göremeyen bireylerdir. Tarihsel süreç içinde, erkeklerin bir meslek sahibi olmak için eğitim yoluna gitmeleri teşvik edilirken, kadınların, çocukluktan başlayarak yemek, ev işleri, temizlik gibi ailevi yükümlülükleri alması için teşvik edildiği görülmektedir. TÜİK'in 2018 verilerine göre kadınların eğitim durumuna Tablo 3.1'de yer verilmiştir.

Tablo 3.1: Son Bitirilen Eğitim Kademesi ve Cinsiyete Göre İstihdam

	Kadın	Erkek
Okuma-yazma bilmeyen	% 15	% 29
Okuma-yazma bilen ama hiçbir okuldan mezun olmayan	% 20,8	% 49,8
İlkokul	% 28,8	% 66,1
İlköğretim	% 27	% 81,3
Ortaokul	% 17,3	% 51,4
Lise	% 25,7	% 64,3
Yükseköğretim	% 61	% 78,4

Bireyin toplumsallaşma sürecinde eğitim, aileden sonra en önemli ikinci faktör olarak gelmektedir. Aile içinde başlayan rol ayrışması, okuldaki eğitim süreci ile perçinlenmektedir. Ders kitaplarının içeriği ve müfredat, okula yeni başlamış ve toplumsallaşmayı çok yoğun yaşayan çocuklara sistematik bir biçimde nasıl kadın ve erkek olacaklarını anlatmaktadır (Vatandaş, 2007, s. 39). Buna örnek olarak gösterilebilecek olan Tezer Asan'ın (2010, s. 69), ders kitaplarındaki cinsiyetçilik üzerine yaptığı bir çalışmada aşağıdaki bulgulara rastlanmıştır:

- Kız çocuklarına resimler ve çeşitli metinler ile anne olma vurgusu yapılmaktadır ve ev içi alanında ön planda olduğu görülmektedir. Buna

karşılık ise erkek çocuklarına baba motifi verilmektedir. Kitaplara göre erkekler ev dışı alanlarda bulunmalı, iş sorumluluğu almalı, ekonomik olarak özgür olmalı ve güce sahip olmalıdır. Bu ve buna benzer düşünceleri destekleyen pek çok ifade ve obje kitaplarda yer almaktadır.

- Ders kitaplarındaki metinlerde “bilim adamı” ya da “insanoğlu” gibi cinsiyetçi ifadeler yer almaktadır.
- Ders kitaplarında kız çocuklarına ev içi alanlarına hakim meslekler tavsiye edilirken, bunlar arasında en çok ev hanımlığı ve öğretmenlik uygun görülmüştür. Kitaplardaki temsili okul müdürlerinin hepsi ise erkektir. Bunun yanı sıra kitaplar, yöneticilik ve tamircilik gibi işleri erkeklere uygun bulmaktadır.

2019 yılında Aratemur Çimen ve Bayhan tarafından hazırlanan “Değişen ders kitaplarında sekülerizm ve toplumsal cinsiyet eşitliği araştırması-II” raporunda, 26 kitap üzerinde yapılan incelemelerde halen cinsiyetçilik ile ilgili bulguların olduğu belirtilmiştir. Genel olarak rapor şöyle özetlenebilir:

- Toplumsal cinsiyet eşitliği evrensel bir değer olarak görülmemektedir.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin kavramlaştırılması yapılmamaktadır.
- Kadınlar genellikle edilgen gösterilmektedir.
- Kadının varlığına aile ile birlikte vurgu yapılmaktadır. Daha açık bir ifade ile milli kültür içinde kadının ancak aile ile varmış gibi gösterilmektedir.
- “Aile içinde olmazsa ise kadın saygın değildir” mesajı verilmektedir.
- Kadınlar, kitaplarda genellikle “anne” rolü ile bulunmaktadır.
- Kitaplarda gelenek ve göreneklere çok değer verilmektedir ve bu değerlerin çoğu cinsiyetçi bir bakış açısı ile anlatılmaktadır.
- Kitaplardaki görsellerdeki spesifik olarak aile içi ortamlarda baba araba kullanmakta, anne ve kız çocuğu yemek yapmakta, eve misafir geldiğinde herkes salonda otururken evin hanımı olan karakterin elinde tepsi ile kapıda durduğu görülmektedir.

- Kitapların hemen hemen hepsinde ev içi rollerin paylaşılmasında cinsiyetçilik bulunmaktadır. Örneğin, 2018 yılı 3. sınıf Hayat Bilgisi kitabında, evdeki iş bölümünde kız çocukları annelerine tasarruf için evde ekmek yapmayı tavsiye etmekte ve anne ile kız evladı mutfığa gitmektedir. Bu sırada ise baba ve erkek evladı ise evdeki bozuk prizleri ve muslukları onarmaya girişmektedir (Aratemur Çimen ve Bayhan, 2019, s. 37).
- “Milli kültür”, “sağlık ve spor” ile “erdem” temalarında ana karakter olarak erkekler bulunmaktadır.
- Kitaplarda spor olarak en çok güreş ve cirit gibi geleneksel olanlara yer verilmektedir ve bunlarda sadece erkekler örnek gösterilmektedir.
- Erdemlilik ile ilgili öykülerde, günümüzde var olmayan ve güncel olmayan erkek tipler kullanılırken, erdemlerin erkeklere özgü nitelikler olduğuna dair örtük iletilere yer verilmektedir. Genellikle hikayeler yanlış yapan bir insan ve ona doğruyu gösteren bir ermiş, şehzade erkekler tipler çevresinde şekillenmekte ve öykülerin sonunda erkek tip, hatalı olan karaktere elini öptürmektedir (Aratemur Çimen ve Bayhan, 2019, s. 39).
- Genel olarak kitaplarda, kalıplaşmış cinsiyet rollerine ilişkin verilen örnekler, eşitliği savunan örneklere göre çok daha fazladır.

Eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin olmasının bir diğer nedeni ise öğretmenlerin genellikle geleneksel değerlerle koşullanmış olmasıdır (Vatandaş, 2007, s. 39). Tezer Asan (2019, s. 69), ders kitaplarını incelediği çalışmasında öğretmen görüşlerine de yer vermiştir. Araştırmasının sonuçları aşağıda özetlenmiştir:

- Kadın öğretmenler, toplumda var olan cinsiyetçiliği erkek öğretmenlere göre daha fazla algılamakta ve kabul etmektedirler.
- Kadın ve erkek fark etmeksizin tüm öğretmenler ailelerinin içinde cinsiyetçilik olmadığını söylemektedirler.
- Milli eğitim programlarında orta düzeyde bir cinsiyetçilik olduğunu tüm öğretmenler kabul etmektedirler.

- Milli Eğitim Bakanlığı bünyesi daha çok erkekler için yükselmesi daha kolay ve avantajlı olarak görülmektedir.
- Erkek öğretmenler kişisel inanç ve değerlerde daha çok cinsiyetçilik göstermektedir. Daha açık bir ifade ile cinsiyetçi tutum ve davranışları normal bulmaktadırlar.
- Erkek öğretmenler, sınıf içinde kadınlara göre daha fazla cinsiyetçi davranışlarda bulunmaktadır.

Eğitimde etkili olan bir diğer cinsiyetçilik tutumuna etki eden dinamikler coğrafya ve maddi imkansızlıklardır. Eğitim Reformu Girişimi'nin hazırlamış olduğu son raporun bulgularına aşağıda yer verilmiştir (Oral ve McGivney, 2014, s. 7-8-23):

- Aynı hane içinde, eğer kardeş sayısı fazla ise ve ailelerin maddi gücü tüm çocukları okula göndermeye yetmiyorsa, genellikle erkek çocuklarını okula göndermeyi tercih etmektedirler.
- Özellikle ülkenin doğusunda, ilköğretim seviyesinde, kız çocukları ile erkek çocuklarının okula gitme düzeyleri hemen hemen aynı iken; ortaokul seviyesinde kız çocuklarının okula gitme düzeyleri ile erkek çocuklarının arasında ciddi bir fark bulunmaktadır.
- Tüm okul türlerinde, keyfi olarak okulu terk etme ve devamsızlık yapma oranı erkek çocuklarında daha yüksektir.
- Engelli çocuklara bakıldığında, engelli erkek çocuklarının okula gönderilme oranı engelli kız çocuklarının okula gönderilme oranından daha fazladır.

Verilen bilgiler ışığında, eğitimin, cinsiyet eşitliği için çok önemli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle, okullarda cinsiyetçiliği pekiştiren ders kitapları ve uygulamalar, çocukların hafızasında yer etmektedir. Cinsiyetçi mantık çerçevesinde büyüyen çocuklar, yetişkin birer birey olduklarında cinsiyetçi söylemleri içselleştirdikleri için toplumun bu yapısı onlara normal gelecektir. Cinsiyetçi olarak büyüyen çocuklar geleceğin öğretmenleri olduğunda, eğitimlerini cinsiyetçi söylemler içinde vererek bu durumu bir kısır döngü içinde devam etmesine neden olacaktır. Haksızlığa daha az uğrayan ya da hiç uğramayan erkekler, Tezer Asan'ın (2019) çalışmasında da olduğu gibi cinsiyetçiliğin olmadığını savunacaklardır. Yetişkin bir

bireyin düşüncesini yönlendirmek zordur; ancak çocuklar eğitilebilir düşünce sistemlerine sahiptir. Dolayısıyla cinsiyet eşitsizliği ve bu nedenden dolayı var haksızların küçük yaşlarda eğitimle öğretilmesi, çocukların toplumsal eşitliğe bakış açısını olumlu yönde etkileyecektir. Böylece geleceğin toplumu cinsiyet eşitsizliğinin olmadığı ya da en aza indirildiği bir toplum olacaktır.

Bunun yanı sıra sosyal devlet anlayışında olan yönetimlerin de eğitimde cinsiyet eşitsizliğini engellemekte rolleri büyüktür. Özellikle maddi gücü yetersiz olan ailelere tüm çocukları için destek vermelidir. Ayrıca, eğitimde cinsiyet eşitsizliği için çeşitli politikalar oluşturmalıdır.

3.3.3. Kültürel Ortam

Kültür de aynı eğitim gibi, literatürde eskilerden beri tartışılan bir olgudur. Toplumların yüzyıllarca devam eden değer birikimlerinin bir sonucu olarak meydana gelen ortak özellikleri kültürü oluşturmaktadır (Ercan ve Sığırı, 2015, s. 96). Kültürü tanımlarken içinde bulunduğu toplumun gelenek ile görenekleri ve manevi değerleri son derece önemli olmaktadır. Bunların çevresinde şekillenen kültür doğal olarak toplumdaki kalıp yargıların da temelini meydana getirmektedir. Cinsiyet rolleri de bunlardan biridir.

Pek çok düşünür, cinsiyet ayrımcılığının temelinde kültürün yattığını düşünmektedir. Kültürün bu ayrımcılık çevresinde meydana gelmesi ise kadın ile erkek arasındaki temel iş bölümünden kaynaklanmaktadır. Metalin bulunması, hayvanların yetiştirilmesi, dokumacılık ve tarla kültürünün erkek egemenliğinde gelişmesi sonucunda günümüz modern toplumunun kültürel temelleri atılmıştır (Tan, 1979, s. 164; akt. Vatandaş, 2007, s. 36).

Her toplumda var olan kültürel yapı içinde kadınların ve erkeklerin nasıl davranacağına, nasıl giyineceğine, alışkanlıklarının nasıl olacağına dair farklı kalıplar bulunmaktadır. Kültürel yapının meydana getirdiği bu farklılıklar, cinsiyetlerin toplum içinde konumlanması ve şekillenmesine de etki etmektedir. Bir toplumda kültürün cinsiyetlere yönelik bölümü cinsiyet kültürünü meydana getirmektedir. Toplum tarafından paylaşılan ortak kültür, cinsiyetlere yönelik uygun görülen tutum, tavır ve değerler çerçevesinde gelişmektedir.

Kültürel yapı, değerler ve gelenekler cinsiyet ilişkilerini meydana getirmektedir (Mukhopadhyay, 2002: 367-368). Cinsiyet ilişkileri ise cinsiyet davranışlarını oluşturmaktadır. Cinsiyet davranışı, cinsiyet kültüründen bağımsız meydana gelmemektedir (Humphrey vd., 1969: 333).

Birey ve toplumsal ilişkilere yönelik geniş bir çerçevede bulunan cinsiyet kültürü, bir toplum içinde erkek ve kadına yönelik olan tanımlamalar, tanımlamalara ilişkin imajlar, cinsiyete dair kimlikler, davranış kalıpları, güzellik anlayışları, aile tipleri ve giyim kuşama kadar pek çok olguyu içine alan oldukça geniş bir alanı ifade etmektedir (Türküne, 1995, s. 14; akt. Ersoy, 2009, s. 275). Bu açıdan bakıldığında, bir kültür içinde meydana gelen ve yeni kuşaklara aktarılan davranış kalıpları ailelerden başlayarak çocuklara aktarılmaktadır.

Kültür, cinsiyet çerçevesinde bireylerin bir dizi sosyal normlara uymasını sağlaması için bir sosyal kontrol mekanizmasıdır. Cinsiyet rolünün uygunluğunu garanti eden sosyal kontrol mekanizmaları, çoğu zaman gayri resmidir. Ancak, akranları tarafından dışlanma, alay konusu olma, aile ve meslektaşlarının desteğinin kaybı gibi sonuçlar doğurduğu için oldukça güçlüdür. Örneğin, hem erkek çocukları hem de kız çocukları, bebeklerle oynayan erkek çocukları ile dalga geçmektedir. Çocukların arasında yaşanan bu durum yetişkinlikte de devam etmektedir. Çocuk bakımını bir meslek olan seçen erkekler ya da tesisatçı olarak çalışan kadınlar, cinsiyet rolü senaryoları değiştiği için toplum tarafından dışlanırlar ve psikolojik şiddete maruz kalırlar. Kültür çevresinde şekillenen toplum, bünyesinde barındırdığı basmakalıp düşüncelerinin zarar gördüğünü fark ettiğinde saldırmaya başlamaktadır ve özünü korumak istemektedir. Böylesi durumlarda, çok iyi bir şirkete yönetici olarak başvuran bir kadın, “kadınlardan iyi yönetici olmaz” klişesi yüzünden reddedilebilir ya da çocuğunun velayetini almak isteyen bir baba “erkekler çocuklara iyi bakamaz” klişesi yüzünden çocuğunun velayetini kaybedebilir (Lindsey, 2015, s. 66). Kültür, neyin kadınsı ya da erkeksi olduğuna yönelik tutumlara sahiptir. Cinsiyet ile edinilen kimlik, bireylerin içinde yaşadığı topluma uygun olmasını istemektedir. Daha açık bir ifade ile doğum ile kazanılan cinsiyet kimliğini bireylerden benimseyip, kültür içinde o kimliğe göre hareket edilmesi istenmektedir.

Erkek ve kadın olmanın kuralları, kimi özellikleri ile tüm kültürlerde benzer iken kimi özellikleri ile de kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Türk toplumuna bakıldığında dişillik özelliklerinin temelinde yumuşak huylu olma, karşı cinsi alttan alma, zarafet, kibarlık, korunup kollanma gereksiniminin olması, fiziksel görünümünü önemseme gibi özellikler yatmaktadır. Erillik bünyesinde ise bağımsız olmak isteme, saldırgan olma, teknik becerilerde gelişme, mantıklı davranma, güçlü olma, kamusal yaşamda aktif olma ve duygusal olmama gibi özellikler bulunmaktadır (Ersöz, 2010, s. 70). Bahsi geçen dişillik ya da erillik algıları kültürün ulaşabildiği her alanda kendini göstermektedir.

Çocuklar da bu kültürün içine doğmuş oldukları için, nasıl davranmaları gerektiğini özel bir çaba sarf etmeksizin algılayıp kendi davranış biçimlerini geliştirmektedirler. Bir çocuk, yaşıtı ile ilişki kurmak için, yaşıtının beklentisine uyması gerektiğini erken yaşta keşfetmektedir. Örneğin, erkek çocukları ile özdeşleşen ve güç gösterisinde bulunan kız çocukları hemcinsleri arasında yer bulmakta zorlanmaktadır. Kız arkadaşları tarafından uyarılar alır; hatta eğitimciye şikayet bile edilebilir. Bunun yanı sıra kırılğan ve duygusal davranışlara sahip erkek çocukları da benzer dışlamayı erkek çocuklarından görebilir, eğer ağlıyorsa “kız gibi ağlama!” ya da “korkak” gibi ithamlarla karşılaşabilir (Bhasin, 2003, s. 11).

Bireylerin hayatlarını devam ettirirken, bu değerlere kayıtsız kalması mümkün olmamaktadır. Cinsiyete yönelik olan bir toplumun ve kültürün ortaya koyduğu değer ve tutumlar, insanların üzerinde sınırlandırıcı, denetleyici ve rehberlik edici olarak pek çok işleve sahip olmaktadır. Toplum da insanlardan kültürle gelen bu rolleri benimsemesini istemektedir.

3.3.4. Kitle İletişim Araçları

Küresel dünya düzeninde insanlık, sosyalleşmeyi meydana getirmek ve toplumsal olarak var olabilmek için kitle iletişim araçlarına ihtiyaç duymaktadır. Her bir kitle iletişim aracı birbirinden farklı olsa da çalışma şekilleri birbirinden farklı olmamaktadır. Kitle iletişim araçlarının ortak bir özelliği, toplumda gereksinime dönüşerek talebe uygun hareket etmeleridir (Soydan ve Alpaslan, 2014, s. 55). Her konuda ileti yayımlamak için var olan kitle iletişim araçları toplumsal cinsiyet rollerinin

aktarılması için en önemli faktörlerden biridir. Çünkü ırk, cinsiyet, maddi durum vb. toplumda var olan tüm statüleri alt ederek, her bireye ulaşmaktadır.

Medyanın uygulamış olduğu cinsiyet politikası, pek çok farklı alanda olduğu gibi yine özellikle kadınların bastırılmasına yöneliktir. Butlar ve Paisley'e (2007) göre, medyada kadınlar nesne kadın (aptal, suskun ya da kurban kadın), evi ve yuvasını temel alan kadın (görevlerini yerine getiren anne, eş, sekreter, hemşire vb.), mesleğinin yanı sıra gelenekselliğini bırakmayan kadın, erkekle eşit kadın ve kalıplar içinde olmayan kadın olarak 5 ana grupta toplanmaktadır. Bu bilgiler baz alınarak özellikle 2007 yılında yapılan çalışmalar arasında Bek ve Binark'ın yapmış olduğu çalışmalarda da kadın cinsel nesne, şiddet nesnesi ve anne-eş olarak 3 ayrı grupta toplanmıştır. Bu ve benzeri çalışmaların temelinde kadınların ne olursa olsun anne oldukları mesajının medyada geniş bir yere sahip olduğu açıkça görülmektedir (Tanrıöver, 2007, s. 157-159; akt. Şakrak, 2018, s. 1169).

Geleneksel medya, hemen hemen her eve giren ve toplumdaki her bireyin rahatlıkla ulaşabildiği televizyonu içinde barındırmaktadır. Temsiller aracılığı ile meydana getirilen gündem çerçevesinde şekillendirilen toplum içinde oluşan hegemonya, medya aracılığı ile olmaktadır. Pek çok feminist çalışma, televizyonun kadını sembolik olarak yok saydığını göstermektedir. Daha önce de belirtildiği gibi kadınlar evde bulunmadıkça ya da anne olmadıkça önemsizleştirilmektedir. Bunun yanı sıra kadının erkeğe bağlı olduğunu gösteren imgelere de sıklıkla yer verilmektedir (Çelik, 2008, s. 8; akt. Erdoğan, 2011, s. 22). Lindsey'e (2015, s. 420-421) göre televizyonun cinsiyet ayrımcılığı 2 grupta incelenebilmektedir:

1. Şiddet ve Kadın: Film sektörünün ilk yıllarında kadınlar narin ve iyi huylu, romantik bir akım içinde gösterilirken zamanla cinsellik ve şiddet, romantizmin yerini almıştır. Genellikle kadınlar iki gruba ayrılmaktadır. İlk grupta film boyunca hiçbir şeyin farkında olmayan ve yan rolü üstlenen, finalde kurtarılmayı bekleyen kadınlar bulunmaktadır. İkinci grupta ise aksiyona dahil olan kadınlar bulunmaktadır; ancak bu kadınların çoğu seks işçisi ya da ona benzer olan ve toplum tarafından kabul görmeyen konumdadır. Yani televizyon, "eğer kadınlığını bilmezsen kötü yolan düşersin" mesajı vermektedir. Bunun yanı sıra cinsel şiddet de televizyon ürünlerinde sıklıkla rastlanan öğelerdendir. Bu tarz yayınlar bir farkındalık amacı

taşı da cinsel şiddeti normalleştirmektedir. Cinsel şiddete maruz kalma durumu arttıkça tecavüz mitlerinin de kabul görme olasılığı artmaktadır (Emmers-Sommers et al., 2006; akt. Lindsey, 2015, s. 420). Pek çok başarılı film, pasif bir biçimde işlenen kadın kurban rolleri üzerine kurulmuştur. Bu filmlerde genellikle şiddet romantizm ve mizah ile verilerek normalleştirilmektedir. Ejderha Dövmeli Kız, Sert Ölüm, Doğal Doğan Katiller gibi filmler bu grup içinde gösterilebilmektedir.

2. Yaşlılık: Televizyon ürünlerinde erkeklerin yaşının fazla önemi bulunmazken, kadınlardan genç olması beklenmektedir. Smith ve arkadaşlarının (2004; akt. Lindsey, 2015, s. 421), yapmış olduğu bir çalışmaya göre filmlerdeki 40-46 yaş arası kadın grubu tüm kadınların % 24'ünü meydana getirmektedir. Örneğin, Lara Croft: Tomb Raider serisinin 2001 yılında yayımlanan ilk devam filmlerinde o dönem 26 yaşındaki Angelina Jolie oynarken, 2018 yılında çekilen yeni nesil filmde 30 yaşındaki Alicia Vikander başrolde bulunmuştur. Bunun aksine ilk filmi 1983'te yayımlanan Indiana Jones: Kutsal Hazine Avcıları filminin başrolünde o dönem 41 yaşında olan Harrison Ford'un oynamasında bir sakınca görülmemiş ve 2021 yılında beşincisi gösterime girecek olan Indiana Jones filminin başrolünü yine 77 yaşındaki oyuncu canlandıracaktır.

TÜSİAD'ın 2018 yılında yayımlamış olduğu ve Türkiye'de 2017 yılının en çok reyting alan dizileri üzerine yapılan çalışmada da cinsiyet ayrımcılığı gözler önüne serilmektedir. Çalışmanın öne çıkan sonuçları şu maddelerle özetlenebilir (İnceoğlu ve Akçalı, 2018):

- Kadınlar genellikle 26-39 yaş aralığında bulunurken, erkekler 26-44 yaş arasında bulunmaktadır.
- Kadınların % 63'ü "narin" özellik sergilerken, erkeklerde bu oran % 19 olmaktadır.
- Obezite durumu gösteren kadınlar orta yaş üstü karakterleri temsil ederken, erkeklerde böyle bir ayırım bulunmamaktadır.
- "Hayalperest olma" özelliği gösteren oyuncuların % 77'si kadın iken, % 23'ü erkeklerdir.
- "Agresif olma" özelliği gösteren oyuncuların % 62'si erkek iken, % 38'i kadınlardır.

- “Rekabetçi olma” özelliği gösteren oyuncuların % 62’si erkek iken, % 38’i kadınlardır.
- “Kaba olma” özelliği gösteren oyuncuların % 69’u erkek iken, % 31’i kadınlardır.
- “Komik olma” özelliği gösteren oyuncuların % 65’i erkek iken, % 35’i kadınlardır.
- Ev işi yapan karakterlerin % 92’si kadın iken, % 8’i erkektir.
- Şiddet/tehdit eyleminde bulunan karakterlerin % 79’u erkek iken, % 21’i kadındır.
- Ağlayan/hüzünlünen karakterlerin % 73’ü kadın iken, % 27’s, erkektir.
- Bir işe sahip olan karakterlerin % 82’si erkek iken, % 18’i kadındır.
- Kadınlar dizilerdeki dış mekanlarda genellikle “keyif için” bulunurken, erkekler “iş” için bulunmaktadır.
- Kadınlara genel olarak anaçlık, narinlik, incelik, sevecenlik atfedilirken; erkeklere savaşçılık, cesur olmak, güçlü olmak gibi nitelikler atfedilmektedir.
- “Kız gibi olmak” niteliği erkeklere yöneltildiğinde aşağılama olarak algılanırken; “erkek gibi olmak” niteliği kadınlara atfedildiğinde bir iltifat olarak algılanmaktadır.
- Ebeveyn rolündeki oyuncuların % 79’u kadın iken, % 21’i erkektir.
- Patron/Yönetici konumundaki oyuncuların % 89’u erkek iken, % 11’kadındır.
- İşsiz olan oyuncuların % 75’i kadın iken, % 25’i erkektir.

Haberlerde de cinsiyetçi bir bakış açısı bulunmaktadır. Haber medyasında bulunan kadın imajı, cinsiyet eşitsizliği üzerinde kurulmuş olan bir zeminde şekillenen klişe ve mitler ile oluşturulmaktadır. Haberler tarafından seksist bir yaklaşım ile meydana getirilen bu temalar, kadını erkeğin karşısında edilgen kılmakta ve onu cinsel bir meta haline getirmektedir.

Hem dünyada hem de Türkiye’de yapılan araştırmalar göstermektedir ki kadınlar haberlerde sınırlı biçimlerde temsil edilmektedir. Genellikle kadınlar “mağdur kadın”

olarak yer almaktadır. Bu haberler genellikle kadınların maruz kaldığı şiddet haberleri ile gösterilmektedir (İşleyen, 2015, s. 478).

2015 yılında Küresel Medya Gözlem Projesi tarafından, 114 ülkede yapılan araştırmanın sonuçlarına göre erkekler radyo, gazete ve televizyonda % 76'lık bir oranla bulunuyorken, kadınların oranı % 24'tür. Yine aynı çalışmaya göre kadınlar basında genellikle cinsel obje, mağdur veya magazin figürü olarak gösterilmektedir ve mesleki olarak ikinci planda kalmaktadır. Buna benzer bir şekilde Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından yapılan bir araştırmaya göre, medya sektöründe sadece ön planda olan değil, sektörün yöneticileri de erkeklerden meydana gelmektedir.

İtalya'da yapılan bir araştırmaya göre ise bilimsel görüş almak isteyen televizyon programcıları ve muhabirlerinin tercih ettiği bilim insanı % 80 oranında erkek olmaktadır. Yine aynı çalışma içerisinde Seveso'nun araştırmasında, Wikipedia'dan kadın olan 100 bilim insanının profiline bünyesinde yer verilmesi istenmiş; ancak bu talep bahsi geçen bilim insanlarının yeterince ansiklopedik ve medyatik olmamasından dolayı reddedilmiştir (Atmaca, 2019, s. 246).

Basılı medyaya bakıldığında, onun da haber kanallarından farkının bulunmadığı görülmektedir. Medyada bulunan kadın haberlerinin yer alma şekillerini incelemeye alan çalışmalarda genellikle konunun haber olma değeri, yayımlanma yeri, haberin sayfası gibi çok farklı dinamik etkili olmaktadır.

Kadına yönelik şiddet haberleri, gazetelerin ön ve arka kapak gibi dikkat çekici alanlarında bulunmamaktadır. Bu tarz haberler genellikle, iç sayfaların magazin haberlerinin yanında kısa alıntılarla bulunmaktadır. Örneğin, 2008 yılında KSGM tarafından yapılan bir araştırmada, aile içi şiddet haberlerinin yalnızca % 9.1'i gazetelerin ilk sayfasında yer almıştır. Yine KSGM'nin yaptığı bir araştırmanın sonuçlarına göre, yalnızca haberde bir ölüm varsa, bahsi geçen şiddet olayları gazetelerin ilk sayfalarında yer almaktadır (Gül ve Altındal, 2013, s. 166).

Gül ve Altındal'ın (2013, s. 175-184) Radikal Gazetesi'nde yaptıkları çalışmanın sonuçları şöyle özetlenebilir:

- Gazetede yer alan 79'un haberin yalnızca 3'ü kadınlar tarafından, kadın bakış açısı ile yazılmıştır.

- Kadın cinayeti haberlerinin neredeyse tamamı erkek yazarlardan meydana gelmektedir.
- Adli vakalarda görüşü alınan uzmanların hemen hemen hepsi erkektir.
- Erkeklerin ölüm eylemlerini meşrulaştırıcı, erkeklik beklenti ve rollerini haklılaştırıcı ifadelere yer verilmektedir. Örneğin, 16 Şubat 2013'te cinayet işleyen bir erkek ile ilgili haberin başlığı "Töre İçin Çifte Cinayeti Üstlenmiş" şeklindedir.
- Haberlerde kadınların öldürülmesi ile ilgili bilgi vermezken, katilin "nasıl öldürdüğü" ile ilgili ayrıntılı tasvirler yer verilmektedir.
- Töre cinayetlerinde her iki cinsiyet de kurban olarak gösterilmektedir ve normalmiş gibi algılanmaktadır.
- Yaşanan kadın cinayetlerinin sebepleri genellikle, kadının ev işlerini yerine getirmemesi, yemek yapmaması veya kadınlığa "aykırı" davranışlarda bulunması olarak gösterilmektedir.
- Verilen haber başlıklarında kadına uygun durumlar ön plana çıkarılmaktadır. "Hamile Eşine Kurşun Yağdırdı", "Özlem Hemşire de Kurtarılamadı" gibi başlıklara sıklıkla rastlanmaktadır.

Geleneksel medyanın geri planda kaldığı ve insanların birbirleri ile oldukça hızlı etkileşimde bulunabildikleri yeni medyada da toplumsal cinsiyet araştırmaları yapılmaktadır. Küresel dünya, önemli olan teknolojik değişimler ve gelişmeleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu süreç içinde bireylerin kendileri ve çevreleri ile olan algıları ile algılarını paylaşım biçimleri değişmektedir (Yeşiltuna, 2015, s. 105). Yeni medya da, yeni ihtiyaçlara cevap verebilmek için doğmuştur. İnternet aracılığı ile üretilen bütün temalar yeni medya içerisinde incelenmektedir. Sosyal medyada bulunan cinsiyete dair imgeler ile kimlikler gerçek yaşamın birer uzantısı olmaktadır. Medyanın sunduğu roller üzerinde izleyicinin de türlü beklentileri bulunmaktadır. Daha açık bir ifade ile toplumsal olarak öğretilen ve benimsetilen kadınlık ile erkeklik rolleri, hangi davranışının kadına hangisinin erkeğe özgü olduğunu genellikle filmlerden, reklamlardan ya da dizilerden öğrenilip içselleştirilmektedir. Bu düzen sosyal medyada da devam etmiştir.

ABD kaynaklı Pew Araştırma Merkezi'nin 2014 yılında yapmış olduğu bir araştırmanın sonuçlarına göre, 2000 yılında beri 14 yıllık süreçte interneti kullanan kadın ve erkek sayısı eşit bir konuma gelmiştir. Ancak interneti kullanan kadınların % 72.5'i tacize uğramaktadır. Bunun yanı sıra internette şiddete maruz kalan her 5 kadından 1'inin şiddet olayı gerçek fiziksel bir boyuta ulaşmaktadır. Özellikle de genç kızlar, erkekler tarafından sıklıkla siber zorbalığa uğramaktadır. Yine araştırmaya göre erkekler, cinsiyetçi söylemin abartıldığını düşünmektedir. Eğitilmiş erkekler de dahil olmak üzere araştırmaya katılan erkek katılımcıların hepsi bunların "masum birer erkek şakası" ya da "çocukça muhabbetler" olduğunu belirtmektedir (Tunç, 2015).

Yeni medyada internet reklamları ve sosyal ağlar geniş bir yer tutmaktadır. Öztürk Göçmen'in (2018, s. 16-17) yapmış olduğu çalışmaya göre kadınlar sosyal medya reklamlarında en çok gıda, ardından sırasıyla kozmetik, ev temizlik ürünleri, kişisel bakım ve yayıncılık alanında yer almaktadır. Sosyal ağlar arasında en çok kullanılan Facebook'ta ise kadınlar en çok ev işleri, ardından sırasıyla annelik, güzellik, mutlu ilişki rehberliği, cinsellik, çalışma hayatı ve başarı örneği temaları ile temsil edilmektedir. Yine Facebook üzerinden cinsiyetçiliği sorgulayan Çalışır'ın (2015, s 285-286) çalışmasına katılan bir erkek katılımcı Facebook'ta erkeğin "açık ve cesur" bir gönderi paylaşabileceğini, ancak aynı gönderiyi bir kadın kullanıcının paylaşmaması gerektiğini savunmaktadır. Bunun yanı sıra kadınların, sosyal medya platformlarında ayıp, küfürlü konuşmalarda bulunduğunu ve bunların bir kadına yakışmadığını, kadının biraz utangaç olması gerektiğini dile getirmektedir. Bunun aksine araştırmaya katılan kadın katılımcılar ise, kadınlar ve erkeklerin eşit olduğunu, herkesin istediği paylaşımı yapabileceğini ve bu nedenle yargılanmamaları gerektiğini savunmaktadır.

Baruönü Latif ve Karkış'ın (2018, s. 129-130) sosyal medya uzantısı olan YouTube platformu üzerinde yapmış oldukları çalışmanın sonuçları aşağıda özetlenmiştir:

- Platformdaki reklamların dış sesini % 76'sını "daha güven verici olduğu için" erkekler oluşturmaktadır.
- Reklamlarda oynayan kadınlar 35 yaş altı ile sınırlandırılırken, erkeklerde bu sınır 55'in altında seyretmektedir.

- Erkekler genellikle telekom hizmetleri, finans ve bankacılık, e-ticaret siteleri ve teknolojik ürün reklamlarında oynarken, kadınlar gıda, moda, kozmetik ve kişisel bakım ürünleri reklamlarında yer almaktadır.
- Erkekler genellikle dış ortam reklamlarında (park, bahçe, sokak vb.) yer alırken, kadınlar daha çok ev ortamı reklamlarında yer almaktadır.
- Erkeklerin ikna edicilik rolü kadınlara göre 3 kat fazla iken, kadınların pasif rol üstlenme durumu erkeklere göre 2 kat fazladır.
- İkna edici roller içinde erkekler, sıklıkla rasyonel argümanlar kullanıp, kendi deneyim ve kişisel görüşlerine yer verirler. Kadınlar ise pasif roller içinde genellikle izleyici, yol gösterilen ve ikna edilen konumunda olmuştur.
- Mizah, müzik ve rasyonalite gibi çekiciliklerde ağırlıklı olarak ana karakterler erkek iken, yalnızca cinsellik çekiciliğinin olduğu reklamların % 75'ini kadınlar oluşturmaktadır.

Medyanın kadınları temsil etme biçimi, medyanın sadece kadınlara değil dünyaya nasıl baktığını göstermektedir. Aynı zamanda da dünyanın bakışını da göstermektedir. Var olan bu bakışı medya normalleştirir ve meşrulaştırır. Medyanın türü fark etmeksizin, seksizmin tüm alanlarında yaygın hale gelmiştir. Özellikle erkeklerin, medyada yaşanan şiddet, taciz ya da ötekileştirici durumları abartılı bulması ve normalleştirilmesi bu durumun devam etmesine olanak sağlamaktadır.

3.4. Toplumsal Cinsiyet Rollerine Kuramsal Yaklaşımlar

3.4.1. Biyolojik Kuram

Daha önceden de bahsedildiği gibi, insan davranışlarının biçimlenmesine yönelik olan en eski yaklaşımlardan biri biyolojik kuramdır. Piaget (1995) ve Chomsky (2002) başta olmak üzere pek çok bilim insanı, insan davranışlarının biçimlenmesinde doğuştan gelen niteliklerin belirleyici olduğu konusunda hemfikirlerdir.

Teorinin güçlenmesi ise 1970'li yıllarda Wilson tarafından yapılan çalışmalarla olmuştur. Onun hayvanlar üzerinde yapmış olduğu gözlemler sonucunda eril ve dişillik tanımlarına yeni bir bakış açısı kazandırılmıştır. Aslında Wilson, insanlardaki cinsiyet

ayrımcılığını temellendirmek gibi bir amaç gütmese de, onun çalışmalarını inceleyen Buss, bulguları cinsiyet farklılıkları ile bütünleştirmiştir (Caporael, 2001:608-609).

Buss'a (1995, s. 164) göre, kadın ile erkekler doğuştan gelen nitelikleri sayesinde farklı zorluklarla yüzleşerek, toplumsal rollerinin birbirinde farklı bir biçimde biçimlenmesine neden olmaktadır. Her iki cins de hayat şartlarına adapte olabilmek için toplumsal olarak üstlendikleri rolleri doğuştan gelen özellikleri ile birleştirilmelidir.

Biyolojik kuramı savunanlara göre, bütün psikolojik olaylar bir şekilde sinir sistemi ile beynin etkinliği sonucu meydana gelmektedir. Kuramın en güçlü argümanlarından biri annelik içgüdüsüdür. İleri sürülen savlara göre, annelik içgüdü, insanın üreme organlarında ya da beyin bölgesinde bulunmaktadır. Bunun ardından 19. yüzyıla gelindiğinde ise, kadınların yüksek zihinsel işlemlerin merkezi şeklinde görülen beyin ön loblarının erkeklerinkinden daha küçük, az kıvrımlı olduğu ileri sürülmüştür. Bunun aksine ise algılama gibi "basit zihinsel süreçlerin" merkezi olan yan loblar kadınlarda daha büyüktür. 1977'li yıllara gelindiğinde halen bu savlara devam edilmiştir. Erkek, mühendislik, mimarlık ve sanatta daha başarılıdır ve bu durumun gerçekleşmesinde beyin performansı ve erkeklik hormonları etkili olmaktadır (Dökmen, 2014, s. 49).

Toplumsal cinsiyet farklılıklarına sebep olan faktörlerden bir diğeri ise cinsiyet hormonlarıdır (Udry, 1994, s. 562). Hormonal aktivite, davranışlar ve genetik mekanizma arasında bir bağlantı oluşturulmaktadır ve yine hayvanlar üzerinde yapılan deneyler baz alınmıştır. Örneğin, sıçanlar üstünde yaratılan hormonal davranışların sıçanların hareketlerine etki ettiği gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra dişilere bir erkeklik hormonu olan androjen hormonu verildikçe dövüşken olma özellikleri artmıştır. Hadım edilen erkek sıçanlar ise dişi çiftleşme pozisyonlarına evrilmişlerdir.

Yapılan çalışmalar hormonal değişimlerin her zaman aynı sonucu vermediği bulgusuna ulaşılmıştır. Türler arasında, aynı tür içinde ve değişik ekolojik koşullara göre değişiklikler göstermektedir. Daha sonra insanlar üzerinde yapılan gözlemlerde, androjen hormonunun yüksek olduğu belirlenen kız çocuklarında daha erkeksi davranışlar ile birlikte, ev dışı ve erkekler ile oyun oynama eğilimi görülmüştür. Ancak, daha ileri zamanlarda yapılan araştırmaların sonuçları neticesinde hormonal düzeye

dayalı olduğu düşünölen farklılıkların temel sebebinin ailelerin yapısı ile alakalı olduğu savunulmuştur (Dökmen, 2014, s. 49-50).

Kimura'nın (1992, s. 32) çalışmalarına göre de cinsiyet hormonları en temel hali ile erkek ve kadın beyninde farklılaşma ile kendini belli etmektedir. Ona göre, erkek ya da kız çocuğu fark etmeksizin ebeveynler, farklı bir yaklaşım sergilemese de dahi, kız ve erkek çocuklarının ilgi alanları ve davranışları ayrı yönlerde gelişmektedir. Erkek çocukları atlama, koşma, güreşme gibi eğilimlerde bulunurken, kız çocukları sarılmayı, dokunmayı, öpmeyi ve konuşmayı istemektedir (Eşel, 2005, s. 138-139).

Yapılan literatür taraması göstermektedir ki son yıllarda biyolojik kuramı savunan çalışmaya pek rastlanmamaktadır. Her ne kadar sosyal bilimlerin ileri gelen düşünürleri bu yaklaşımı savunsa da bu durumu, onların içinde bulunduğu toplumsal süreç içerisinde değerlendirmek gerekmektedir. Günümüz deney ve gözlemlerinde içgüdüleri olan hayvanlar ile kompleks düşünen insanlar arasında genetik olarak benzerlikler olsa da düşünsel ve davranışsal olarak birbirine referans olamayacakları açıkça bilinmektedir. Bu nedenle de biyolojik kuram yaklaşımclarının savları kişisel ve çevresel faktörlerle açıklanmaktadır.

3.4.2. Sosyal Rol/Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı, Bandura tarafından, öğrenmenin sosyal etkilerini meydana getirebilmek amacı ile geliştirilmiştir ve kuram ilerledikçe cinsiyet rollerinin açıklanması için de kullanılmaya başlanmıştır (Dökmen, 2014, s. 54).

Kurama göre, çocuk, cinsiyet rolüne uygun olan ya da olmayan davranışları cezalandırma ve ödüllendirme ile edinmektedir ve bunun yanı sıra örnek ve gözlem alma da çocuğun yaşamında önemli bir yerde bulunmaktadır. Daha açık bir ifade ile kadın ve erkek arasında gözlemlenme olan davranışsal farklılıklar, öğrenmekten ileri gelmektedir. Ancak kuram, genetik faktörleri tamamen göz ardı etmemektedir. Çocuğun çevresinde var olan modeller ve cinsiyet yöneliminin ne olduğu birbirini tamamlayıcı nitelikte olmaktadır (Özgür, 2010, s. 17). Örneğin, kız çocukları makyaj yaparken annelerini gördüğünde bu davranışı taklit ederler. Ancak burada önemli nokta çocukların biyolojik olarak sahip oldukları cinsiyet hissi yani yönelimidir.

Toplumsal örüntüleri içerdiği için kuramda kültür kavramı da oldukça büyük bir yer tutmaktadır. Kurama göre, özellikle toplulukçu kültürler içinde, uygun olan cinsiyet

rol davranışları açık bir şekilde tanımlanmıştır ve bu davranışlar konusunda oldukça katı kurallar bulunmaktadır. Böylelikle cinsiyet modelleri ile davranışlar tutarlı bir hale gelerek toplumdaki düzen bozulmayacaktır. Tutarlı modellerin varlığı ile uygun davranışların ödüllendirilmesi, geleneksel cinsiyet rollerinin bir sonraki nesle aktarılma olasılığını arttıracak bir durum olacaktır. Bireyci kültürlerde ise cinsiyet rol ve beklentilerinin tam tanımı yapılmamıştır ve bu nedenle de cinsiyete ait olan rol ve beklentiler dönemin şartlarına göre değişkenlik göstermektedir (Anar, 2011, s. 26).

Cinsiyet rollerinin kesin olarak dağılmadığı toplumlarda çocuklar tutarsız durumlarla karşılaşabilmektedir. Sonuç olarak da cinsiyet rolü ele alındığında, geleneksel olan ve geleneksel olmayan kültürler arasında farklılıkların meydana gelmesi kaçınılmaz olacaktır.

Yapılan kültürler arası karşılaştırmalar göstermektedir ki küresel bazda geleneksel toplum algısı daha yaygındır. Kültürlerarası karşılaştırmalarda, kadın ile erkeklerin doğuştan var olan rolleri ile toplumsal bir biçimde kendilerine uygun görülen rollerinin bağdaştırılmasının geniş bir yeri vardır. Klasik olarak kadın cinsiyetine zarif, duyarlı, sıcak, bakım yapan gibi nitelikler verilirken, erkeklere mücadeleci, bağımsız, kararlı gibi nitelikler verilmiştir (Karakılıç, 2008, s. 222).

Bu rollerde öne çıkan ev bakımı yapan ve kaynak sağlayan rolleri erkekler ile kadınların rolleri açısından oldukça önemlidir. Bu rollere uygun olması için kadınlara çocukluk döneminden itibaren dikiş dikmek, yemek pişirmek gibi ev becerileri öğretilirken, erkeklere ekonomik bağımsızlığa sahip olmaları için eğitimler verilmektedir. Yapılan bu rol dağılımı da, toplum içindeki diğer bireyler tarafından desteklendiği için süreklilik kazanmaktadır (Güldü ve Kart, 2009: 103). Bu klasik rol dağılımlarının olduğu toplumların başında ise endüstriyel toplumlar gelmektedir (Wood ve Eagly, 1999, s. 413-414). Bu toplumlarda kadınlar ile erkeklerin pek çok etkinliği toplumsal roller ile belirlenmektedir ve sosyal baskı yolu ile de istenilen davranışları sergilemeye teşvik edilmektedirler (Dökmen, 2014, s. 82).

Son yıllarda, biyolojik kuramda olduğu gibi bu kuram üzerinde de fazla çalışma yapılmamıştır. Doğum kontrol yöntemlerinin gelişmesi, kadınların doğum yapmaktan uzaklaşarak dış mekanlarda geçirdiği vakitlerin artması ve iş hayatına girmeleri, eğitim oranlarının yükselmesi gibi sebeplere (Deikman, Eagly ve Kulesa, 2002: 269) bağlı

olarak sosyal rol anlayışında değişiklikler meydana gelmiştir, ancak bu istenilen düzeyde değildir ve geleneksel roller hala dünyayı derinden etkilemektedir.

3.4.3. Bilişsel Kuram

Bilişsel gelişim kuramını toplumsal cinsiyet ile bağdaştıran düşünürler, kuramın temeline sadık kalmışlardır. Daha açık bir ifade ile toplumsal cinsiyet, bilişsel gelişim evrelerini izlemektedir.

Rollerin, çocuklukta başlayarak geliştiğini iddia eden kurama göre çocuklar ilk olarak kendi cinsel kimliklerini, ardından da başkalarınınkini öğrenmektedir, yani çocuklar ilk olarak insanların kadın ve erkek olarak iki gruba ayrılmış olduğunu öğrenir ve kendilerinin hangi gruba girmiş olduğunu belirlemektedir. Bu öğrenme gerçekleşikten sonra ise toplumdaki bireyleri birbirinden ayırmaya başlamaktadırlar. Bu farkındalığın ardından ise cinsiyet ile alakalı kalıplaşmış olan tutumları ve her iki cinsin de hangi tür davranışları beklediğini öğrenip ona göre davranmaya başlamaktadırlar (Çıtak, 2018, s. 14).

Yaklaşımın temel argümanlarından biri, bireylerin bilişsel bir farkındalığa ihtiyacı olduğu üzerine temellenmiştir. Bahsi geçen ihtiyaç, dünyaya ve kendilerine ait tutarlı bir görüş meydana getirmeyi ve sürdürmeyi istemelerine neden olmaktadır. Bir çocuk ise bunun en uygun yolu nasıl bir erkek çocuğu ya da kız çocuğu gibi davranmak olacaktır. Dişi olduğunu anlayan bir çocuk kadınsı etkinlik ve davranışlarda bulunurken, erkek olduğunu anlayan bir çocuk ise erkeksi etkinlik ve davranışlarda bulunacaktır. Bu kuram, sosyal öğrenme kuramının aksine, çocukların kadınsı ve erkeksi olmak istemelerinin ödüllendirilme (toplumda kabul görme) isteğinden değil de, kendilerini erkek veya kız çocuğu olarak kimliklemelerinden kaynaklandığını ileri sürmektedir (Dökmen, 2014, s. 65).

3.4.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Toplumsal cinsiyet şeması kuramı bilişsel kuram ile sosyal öğrenme kuramlarını birleştiren Bern (1981) tarafından ortaya koyulmuştur. Kurama göre, cinsiyetler, çocuğun kendine ait bilgileri de dahil olmak üzere tüm bilgi, kültürün kadınlık ve erkeklik tanımlarına göre kodlanarak ve organize edilerek ayrışmaktadır (Bern, 1981, s. 354).

Tüm kültürlerde erkeksi ve kadınsı bireysel özellikler belirlenerek, kadın ve erkeğin toplumdaki konumları, yapabilecekleri işler ve etkinlikler cinsiyet temelinde ayrılmaktadır. Çocuklar da gelişim süreçleri içinde yapmış oldukları gözlemler yolu ile kadınlara ve erkeklere özgü davranış ve hareketleri içselleştirerek öğrenmektedir. Daha açık bir ifade ile çocuk, gelişmekte olan bir toplumsal cinsiyet şeması ile gelen bilgileri kodlayarak ve örgütleyerek öğrenmektedir (Bern, 1981, s. 359).

Kurama göre çocuklar, öğrenme süreci içinde kendilerine ait olan bir cinsiyet şeması meydana getirmektedirler, yani bu şemalar çocuklara özeldir ve cinsiyete göre şema öğrenme süreçlerinde farklılık bulunmaktadır. Bilişsel yapıda olan şema, bireyin algılarını organize ederek çağrışımlardan yararlanmaktadır. Şemalar temelde, gelen bir bilgiyi, gerekli şema aracılığı ile gerekli terimlerle bağdaştırarak, bireyin bilgiyi kategorize etmesini sağlamaktadır. Toplumsal şemalar da aynı şekilde işleyerek, çocukların davranış ve hareketleri “erkeksi” ya da “kadınsı” olarak kategorize etmesini sağlamaktadır (Anar, 2011, s. 26). Örneğin, “zarif” ya da “sırma saç” ifadelerini duyan bir çocuk bunu şemadaki kadınlık kategorisine, “güçlü” ya da “aslan” ifadelerini ise erkeklik kategorisine koymaktadır. Var olan şemalara göre çocuklar, kodları öğrenmek ile kalmayıp bunun yanı sıra güdülenme de yaşamaktadırlar. Daha önce hiç deneyimlemediği bir durum ile karşılaşsa da, o durumla karşı karşıya kaldığında kodlarından yararlanarak kadına/erkeğe uygun davranışlarda bulunacaktır (Dökmen, 2014, s. 42).

3.4.5. Feminist Kuram

Genel olarak feminizm, cinsiyet ayrımcılığı ile ataerkilliğe karşı koyma hususunda cinsler arası sosyal eşitliği savunma hareketi olarak tanımlanmaktadır. Feminist hareketlerin ilk dalgası Wollstonecraft’ın (1792) çalışmaları ile başlamıştır. Bunun ardından sosyolog Mill ve Taylor Mill’in (1869) katkıları sonucu yapılan çalışma ile devam etmiştir. Feminist kurama öncülük eden bu çalışmalarda, kadınlara karşı biyolojik olarak algılanan düşük statü ile mevzuat değişikliğinden önce eşitliği ve eğitimi geliştirmenin önemi üzerinde durulmuştur.

Sonrasında feminizm anlayışı uzun süreler sessiz kalmış ve 1960’lı yıllarda tekrardan ortaya çıkmıştır (Maconis ve Plummer, 2002: 302). Modern anlamda feminizm, türlü dallara ayrılmaktadır. 1960’larda olan sivil haklar hareketi günümüzde

gelişmiş ve aile yaşamı, sağlık hizmetleri, cinsler arası etkileşimler, ücret, terfi hakkı gibi pek çok konu feminizmin mücadele alanlarında girmiştir süregelmektedir (Eitzen ve Zinn, 2003: 275-276). Halen de sınıf, ırk ve cinsiyet konuları gerek literatürde gerek de sosyal yaşamda sıklıkla tartışılmaktadır.

Feminist yaklaşım, kadınların toplum içinde bireye güç kazandıran konular içinde alt seviyede temsil edildikleri ve güç eksikliğinin aile hayatlarına yansıdığı gerçeğini çatışma teorisinden ödünç alarak kendini geliştirmiştir (Perry ve Perry, 2003, s. 207). Feminist yaklaşım kendi içinde gruplara ayrılmaktadır ve literatürde farklılık göstermektedir. Bu çalışmada liberal feminizm, radikal feminizm ve sosyalist feminizm olarak 3'e ayrılmaktadır.

3.4.5.1. Liberal Feminizm

Liberal feministlere göre, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin mevcut kökenleri, tarihsel gelenek kökenlerinden gelmektedir ve bu gelenekler kadınların ilerlemesindeki en büyük engeldir (Wienclaw, 2011, s. 27).

Özünde reformcu bir özellik gösteren liberal feminizm, ataerkil toplum yapısına savaş açmaktan daha çok, kadın ile erkek arasındaki rekabeti eşit hale getirebilmek için kamusal hayatta eşit haklarını olmasını sağlamaya çalışmaktadır. Seçme ve seçilme hakkı, kariyer yapma hakkı, eğitim hakkı vb. haklar mücadele alanlarının bazılarıdır (Heywood, 2016, s. 305).

Kamusal alanda kadının olabilmesindeki en büyük engel çocuklardır. Bu nedenle de eşit ücret prensibi taleplerinin yanı sıra tüm kamu ve devlet kurumlarında kreş olması için çaba sarf etmektedirler. Çünkü kadın, ancak çocuğunun bulunabileceği güvenli bir alan olursa iş hayatında olabilir. Liberal feminizm, diğer feminizmlerdeki aileyi dönüştürme talebinden daha çok, aileyi, kadınları kendi kimliklerini koruyabilecekleri bir olanak olarak görmektedir. Onlara göre kadın, insanlığın dışı bölümünü meydana getirmektedir. Bu sebeple de aile için yasalar, çiftleri karşılıklı olarak saygı ve sevgi esasına dayandıracak eşit konumdaki eşler olmaları için var olmalıdır, ancak bu süreçte kadının dışı olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir (Çaha ve Özensel, 1996, s. 149-151). Her ne kadar biyolojik olarak farklılıklara sahip olsalar da ontolojik bakımdan birbirlerinden farklı değillerdir, daha açık bir ifade ile akılları ve

ruhları aynıdır (Sevim, 2005, s. 56). Kadının haksızlığa uğramasının nedeni cinsiyetçi ve cahil toplum yapısıdır.

3.4.5.2. Radikal Feminizm

Radikal feminizm, kadınların baskı altında tutulup sömürüldüğünü düşünmektedir. Bu nedeni olarak da biyolojik kuramı görmektedirler. Toplumsal bazda değerlendirildiğinde ise bu durumun nedeni olarak aile kurumunu görmektedirler (İmançer, 2002, s. 62).

Radikal feminizmin gelişmesinde Millet ve Firestone çok etkili olmuştur. Millet'e (1970) göre ailedeki çocuklar ve gençler, konum, mizaç ve rol kategorilerine göre şekillenirken ataerkil bir ideoloji altında, şekillenmektedirler. Ataerkil düzen kadınları aile içinde erkekler için hizmet etme rolünde bulunmasına şartlandırmıştır. Aile ise bahsi geçen bu erkek egemen ideolojinin geliştirilip yeniden üretilmesi için bir araçtır. Bu nedenle de aile kurumu bu kuram içinde reddedilmektedir. Fireston'a (1970; akt. İmançer, 2002, s. 32) göre, kadınların baskı altında olmalarının nedeni biyolojik cinsiyet farklılıklarıdır. Doğum ve annelik rolleri kadınları sınırlamaktadır. Kadınları biyolojik kaderlerinden kurtaracak olgu ise biyolojidir. Teknoloji, ataerkil sisteme karşı bir başkaldırı aracı olabilir. Çünkü teknoloji ile yeni üreme yöntemleri oluşturulabilir ve var olan düzen değişime uğratılabilir (Türkdoğan, 2013, s. 44).

Radikal feministler, diğer feministlere göre sosyal alana daha çok odaklanmaktadır. Onlara göre ataerkil toplumun yerini alacak kadın merkezli bir kültür çok gereklidir. Kadın, kendi sosyal yapısı ve organizasyonları içinde kadına özgü yapıların meydana gelmesi için elinden gelen tüm çabayı sarf etmelidir. Bunun için de her kadının öncelikle kendi gücünün ve değerinin farkında olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra kadınların ataerkil sistemin ortadan kalkması içinde örgütlenmesi gerekmektedir (Coleman, Kerbo ve Ramos, 2002, s. 348).

3.4.5.3. Sosyalist Feminizm

Marx'ın çatışma kuramından ilham alınarak geliştirilen sosyalist feminizmin temellerini Engels atmıştır. Engels'e göre, ataerkilliğin kökleri özel mülkiyettir.

Böylelikle kapitalizm az sayıda erkeğin elinde güç ve refahın toplanmasını sağlayarak, ataerkil anlayış yoğunlaşacaktır (Raisborough, 2002, s. 257).

Sosyalist feministler, sınıf esaslı bir sosyal sistemin içinde yapısal bir unsur olarak, eşitsizliğin kadın üstündeki baskısını vurgulamaktadır. Kadınlar üzerinde var olan bu baskı, farklı ırklar ile engellilere yönelik olan başka baskı biçimleri ile birleşmektedir (Payne, 2014, s. 239). Sosyalist feministler, insancıl ve cömert olan refah sisteminin savunulmasında pek çok liberal feminist ile ortak düşüncelere sahiplerdir. Ancak liberal feministlerin, meydana getiremeye çalıştıkları reformların yetersiz oldukları düşündükleri için yeni bir akım başlatarak kapitalizm kaynaklı, ekonomiye dayanan bir feminizm kuramı meydana getirmişlerdir (Coleman, Kerbo ve Ramos, 2002, s. 348).

1960'larda Freaser, totaliter ve ekonomik düşünce köklerinin sonunun gelmesi ile birlikte feminizmin yaygınlaşabileceğini ve kadınlar için yeni bir dönemin başlayacağını belirtmiştir. Ancak, bu sürecin devamında sosyalist feminizm işçi hareketi kaynaklı ve özerk kadın hareketi olarak ikiye ayrılmıştır (Haug, 2008, s. 56). Bu süreci inceleyen Ehrenreich'e (2006), göre de sosyalist feminizmin gelişiminde feminist yaklaşım ile Marksist teorinin ayrı ayrı etkisi bulunmaktadır. Marksizm en temel haliyle, kapitalist olan toplumun sınıf ayrımına yönelik hareket etmektedir. Az veya çok keskin olarak sistematik bir eşitsizlik ile güdülenen kapitalist toplumların eşitsizliği, ekonomiye dayalı bir eşitsizlik sistemi olarak gören Marksizm, iki temel sınıf arasında (işçi-patron), çözümlenemez ve uzlaşma sağlanamaz bir karşıtlık ilkesi olduğuna inanmaktadır. Devlet ekonomiyi temel alarak, toplumun diğer dinamiklerine de (kadın hakları, toplumsal yaşam, aile, güvenlik, sağlık vb.) etki etmektedir, çünkü kapitalizmin varlığı güce dayanmaktadır. Her ne kadar Marksizm, devrimci bir sınıf meydana getirerek bu sorunları aşmayı hedeflese de modern çağ sorunları için üretebileceği çözümler oldukça sınırlıdır. Feminizm, buna göre çok daha kompleks bir sistemdir ve Marksizm, feminizm için yetersiz kalmaktadır. Somut kurumlarda meydana gelen iktidar ilişkilerini sorgulayan feminizm, toplumsal hayata daha çok önem verip siyasal iktidarı geri planda bırakmaktadır. Bu nedenle ikiye ayrılan sosyalist feministlerin Marksist ayağı tarafından eleştirilmekte. Bunun yanı sıra, kadın ve erkek arasında var olan güç ilişkilerinin farklı biçimlerini göz ardı ettiği gerekçesi ile de radikal

feministler tarafından eleştirilmektedirler. Örneğin, sosyalist feministler, kadına yönelik şiddeti yalnızca fiziksel olarak ele almaktadırlar (Payne, 1997, s. 240).

3.5. Toplumsal Cinsiyet Kavramları

3.5.1. Eşitlik/Eşitsizlik

Farklı alanlarda farklı anlamlar ile literatürde yer bulan eşitlik, ahlaksal bakımdan, bir bireyin yalnızca insan olma sıfatı ile eşit haklara sahip olması; siyasal olarak ise eşit oy ilkesinde bulunması ve hukuki bakımdan ise kanunlar önünde eşit olduğu anlamına gelmektedir (Ayhan, 2009, s. 45).

TDK'da eşitlik, “İki veya daha çok şeyin eşit olması durumu, denklik, müsavilik, müsavat, muadelet” (1); *kanunlar yönünden insanlar arasında ayırım bulunmaması durumu* (2) ve “*bedensel, ruhsal başlıkları ne olursa olsun, insanlar arasında toplumsal ve siyasi haklar yönünden ayırım bulunmaması durumu* (3)” şeklinde tanımlanırken, her bireyin eşitliği Anayasa'da bulunan 10. maddedeki “*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir*” ifadesi ile resmileştirilmiştir.

Kız çocukları ile kadınların dünya nüfusunun yarısını oluşturmaktadır. 2014 yılı itibari ile 143 ülke anayasaları ile kadın-erkek eşitliğini garanti altına almış durumdadır (UN, 2017, s. 1) Toplumsal koşullar ile eşitlik arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Yapılan bir eylem, eşitlik ilkesi çerçevesinde yapılsa bile farklı toplumsal şartlarda eşitliğin azalmasına ya da artmasına neden olabilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise eşitliği, kadın ve erkekler olarak ayırmadan, karar verme, fırsatları kullanma, seçebilme, kaynaklardan yararlanabilme ve ayrımcılık yapılmaması şeklinde tanımlamıştır (WHO, 2002, s. 1-2).

Cinsiyet eşitsizliği denildiğinde yaşanan eşitsizlik yalnızca taksi şoförü olmak isteyen ama olamayan bir kadın ya da evin bakımını üstlenmiş bir kadın olarak düşünülmemesi gerekmektedir. Eşitsizlik, çok ciddi boyutlarda temel, hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına ve kadınların hastalanmasına ve hatta ölmesine kadar gidebilen bir durumdur. Kimi ülkelerde kız çocukları yeterli beslenme ve sağlık hizmetlerinden mahrum bırakıldığı için ölmektedir. Bunun yanı sıra “çocuk damat” ifadesi literatürde çok az yer bulmuşken, “çocuk gelin” ifadesinin hemen hemen hemen

her gün karşılaşılan bir olgu olması cinsiyet ayrımcılığını gözler önüne sermektedir. Yapılan son araştırmalara göre küresel bazda, her yıl yaklaşık olarak 15 milyon kız çocuğu evlendirilmektedir. Bunun yanı sıra temel haklardan biri olan eğitimde de kız çocukları haklarına sahip olamamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin üçte birinde okullaşmada eşitlik sağlanabilmiş değildir. Özellikle, Batı Asya ve Alt Sahra’da pek çok kız çocuğu ilk ve ortaöğretim haklarından mahrum bırakılmaktadır (UN, 2017, s. 1-2).

Eşitsizliğin bir diğer örneklerinden ve dünyanın hemen hemen her alanında görülen eylemlerinden birisi ise şiddettir. Dünya genelinde kadınların % 35’i yakınları tarafından fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet görmektedir. Ortadoğu ve Afrika’da ise yaklaşık 133 milyon kız çocuğu kadın sünnetine maruz kalmaktadır. Uygulama sonucunda kız çocukları kalıcı sağlık sorunları yaşamakta, HIV gibi virüslere maruz kalmakta, çocuk doğuramamakta ve hatta ölmektedir (UN, 2017, s. 2).

Hukuk devleti anlayışında, özgürlük ve adalet kavramlarında ortak bir nokta olan eşitliğin cinsler arası eşitliği de kapsadığı açıkça görülmektedir. Hukukla yan yana getirilmesi antropolojik olarak da incelenmektedir. İlk çağlardan beri kadınlar, adaletin simgesi olmuştur. Bunlar arasında en bilinen tanrıça olan Yunan mitolojisine ait olan Themis (Küçükkayalar, 2012, s. 19), bunlardan yalnızca biridir. Kadının doğurgan ve anne olmasından dolayı “kutsal” sayıldığı için adaletli olduğuna inanılan kadınların, günümüzde adalet ve eşitlikten bu kadar uzak anılmaları, ataerkil toplum düzeninin getirdiklerinin bir parçasıdır. Eşitsizlik durumu genellikle kadının daha güçsüz olması ya da din kaynaklı olsa da, yalnızca bu iki alanla kalmayıp gündelik hayat pratiklerinin hemen hemen her alanına yayılmışlardır.

3.5.2. Ayrımcılık/Pozitif Ayrımcılık

Eşitlik kavramının pratiğe dökülmesinde meydana gelen sorunların, cinsiyet eksenli yansımalarının en başında ayrımcılık gelmektedir. TDK ayrımcılığı, “*ayrımcı olma durumu*” şeklinde tanımlamıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği roller üzerinden ilerlemektedir. Eşitliği savunanlara göre, kadınlara günümüz bilinen erkeklik rolleri, erkeklere ise kadınlık rolleri yüklenebilmektedir. Bu nedenle de kadınlar ile erkeklerin eşitlik bazında birbirlerinden hiçbir farklı yoktur. CEDAW’a göre, toplumsal cinsiyette ayrımcılık, kültürel, siyasal, ekonomik, bireysel ya da diğer alanlarda erkek ve kadın eşitliğine dayanan birey

haklarının ve temel özgürlüklerinin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara verilmemiş olması olarak tanımlanmaktadır (BM, 1981). Daha açık bir ifade ile kadınlar erkeklerden farklı oldukları gerekçesi ile hak ve özgürlüklerden mahrum bırakılmaktadır.

Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, cinsiyet rollerinin değişmez ve doğal olduğu biyolojik varlığımızın vazgeçilmez bir parçası olduğu varsayımına dayanmaktadır (Ses, 2019). Kadınlar ile erkeklerin biyolojik olarak birbirlerinden farklı olmaları, toplumda yalnızca bir “farklılık” olarak yaşanmamaktadır. Bu durum ayrımcılık ile eşitsizliğin meşrulaştırılmasına neden olmaktadır. Farklılık algısı, kadınlık ve erkeklik kalıplarının yeniden üretilmesi ile sürekli olarak devam ettirilmektedir. Ayrımcılık da bu kalıpların hem nedeni hem de sonucu konumundadır.

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ile karşı karşıya kalan kadınlar, yasal, siyasal, sosyal ve ekonomik haklara sahip olmada, bahsi geçen hakları kullanmada, sermaye ve toprak gibi kaynakları elde etmede eşitsizliğe uğramaktadırlar. Ayrımcılığın sonucunda, eşitlik/eşitsizlik bölümünde bahsedilen sorunlar ve daha birçokları yaşanmaktadır. Geleneksel yaklaşımlar sonucunda kadınlar erkeklere göre daha değersiz görülmekte ve en başta eğitim alamamaktadır. Bunun yanı sıra ekonomik kazanç kısmında ayrımcılıkla karşılaşan kadınlar, yine benzer nedenlerle mülk sahibi olma, mülk yönetme, iş kurma ve iş yönetme gibi durumların dışında kalmaktadırlar. Bu nedenle de dünya genelinde pek çok kadın, kayıt dışı sektörlerde gündelik, geçici, düşük ücretli, yarı zamanlı, kötü şartlı işlerde bulunmaktadır. Bunun yanı sıra da işe alınma, ücret ve yükselmeye de erkeklerle eşit haklarda bulunmamaktadırlar (Üner, 2008, s. 7-8).

İnsan hak ve temel özgürlükleri bağlamında bu durum değerlendirildiğinde, bireylere yönelik yapılan hiçbir türlü ayrımcılık kabul edilemez ve bunun önüne mutlaka geçilmelidir.

Pozitif ayrımcılık, toplumda ayrımcılık ile karşılaşan ve bu nedenle kimi haklara ulaşamayan veya kısıtlı bir biçimde oluşan gruplar için geliştirilen strateji, politika, uygulama ve yöntemler bütünüdür (Akbaş ve Şen, 2013, s. 167). Pek çok destekçisi bulunan pozitif ayrımcılığı eleştiren kesim de oldukça fazladır.

Pozitif ayrımcılığı savunanlar, adı geçen uygulamaların adaleti sağlamak için olduğunu düşünmektedir. Yaşanan eşitsizliklerle mücadele için zorunlu bir araç olan

pozitif ayrımcılık uygulamaları ile toplumsal ilerlemede çeşitlilik sağlanacak ve toplumun gelişmesine katkıda bulunulacaktır. Bunun tersine, pozitif ayrımcılık eleştirilerine bakıldığında ise en temelde insan haklarının temeli olan “eşitlik” ilkesine aykırı olan pozitif ayrımcılığın, yanlış bireylere yarar sağladığı ve hedeflenen sonuçlara ulaşamadığı savunulmaktadır (Şahyar Akdemir, 2014, s. 892).

İnsan hakları kavramının, modern hukuk ile siyaset içinde tartışmasız egemenliği bulunmaktadır. Bu haklar kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olmaları gerektiğini açık ve net bir biçimde belirtmiştir. Bahsi geçen eşitlik kadınların toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik olarak tüm haklarda erkeklerle eşit olmaları gerektiğini söylemektedir (Akbaş ve Şen, 2013, s. 169). Tüm bunların, uluslararası sözleşmelerle, insan hakları belgeleri ve ulusal mevzuat ile korunmasına rağmen, kadınlar için hayatın başlıca alanlarını kapsayan iş yaşamı, eğitim, ekonomi, bürokrasi ve siyasi alanda var olmak oldukça zordur.

Dünya Ekonomik Forumu’nun (WEF) yapmış olduğu son Sosyal Cinsiyet Uçurumu Ölçümü raporu aşağıdaki maddeler ile özetlenebilir (WEF, 2018, s. 11-17):

- 149 ülkenin olduğu raporda Türkiye 131. olmuştur (İlk yayımlanan 2006 yılı raporuna göre 12 sıra gerileme yaşanmıştır).
- Ayrıntılı olarak Türkiye, kadınların siyasal hayata katılımında 131; siyasal hayata katılımında 113; eğitim eşitliği konusunda 106 ve sağlık imkanlarına ulaşmada 67. olmuştur.
- İzlanda, Norveç ve İsveç’te cinsiyet eşitsizliği hemen hemen hiç görülmektedir.
- Suriye, Irak, Pakistan ve Yemen cinsiyet eşitsizliğinin en çok yaşandığı ülkelerdir.
- Kadınların iş hayatına katılım oranı artmıştır.
- Kadınlarla erkekler arasındaki maaş farkı, erkeklerin lehine, % 51 oranındadır.
- Yönetim kademelerinde kadın istihdamı dünya genelinde % 34 artmıştır.
- İş gücü piyasasında, teknolojik gelişmelere bağlı olarak kadın istihdamı azalmıştır.

- Bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik gibi alanlarda kadının istihdamı yeterli değildir.

Rapor, açıkça göstermektedir ki Türkiye kadın-erkek eşitliği yasalarca korunuyor olmasına rağmen, sosyal cinsiyet uçurumunu en çok yaşayan ülkelerden biridir. Kadınların iş gücünde olmaması, gelenekse toplum düzeni içinde “ev hanımlığı” statüsünde bulunması, siyasette aktif rol almaması bu durumun nedenlerinin başında gelmektedir.

Cinsiyet eşitliğinin yaşandığı ülkelerin, bu durumuna gelmesinin en büyük nedeni ise pozitif ayrımcılıktır. Örneğin, İskandinav ülkelerinde, her iki erkeğe karşı bir kadının istihdam edilmesine yönelik bir şirket politikası geliştirilmiştir ve üçüncü başvuran erkek, kadından daha nitelikli olsa da kadınlara öncelik verilmiştir (Narlı, 2018). Siyasal alanlarda da bu kota uygulamasına uyarak dünya genelinde var olan uçurumu kendi ülkelerin yok etmeye amaçlamışlardır. Bu da pozitif ayrımcılığın doğru uygulanırsa ne kadar yararlı olabileceğini gözler önüne sermektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu çalışmanın temel amacı, dünyanın hemen her yerinde her çocuğun dinlemiş olduğu klasik masallarda var olan cinsiyet rollerinin, çocukların cinsiyet rolleri algılarına etkisini ve cinsiyet rollerini normalleştirmelerini özellikle kadınlara yönelik roller üzerinden incelemektir. Fen bilimlerinden farklı olarak sosyal bilimlerde insan davranışını inceleyebilmek için gerekli olan değişkenlerin esnek ve bütüncül olması gerekmektedir. Bu açıdan bu çalışmada nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur. Araştırmaya uygun yöntemin belirlenmesinde “nedir” ve “ne oluyor” sorularına (Ural ve Kılıç, 2013, s. 18) cevap arandığı için de araştırma türü betimsel araştırma olarak belirlenmiştir.

4.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Yapılan araştırmanın istenilen verilerini alabilmek amacıyla, amacına uygun olabilmesi için çalışmaya katılan bireyler amaçlı örnekleme yöntemleri içinden kartopu örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Kartopu örnekleme yöntemi, ilk olarak araştırma evreni içinde bulunan ve araştırmacının ulaşabileceği ilk kişi ya da objenin belirlendiği örnekleme yöntemidir. Belirlenen bu ilk kişi ya da objenin üzerinden elde edilen veriler ışığında daha sonraki verilere ve bunu zincirleme olarak takip eden diğer birimlere ulaşılması amaçlanmaktadır (Ural ve Kılıç, 2013, s. 43-44).

Bu çalışmada İstanbul ilinde ikamet eden, 4-11 yaş aralığında 28 çocuk ile çalışılmıştır. İlk olarak tek bir çocuğa ulaşılmış, yapılan görüşmenin ardından çocuğun diğer birkaç sınıf arkadaşına/komşusuna çocuğuna ulaşarak onlarla da görüşmeler yapılmıştır. Bu şekilde başlangıçta 3 çocuk olarak yapılan görüşmelerin zincirleme görüşmelere dönüşmesi ile 14’ü kız ve 14’ü erkek olmak üzere toplamda 28 çocukla görüşme yapılmıştır. Ebeveynlerinden izinli bir şekilde yapılan görüşmelerin bitmesinden sonra, bir erkek çocuğunun vasisi çalışmaya katılmaktan vazgeçmiş, bu nedenle incelemeler 27 çocuk üzerinden gerçekleştirilmiştir.

4.2. Geçerlik ve Güvenilirlik

Araştırmanın geçerliğini gösteren durumlar şöyle sıralanmıştır:

1. Araştırmanın geçerliği açısından yapılan bu çalışmada, olabildiğince yansız ve müdahalesiz sorular sorulmuştur. Araştırmacı genel olarak, hiçbir cevaba tepki vermemiş sadece soruları sormuştur. Daha sonra alınan ses kayıtları, informal öğrenme ortamları üzerine uzmanlığı olan bir öğretmen ve psikoloğa gösterilmiş ve onlar da tarafızlığı onaylamışlardır.
2. Araştırmacı gerekli gördüğü yerde esnek davranmış, yeni sorulara başvurmuştur. Bu da geçerliğin esnek olması ilkesi ile uyuşmaktadır.
3. Tüm katılımcılarla yüz yüze görüşülmüş, öncelikle karakterleri hakkında bilgi alınmış ve konu ile ilgili derinlemesine bilgi toplanmıştır.
4. Araştırmacının ek bilgi toplama imkanı vardır.
5. Bulgular kendi içinde tutarlıdır ve bu tutarlılık ortaya kodlar ile temaları çıkarmıştır.
6. Elde edilen kodlar ve temaların bazıları, daha önce yapılan benzer çalışmalarla uyuşmaktadır.
7. Bulgular açıklanırken, bir olgu bir tek bir açıdan değil, birçok farklı açıdan incelenmiştir.
8. Araştırmanın ilk aşamasında yapılan göstergebilimsel verilerden elde edilen bulgular, araştırmanın ikinci aşamasındaki içerik analizleri ve katılımcı görüşleri ile uyuşmaktadır.
9. Örnekleme genelleme yapılabilmektedir. Çeşitli yaş gruplarından 14 kız ve 14 erkek çocuğu ile görüşülmüştür.
10. Araştırmacı kendi deneyim ve gözlemlerine de çalışmada yer vermiştir.
11. Araştırma bulguları tekrardan test edilebilir.
12. Araştırma sorularının cevabı araştırma sonucunda alınmıştır ve tutarlıdır.

Araştırmanın güvenilirliğini gösteren durumlar şöyle sıralanmıştır:

1. Araştırmacı, araştırmanın aşamalarını açık ve ayrıntılı bir biçimde anlatmıştır.
2. Araştırmacı veri toplama süreçlerini ayrıntılı bir biçimde anlatmıştır.

3. Sonuçlar, elde edilen bulgularla ilişkilidir.
4. Araştırmacı kişisel görüşlerinin farkındadır. Görüşlerinin çalışmasının önüne geçmemesi için olabildiğince tarafsız olmaya çalışmıştır.
5. Araştırmada farkı görüşlere de yer verilmiştir.
6. Araştırmanın ham verileri saklanmıştır.

4.3. Araştırma Deseni

Araştırmanın deseni olgubilim olarak belirlenmiştir. Olgubilim ya da fenomenoloji, farkında olunan, ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanmaktadır.

Olgular, içinde bulunulan dünyada, deneyimler, algılar, olaylar, kavramlar, yönelimler ve durumlar gibi türlü biçimlerde bireylerin karşısına çıkabilmektedir. Bireyler, olgularla günlük yaşantılarında çeşitli biçimde karşılaşabilmektedirler. Ancak bu karşılaşma, bireyin tam olarak olguyu anladığı anlamına gelmemektedir. İnsanlara tam olarak yabancı olmayan ancak tam olarak da kavranamayan olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar olgubilime uygun bir temel oluşturmaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2016, s. 69). Bu açıdan bakıldığında olgubilim, toplumsal cinsiyet rollerini içselleştiren, ancak bunları içselleştirmiş olduğunu fark etmeyen, hatta cinsiyetçilik kavramının ne olduğunu bile pek bilmeyen çocuklar için uygun bir desen olmaktadır.

4.4. Verilerin Toplanması

Çalışmanın amacına yönelik olarak öncelikle bir literatür taraması yapılmıştır. Yapılan taramaya göre cinsiyet algısı, masallar ve cinsiyet rolleri hususunda ön planda olan ve son yıllarda en çok bahsedilen konular üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Hem yurt içinde hem de yurt dışındaki literatür taranarak literatür için bir dizin oluşturulmuştur.

Daha önceden yapılan çalışmalardan da yola çıkarak “masalların ocuk gelişiminde etkili olduğu ve toplumsal cinsiyet rollerinin hem belirleyicisi hem de pekiştiricisi olduğu ve bu rollerin kadının aleyhine olduğu” savından yola çıkarak 8 araştırma sorusu belirlenmiştir. Araştırma sorularına aşağıda yer verilmiştir.

1. Masallarda cinsiyet rolleri var mı?
2. Masallarda kadının ele alınışı nasıldır? Sınıflandırılabilir mi?
3. Masallarda erkeğin ele alınışı nasıldır? Sınıflandırılabilir mi?
4. Masallar cinsiyet rollerini normalleştirmekte midir?
5. Çocuklar masallardan etkilenmekte midir?
6. Çocukların kafalarındaki masal tahayyülünde cinsiyet rolleri var mıdır?
7. Çocuklar masallardan cinsiyet rolleri öğrenmiş midir?
8. Çocuklar masallardaki cinsiyet rollerini içselleştirmiş ve normalleştirmiş midir?

4.4.1. Göstergebilimsel Analiz Yöntemi

Felsefenin dil alanı ile ilgilenmesi yirminci yüzyılın sonlarında doğru oldukça popüler bir hale gelmiştir. Özellikle 1960'lı yıllarda yapısalcılık, varoluşçuluk ve Marksizm arasında yaşanan hararetli tartışmalarda yapay dilin etkisi çokça incelenmiştir. Yapılan çalışmaların etkisi ile anlamlı dizgeleri çözümlene ve betimlemeye çalışan göstergebilim (semyoloji) meydana gelmiştir. Bu tarih içinde Ferdinand de Saussure, yapmış olduğu dil bilim çalışmaları ile göstergebilimin temellerini atmıştır. 1960'lı yılların ikinci yarısında ise Roland Barthes geliştirmiş olduğu gösterge kuramları ile göstergebilim analizlerini görsellere taşımıştır (Ünal, 2016, s. 379).

Saussure'e göre dil, kavramları inceleyen ve belirten bir göstergeler dizisidir. Bu nedenle de dil, simgesel nitelikler, yazı, çeşitli alfabeler, davranış biçimleri gibi pek çok farklı dinamik ile karşılaştırılabilir. Dizgelerin en önemlisi olan dil ile göstergelerin toplumsal yaşam içindeki durumunu inceleyen bir bilim alanı tasarlanabilmektedir. Bu bilim toplumsal bir ruh bilimini genel ruh bilimine bağlayabilecektir (Saussure, 1998, s. 46).

Saussure, göstergebilimsel analizde "gösterge, gösteren ve gösterilen" üzerinde yoğunlaşmıştır (Saussure, 1998). Bir göstergenin anlamı, kavram bakımından ikiye ayrılmaktadır. İlk olarak dilsel göstergenin birinci kısmı maddi bir temele bağlanmaktadır ve bir kavrama işaret etmektedir. Göstergenin ikinci kısmı ise bireyin düşünmesi ile şekillenmektedir ve bir anlama işaret etmektedir (Cevizci, 2012, s. 649).

Zihinsel süreç içindeki gösteren somut kavramları algılamak için kullanılırken, gösterilen ise soyut kavramları algılamak için kullanılmaktadır.

Roland Barthes ise, dilbilimci Saussure'un oluşturmuş olduğu kavramları kullanarak, kültürel yapıların devamlı olarak değişen anlamlarını "tam bir doğallık" niteliği olan gündelik hayatın derin anlamlarını ortaya koymak için kullanmıştır. Saussure'dan esinlenerek meydana getirdiği kuramı, reklam, moda, afiş, film gibi iletişim alanlarında uygulanmasının kolaylığı kültürel çalışmaların hızlanmasına neden olmuştur (Deveci, 2010, s. 36).

Barthes'e göre gösterge, gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin kurulmasından bir anlamlama meydana gelmektedir. Ona göre bu anlamlama düz anlam ve yan anlam olarak ele alınmalıdır.

Düz anlam biçimi dolaylı bir şekilde özel bir nesneye isim vermek için kullanılmaktadır veya neye gönderme yapıldığını açıkça göstermektedir. Yan anlamlar ise düz anlamlardan yola çıkarak kültürel olarak belirlenen anlamlara gönderme yapmaktadır (Barthes, 1979). Gösterge, gösteren ve gösterilen kavramlarının net bir şekilde anlaşılabilmesi için verilen bilgiler Tablo 4.1'de gösterilmektedir.

Tablo 4.1: Örnek Gösterge Analiz Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İşitsel imgelerdir. Dilin birimlerinden meydana gelmektedir. Düz anlamdır. Kendi yaşadığı yere bakan biri için gösterge: Yapı, bina	Bilişsel nesnedir. Akustik ya da grafik bir ögedir. Yan anlamdır. Kendi yaşadığı yere bakan biri için gösteren: Ev	Bir göstereni alırken ne düşünüldüğünü göstermektedir. Yan anlamdır. Kendi yaşadığı yere bakan biri için gösterilen: Benim evim.

4.4.2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme

Derinlemesine görüşmeye yardımcı olan yarı yapılandırılmış görüşmede araştırmacı, konu ile alakalı önceden hazırlanmış olduğu belli konu başlıkları ya da soruları belirleyerek görüşmeyi gerçekleştirmektedir. Görüşme sırasında soruların sırası, soruların soruluş şekilleri gibi durumlarda değişimler yapılabilmektedir. Görüşme bağlamında araştırmacı anlık olarak sorular ekleyebilir ya da çıkarabilir (TÜBİTAK, 2019).

Daha önceden literatürde benzeri bulunamadığı için sorular tarama yapılarak elde edilen bilgiler ve bir uzman yardımı ile belirlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme esnasında çocuklardan, söz konusu masallardan birinin seçmesi istenmiştir. Eğer biliyorsa öncelikle çocuğun masalı anlatması rica edilmiş, ardından masal görselleri de gösterilerek karşılıklı soru-cevap şeklinde bulgular elde edilmiştir. Katılımcılara sorulan Hansel ve Gretel ile ilgili soruların listesine aşağıda yer verilmiştir:

1. Bu çocukların adı Hansel ve Gretel sence hangisi daha büyük?
2. Bu görseldeki ceylan ile tavşanın cinsiyetleri sence nedir ve neden?
3. Hansel ve Gretel masalındaki üvey anneyi kafanda canlandırmanı istiyorum. Saçları ne renk? Tırnakları uzun mu yoksa kısa mı? Ojeli midir ojesiz midir? Boyu nasıldır? Mesela kıyafetleri nasıldır ve ne renktir? Makyajlı mıdır makyajsız mıdır?
4. Bu görselde sence en kötü kim? Nasıl anlıyorsun?
5. Babanın yüz ifadesi nasıl sence?
6. Baba mı daha büyük üvey anne mi?
7. Üvey anne odun kesebilir mi?
8. Bir kadın odun kesmeye müsait midir?
9. Bu görselde hangisi daha çok korkuyor? Nasıl anladın bunu?
10. Cadı deyince kafanda oluşan şey kadın mı yoksa erkek mi?
11. Sence Cadı, Gretel'i neden kafese koymuyor Hansel'i neden dışarı almadı?
12. Hansel'in daha mı besilli ve iri sence?
13. Gretel boyutlarında bir kız çocuğu cadıyı fırına itebilir mi normalde?
14. Hansel boyutlarında bir kız çocuğu cadıyı fırına itebilir mi normalde?
15. Sen olsaydın babayı affeder miydin?
16. Üvey anne yaşıyor olsa onu affeder miydin?
17. Masalda üvey anne değil de üvey baba olsaydı sence daha mı kötü olurdu daha mı iyi olurdu yoksa üvey anne gibi mi olurdu?
18. Burada Gretel'in kıyafetini görüyorsun Hansel'in de, sen olsan Gretel'in kıyafetini Hansel'e giydirir miydin, Hansel'in kıyafetini de Gretel'e giydirir miydin?

19. Gretel'in elbisesini kessek gömlek yapsak yakışır mıydı?
20. Hansel ve Gretel masalının kahramanı ya da kahramanları kim?
21. Hangisi hangisine göre daha çok kahraman?
22. Bu kitaptaki masala göre onlar çok aşılmaz bir nehirdeler babalarına ulaşmaları içinde nehre gidiyorlar. Bu kuğu geçiriyor onları nehirde, sence bu kuğunun cinsiyeti nedir?

Katılımcılara sorulan Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler ile ilgili soruların listesine aşağıda yer verilmiştir.

1. Bana kafanda bir pamuk prenses canlandırmanı istesem nasıl canlandırırsın? Boyu, posu, kıyafetleri nasıldır? Makyajlı mı makyajsız mı? Tırnakları uzun mu kısa mı? Ojeli mi ojesiz mi?
2. Kötü kalpli kraliçe deyince kafanda yine nasıl canlanıyor? Boyu, posu, kıyafetleri nasıldır? Makyajlı mı makyajsız mı? Tırnakları uzun mu kısa mı? Ojeli mi ojesiz mi? (Bazı görüşmelerde iki karakter karşılaştırılarak sorulmuştur).
3. Pamuk prenses de hayvanları çok seviyor onun da bak arkadaşları var bu ceylan, tavşan ve kaplumbağa ile diğer sayfadaki tavşanın cinsiyetleri nelerdir?
4. Burada gördüğün bu konuşan aynanın cinsiyeti nedir?
5. Avcıyı kafanda erkek olarak mı canlandırıyorsun? Masal dışında da sence avcılık bir kıza yakışıyor mu? Yoksa erkeğe mi daha uygun olduğunu düşünüyorsun?
6. Yedi cüceler erkek mi kız mı yoksa karışık mı?
7. Buradaki yedi cücelerin hepsinin sen kız erkek karışık olduğunu düşündün buradakinde erkek verilmiş. Bunlardan bazıları kız olacak olsaydı hangileri olurdu sence?
8. Beyaz atlı prens deyince nasıl biri canlanıyor gözünde? Pamuk Prenses'ten uzun mu kısa mı? Kılıcı var mı? Yakışıklı mı? Ne renk giymiştir?
9. Sence Pamuk Prenses kraliçeyle savaştı mıydı? Kılıç falan alıp gidip onu öldürmek
10. Neden yapmadı?

11. Prens sence yapmalı mıydı? Pamuk Prensesi önceden tanıyor olsaydı gidip savaşmalı mıydı, yoksa böyle olurlarına mı bırakmalıydı? Kurtarmalı mıydı?
12. Bu yedi cüceler pamuk prensesle aynı yaşta mı pamuk prensesin abisi olacak yaşta mı yoksa babası olacak yaşta mı?
13. Şurada bir tane at var atın cinsiyeti sence nedir? Neden?
14. Sence prensle prenses kaç yaşlarında?
15. Pamuk Prenses kılıç kullanabilir mi? Prens kılıç kullanabilir mi?
16. Pamuk Prenses hava kararınca ormanda yalnız kalıp korkuyor evi bulmadan önce. Sence cüceler ormanda madenden geç vakitte geliyor, onlar korkmuyor mu? Neden cüceler korkmuyor?
17. Neden pamuk prenses sence her gün onlarla madene gidip çalışmıyor evde kalıyor?
18. Sence bu masalın kahramanı kim ya da kahramanları?
19. Sınıftan yakın bir erkek ve kız arkadaşlarının isimlerini söyleyebilir misin? Erkek olana hangi kitabı kız olana hangi kitabı götürmeyi tercih edersin? Neden?

Yarı yapılandırılmış sorular ile elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir.

4.4.3. İçerik Analizi

İçerik analizi yönteminde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel bir analiz ile özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizi sayesinde daha derin bir işleme tabi tutularak, daha öncesinde fark edilmeyen kavramlar ile temalar içerik analiz ile ortaya çıkartılabilmektedir.

İçerik analizinin ilk aşaması kodlamadır. Araştırmacı bu aşamada toplanan verileri inceleyerek, onları anlamlı bölümlere ayırmaya ve ayrılan her parçanın kavramsal olarak ne ifade ettiğini bulmaya çalışmaktadır. Bahsi geçen bölümler kimi zaman bir sözcük, kimi zaman da bir cümle ya da paragraf olabilmektedir. Kendi içinde bir anlamlı olan bölümler araştırmacı tarafından kavramlaştırılır, yani kodlanır. Strauss ve Corbin'e (1990; akt. Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 247) göre 3 tür kodlama biçimi vardır:

1. Daha önceden belirlenmiş kavramalara göre yapılan kodlama: Araştırmada elde edilecek kodlar, daha önceden var olan çalışmalardan düzenlenerek listelenmektedir.
2. Verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama: Bu tür bir kodlama özellikle kuramsal bir temeli olmayan konulardan yapılan araştırmalar için geçerli olmaktadır.
3. Genel bir çerçeve içinde yapılan kodlama: Bu kodlama türünde birinci ve ikinci kodlama türlerinin birleşiminden yeni bir kodlama yapılmaktadır. Bu durumda, kavramsal yapıya göre kodlama yapılmaktadır. Önceden var olan kod ve temalar ile yeni kod ve temalar birleştirilmektedir.

İlk aşamada meydana gelen kodlar ile elde edilen verileri genel bir seviyede açıklayabilmek için kategorilemek gerekmektedir. Bu nedenle de kodları sınıflayabilen temaların bulunması gerekmektedir. Temaların bulunabilmesi için öncelikle kodlar bir araya getirilerek incelenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 249).

Bu çalışmada yapılan içerik analizinde genel bir çerçeve içinde yapılan kodlamadan yararlanılmıştır. Yapılan literatür taraması çalışmada yapılan analizin kurumsal bir teması olmadığını göstermektedir. Ancak, bu çalışmaya benzer çalışmalar yapan araştırmacıların yapmış olduğu temalar ve kodlar mevcuttur. Çalışmada yararlanılan kod ve temaların kaynakları Tablo 4.2, Tablo 4.3. ve Tablo 4.4'te sıralanmıştır.

Tablo 4.2: “Toplumsal Cinsiyetin Bir Aktarım Aracı Olarak Çizgi Filmler: Sindirella ve Pamuk Prenses Örneği” Çalışmasının Tema ve Kodları

Temalar	Kodlar
Kadının Güzellik İmgesi	Zayıflık, gençlik, narinlik, masum güzel, bakımlı, zarif, güzel giyim, güzel, en güzel, çekicilik, bekaret, koşulsuz fiziksel güzellik
Eve Bağımlı Kadın İmgesi	Mekan olarak ev, ev işleri ile ilgilenmek, hizmet etmek, hizmetçilik, beceriklilik, yabancılarla konuşmamak, vaktinde eve dönmek, eve bağlılık, ev içi roller.
İtaatkâr kadın ve erkeğin sorgulanamaz otoritesi	Acıya açılmak, İtaatkâr kadın, otoriter erkek, erkekten izin almak.
Kadının Bağımsızlık Korkusu	Narin, duygusal, erkek mantıklılığı, anaç, pembe düş, rüya, ağlamak, merhamet, sevecenlik

Kadın Korkusu	Kadın nefreti, kadın düşmanlığı, üvey anne, cadı, baştan çıkarıcı, cazibeli, ikinci evlilik, rekabet, büyücü, kötü kadın, kıskançlık
---------------	--

Kaynak: Şenol, Erdem, Uzun ve Erdem, 2016

Tablo 4.3: “Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algılarının Renkler ve Objeler Üzerinden İncelenmesi” Çalışmasının Tema ve Kodları

Renkler	Katılımcı Yorumları
Mavi	Ağlayan kadınlar, yazma, özgürlük arayışı, flört, firuze, kalp, gökyüzü, heyecan, ped, sevgililik, örtünme, temizlik, genç, özgür, örgü
Sarı	Akıntı, menopoz, düşük, başörtü, köy, işçi, evlenme, kirlenmiş kadın, aptal popüler, nişanlılık, toz bezi, çalışma, vileda, ter, orgazm, sperm, yapay sarı saç, batılı kadın imajı
Yeşil	İbadet, seccade, kadının dindeki yeri, küf, zorluk, yaşamı kurma, yaratma, canlandırma, örtünme, kürtaj, estetik, kadın hastalıkları, kapalılık, namus, çimen lekesi
Siyah	Gece kıyafeti, kıl, gizem, sürme, sokaklar, kapatılmışlık, gecelik, çamaşır, yobaz, ceza, dayaktan kararmış ten, kendini tanımlamak, örtünen kadın, bedenini saklayan, şiddet, yazma
Kırmızı	Evet, şehvet, cinsellik, oje, yaşam, ateşin ve şehvetin karşı konulmaz olanın rengidir, öfkenin ve kızgınlığın ifadesidir, fazla olanın ve tartışmanın rengi, ruj, baskın, iddialı, heyecan, aşırılık, çılgınlık, yasak, kadın, kan, vahşet, gecelik, çamaşır, yetişkin, sevişme, eğlence gezgin, şarap, kor, tehlike, gerilim, kuşak
Beyaz	Bekâret, temizlik, anne, sevmek, paylaşmak, cinsellik, külot, bikini izi, ped, ten, çarşaf, yas, kuşatılmışlık, baskı, ideal kadın, ahlak, naif, saf, gelinlik, töre, namus, cinayet, masumiyet, beyaz saç, sıkıntı, boya, çarşaf

Kaynak: Şahin, 2014.

Tablo 4.3: “Disney Princess Series: More than Your Average Fairy Tales”
Çalışmasının Tema ve Kodları

Erkek Cinsiyet Klişeleri	
Baskın	Yakışıklı
Bağımsız	Bağımlı
İddialı	Güçlü
Cesur	Dağınık
Duyarsız	Aktif
Duyarlı	Agresif
Rekabetçi	Başarılı

Kaynak: Brancato, 2011.

4.5. Verilerin Analizi

Çalışma sorularından yola çıkarak çalışmanın ilk aşamasında iki adet klasik masal görselleri incelenmiştir. Bunun için Grimm Kardeşler masalları olarak bilinen Hansel ve Gretel masalı ile Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalı ele alınmıştır.

İncelenecek masal kitaplarının güncel bir yayınevinden olması ve maddi olarak her ailenin hemen hemen alabileceği nitelikte olmasına dikkat edilmiştir. Bu nedenle incelenmiş olan iki masal kitabı Beyaz Balina Yayın Sanat ve Dağıtım’dan seçilmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında görsellerin incelenebilmesi için göstergebilimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır.

İncelenen masal kitaplarındaki görsellerin, var olan cinsiyet rolleri ideolojisinin, toplumsal hayatın her alanına işlediğinin bir göstergesi olduğu düşünüldüğü için Barthes ve Saussure’un çalışmalarının sentezinden oluşturularak incelenmesine karar verilmiştir. Söz konusu görseller parçalara bölünerek Tablo 3.1’deki gibi incelenip, devamında düz anlam ve yan anlamları ortaya konmuştur.

Çalışmanın ikinci aşamasında çocukların masal kitaplarındaki görselleri nasıl algıladığını gözlemleyebilmek ve göstergebilimsel analizde ortaya konan savların doğruluğunu gözlemleyebilmek adına çocuklarla yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.

Görüşülen örneklem profilinin yetişkin olmaması araştırmanın en büyük zorluklarından biri olmuştur. Öncelikle çocuğun ilgisi çekilmeye çalışılmış, ardından bir

yakınlık kurarak kendini rahat hissetmesi amaçlanmıştır. Eğer görüşülen katılımcı kabul ederse bir masal bittikten sonra diğer masal da incelenmiştir. Her çocuktan aynı nitelikte verim alınamamıştır bu nedenle söz konusu sorular her katılımcıya sorulamamıştır. Bazı katılımcılar sorulara direkt cevap veremediği için pekiştirici sorulara yer verilmiş bazen üst üste birkaç soru sorularak cevap alınmaya çalışılmıştır. Soruların soruluş biçimleri standart olmamış, katılımcının kişilik yapısı ve yaşına göre şekillenilmiştir.

İncelenen masal kitaplarındaki görsellerin, var olan cinsiyet rolleri ideolojisinin, toplumsal hayatın her alanına işlediğinin bir göstergesi olduğu düşünöldüğu için Barthes ve Saussure'un çalışmalarındaki sentezinden oluşturularak incelenmesine karar verilmiştir. Söz konusu görseller parçalara bölünerek Tablo 3.1'deki gibi incelenip, devamında düz anlam ve yan anlamları ortaya konmuştur.

Çalışmanın ikinci aşamasında çocukların masal kitaplarındaki görselleri nasıl algıladığını gözlemleyebilmek ve göstergebilimsel analizde ortaya konan savların doğruluğunu gözlemleyebilmek adına çocuklarla yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.

4.5. Araştırmada Alınan Etik Önlemler

Araştırmaya katılan çocukların vasilerinden, çocuklarının araştırmaya katılması için yazılı onamları alınmıştır. Onam formu Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafınca hazırlanan forma göre düzenlenmiştir. Katılımcılar formun yanı sıra sözlü olarak da istedikleri zaman çalışmadan ayrılabilirler ve vasisi oldukları çocuklarının kimlik bilgilerine çalışmada yer verilmeyeceği konusunda bilgilendirilmişlerdir. Örnek onam formuna EK-1'de yer verilmiştir.

4.6. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda, araştırmacının rolü nicel araştırmadan farklı olmaktadır. Araştırmacı, nicel araştırmada olduğu gibi belirli yöntemlere göre, dışarıdan bir araştırma konusu gözlemleyen ve bu konuya ilişkin bilgileri sayısal analizlerle ortaya koyan kişi değildir. Nitel araştırmalarda, araştırmacı direkt olarak alanda vaktini

harcayan katılımcı/deneklerle doğrudan görüşen ve onların deneyimlerine ortak olan kişidir (Yıldırım, 1999, s. 11).

Bu çalışmada 4-10 yaşları arasında katılımcılar ile çalışılmıştır. İlk çocukluk ve son çocukluk evreleri içinde olan katılımcılarla çalışmak, yetişkin bir birey ile çalışmakla aynı olmamaktadır. Bu nedenle araştırmacı sorulara müdahale etmiş, kimi zaman hayatlarına dair benzetmelerle ya da oyunlar oynayarak kimi zaman da üst üste pekiştirme soruları ile katılımcılardan yanıt almaya çalışmıştır.

Toplumsal cinsiyet rolleri toplumda tartışılması hassas bir konudur. Gelişme evreleri içindeki çocuklar aileden ve çevreden oldukça etkilenmektedir. Çocukların var olan toplumsal cinsiyet rolleri algılarına müdahalede bulunmamak için araştırmacı söylenen herhangi bir durumu onaylamamış ve kendi düşüncelerini ses tonuyla bile yansıtmamak için çaba sarf etmiştir.

Katılımcıların bazılarının çalışmanın bir sınav olduğunu düşünmüştür ya da doğru cevap verememekten korktukları fark edilmiştir. Araştırmada doğru veri alabilmek için araştırmacı şüpheli ve dikkatli yaklaşım içerisinde olan çocukları rahatlatmaya çalışmıştır. Bunun için de genellikle öncelikle onlarla sohbet ederek güvenlerini kazanmaya çalışmıştır.

Masallar, her ne kadar fark edilmese de şiddet içeriği yüksek, normal şartlarda travmatik denilebilecek olaylar çevresinde şekillenmektedir. Görüşme yapılan her çocuğa yaşanan bu olayların birer kurgu olduğu, gerçek hayatta bunların sağlıklı durumlar olmayacağı ve normalleştirilmemesi gerektiği, etkilenmemeleri için araştırmacı tarafından ayrıca belirtilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

Göstergebilimsel analiz sonuçları, kitapta yer alan resimlerin hem bütün haliyle hem de parçalanarak incelenmesi ile elde edilmiştir.

Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masal kitabı toplamda 15 sayfadan oluşmaktadır. 15 sayfanın 7 sayfası metin ve görsellerin karışık olduğu sayfalar iken, 8 sayfası tamamen meydana gelmektedir.

Hansel ve Gretel masal kitabı da toplamda 15 sayfadan oluşmaktadır. Yine 15 sayfanın 7 sayfası metin ve görsellerin karışık olduğu sayfalar iken, 8 sayfası tamamen görsellerden meydana gelmektedir.

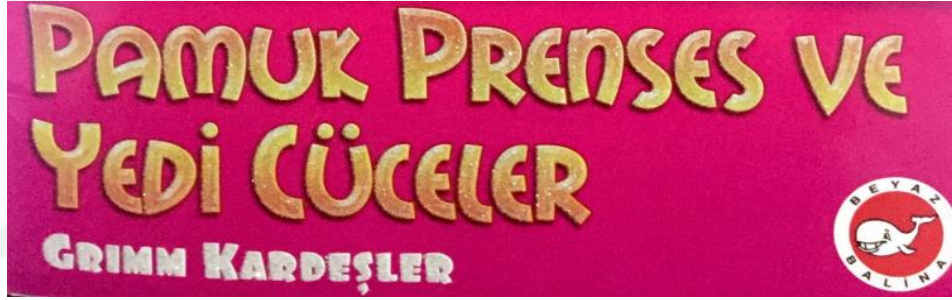
Toplamda 30 sayfadan gerekli görülen görseller incelenmeye alınmıştır ve buna ek olarak kitapların kapakları ile giriş sayfaları da incelenmiştir. Kitaplar birbiri ile karşılaştırmalı olarak, kendi içinde görsellerin karşılaştırılmasıyla ve görselin tek başına incelenmesi ile incelenmiştir. Tez içinde görsellerden sıklıkla bahsedilmesinden dolayı görsellerden “G1, G2, G3...” şeklinde kısaltmalarla bahsedilmektedir.

5.1. Göstergebilimsel Analiz Sonucu Elde Edilen Bulgular

5.1.1. G1, G2, G3 ve G4'e İlişkin Göztergebilimsel Analiz

Görsel 5.1: Hansel ve Gretel Kapak Görseli (G1)

Görsel 5.2: Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Kapak Görseli (G2)

Görsel 5.3: Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Kitabının İlk Sayfası (G3)

Görsel 5.4: Hansel ve Gretel Kitabının İlk Sayfası (G4)

Tablo 5.1: G1, G2, G3 v G4'e Ait Gösterge Çözümlemesi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Yazı (G1)	Mavi arka fonu olan bir yazı	Mavi arka fonda "Hansel ve Gretel yazısı"
Yazı (G2)	Pembe arka fonu olan bir yazı	Pembe arka fonda "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler" yazısı
Yazı (G3)	Mavi renkli yazı	Mavi renkli "Hansel ve Gretel" yazısı
Yazı (G4)	Pembe renkli yazı	Pembe renkli "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler" yazısı
Şekil (G3)	Estetik bir desen	Mavi renkli estetik bir desen
Şekil (G4)	Estetik bir desen	Pembe renkli estetik bir desen
Küçük puntolu yazılar (G3, G4)	Pembe renkli küçük puntolu yazılar	Pembe renkli "editör", "grafik-tasarım" ve "baskı" yazısı.

G1 ve G2'ye birinci boyuttan bakıldığında yazılar görülmektedir. G3 v G4'e birinci boyuttan bakıldığında beyaz bir fon üzerinde yazılar, şekiller ve küçük puntolu yazılar görülmektedir.

G1'e birinci boyuttan bakıldığında mavi arka fonu olan bir yazı, G2'ye ikinci boyuttan bakıldığında pembe arka fonu olan bir yazı. G3'e ikinci boyuttan bakıldığında mavi renkli bir yazı, G4'e ikinci boyuttan bakıldığında pembe renkli bir yazı görülmektedir. G3 ve G4'e ikinci boyuttan bakıldığında estetik bir desen görülmektedir ve yine ikisinde küçük puntolu yazılara yer verilmiştir.

G1'e üçüncü boyuttan bakıldığında mavi arka fonda "Hansel ve Gretel" yazısı görülmektedir. G2'ye üçüncü boyuttan bakıldığında pembe arka fonda "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler" yazısı görülmektedir. G3'e üçüncü boyuttan bakıldığında mavi renkle "Hansel ve Gretel" yazısı görülmektedir. G4'e üçüncü boyuttan bakıldığında pembe renkle "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler" yazısı görülmektedir. G3'e üçüncü boyuttan bakıldığında mavi renkli estetik bir desen, G4'te ise pembe renkli estetik bir desen görülmektedir. G3 ve G4'e üçüncü boyuttan bakıldığında pembe renkli "editör", "grafik tasarım" ve "baskı" yazıları görülmektedir.

Düz Anlam ve Yan Anlam:

İlk olarak masal kitaplarının kapaklarına bakıldığında, Pamuk Prenses ve Yedi Cücelerin pembe, Hansel ve Gretel'in ise mavi temel renk baz alınarak tasarlandığı görülmektedir. Mavi erkek rengi, pembe ise kadın rengi olarak bilinen kültürel algıda, içinde "prenses" ifadesi olan masalın kız çocuklarına, geçmeyen ifadelerin ise erkek çocuklarına ait olabileceği mesajı pembe ve mavi renkleri ile verilmiştir.

Masal kitaplarının ilk kapaklarında ise yine benzer şekilde mavi yazı ile Hansel ve Gretel yazarken, pembe renkli Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler yazmaktadır. Görselin ilk sayfasına estetik olarak durması için koyulmuş olan desen bile bu kodlamaya uygun bir şekilde Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalında pembe, Hansel ve Gretel masalında ise mavi olarak resmedilmiştir. Bu durumdan farklı olarak ise her iki masal kitabının ilk sayfasında da "editör", "grafik tasarım" ve "baskı" ifadeleri pembe renkli yazılarla belirtilmiştir.

5.1.2. G5, G6 ve G7'ye İlişkin Göstergibilimsel Analizler

Görsel 5.5: Çocukluk Hali ile Pamuk Prenses (G5)

Görsel 5.6: Genç Kadın Hali ile Pamuk Prenses (G6)

Görsel 5.7: Son Görseldeki Pamuk Prenses Tasviri (G7)

Tablo 5.2: G5 ve G6'ya Ait Gösterge Çözümlemesi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan (G5)	Kız çocuğu haliyle Pamuk Prenses	Midi boy elbise giyebilen Pamuk Prenses
İnsan (G6)	Genç kadın haliyle Pamuk Prenses	Uzun boy elbise giyebilen Pamuk Prenses
Kollar ve eller (G6)	Pamuk Prenses'in ellerini havaya kaldırmış olması	Pamuk Prenses'in ellerini zarif bir şekilde havaya kaldırmış olması
Kıyafet (G6 ve G7)	Renkli bir kıyafet giymiş Pamuk Prenses	Pembe tonlarında bir elbise giymiş olan Pamuk Prenses

G5'e bakıldığında ilk boyutta bir insan görülmektedir. Beyaz bir zemin üzerinde bulunan insanın kolu ve eli gözükmemektedir.

G5'e ikinci boyuttan bakıldığında beyaz bir zemin üzerinde oturmuş bir kız çocuğu olan Pamuk Prenses görülmektedir. Mutlu bir ifadeye sahip olan Pamuk Prenses'in üzerinde renkli bir kıyafet bulunmaktadır. Pamuk Prenses kolunu havaya kaldırmıştır.

G5'e üçüncü boyuttan bakıldığında beyaz zemin üzerinde oturan pembe tonlarının ağırlıkta olduğu ve midi boy elbise giymiş olan bir Pamuk Prenses görülmektedir.

G6'ya bakıldığında ilk boyutta bir insan görülmektedir. Beyaz bir zemin üzerinde bulunan insanın kolu ve eli gözükmemektedir.

G6'ya ikinci boyuttan bakıldığında beyaz bir zemin üzerinde oturmuş genç bir kadın olan Pamuk Prenses görülmektedir. Mutlu bir ifade sahip olan Pamuk Prenses'in üzerinde renkli bir kıyafet bulunmaktadır. Pamuk Prenses kolunu havaya kaldırmıştır.

G6'ya üçüncü boyuttan bakıldığında beyaz bir zemin üzerinde pembe tonlarının ağırlıkta olduğu ve uzun bir elbise giymiş olan genç Pamuk Prenses görülmektedir. Pamuk Prenses zarif bir şekilde kolunu havaya kaldırmıştır.

Düz anlam ve Yan Anlam:

G5 ve G6'ya karşılaştırmalı olarak bakıldığında, G5'te Pamuk Prenses'in çocukluk hali var iken G6'da görülen görselde Pamuk Prenses genç bir kadın olarak bulunmaktadır. İki halinde de Pamuk Prenses aynı pozisyonda resmedilmiştir. Pamuk Prenses'in büyüdüğündeki değişimleri sadece bedensel olarak kalmamıştır. Her iki görselde de Pamuk Prenses'in kıyafeti, orijinal halinde bulunmamasına rağmen, pembe tonlarında resmedilmiştir. Bunun yanı sıra G5'te çocuk halinde elini sadece normal bir biçimde kaldırdığı görülürken, G6'da bilek kıvrımında bir zarafet hareketi bulunmaktadır.

Bir çocuğun gelişiminde oyuncaklar ve kıyafetlerin geniş yer tutmasından literatür bölümünde de geniş bir biçimde bahsedilmiştir. Aileler bu eşyaları alırken, genellikle kız ve erkek çocuklarına uygun bir biçimde ayırarak hareket etmektedir. Kız çocuklarına pembe uygun görülürken, erkek çocuklarına mavi uygun görülmektedir. Bu anlayış bu yayında da devam ettirilmiş ve Pamuk Prenses'in kıyafetleri pembe ağırlıklı olarak tasarlanmıştır. Bunun kasıtlı değil, bilinç dışı bir biçimde tasarlandığı düşünülmektedir. Çünkü aynı zamanda Pamuk Prenses'in elbisesinde erkek rengi olan mavi de bulunmaktadır ki bilinç dışı olması, çocukluk dönemi algılarının bireyde ne kadar geniş yere sahip olduğunu göstermektedir.

G5'teki görselde Pamuk Prenses elini gelişigüzel bir biçimde kaldırırken, kadın olan Pamuk Prenses'in elinde bir zarafetin olduğu görülmekteydi. Kadın, toplumda

zarif, narin vb. gibi sıfatlarla nitelendirilmektedir. Bu nedenle çocuklukta zariflikten yoksun bir Pamuk Prenses sorun değilken, yetişkin kadın olan Pamuk Prenses'in toplum normlarına uygun rolde bulunması gerekmektedir.

G5'te bulunan görselde Pamuk Prenses midi boy bir elbise giymiş ve bacakları gözükmektedir. G6'da bulunan görselde ise Pamuk Prenses'in elbise boyu uzamış ve bacakları gözükmemektedir. Pek çok geleneksel toplumda, halen kadınların kıyafetinin "açık" ya da "kapalı" olması bireylerce tartışılan bir durumdur. Toplumlar genellikle yetişkin bir kadının "cinselliği çağrıştıracak" kıyafetler giymesini doğru bulmamaktadır (Artun, 2012). Bu nedenle Pamuk Prenses yetişkin olduğunda artık bacaklarının gözükeceği bir elbise giymesi doğru olmayacaktır. G7'ye bakıldığında ise yalnızca bacaklarının değil, ayaklarının da beyaz bir çorapla kapatıldığı görülmektedir.

5.1.3. G8 ve G9'a İlişkin Göstergebilimsel Analiz

Görsel 5.8: Kötü Kalpli Kraliçe Görseli (G8)

Görsel 5.9: Pamuk Prenses Görseli (G9)

Tablo 5.3: G8'e Ait Gösterge Çözümlemesi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan ve saça takılmış bir nesne (G8)	Tacı olan bir kadın	Kötü kalpli Kraliçe
Kol (G8)	Havaya kalkmış bir kol	Kendinden emin duran kötü kalpli kraliçe
Kıyafet (G8)	Elbise	Siyah ve kırmızı tonlarında bir elbise
Yüz (G8)	Makyajlı bir yüz	Makyajlı kötü kalpli kraliçenin yüzü
Tırnak (G8)	Ojeli ve uzun tırnak	Ojeli ve uzun tırnaklı kötü kalpli kraliçe

G8'e bakıldığında ilk boyutta bir insan ve taç görülmektedir. Söz konusu insan bir elini havaya kaldırmıştır ve bir yere doğru bakmaktadır.

G8'e ikinci boyuttan bakıldığında aynalı bir odada tacı olan bir kadın durmaktadır. Kadının üzerinde renkli bir kıyafet bulunmaktadır. Kadının yüzünde makyaj vardır. Tırnakları ojeli ve uzundur. Kadın bir kolunu saçına doğru kaldırmıştır.

G8'e üçüncü boyuttan bakıldığında aynalı bir odada bir kraliçenin durduğu görülmektedir. Kraliçenin siyah ve kırmızı tonlarında bir elbisesi bulunmaktadır. Suratında makyaj vardır ve tırnakları ojeli ve uzundur. Bir kolunu saçına doğru götürüp aynaya doğru kendinden emin bir biçimde bakmaktadır. Kraliçe Pamuk Prenses'in güzelliğini kıskanan kötü kalpli biridir.

Düz anlam ve Yan anlam:

Pamuk Prenses masalındaki kraliçe kibirli, kendini beğenmiş ve kötü kalplidir. Aynı zamanda baskın bir kişiliğe sahip olan bu karakterin görselindeki elbisesinde siyah ve kırmızı tonları kullanılmıştır. Siyah rengi genellikle karamsarlık ve kötülük gibi bir algıya sahip iken, kırmızı ise tutku, cesaret ve baskınlık ile anılmaktadır. Saf ve masum statüsünde olmayan bu keskin renkler kraliçenin kötü karakterine uygun bulunmuştur. Buna nazaran G5, G6, G7 ve G9'da açıkça görülmektedir ki Pamuk Prenses'in giydiği kıyafetlerin renkleri yumuşak ve baskınlıktan uzak renktedir. Bu açıdan bakıldığında hem iyi bir kadın olan Pamuk Prenses hem de kötü kalpli kraliçe, kendine kişiliklerine (toplumsal roller ve normlar bazında) uygun renklerle resmedilmiştir. G9'a bakıldığında Pamuk Prenses'in tırnakları ojesiz ve kısa, G8'e bakıldığında ise kraliçenin tırnaklarının

uzun ve ojeli olduğu gör÷lmektedir. Yine benzer bir şekilde Pamuk Prenses'in y÷zünde makyaj yokken, kraliçenin y÷zünde makyaj bulunmaktadır. Bu durum toplumsal bir klişeyi beslemektedir. "İyi ve ahlaklı olan kadın makyaj yapmamalı, oje sürmemeli ve uzun tırnaklı olmamalıdır" propagandası yapılan (Şenol, Erdem, Uzun, Erdem, 2006) görselde, Pamuk Prenses karakterinin resmediliş i toplumda istenen örnek kadın algısından beslenmektedir. Böylelikle bireylerin "iyi kadın" ve "kötü kadın" klişeleri çocuklarında oluşmaya başlayacaktır.

5.1.4. G10, G11 ve G12'ye İlişkin Göstergibilimsel Analiz

Görsel 5.10: Avcı Görseli
(G10)

Görsel 5.11: Prens Görseli
(G11)

Tablo 5.4: G10 ve G11'e Ait Gösterge Çözümlemesi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan (G10)	Bir erkek	Avcı
İnsan (G11)	Bir erkek	Prens
Giyinmiş insanlar (G10 ve G11)	Kıyafetli erkekler	Mavi renginin ağırlıkta olduğu kıyafetleri giyen prens ve avcı
Bir nesne tutan bir insan (G10)	Hançer tutan bir erkek	Hançer tutan avcı
Elini saçına götüreren bir insan (G10)	Başını tutan bir erkek	Çaresiz hisseden avcı
Mutlu bir insan (G11)	Mutlu bir erkek	Mutlu prens

G10'a birinci boyuttan bakıldığında bir insan görülmektedir. Üstünde kıyafetleri olan bu insanın elinde bir hançer vardır ve bir kolunu saçına doğru kaldırmıştır.

G10'aa ikinci boyuttan bakıldığında bu insanın bir erkek olduğu anlaşılmaktadır. Üstünde bir kıyafet bulunmaktadır. Erkeğin elinde hançer vardır ve bir eli ile başını tutmaktadır.

G10'a üçüncü boyuttan bakıldığında bu erkeğin masaldaki avcı olduğu anlaşılmaktadır. Kıyafetlerinin mavi ağırlıkta olup elinde mesleğine uygun bir biçimde bir hançer bulunmaktadır. Elini başına doğru götürmesi, avcının çaresiz ya da üzgün olduğu izlenimi vermektedir.

G11'e birinci boyuttan bakıldığında bir insan görülmektedir. Üstünde kıyafetleri olan bu insan bir atın üstünde durmaktadır. İnsanın suratında mutlu bir ifade bulunmaktadır.

G11'e ikinci boyuttan bakıldığında bir erkek görülmektedir. Üstünde kıyafetleri olan bu erkek bir atın üstünde durmaktadır. Erkeğin suratında mutlu bir ifade vardır.

G11'e üçüncü boyuttan bakıldığında karakterin masaldaki prens olduğu anlaşılmaktadır. Prensın kıyafetleri mavi renginin ağırlığına sahiptir ve masaldaki ödülünü (Pamuk Prenses) aldığı için mutludur.

Görsel 5.12: Pamuk Prenses ve Prens Görseli (G12)

Tablo 5.5: G12'ye Ait Gösterge Çözümlemesi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İki insan	Bir kadın ve bir erkek	Pamuk Prenses ve prens
Kıyafet giyen bir insan	Pantolon ve bir üst giyen ve pelerin takan bir erkek	Mavi rengin ağırlıkta olduğu bir üst ve beyaz bir pantolon giymiş ve kırmızı bir pelerin takmış prens
Kıyafet giyen bir insan	Bir elbise giyen bir kadın	Pembe tonlarının ağırlıkta olduğu bir elbise giyen Pamuk Prenses
Elini havaya kaldırmış bir insan	Elini havaya kaldırmış bir kadın	Yedi cücelere el sallayan Pamuk Prenses
Yüzünü yana çevirmiş bir insan	Yüzünü yana çevirmiş bir kadın	Yedi cücelere doğru bakabilmek için yüzünü yana çeviren Pamuk Prenses
Gözleriyle arkaya doğru bakan bir insan	Gözleriyle arkaya doğru bakan bir erkek	Pamuk Prenses ve yedi cücelere yandan bakan prens

G12'ye birinci boyuttan bakıldığında üstlerinde türlü kıyafetler olan iki insan görülmektedir. İnsanlardan biri elini havaya kaldırmış ve yüzünü yana ve biraz arkaya doğru çevirmiştir. Diğer insan ise gözleriyle arkaya bakmaktadır.

G12'ye ikinci boyuttan bakıldığında üstünde pantolon ve bir üst olan, sırtında ise bir pelerin bulunan bir erkek ile, elbise giyen bir kadın görülmektedir. Kadın bir elini havaya kaldırmış ve yüzünü yana doğru çevirmiştir. Erkek ise yalnızca gözleriyle arkaya doğru bakmaktadır. İkisinin de yüzünde mutlu bir ifade bulunmaktadır.

G12'ye üçüncü boyuttan bakıldığında üstlerinde kıyafetler olan Pamuk Prenses ve prens görülmektedir. Pamuk Prenses'in üstünde pembe renkli bir elbise, prensin üstünde ise mavi bir üst, beyaz bir pantolon ve kırmızı bir pelerin bulunmaktadır. Pamuk prenses, yedi cücelere bakabilmek için arkaya doğru bakmaktadır ve onlara el sallamaktadır. Prens ise mutlu bir ifade ile yalnızca gözleri ile arkaya doğru bakmaktadır.

Düz anlam ve Yan Anlam:

Kitapta yer alan iki erkek karakterden biri iyi, diğeri ise aslında iyi olmak isteyen ancak emirlere karşı gelemeyen bir durumdadır. Masalda kraliçe kötü ve avcının yapmak için gittiği eyleminde de sorumludur. Avcı, bu durumdan rahatsızlığını üzgün ve çaresiz olan yüz ifadesi ile göstermektedir (G10). Prens (G11), kurtarıcı rolünde olup, hiçbir çaba sarf etmeden Pamuk Prenses'i kurtaran kişi olmasına rağmen "ödülünü" almış olduğu için mutludur. İki görseldeki karakterler resmediliş tarzlarından dolayı insanda "bu karakterler" kötü değil algısı yaratmaktadır. İki erkek de, erkeğe ait olan mavi renginin ağırlıkta olduğu kıyafetlere sahiptir. İki erkekte de pelerin bulunmaktadır.

G12'ye bakıldığında masalın sonunda mutlu olan Pamuk Prenses, prens ve yedi cüceler görülmektedir. Yine kadın erkek rollerinin en belirgin ayırıcılarından pembe ve mavi, toplumsal normalara uygun bir biçimde resmedilmiştir. Pamuk Prenses "bir kadına yakışacak bir biçimde" pembeli bir elbise giyerken, prens "erkek rengi" olan mavi tonlarının ağırlığında bir kıyafet giymiştir. Bunun yanı sıra prensin kırmızı bir pelerin de bulunmaktadır. Pelerin bir soyluluk aracı olarak algılanmaktadır ve kırmızı rengi de prensin baskınlığına dikkat çekmektedir. Pamuk Prenses de bir soylu olmasına

rağmen masal kitabının hiçbir yerinde pelerinle bulunmamaktadır. Bunun yerine avcıda pelerin bulunmaktadır. Bu durum da “soyluluk ünvanı olan pelerini erkekler giyebilir” algısı meydana getirmektedir.

G12’de prens ve Pamuk Prenses bir atın üstündedir. Prens Pamuk Prenses’in önüne oturmuştur. Bu durum prensin, yönetici ve yol gösterici olduğu algısını yaymaktadır. Pamuk Prenses ise onun izinden ilerlemektedir. Toplumsal düzende bakıldığında, ailede erkeğin yönetici kadının ise onu takip edici konumda olması ile özdeşleştiği söylenebilir. Ailede arabayı kullanan kişinin genellikle ailedeki erkek olması gibi atın sürülmesi de bir baskınlık örneğidir. Pamuk Prenses yedi cücelere veda edebilmek için arkaya doğru bakmakta ve el sallamaktadır. Prens ise bir veda hareketinde bulunmamakta, yalnızca gözleri ile Pamuk Prenses’e doğru bakmaktadır. Bu durumun nedeni soylu olan prensin cücelere bakmaya tenezzül etmemesi, ancak Pamuk Prenses’in hareketlerini kontrol etmesi olabilir.

5.1.5. G13’e İlişkin Göstergibilimsel Analizleri

Görsel 5.13: Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Görseli (G13)

Tablo 5.6: G13'e Ait Gösterge Çözümlemesi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Kadın	Genç bir kadın olan Pamuk Prenses
Yedi adet kısa boylu insan	Yedi adet kısa boylu erkek	Yedi cüceler
Sakal	Beyazlı sakal	Orta yaşın üstündeki yedi cüceler

G13'e birinci boyuttan bakıldığında görselde yarı uzanmış bir insan ile yedi adet kısa boylu insan bulunmaktadır. Kısa boylu insanların sakalları vardır.

G13'e ikinci boyuttan bakıldığında görselde yarı uzanmış bir kadın ile yedi adet kısa boylu erkek vardır. Erkeklerin beyazlı sakalları vardır.

G13'e üçüncü boyuttan bakıldığında görselde yarı uzanmış genç bir kadın olan Pamuk Prenses ve yedi cüceler vardır. Erkeklerin sakalları beyazlı siyahlıdır, bu da onların orta yaşın üstünde olduğunu göstermektedir.

Düz Anlam ve Yan Anlam:

G13'e bakıldığında Pamuk Prenses'in başından geçenleri yedi cücelere anlattığı görülmektedir. Orijinal masalda cücelerin cinsiyeti ile ilgili bir bilgi yoktur ve cüceler kişilik özelliklerine göre isimlendirilmiştir. İncelenen eserde ise hepsi erkek ve orta yaşın üzerinde resmedilmiştir.

Geleneksel toplumlarda, genç bir kadın ile kendisine denk yaşta bir erkeğin aynı ortamda yaşaması doğru karşılanmaz ve uygun bulunmaz (Akçakaya, 2017). Bir kadının bir erkekle aynı yerde yaşayabilmesi için bu erkeklerin onun amcası/babası ya da dedesi yaşında olması daha kabul gören bir durumdur. Orijinalinde olmamasına rağmen bu görselde cücelerin bu şekilde resmedilmesi toplumun bu algısını destekler yöndedir.

5.1.6. G14, G15 ve G16'ya İlişkin Göstergebilimsel Analiz

Pamuk
Prenses

Prens,

çok güzel bir kraliçe

Görsel 5.14: Metin İçindeki “Pamuk Prenses” Yazısı (G14)

Görsel 5.15: Metin içindeki “Prens” Yazısı (G15)

Görsel 5.16: Metin İçindeki “Çok güzel bir kraliçe” yazısı (G16)

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Yazı (G14)	Kırmızı bir yazı	Kraliçeyi tanıtan kırmızı bir yazı
Yazı (G15)	Pembe bir yazı	Pamuk Prenses'i tanıtan pembe bir yazı
Yazı (G16)	Mavi bir yazı	Prensi tanıtan mavi bir yazı

Tablo 5.7: G14, G15 ve G16'ya Ait Gösterge Çözümlemesi

G14, G15 ve G16'ya birinci boyuttan bakıldığında hepsinde bir yazı görülmektedir.

G14, G15 ve G16'ya ikinci boyuttan bakıldığında, G14'te kırmızı bir yazı, G15'te pembe bir yazı, G16'da mavi bir yazı bulunmaktadır.

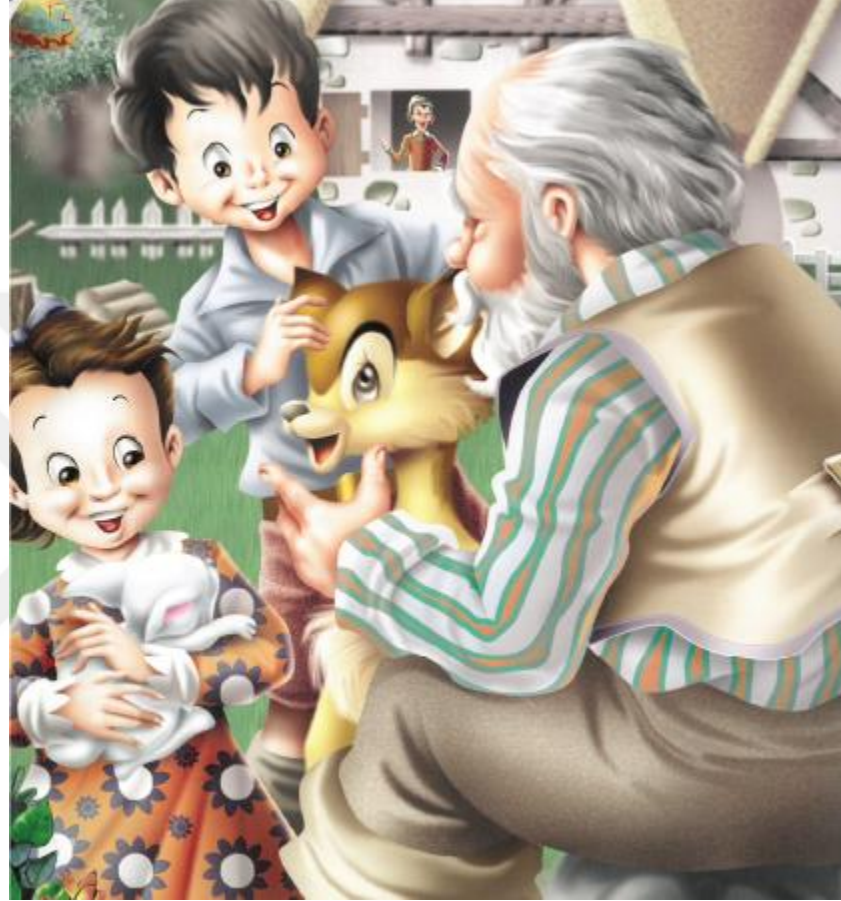
G14, G15 ve G16'ya üçüncü boyuttan bakıldığında, G14'ta kırmızı renkle yazılmış “çok güzel bir kraliçe” yazısı, G15'te pembe renkle yazılmış “Pamuk Prenses” yazısı, G16'da mavi renkle “Prens” yazısı bulunmaktadır.

Düz Anlam ve Yan Anlam:

İncelenen masal kitabının içindeki bazı cümle ya da kelime grupları renkli ve büyük punto ile yazılmıştır. G14, G15 ve G16'daki yazılar, masalda karakterlerden ilk defa bahsedildiği zamanlarda yazılmıştır. Erkek cinsiyetinde olan prens'e ait kelimenin mavi, kadın cinsiyetinde olan Pamuk Prenses'e ait kelimenin pembe olarak verilmiş olması yapılan cinsiyet ayrımcılığını göstermektedir ve yine “pembe kadınlar, mavi ise erkekler içindir” klişesini desteklemektedir. Bu arada güçlü ama kötü olan bir karakter

olan kraliçenin de baskın olduğu, baskınlık anlamı taşıyan kırmızı renkle anlatılmış ve yine “güçlü kadın kötü kadındır” klişesi pekiştirilmiştir.

5.1.7. G17'ye İlişkin Göstergebilimsel Analiz

Görsel 5.17: Hansel ve Gretel, Babası ve Üvey Annesi (G17)

Tablo 5.8: G17'ye Ait Gösterge Çözümlemesi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Küçük bir kız çocuğu	Küçük bir kız çocuğu olan Gretel
İnsan	Küçük bir oğlan çocuğu	Küçük bir oğlan çocuğu olan Hansel
İnsan	Kadın	Kızgın gibi duran üvey anne
İnsan	Erkek	Mutlu gibi gözüken baba
Kıyafet	Mavi bir gömlek	Hansel'in mavi gömleği
Kıyafet	Çiçekli bir elbise	Gretel'in çiçekli elbisesi

G17'ye birinci boyuttan bakıldığında görselde 4 insan görülmektedir. Arka fonun ormanı andırdığı insanların üzerindeki kıyafetler vardır.

G17'ye ikinci boyuttan bakıldığında görselde bir kadın, bir erkek, bir kız çocuğu ve bir erkek çocuğu görülmektedir. Görseldeki çocuklardan birinin üzerinde mavi bir gömlek, diğerinin üstünde çiçek desenli bir elbise bulunmaktadır.

G17'ye üçüncü boyuttan bakıldığında görselde Hansel, Gretel, babaları ve üvey anneleri görülmektedir. Üvey anne arka fonda resmedilmiştir ve kızgın gibi bir ifade vardır. Baba mutlu gözükmemektedir. Gretel'in üzerinde çiçekli bir elbise, Hansel'in üzerinde ise mavi bir gömlek vardır.

Düz Anlam ve Yan Anlam:

G17'ye kültürel birikimle bakıldığında ilk olarak göze çarpan durum çocukların arasındaki boy farkıdır. Hansel Gretel'den yüksekte durmuştur ve onun abisiymiş gibi bir imaj çizilmektedir. Masalda, çocukların yaşları ile ilgili bir bilginin bulunmamasına rağmen, erkeğin “abi olabileceği” ve daha olgun olabileceği algısı yaratılmaktadır.

Görselde çok uzakta olmasına rağmen üvey anne görülmektedir ve üvey annenin kızgın olduğu anlaşılmaktadır. Genel olarak görselle bakıldığında, üvey annenin bu aileye hiç ait olmadığı algısı yaratılmaktadır. Bu durum da toplumda “üvey anneler kötüdür”, “başka kadının çocuklarını sevemez” algısı yaratılmaktadır.

Hansel'in üstünde yine toplumsal düzene uygun bir şekilde mavi bir gömlek bulunmaktadır. Gretel'in üstünde ise yine kadına ait olduğu düşünülen çiçek desenli bir elbise bulunmaktadır. Kadın erkek rollerinin uygun gördüğü kıyafet düzeni bir önceki kitapta olduğu gibi bu kitapta da devam ettirilmektedir.

5.1.8. G18'e İlişkin Göstergibilimsel Analiz

Görsel 5.18: Evin İçinde Hansel ve Gretel, Baba, Üvey Anne (G18)

Tablo 5.9: G18'e Ait Gösterge Çözümlemesi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Şaşkın ve korkmuş çocuklar	Şaşkın ve korkmuş Hansel ve Gretel
İnsan	Kızgın ve sinirli kadın	Kızgın ve sinirli üvey anne
İnsan	Mutsuz ve çaresiz erkek	Mutsuz ve çaresiz baba
Kıyafet	Elbise	Yeşil elbise
Kıyafet	Gömlek	Morlu turunculu gömlek
Kıyafet	Çocukların üstündeki kıyafetler	Hansel ve Gretel'in üstündeki sarı ve mavi kıyafetler
El	Yumruk	Elini yumruk yapmış üvey anne

G18'e birinci boyuttan bakıldığında 4 tane insanın bir oda ortamında bulunduğu görülmektedir. Üstlerinde kıyafetler bulunmaktadır. İnsanlardan bir tanesinin eli dikkat çekmektedir.

G18'e ikinci boyuttan bakıldığında kızgın ve sinirli bir kadın, mutsuz ve çaresiz bir baba ve şaşkın ve korkmuş çocuklar görülmektedir. Kadının üzerinde bir elbise, adamın üstünde bir gömlek ve çocukların üzerinde şekli belirsiz kıyafetler bulunmaktadır. Kadın bir elini yumruk yapmıştır.

G18'e üçüncü boyuttan bakıldığında kızgın ve sinirli üvey anne, mutsuz ve çaresiz bir baba ve şaşkın ve korkmuş Hansel ile Gretel görülmektedir. Üvey annenin üzerinde desenli ve yeşil bir elbise, babanın üzerinde morlu ve turunculu bir gömlek, Hansel'in üzerinde mavi bir kıyafet ve Gretel'in üstünde de sarı bir kıyafet bulunmaktadır. Üvey anne bir elini yumruk yapmıştır.

Düz Anlam ve Yan Anlam:

Diğer incelemelerden farklı olarak bu görselde dikkat çeken ilk durum kıyafet renklerinin cinsiyetsizliği olmuştur. Yeşil, sarı ve turuncu renkleri tam olarak bir cinsiyet ayırımına sahip olmamaktadır. Bunun yanı sıra mor ise kadınlara daha yakın bir renktir. Ona rağmen pembe ve mavi gibi keskin bir cinsiyet ayırımına sahip değildir. Yalnızca Hansel'in kıyafeti yine mavi tonlarını barındırmaktadır.

Görsel genel olarak incelendiğinde babanın çaresiz, annenin ise baskın gibi durduğu görülmektedir. Elini yumruk yapması bir güç gösterisi ve baskınlık sembolü olarak kullanılmakta ve bunun yanı sıra babaya yönelik bir tehdit durumunu da içermektedir. Baba ise edilgen bir konumda çocukları evden göndermekten başka bir şansı yokmuş gibi bir durumu resmetmektedir. Görselde yine Hansel, Gretel'in üstünde resmedilmiş ve Gretel'den büyük olduğu algısını yansıtmaktadır.

5.1.9. G19'a İlişkin Göstergebilimsel Analiz

Görsel 5.19: Ormanda Mahsur Kalan Hansel ve Gretel (G19)

Tablo 5.10: G19'a Ait Gösterge Analizi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Kız çocuğu	Gretel
İnsan	Erkek çocuğu	Hansel
Kıyafet	Elbise	Çiçekli elbise
Kıyafet	Gömlek ve pantolon	Mavi gömlek ve kahverengi pantolon
Birbirinin koluna girmiş insanlar	Erkek çocuğa yanaşmış ve koluna yapışmış kız çocuğu	Korktuğu için Hansel'e yanaşmış ve koluna yapışmış Gretel
İnsan yüzleri	Korkmuş ve şaşkın görünen bir kız çocuğu ve erkek çocuğu	Korkmuş ve şaşkın görünen Hansel ve Gretel
Hayvanlar	Üç adet kuş	Anne kuş ve yavruları

G19'a birincil boyuttan bakıldığında orman ortamında üstlerinde kıyafet olan ve birbirinin koluna girmiş insanlar görülmektedir. Ağacın üstünde hayvanlar görülmektedir.

G19'a ikincil boyuttan bakıldığında ormanda bir kız çocuğu ve erkek çocuğu görülmektedir. Kız çocuğunun üstünde bir elbise, erkek çocuğunun üstünde ise bir gömlek ve pantolon bulunmaktadır. İkisinin de yüzünde korkmuş ve şaşkın bir ifade bulunmaktadır. Kız çocuğu erkek çocuğunun koluna yapışmıştır. Ağacın üstünde üç adet kuş görülmektedir.

G19'a üçüncü boyuttan bakıldığında ormanda Hansel ve Gretel görülmektedir. Hansel'in üstünde mavi bir gömlek ile kahverengi bir pantolon, Gretel'in ise üzerinde çiçek desenli bir elbise bulunmaktadır. Hem Hansel hem de Gretel korkmuş ve şaşkınlıkla bakmaktadır. Gretel, korktuğu için Hansel'in koluna yapışmıştır. Ağacın üstünde bir yuva ve yuvada anne ile yavru kuşlar bulunmaktadır.

Düz Anlam ve Yan Anlam:

G13'te olduğu gibi, G15'te de cinsiyet rollerine uygun kıyafet, renk ve desenler bu görselde de devam ettirilmiştir. Yine Hansel, erkeğe uygun olarak mavi, Gretel ise kadına uygun olarak çiçek desenli bir elbise giymiştir. İkisinin de yüzü eşit derecede korkmuş ve şaşkınken, Gretel, Hansel'in koluna yapışmış bir şekilde olduğu için Hansel'den daha korkmuş algısı yaratılmıştır. Bu durum erkeklerin "kahraman" ve "daha cesur" olduğu anlayışını beslemektedir. "Böyle bir durumda kadınlar korumaya muhtaç ve korkarken, erkekler kadınları koruyabilecek durumdadır" algısı yaratılmaktadır.

Ormandaki ağacın üstünde yuva içinde anne kuş ve yavruları bulunmaktadır. Hansel ve Gretel annelerini kaybetmişlerdir ve başlarına bunlar gelmiştir. Ormanda karanlıkta ise anne kuş yavrularının başındadır. Verilen bu görsel "size sadece anneniz bakabilir ve anneniz varsa başınıza bir şey gelebilir" algısını pekiştirerek, çocuk bakımını direkt kadına yükleyen algıyı desteklemektedir. Bu durum üvey anne, baba, ya da diğer çocuklara bakım verebilecek yetişkinlerin hatalarını masumlaştırmakta ve suçu anne yokluğuna ve anneye yüklemektedir.

5.1.10. G20'ye İlişkin Göstergebilimsel Analiz

Görsel 5.20: Hansel ve Gretel'deki Cadı Görseli (G20)

Tablo 5.11: G20'ye Ait Gösterge Analizi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Kadın	Cadı
El	Uzun tırnaklı ve ojeli bir el	Uzun tırnaklı ve ojeli cadının elleri
Surat	Makyajlı bir surat	Makyajlı cadı
Yaşlı bir insan	Yaşlı bir kadın	Yaşlı cadı
Kıyafet	Gri bir elbise	Gri elbiseli cadı

G20'ye birinci boyuttan bakıldığında bir insan elleri, suratı ve kıyafetleri görülmektedir.

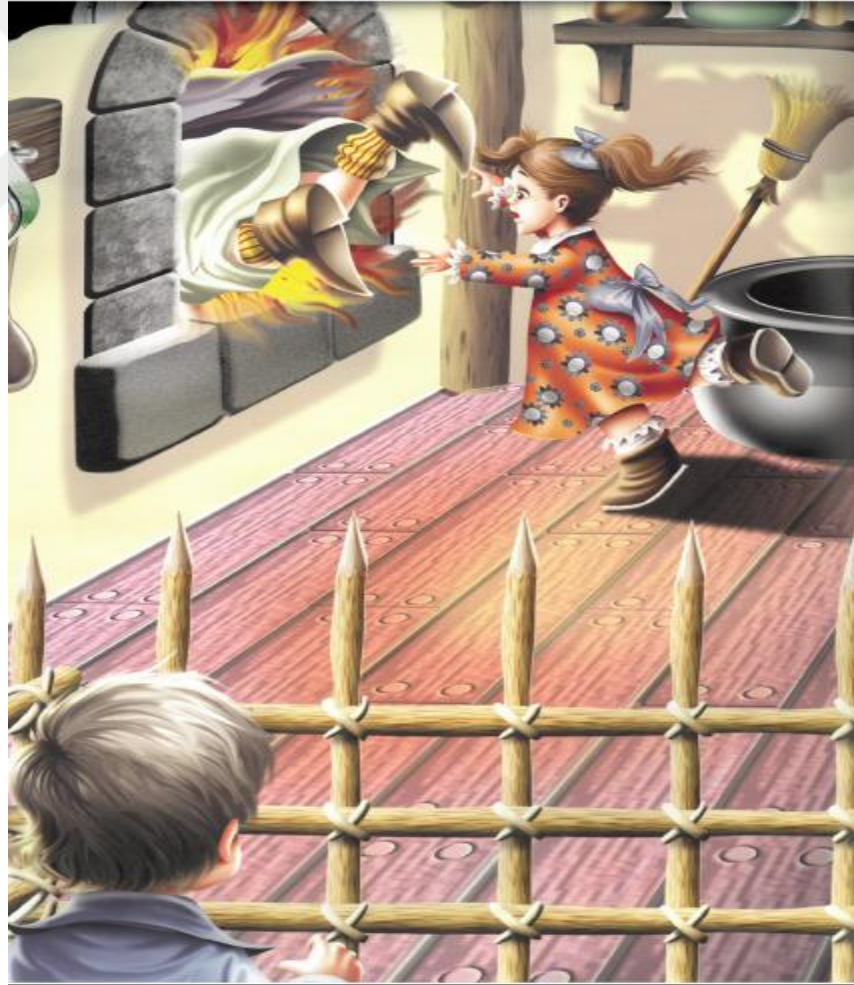
G20'ye ikinci boyuttan bakıldığında yaşlı, makyajlı suratlı, uzun tırnakları ve ojeleri olan bir kadın görülmektedir. Kadının gri bir elbisesi bulunmaktadır.

G20'ye üçüncü boyuttan bakıldığında yaşlı, makyajlı suratlı, uzun tırnaklı ve ojeli cadı görülmektedir. Cadının gri bir elbisesi vardır.

Düz Anlam ve Yan Anlam:

Görsele bakıldığında beyaz bir zemin üzerindeki cadı görülmektedir. Yine Pamuk Prenses masalının görsellerinde olduğu gibi elinde gücü bulduran kadın kötüdür. Kötü kadın bir kadın olan cadının uzun tırnakları ve ojeleri bulunmaktadır. Yaşlıdır ve makyajlıdır. Kasveti andıran gri bir kıyafet giymiştir. Makyaj, uzun tırnak ve oje yine “bu eylemleri yapan kadınlar kötü kadınlardır” algısını beslemektedir.

5.1.11. G21'e İlişkin Göstergibilimsel Analiz

Görsel 5.21: Cadı Evindeki Hansel ve Gretel (G21)

Tablo 5.12: G21'e Ait Gösterge Analizi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Bir kafes içindeki erkek çocuğu	Bir kafes içindeki Hansel
İnsan	Elleri havada bir kız çocuğu	Cadıyı fırına iten Gretel
Bacaklar	Fırının içinde bacaklar	Fırının içine itilmiş cadı
Temizlik aletleri	Süpürge ve kova	Gretel'in süpürgesi ve kovası
Yemek araçları	Çömlekler ve kazan	Gretel'in yakınındaki çömlekler ve kazan

G 21'e birinci boyuttan bakıldığında görselde iki insan, bacaklar, temizlik aletleri ve yemek araçları görülmektedir.

G 21'e ikinci boyuttan bakıldığında görselde kafes içinde bir erkek çocuğu, elleri havada bir kız çocuğu, bir fırın içindeki bacaklar, süpürge ve kova ile çömlekler ve kazan görülmektedir.

G21'ee üçüncü boyuttan bakıldığında görselde kafes içinde Hansel, cadıyı fırına itmiş bir Gretel, fırına itilmiş bir cadı, Gretel'in süpürge ve kovası ile Gretel'in yakınındaki çömlekler ve kazan görülmektedir.

Düz Anlam ve Yan Anlam:

G21'e bakıldığında, görselde masaldaki çocukları yiyen cadının ölüm anı resmedilmiştir. Hansel, cadı yesin ve kilo alsın diye kafeste bulunurken, Gretel ise cadıdan kurtulmak için onu fırına itmiştir. Masalda, cadı, Hansel'i kilo alsın diye kafese kapatırken, Gretel'i yemek ve temizlik işleri ile uğraşsın diye dışarda bırakmıştır.

Toplumsal rollerde kadına yüklenen en büyük rollerden biri ev içi işlerinin kadın görevi olarak görülmesidir. Kadın yemek pişirir ve temizlik yapar (Westland, 2006). Masal da masala ait G21 görseli de bu cinsiyet rolünü en baskın şekilde yansıtmaktadır. Cadının fırına itilmesinin yer aldığı bu aksiyon dolu sahneden bile Gretel'e görevleri hatırlatmakta ve görselde süpürge ve kova, kazan ile çömleklere yer verilmiştir. Görsel, "Ne olursa olsun kadın temizliğini yapmalı, yemeğini pişirmeli, kısacası görevlerini her daim yerine getirmeli" propagandasını beslemektedir. Bunun yanı sıra erkek olan

Hansel, tüm masal boyunca etken ve kahraman gibi Gretel'e "sahip çıkan" konumunda olsa da, bu sahnede kendilerini kurtarmak için bile olsa kötü ve yanlış olan eylemi yapan yine kadın cinsiyetinden olan Gretel olmuştur. Erkek yine edilgen ve suçsuz durumdayken, kadın kötü bir eylem içerisindedir.

5.1.12. G22 ve G23'e İlişkin Göstergebilimsel Analiz

Bir zamanlar Hansel ve Gretel adında iki kardeş vardı. Fakir bir oduncu olan babaları ve kötü kalpli üvey anneleri ile birlikte ormandaki evlerinde yaşıyorlardı.

Görsel 5.22: Metin İçindeki "Hansel" ve "Gretel" Yazıları (G22)

Kötü kalpli üvey annenin ise bir planı vardı.

Görsel 5.23: Metin İçindeki "Kötü kalpli üvey annenin ise bir planı vardı" Yazısı

Tablo 5.13: G22 ve G23'e Ait Gösterge Analizi

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Yazı (G22)	Çeşitli renklerde yazı	Masalın ilk paragrafı
Yazı (G22)	Pembe renkli yazı	Pembe renkli "Gretel" yazısı"
Yazı (G22)	Mavi renkli yazı	Mavi renkli "Hansel" yazısı
Yazı (G23)	Mor renkli yazı	Üvey anneyi anlatan mor renkli yazı

G22 ve G23'e birinci boyuttan bakıldığında yazılar görülmektedir.

G22'ye ikinci boyuttan bakıldığında çeşitli renklerde (pembe, mavi ve siyah) yazılar görülmektedir. G23'e ikinci boyuttan bakıldığında mor renkli bir cümle görülmektedir.

G22'ye üçüncü boyuttan bakıldığında bu yazının masalın ilk paragrafı olduğu görülmektedir. Pembe renkli yazı ile Gretel, mavi renkli yazı ile Hansel yazılmıştır. G23'e üçüncü boyuttan bakıldığında mor renk ile "kötü kalpli üvey annenin ise bir planı vardı" cümlesi görülmektedir.

Düz Anlam ve Yan Anlam:

Pamuk Prenses masalında olduğu gibi bu masalda da kahraman ve karakterlerden ilk defa bahsedilirken çeşitli renkler kullanılmıştır. Yine erkek rengi olan mavi ile Hansel'in ismi, kadın rengi olan pembe ile de Gretel'in ismi yazılmıştır. Bunun dışında mor renkli yazı ile kötü üvey annenin planları olduğu belirtilmiştir. Mor rengi, özellikle son yıllarda kadın hakları, feminizm ve buna benzer kadın mücadelesi ile anılmaktadır (Akçakaya, 2017). Kötü üvey anneden ve planları olduğundan bahseden yazının mor renkli olması feminizme bir gönderme olabilir. Son yıllarda toplumda feminizmin yanlış, kötü ve aykırı olduğu, feministlerin kadını erkekten üstün gördüğü propagandası yapılmaktadır. Kötü ve yapılmaması gereken planlar yapan üvey annenin yazısının mor renkte olduğu feminizmin de yanlış olduğuna dair bir göndermeyi pekiştirmektedir.

5.2. İçerik Analizi Sonucu Elde Edilen Bulgular

Çalışmada toplamda 28 katılımcı ile görüşülmüştür. 1 katılımcının vasisi, görüşme sonrası çalışmaya katılmaktan vazgeçtiği için bulgular 27 katılımcı çocuk üzerinden değerlendirilmiştir. 27 katılımcının 13'ü erkek çocuğu, 14'ü kız çocuğundan oluşmaktadır. Katılımcı çocukların yaşlarına ait bilgiler Tablo 5.14'te gösterilmiştir. Çalışmada kız çocuklarının ifadelerine K₁, K₂, K₃...; erkek çocuklarının ifadelerine ise E₁, E₂, E₃... şeklinde atama yapılmıştır.

Tablo 5.14: Görüşmeye Katılan Çocukların Yaş Dağılımları

	Katılan Çocukların Yaş Dağılımları							
	4 yaş	5 yaş	6 yaş	7 yaş	8 yaş	9 yaş	10 yaş	11 yaş
Erkek Çocuğu	2	1		2		7	1	
Kız Çocuğu	1	1	1		4	2	4	1

Araştırmada Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masal kitabı 22 kez, Hansel ve Gretel masal kitabı 21 kez incelenmiştir. En başta çocuklara iki masal kitabı da gösterilmiş ve içlerinden birini seçmeleri istenmiştir. 19 çocuk (10 erkek çocuğu, 9 kız çocuğu) Hansel ve Gretel'i seçerken, 8 çocuk (3 erkek çocuğu, 5 kız çocuğu) Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalını seçmiştir. Kabul eden çocuklarla diğer masal da incelenmiştir.

Araştırmada, çocuklara masal kitaplarında hayvanlar gösterilerek cinsiyetleri ve neden o cinsiyette oldukları sorulmuştur. İncelenen hayvanları görsellerine aşağıda yer verilmiştir.

Görsel 5.24: Pamuk Prenses'teki Ceylan (G24)

Görsel 5.25: Hansel Ve Gretel'deki Ceylan (G25)

Görsel 5.26: Pamuk Prenses'teki Tavşan (G26)

Görsel 5.27: Hansel Ve Gretel'deki Tavşan (G27)

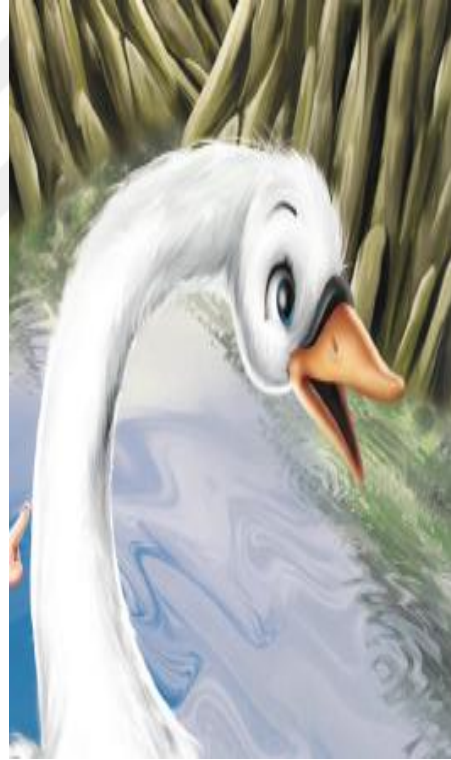
Görsel 5.28: Pamuk Prenses'teki Kahverengi Tavşan (G28)

Görsel 5.29: Pamuk Prenses'teki Kaplumbağa (G29)

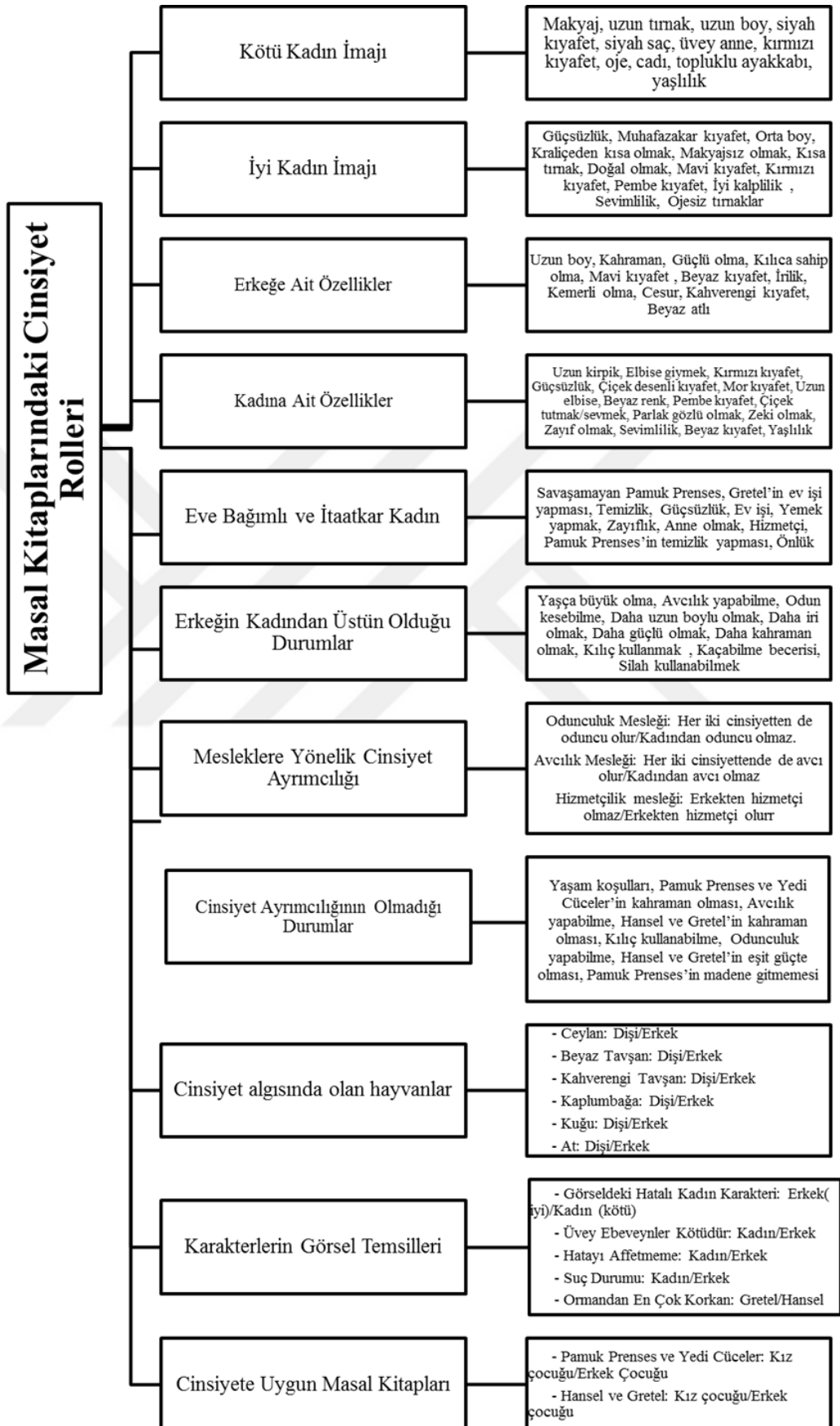

Görsel 5.30: Pamuk Prenses'teki at (G30)

Görsel 5.31: Hansel ve Gretel'deki Kuğu (G31)

İçerik analizinde oluşturulmuş olan tema ve kodların bütününe Şekil 5.1'de yer verilmiştir.

Şekil 5.1: Masal Kitaplarındaki Cinsiyet Rollerini Tema ve Kodları

5.2.1. “Kötü Kadın İmajı” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular

Yapılan görüşmeler sırasında “Kötü Kadın İmajı” temasına ilişkin kodlar ve sıklıklarına Tablo 5.15’te yer verilmiştir.

Tablo 5.15: Kötü Kadın İmajı Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları

Kötü Kadın İmajı	
Kodlar	Sıklık
Makyaj	19
Uzun tırnak	17
Uzun boy	16
Siyah kıyafet	13
Siyah saç	12
Üvey anne	9
Kırmızı kıyafet	6
Oje	5
Cadı	3
Topuklu ayakkabı	3
Yaşlılık	3

Bulgular çocuklara aşağıdaki sorular sorularak elde edilmiştir:

- Masallardaki üvey anneyi/kötü kalpli kraliçeyi canlandırmanı istiyorum. Saçları ne renktir?
- Tırnakları uzun mu yoksa kısa mı? Ojeli midir ojesiz midir?
- Boyu nasıldır?
- Kıyafetleri nasıldır? Peki ne renktir mesela?
- Makyalı mı gezer makyajsız mı?

Elde edilen bulgulara göre makyaj, uzun tırnak ve uzun boy, çocukların kafasındaki kötü kadın tahayyülünün temelini oluşturmaktadır. Genel olarak, çocukların algısında bakımlı olan kadının kötü bir kadın olduğu imajı vardır. Örneğin, K₇ “Üvey anne eski annelerine göre daha bakımlı biri geliyor” sözleriyle bu düşüncesini pekiştirmektedir.

Sıklıklarda kız ve erkek çocukları arasında dikkate değer bir ayrıma rastlanmamıştır. Ancak kız çocukları üvey anneyi ve kötü kalpli kraliçeyi tanımlarken daha ayrıntılı görüş bildirmişlerdir. Bahsi geçen kodlar haricinde kız çocukları bu iki

karakteri fiziksel olarak “*kokoş, bakımlı,*” olarak tanımlarken yine erkek çocuklarından farklı olarak kişilik özelliklerine de değinmişlerdir. K₁₄ üvey anneyi “*sinirli*”, K₉ “*bağırın*”, K₅ ve K₁₁ ve K₁₄ “*kıskanç*”, K₁₂, “*zalim*”, K₃ “*çocuklarını aç bırakan ve zalim ve yardımsever olmayan*” olarak tanımlamıştır. Bunun dışında erkek çocuklarının genellikle kötü kadınları kıvrıcık saçlı ve topuzlu düşündüğü fark edilmiştir.

“Tırnağın uzunluğunun kötü bir kadına ait olması” düşüncesine erkek çocukları kız çocuklarına daha çok katılmaktadır. Bazı ifadeler şöyledir:

E₃: *Makyajlı olur. Üvey annenin tırnakları da buradan taa oraya gider (koltuktan kapıya). Bak bunun tırnağı daha uzun, demek ki daha kötü (cadı için söylüyor).*

K₅: *Benim her yerde gördüğüm kraliçeler çok uzun tırnaklı oluyor*

K₁₁: *Üvey anneler genellikle uzun güzel ama içsel olarak geri kalmış kişilerdir.*

Erkek çocukları kötü üvey anneyi kız çocuklarından farklı olarak biraz daha cadıya benzeterek anlatmışlardır. Bazı ifadeler şöyledir:

E₁: *Böyle burnu uzun, yine burnunda benekler.*

E₃: *Uçuyor. Şapkası var sivri turuncu.*

E₇: *Saçı toplu olurdu. Yüzünde benler olurdu.*

Bir çocuk ise üvey anne olduğu için boyunun mutlaka uzun olması gerektiğini söylemiştir:

E₁₀: *Üvey anne olduğu için uzun olmasını isterdim. Biraz daha üstün gibi gözüksün çocuklardan. Tırnakları uzun olsun, korkutucu dursun.*

E₁₁: *Yüzü yeşil.*

E₁₂: *Yüzü yeşil, burnu uzun, tırnakları uzun, sivri siyah bir şapkası var.*

5.2.2. “İyi Kadın İmajı” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular

Yapılan görüşmeler sırasında “İyi Kadın İmajı” temasına ilişkin kodlar ve sıklıklarına Tablo 5.16’da yer verilmiştir.

Tablo 5.16: İyi Kadın İmajı Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları

İyi Kadın İmajı	
Kodlar	Sıklık
Güçsüzlük	11
Muhafazakar kıyafet	8
Orta boy	8
Kraliçeden kısa olmak	8
Makyajsız olmak	7
Kısa tırnak	5
Doğal olmak	5
Mavi kıyafet	5
Kırmızı kıyafet	4
Pembe	4
İyi kalplilik	3
Sevimlilik	2
Ojesiz tırnaklar	2

Bulgular çocuklara aşağıdaki sorular sorularak elde edilmiştir:

- Kafanda Pamuk Prenses'i canlandırmanı istiyorum. Saçları ne renktir?
- Kötü kalpli kraliçeden uzun mudur kısa mıdır?
- Tırnakları uzun mu yoksa kısa mı? Ojeli midir ojesiz midir?
- Boyu nasıldır?
- Kıyafetleri nasıldır? Peki ne renktir mesela?
- Kıyafetinin boyu nasıldır?
- Makyalı mı gezer makyajsız mı?

Elde edilen bulgulara göre muhafazakar kıyafet, orta boy ve kraliçeden daha kısa olmak çocukların iyi kadın algısının başında gelen imajlardandır. Kız çocukları ve erkek çocuklarının Pamuk Prenses'i tasvir etme sıklığı farklılık göstermektedir. Erkek çocuklarına Pamuk Prenses tasviri sorulduğunda genellikle cevap vermemiş, birkaç pekiştirme sorusu ve üstelemelerle cevap verebilmişlerdir. Kız çocukları ise Pamuk Prenses tasvirini oldukça hevesli bir biçimde yapmışlardır. Kodların oluşmasında kız çocuklarının verileri daha etkili olmuştur.

Pamuk Prenses tasvirlerine ait bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

K9: Böyle tatlı güzel bir kız geliyor. Orta boyda. Elbisesi var, kırmızı bir etekli, üstünde sarı bir tişört var. Kahverengi saçlı.

K₁₁: Orta boylu, üvey anneden daha güzel dendiğine göre yüzü güzel, kısa saçlı, her tarafı çiçeklerle süslenmiş.

Bu bulgulara göre, çocukların algısındaki iyi bir kadın fiziksel olarak doğal, sade ve daha yumuşak renkler giyen, kişilik özelliği olarak da iyi kalpli olmalıdır. Ayrıca “Pamuk Prenses’in elbisesinin boyu nasıldır? Kısa bir kıyafet olmaz mı sorusuna” hepsi kesin bir dille olamayacağını söylemiştir.

Çocukların hemen hemen hepsi masallardaki iyi karakterleri (Gretel ve Pamuk Prenses) güçsüz olarak görmektedir. Bu konu ile ilgili çocukların ifadelerinden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

E₁₀: Bir kadın odun kesemez. Yani uymaz, kişiliği iyi biriyse olmaz. Birisine yardım edecekse olabilir sadece.

E₁₀: Elinde kılıç olsa biraz savaşabilir, ama iyi kalpli ondan savaşamaz.

K₁: Pamuk Prenses de savaşabilir, ama savaşmaz. İyi kalpli olduğu içinç

K₅: Kızlar erkeklerden daha güzel gibi geliyor bana, erkekler biraz daha kaba gibi o nedenle odun kesemez kızlar.

Hayvan cinsiyetlerinde dişi cinsiyetinin belirleyicisi olarak iyi kalplilik ön plana çıkmıştır:

E₁₀: Kuğu yardımsever gibi o nedenle kız olabilir.

K₁₄: Pamuk Prenses daha tatlı ve nazik olduğu için madene gitmiyor.

K₁₄: Bu iç dünyasına göre, çok sinirlendirdiyse tabi ki savaşmak isterim ama tatlı isem savaşmam.

K₁₄: Ya ben canlandıramıyorum Pamuk Prenses’i kafamda kılıç kullanırken, çünkü çok tatlı bir kız.

5.2.3. “Erkeğe Ait Özellikler” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular

Yapılan görüşmeler sırasında “Erkeğe ait özellikler” temasına ilişkin kodlar ve sıklıklarına Tablo 5.17’de yer verilmiştir.

Tablo 5.17: Erkeğe Ait Özellikler Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları

Erkeğe Ait Özellikler	
Kodlar	Sıklık
Uzun boy	19
Kahraman	13
Güçlü olma	12
Kılıca sahip olma	10
Mavi kıyafet	9
Beyaz kıyafet	6
İrilik	6
Kemerli olma	4
Cesur	4
Kahverengi kıyafet	3
Beyaz atlı	3

Bulgular çocuklara aşağıdaki sorular sorularak elde edilmiştir:

- Beyaz atlı prens deyince nasıl biri canlanıyor gözünde?
- Kılıcı var mı?
- Kıyafetlerini tarif edebilir misin? Renkleri nasıl?
- Prens, Pamuk Prensesi önceden tanıyor olsaydı gidip savaşmalı mıydı, yoksa böyle oluruna mı bırakmalıydı? Kurtarmalı mıydı?
- Cadı, Gretel’i neden kafese koymuyor Hansel’i neden dışarı almadı?
- Niçin cadı Hansel’i yemek yemesi için zorladı?
- Gretel boyutlarında bir kız çocuğu cadıyı bir fırına itebilir mi? Hansel boyutlarında bir erkek çocuğu cadıyı fırına itebilir mi?
- Prens kılıç kullanabilir mi?

Görüşülen çocukların hemen hemen hepsi beyaz atlı presten bahsederken, erkeğin uzun olduğunu belirtmişlerdir. Beyaz atlı prensin kıyafetlerinin tasvirinde de genellikle mavi rengi düşünmüşlerdir. Onlara göre bir erkek güçlü, cesur, uzun boylu ve iridir. Kız çocukları, prens tasvirini erkeklere göre daha ayrıntılı yapmışlardır. Yapılan tasvirlerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

K₂: Sarı saçlı saçları biraz uzun sakalı var ata biniyor ee altında kahverengi siyah arasında bir pantolon var, üstünde biraz uzun bir tane zırh var.

K₃: Çünkü Hansel daha büyük olduğu için onu daha da şişmanlatıp onu daha büyük bir yem olduğu için onu yemek istiyor.

E₁: Prensler böyle hani demir kıyafetler giyiyorlar ya. Şövalye gibi. Kılıcı filan var.

E₁: Prens boyu daha uzun, çünkü böyle hikayelere, kitaplara da baktığımda telefonda da böyle videoları var hikaye anlatan, ikisinde de hep prens daha uzun boylu.

E₄: Uzun boyludur. Sarı saçlıdır. Mavi kemerli. Zekidir ve güçlüdür.

E₇: Hansel'i koymuş çünkü belki de erkek olduğu için cinsiyet farkı olduğu için daha çok yemek yiyebileceğini düşünmüştür, daha iridir.

Bunun yanı sıra kaslı olmak da bazı çocuklara göre, özellikle atın cinsiyetini belirlemede önemlidir. Atın erkek olduğunu düşünen K1 “ifadesi ile düşüncelerini pekiştirmiştir. Kas yapısı ile gücü birleştiren çocuklar kuğunun erkek cinsiyetinde olması gerektiğini, çünkü iki çocuğu taşıyacak kadar güçlü olması gerektiğini söylemişlerdir. Bu konuda verilmiş cevapların bazıları şöyledir:

K₂: Kuğu bence erkek. Çünkü böyle iki çocuğu taşımak için daha iri olması gerekiyor.

K₁: At bence erkek. Kas yapısından dolayı.

5.2.4. “Kadına Ait Özellikler” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular

Yapılan görüşmeler sırasında “Kadına ait özellikler” temasına ilişkin kodlar ve sıklıklarına Tablo 5.18’de yer verilmiştir.

Tablo 5.18: Kadına Ait Özellikler Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları

Kadına Ait Özellikler	
Kodlar	Sıklık
Uzun kirpik	20
Elbise giymek	12
Kırmızı kıyafet	12
Güçsüzlük	11
Çiçek desenli kıyafet	9
Mor kıyafet	9
Uzun elbise	8
Beyaz renk	8

Pembe kıyafet	6
Çiçek tutmak/sevmek	4
Parlak gözlü olmak	4
Zeki olmak	4
Zayıf olmak	4
Sevimlilik	4
Beyaz kıyafet	3
Yaşlılık	3

Bulgular çocuklara aşağıdaki sorular sorularak elde edilmiştir:

- Bu görseldeki ceylan ile tavşanın cinsiyetleri sence nedir ve neden?
- Pamuk Prenses'in/Üvey annenin/Kötü kalpli cadının kıyafetleri ne renktir?
- Sence bir kadın odun kesmeye müsait midir?
- Gretel'in ve Hansel'in kıyafetini görüyorsun, sen olsan Gretel'in kıyafetini Hansel'e giydirir miydin, Hansel'in kıyafetini de Gretel'e giydirir miydin?
- Elbiseyi kessek gömlek yapsak Hansel'e yakışır mıydı?
- Sence Pamuk Prenses kraliçeyle savaşamaz mıydı? Kılıç filan alıp gidip onu öldürmek isteyemez miydi? Neden yapmadı?
- Buradaki yedi cücelerin hepsinin sen kız erkek karışık olduğunu düşündün buradakinde erkek verilmiş. Bunlardan bazıları kız olacak olsaydı hangileri olurdu sence?
- Peki neden pamuk prenses sence her gün onlarla madene gidip çalışmıyor evde kalıyor?

Kadına ait özelliklerin en başında kirpik gelmektedir. Hemen hemen bütün çocuklar, ceylanın cinsiyetinin dişi, bunun nedeninin de kirpik olduğunu söylemişlerdir.

Bu konuda verilen bazı ifadeler aşağıda sıralanmıştır:

E₁: Kız (ceylan) gözlerinden anladım (kirpiği göstererek)

E₃: Ceylan kız kız, çünkü kılıcı var (kirpiği demek istiyor)

E₅: Genellikle kız ceylanların buraları biraz daha üste doğru olur.

K₁₂: Ceylan kız çünkü kirpikleri var.

K₁: Ceylan ise kız. Ceylanın kirpikleri var çünkü.

Hansel ve Gretel'in kıyafetlerini değiştirme fikrinin sorulduğu çocukların hemen hemen hiçbiri bu fikre sıcak bakmamıştır. Onlara göre elbise yalnızca kadının

giyebileceği bir kıyafettir. Çiçek desenini de hiçbir çocuk erkeğe yakıştırmamıştır. Bu konudaki ifadelerin bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

K₂: Belki Hansel'inkini Gretel'e giydirebilirdim ama yok Gretel'inkini Hansel'in giydirmezdim. Çünkü elbise erkekler elbise giyemez.

K₆: Çiçekli bir kıyafet Hansel'e yakışmazdı, öyle giyseydi kıza benzerdi.

K₉: Bence olmaz, bu elbise erkek giyemez, bu da pantolon gömlek olduğu için kız giyemez

E₃: Hayır, çünkü büyük bir de kız kıyafeti.

E₉: Olmazdı, çünkü Hansel'in ceketi Gretel'in ise elbisesi var. Kesip gömlek yaparsak olabilir, ama uçtaki firfırları filan da almak lazım.

E₆: Çünkü bunu buna giydirirsen (elbiseyi Hansel'e) kız olur (Hansel), bunu buna giydirirsen (gömleği Gretel'e) erkek olur (Gretel).

Beyaz renk de kadın olmanın belireyicisi olmuştur. Örneğin, 3 yaşındaki K₆, “bakayım bir tavşana, aa beyaz bu kız” demiştir.

Güçsüzlük, kadına atfedilen bir özellik olmuştur. Çocukların geneli, güçsüz bir yapıda olduğu için odun kesemeyeceğini ya da kraliçe ile savaşamayacağını belirtmiştir. Bazı ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

E₅: Hansel de dışarda olsaydı, kardeşine yardım ederdi kaçarlardı, Gretel daha güçsüz.

E₅: Gretel cadıyı fırına itemezdi.

E₇: Üvey anne odun kesemez çünkü o kadın, güçsüz.

E₁₁: Üvey anne nasıl odun kessin. (Neden diye sorulur). E çünkü kadın o güçsüz ki.

K₁: Kızdan avcı pek olmaz, bir şey öldüremezler. (Neden diye sorulur). Çünkü daha güçsüzler.

K₂: Bir kadın odun kesmeye müsait değildir, çünkü güçlü değildir.

K₃: Kadınların erkeklere göre güç seviyesi daha düşük olduğu için kadınlar ağacı kırma gücü olduğu için.

Kırmızı renkli kıyafeti de çocuklar kadınları tanımlarken kullanmaktadır. Ancak bunun çoğunluğu kötü kadın tasvirinde verilmiştir. Aynı şekilde mor renkli kıyafetin de sıklığı yüksektir ve bu renk de üvey anne ya da kötü kalpli kraliçeyi tasvir ederken

kullanılmıştır. Kötü kadınların mor kıyafet giydiği tasvirini erkekler daha çok yapmıştır. Pembe ve beyaz kıyafet ise Pamuk Prenses'e uygun görülen renklerden olmuştur. K₄, K₇ ve K₁₁ beyaz kıyafetli Pamuk Prenses tasvir ederken, E₈, E₁₁, E₁₂ ve K₁₁ pembe renki kıyafet tasvir etmişlerdir.

Çiçekleri sevmek, kadın olmakla özdeşleştirilmiştir. E₃, E₅, E₉ ve E₁₂ Pamuk Prenses'teki beyaz tavşanın elinde çiçek olduğu için dişi olduğunu söylemişlerdir. Kız çocukları ise böyle bir ayırım yapmamışlardır.

E₃: Buradaki tavşan kız çünkü elinde çiçek var. Beyazlar kızdır, siyahlar erkek.

E₅: Kızlar daha fazla çiçeklerle ilgilenirler

5.2.5. “Eve bağımlı ve İtaatkâr Kadın” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular

Yapılan görüşmeler sırasında “Eve bağımlı ve İtaatkâr Kadın” temasına ilişkin kodlar ve sıklıklarına Tablo 5.19’da yer verilmiştir.

Tablo 5.19: Eve bağımlı ve İtaatkâr Kadın Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları

Eve Bağımlı ve İtaatkâr Kadın	
Kodlar	Sıklık
Savaşmayan Pamuk Prenses	13
Gretel’in ev işi yapması	13
Temizlik	13
Güçsüzlük	11
Ev işi	8
Yemek yapmak	7
Zayıflık	4
Anne olmak	4
Hizmetçi	4
Pamuk Prenses’in temizlik yapması	4
Önlük	2

Bulgular çocuklara aşağıdaki sorular sorularak elde edilmiştir:

- Cadı, Gretel’i neden kafese koymuyor Hansel’i de dışarı almadı?
- Sence Pamuk Prenses kraliçeyle savaşamaz mıydı? Kılıç filan alıp gidip onu öldürmek isteyemez miydi? Neden yapmadı?
- Neden pamuk prenses sence her gün onlarla madene gidip çalışmıyor evde kalıyor?
- Pamuk prenses kılıç kullanabilir mi?

Görüşülen çocukların en net tavır aldığı kısımlardan biri eve bağımlı ve İtaatkâr kadın temasının kodları olmuştur. Hemen hemen hiçbir çocuk Pamuk Prenses’in savaşmasını istememiştir.

E₁₀: Elinde kılıç olsa biraz savaşabilir, ama iyi kalpli ondan savaşamaz.

E₁₂: Cesaretli olup şöyle yapabilirdi, ee, bana nasıl böyle bir şey yaparsın derdim onunla konuşurdum, çok sinirlenirdim, babama üvey annem olduğu için öldürmesini söyledim. Ama asla savaşmazdım.

K₁: İyi kalpli olduğu için savaşmamalıydı.

K₁₂: Pamuk Prenses’in sarayda yapacak işleri olduğu için savaşmamalıydı.

“Cadı, Gretel’i neden kafese koymuyor Hansel’i de dışarı almadı?” sorusuna 13 çocuk “Gretel’in ev işi yapmasının gerekli olduğunu” söyleyerek yanıt vermiştir.

E₃: Gretel temizlik yapmalı, çünkü o kadın değil mi kadınlar evi böyle silmiyor mu?

E₅: Yapamazdı. Çünkü erkekler temizlik yapamaz. O nedenle Gretel dışarda.

Temizlikten bahsederken, yine hepsi bunun kadına ait bir iş olduğunu vurgulamıştır. Bu konuda K₁’in görüşü şöyle olmuştur:

K₁: Kadınlar genellikle temizlik yaptığı için Gretel’i de, temizlik işleriyle görevlendirmek istemiş.

Çocuklardan bazıları annelikle ev işlerini özdeşleştirmiştir. Örneğin K₆ “Hansel de Gretel de çocuk olduğu için temizlik yapamaz” düşüncesini anlatabilmek için görüşmesinde “Çünkü onlar çocuklar. Anneanne değiller, babaanne değiller, teyze değiller, anne değiller, nene değiller (kadınlar temizlik yapar), onlar çocuklar.” ifadelerine yer vermiştir. Aynı zamanda annelik çocukların kafasında sade ve gösterişsiz olmak da demektir. Görseldeki üvey anne kıyafetinin uygunluğunun sorulduğu E₄ “Uygun değil. Anne kıyafeti olmak için fazla çarpıcı” demiştir. K₂ ve K₁ ise üvey anneyi “önlüklü” tasvir etmiştir.

“Hizmetçi deyince aklına kadın mı erkek mi geliyor?” sorusu 4 kere sorulmuştur. E₄, E₂, E₃ ve K₁₂ ilk akıllarına gelenin “kadın” olduğunu söylemiştir.

Görüşme esnasında başka sorulara oldukça kısa yanıtlar veren çocuklar, sohbetin bu kısmında oldukça konuşkan olmuşlardır ve kodları kendileri oluşturmuşlardır.

Sıklıkla ev işinin kadının görevi olduğundan bahsetmişlerdir. Bu konudaki bazı görüşler şöyledir:

K₇: Çünkü bir kız daha iyi ev işi yapabilir

K₉: Kız buraları süpürsün, ev işi yapsın diye tutmuştur, erkek yapamaz sonuçta.

K₂: Çünkü kızlar bence erkeklere göre daha iyi temizlik yapıyorlar bizim sınıftaki kızlar çok becerikli erkekler hiçbir şeyi alamıyor süpürgeyi bile tutamıyorlar daha

11 çocuğa Pamuk Prenses niçin madene gitmiyor diye sorulduğunda, 4 tanesi Pamuk Prenses'in temizlik yapması gerektiğini, 5 tanesi ise cücelere yemek yapması gerektiğini söylemiştir. Bu konuyla ilgili görüşlerden bazılarını aşağıda yer verilmiştir.

E₇: Çünkü zaten madende yedi cüce var ve Pamuk Prenses'in ev işlerini yapması gerekiyor

K₂: Şimdi pamuk prenses gelince çok da güçlü olmayınca onu evde işleri yapmak için yemek hazırlamak için yani ev arkadaşı gibi

5.2.7. “Erkeğin Kadından Üstün Olduğu Durumlar” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular

Yapılan görüşmeler sırasında “Erkeğin Kadından Üstün Olduğu Durumlar” temasına ilişkin kodlar ve sıklıklarına Tablo 5.20’de yer verilmiştir.

Tablo 5.20: Erkeğin Kadından Üstün Olduğu Durumlar Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları

Erkeğin Kadından Üstün Olduğu Durumlar	
Kodlar	Sıklık
Yaşça büyük olma	24
Avcılık yapabilme	17
Odun kesebilme	12
Daha uzun boylu olmak	12
Daha iri olmak	12
Daha güçlü olmak	12
Daha kahraman olmak	10
Kılıç kullanmak	9
Kaçabilme becerisi	4
Silah kullanabilmek	4

Bulgular çocuklara aşağıdaki sorular sorularak elde edilmiştir:

- Bu çocukların adı Hansel ve Gretel, bu Hansel bu da Gretel sence hangisi daha büyük?
- Sence baba mı yoksa üvey anne mi daha büyük?
- Hansel cadıyı fırına itebilir mi?
- Gretel cadıyı fırına itebilir mi?
- Pamuk Prenses kılıç kullanabilir mi? Kadınlar kılıç kullanabilir mi?
- Prens kılıç kullanabilir mi? Erkekler kılıç kullanabilir mi?
- Prens ve Pamuk Prenses'in yaşları kaçtır?
- Prens mi daha uzundur Pamuk Prenses mi?
- Üvey anne odun kesebilir mi? Kadınlar odun kesebilir mi?
- Görseldeki atın cinsiyeti nedir?
- Görseldeki kuğunun cinsiyeti nedir?
- Cadı, Gretel'i neden kafese koymuyor Hansel'i neden dışarı almadı?

Çocukların neredeyse tamamı masal kitaplarında tüm erkekleri kadınlardan büyük tasvir etmiştir ve hepsi erkeklerin daha büyük durduğunu söylemiştir. “Niçin böyle düşündükleri” sorulduğunda Hansel ve Gretel için hepsi görselde öyle durduğunu belirtmiştir. Pamuk Prenses ve prens için ise, “*prens daha büyük olması gerektiğinden*” bahsetmişlerdir. Aynı zamanda soru ile karşılaşan tüm çocuklar prensin Pamuk Prenses'ten daha uzun olması gerektiğini söylemektedir. E₁, bu konudaki düşüncelerine şöyle dile getirmiştir:

E₁: Prens boyunun uzun olması, çünkü böyle hikayelere, kitaplara da baktığımda telefonda da böyle videoları var hikaye anlatan, ikisinde de hep prens daha uzun boylu.

Bir diğer farklılık ise kız çocukları genellikle Pamuk Prenses ile prensi 20-30 yaş aralığında verirken, erkek çocukları ise 17-25 yaş aralığında vermektedir. E₁₀ bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir: “*Prens olmak için yüksek bir yaşa sahip olmak gerekiyor, o nedenle 20-25 derim. Pamuk Prenses ise 19 filan*”. Aynı zamanda kız çocukları aralarındaki yaş farkını 2-3 yaşta tutarken, erkekler bu yaş farkı aralığını 5-6 yaşlarda tutmuşlardır.

17 çocuk yalnızca erkeklerin avcılık yapabileceğini söylerken, 12 çocuk da yalnızca erkeklerin odun kesebileceğini söylemektedir. E3 odunculuğa direkt olarak “erkek işi” demektedir. E7 ise “üvey anne bir kadın, kadın güçsüzdür o nedenle olmaz” demiştir. E11 ve E12 ise ifadelerin “e çünkü kadın” diye başlayarak, bunun herkesçe bilinen bir şey olduğunu düşündüklerini göstermişlerdir.

Güç karşılaştırması sorulduğunda özellikle erkek çocuklar, erkeklerin daha güçlü olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle kuğunun cinsiyeti yine burada belirleyici etken olmuştur. Bu konudaki ifadelerden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

E7: Çünkü gözleri daha kızgın ve büyük. Hem iki kişiyi taşıyabilecek güçte.

E8: Kadınlar beceriksiz değil, ama erkekler daha güçlü.

K2: Kadın odun kesemez, çünkü çok güçlü değildir.

Çocuklara “niçin cadının Hansel’i dışarı alıp, Gretel’i kafese kapatmadığı sorulduğunda” temizlik kodundan ardından gerekçe olarak Hansel’in Gretel’e göre daha iri olduğunu söylemişlerdir. Aynı zamanda kıyafetlerin değişmesini de bu nedenle istememişlerdir. Bu konudaki görüşlerin bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

K4: Hansel kızdan daha kilolu ondan dolayı.

E10: Hansel daha büyük olduğu için onun kıyafeti Gretel’e olmaz. Gretel’in kıyafetini ise Hansel giyerse yırtılır.

K1: Hansel daha besillidir.

E3: Hansel daha iri Gretel ise zayıf ondan.

E7: Erkek daha rahat şişmanlar.

“Masalın kahramanı” kim diye sorulduğunda çocuklar karışık cevap vermişlerdir. Ancak hangisinin daha kahraman olduğu sorulduğunda 10 çocuk hiç düşünmeden prens ile Hansel’i seçmişlerdir.

9 çocuk erkeğin kadından daha iyi kılıç kullanacağını belirtmiştir. K₁₄ düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir “Ya ben canlandıramıyorum öyle Pamuk Prenses’i çünkü çok tatlı bir kız”. E₃, E₉, K₁₁ ve K₉ ise “kadınların silah kullanamayacağını, erkeklerin daha iyi silah kullanabileceğini” belirtmişlerdir.

5.2.8. “Mesleklere Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular

Yapılan görüşmeler sırasında “Mesleklere Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı” temasına ilişkin kodlar ve sıklıklarına Tablo 5.21’de yer verilmiştir.

Tablo 5.21: Mesleklere Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları

Mesleklere Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı		
Kodlar		Sıklık
Odunculuk Mesleği	Her iki cinsiyetten de oduncu olur	5
	Kadından oduncu olmaz	12
Avcılık mesleği	Her iki cinsiyetten de avcı olur	9
	Kadından avcı olmaz	17
Hizmetçi olmak	Erkekten hizmetçi olmaz	1
	Erkekten hizmetçi olur	3

Bulgular çocuklara aşağıdaki sorular sorularak elde edilmiştir:

- Oduncu/avcı/hizmetçi deyince aklına kadın mı yoksa erkek mi geliyor?
- Üvey anne odun kesebilir mi?
- Sence bir kadın odun kesmeye müsait midir?
- Kadından avcı olur mu?
- Erkek hizmetçi olamaz mı?

Çocukların mesleklere yaklaşımı değişkenlik göstermiştir. Genel olarak kız çocukları da erkek çocukları da kadından avcı ve oduncu olmayacağını düşünmektedir. Bunun en büyük sebebi olarak ise kadınların daha güçsüz olması gösterilmiştir. 9 çocuk her iki cinsiyetten de avcı olduğunu düşünürken, 5 çocuk her iki cinsiyetten de oduncu olduğunu düşünmektedir. Bu konudaki ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

K₄: Kadınlar, öğrenirse odun kesebilir.

K₄: Kadın öğrenirse avcı olur.

E₁₂: Bir kadın odun keser, isterse yapar. Amaa... isteyerek yapsın yeter, güç önemli değil yeter ki istesin.

K₂: Kadın odun kesemez, çünkü çok güçlü değildir.

Hizmetçilik sorusu seyrek sorulmuştur. Ancak tüm çocuklar direkt olarak hizmetçilik mesleği ile kadını özdeşleştirmiştir. 3 çocuk erkeğin de hizmetçi olabileceğini söylerken, 1 çocuk erkekten hizmetçi olamayacağını söylemiştir.

5.2.9. “Cinsiyet Ayrımcılığının Olmadığı Durumlar” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular

Yapılan görüşmeler sırasında “Cinsiyet Ayrımcılığının Olmadığı Durumlar” temasına ilişkin kodlar ve sıklıklarına Tablo 5.22’de yer verilmiştir.

Tablo 5.22: Cinsiyet Ayrımcılığının Olmadığı Durumlar Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları

Cinsiyet Ayrımcılığının Olmadığı Durumlar	
Kodlar	Sıklık
Yaşam koşulları	12
Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler’in kahraman olması	11
Avcılık yapabilme	9
Hansel ve Gretel’in kahraman olması	7
Kılıç kullanabilme	6
Odunculuk yapabilme	5
Hansel ve Gretel’in eşit güçte olması	5
Pamuk Prenses’in madene gitmemesi	4

Bulgular çocuklara aşağıdaki sorular sorularak elde edilmiştir:

- Oduncu/avcı/hizmetçi deyince aklına kadın mı yoksa erkek mi geliyor?
- Üvey anne odun kesebilir mi?
- Sence bir kadın odun kesmeye müsait midir?
- Kadından avcı olur mu?
- Erkek hizmetçi olamaz mı?
- Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler/Hansel ve Gretel masallarının kahramanları kim?
- Hansel/Gretel cadıyı fırına itebilecek güçte midir?
- Pamuk Prenses hava kararınca ormanda yalnız kalıp korkuyor evi bulmadan önce. Cüceler ormanda madenden geç vakitte geliyor, onlar korkmuyor mu? Neden cüceler korkmuyor?
- Neden pamuk prenses her gün cücelerle madene gidip çalışmıyor evde kalıyor?

“Pamuk Prenses hava kararınca ormanda yalnız kalıp korkuyor evi bulmadan önce. Cüceler ormanda madenden geç vakitte geliyor, onlar korkmuyor mu? Neden cüceler korkmuyor” sorusuna hiçbir çocuk cinsiyetçi bir yaklaşım sergilememiştir. Soruya cevap veren çocukların ifadeleri “Pamuk Prenses’in ormana yabancı olduğunu, kimseyi tanımadığını, yedi cücelerin ise evleri olduğunu ve yardıma ihtiyaçları olursa da arkadaşlarını çağırabileceklerini ve kalabalık oldukları için de korkmadıkları” yönünde olmuştur. Bu konudaki ifadelerin bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

E₁: Çünkü onlar ormandaki çoğu şeyi biliyor evlerinin yolunu biliyor böyle bazı hayvanları tanıyorlardır

E₅: Pamuk Prenses saray ortamına alıştığı için korkuyor.

E₉: Yedi cüceler hep orada yaşıyorlar oraları biliyorlar tanıdıklar.

E₁₂: Çünkü cüceler alışmış ama Pamuk Prenses alışmamış.

K₁: Çünkü artık alışmışlar. Her gün gidip gelmekten

K₂: Çünkü daha böyle şeyler birine bir şey olsa hemen yardım edebilirler, daha böyle birbirlerine birlikler, daha çoklar

E₇: Bence onlar da ilk başta korkmuşlardır ama zamanla alışmıştır.

Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalını inceleyen çocuklardan 11 tanesi kahramanın Pamuk Prenses ile yedi cüceler olduğunu belirtmişlerdir. Prensin ise pek fazla etkisinin olmadığını düşünmektedirler. Bu bulguda kız çocukları ile erkek çocuklarının çok ciddi bir görüş farkı bulunmaktadır. Yalnızca tek bir kız çocuğu (K₂), Pamuk Prenses ile yedi cücelerin prens olmadan kahraman olduklarını düşünmektedir.

E₇: Prens sonlarda çıktığı için bir şey diyemeyeceğim.

E₁₂: Pamuk Prenses ve prens. Hatta Pamuk Prenses kahraman, ama gerçi ikisi de eşit.

Aynı şekilde Hansel ve Gretel masalında da 7 çocuk Hansel ve Gretel’in eşit olarak kahraman olduğunu söylemektedir. Burada da erkek çocukları sayıca üstün olup, 5’i bu eşitliği desteklemektedir. Kız çocuklarından ise yalnızca 2’si eşit bir şekilde kahramanlığın olduğunu söylemiştir.

6 çocuk her iki cinsiyetinde kılıç kullanabildiğini söylemiştir. Çocukların ifadelerinden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

K₄: Pamuk Prenses de prens de eşit bir biçimde kılıç kullanır.

K₉: Pamuk Prenses kılıç kullanır.

“Hansel/Gretel cadıyı fırına itebilecek güçte midir?” sorusuna 5 çocuk evet yanıtını vermiştir. Çocukların ifadelerinden bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

K₄: İki de cadıyı eşit güçte iterdi.

K₉: İki de sokamazdı, cadı kilolu.

E₁₁: İki de iter ama kesinlikle girmez.

4 çocuk Pamuk Prenses’in madene gitmemesini temizlik, ev işi, yemek çerçevesinde değerlendirmemiştir. E₄, “kraliçeden korunmak için”, E₆ “kazması olmadığı için taşların başına yıkılacağını”, E₇ “cücelerin boyu küçük olduğu için Pamuk Prenses’in madene sığmayacağını” ve E₉ “üstü kirlenmesin diye” Pamuk Prenses’in madene gitmeyeceğini belirtmişlerdir.

5.2.10. “Cinsiyet Algısına Göre Hayvanlar” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular

Yapılan görüşmeler sırasında “Cinsiyet Algısına Göre Hayvanlar” temasına ilişkin kodlar ve sıklıklarına Tablo 5.23’te yer verilmiştir.

Tablo 5.23: Cinsiyet Algısına Göre Hayvanlar Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları

Cinsiyet Algısına Göre Hayvanlar		
	Kodlar	Sıklık
Ceylan	Dişi	24
	Erkek	2
Beyaz Tavşan	Dişi	12
	Erkek	20
Kaplumbağa	Dişi	0
	Erkek	17
Kahverengi Tavşan	Dişi	5
	Erkek	6
Kuşu	Dişi	7
	Erkek	11
At	Dişi	5
	Erkek	15

Bulgular çocuklara aşağıdaki sorular sorularak elde edilmiştir:

- Bu kitaptaki masala göre onlar çok aşılmaz bir nehirdeler babalarına ulaşmaları içinde nehre gidiyorlar. Bu kuğu geçiriyor onları nehirden, sence bu kuğunun cinsiyeti nedir?
- Şurada bir tane at var atın cinsiyeti sence nedir? Neden?

- Hansel ve Gretel masalındaki bu görseldeki ceylan ve tavşanın cinsiyetleri nelerdir? Neden?
- Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalındaki bu görseldeki ceylan, tavşan ve kaplumbağanın cinsiyetleri nelerdir? Neden?
- Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalındaki bu görseldeki kahverengi tavşanın cinsiyeti nedir? Neden?

Hayvanlar, masal kitaplarında çok geniş yer tuttuğu için incelemeye alınmıştır. Çocuklara iki kitaptaki hayvanların belli başlılarının cinsiyetlerinin ne olabileceğini ve neden öyle düşündükleri sorulmuştur.

Ceylana 24 çocuk dişi demiştir. Bunun sebebini de ceylanın kirpikleri olduğunu belirtmişlerdir. E9 ve E10 ise aynı zamanda ceylanın “*cana yakın olduğu için*” dişi olabileceğini söylemişlerdir. K4 ve E7 ise “*ceylan daha parlak gözlü olduğu için dişidir*” ifadesini kullanmıştır.

Her iki masalda da bir beyaz tavşan bulunmaktadır. 12 çocuk beyaz tavşana erkek derken, 20 çocuk dişi demiştir. Dişi olmasının en büyük sebebi olarak beyaz olması gösterilmiştir (6 çocuk). 4 çocuk ise Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalındaki beyaz tavşanın “*elinde çiçek tuttuğu için*” tavşanın dişi olduğunu söylemiştir. K₃ ve K₄ “*eğer tavşan siyah olsaydı erkek olurdu*” ifadesini kullanmışlardır. 1 kız çocuğu ise “*şirin*” olduğu için dişi olabileceğini belirtmiştir.

Kahverengi tavşana 5 çocuk dişi 6 çocuk erkek demiştir. 4 çocuk “*kahverengi renginin erkek rengi olduğunu*” belirtmiştir. 3 çocuk ise gözünün “*erkek gözü*” olduğunu söylemiştir. 2 kız çocuğu “*parlak gözlü*” olduğu için dişi olduğunu söylemiştir. 1 kız çocuğu ise “*şirin*” olduğu için dişi olabileceğini belirtmiştir.

Kuğuya 11 çocuk erkek, 7 çocuk dişi demiştir. 5 çocuk yine “*kirpikten dolayı*” kuğunun dişi olduğunu düşünmektedir. 4 çocuk ise “*kuğu iki çocuğu kaldırabilecek kadar güçlü*” diye kuğunun erkek olduğunu düşünmektedir. E₁₀ ise “*kuğu eğer yardım sever ise kız, güçlü ise erkektir*” demiştir. K₆ ve K₁₁ ise “*kuğunun kirpikleri kısa olduğu için*” erkek olduğunu düşünmektedir.

15 çocuk ata erkek, 5 çocuk dişi demiştir. 5 çocuk “*kızgın bakışa*” sahip olduğu için atın erkek olduğunu düşünmektedir. 4 çocuk “*atın yelesi olduğu için*” atın erkek olduğunu düşünmektedir. Yine 4 çocuk “*atın güçlü olmasından dolayı*” atın erkek

olduğunu düşünmektedir. K₈ atın “akıllı” olduğu için dişi olabileceğini söylemiştir. K₁₁ ise “atın sahibine ve Pamuk Prenses’e kışkırtıcı bir biçimde” baktığını bu nedenle de dişi olabileceğini söylemiştir. Aynı zamanda K₁₁ ve K₁₂ “atın kirpiksiz olduğunu” düşündükleri için erkek olabileceğini söylemişlerdir. 2 çocuk ise “Prenlerin erkek atı olacağını söylemiştir”.

5.2.11. “Karakterlerin Görsel Temsilleri” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular

Yapılan görüşmeler sırasında “Karakterlerin Görsel Temsilleri” temasına ilişkin kodlar ve sıklıklarına Tablo 5.24’te yer verilmiştir.

Tablo 5.24: Karakterlerin Görsel Temsilleri Temasına İlişkin Kodlar ve Sıklıkları

Karakterlerin Görsel Temsilleri		
	Kodlar	Sıklık
Görseldeki Hatalı Karakterin Temsili	Kadın (kötü)	16
	Erkek (iyi)	11
Üvey ebeveynler kötüdür	Kadın	10
	Erkek	3
Hatayı affetme	Kadın	0
	Erkek	13
Hatayı Affetmeme	Kadın	15
	Erkek	2
Suç durumu	Kadın suçlu	15
	Erkek suçlu	2
Ormanda En Çok Korkan	Hansel	2
	Gretel	10

Bulgular çocuklara aşağıdaki sorular sorularak elde edilmiştir:

- Hansel ve Gretel görselinde sence en kötü kim?
- Bu görsel kötü kraliçeye uygun mu sence?
- Hansel ve Gretel görselinde babanın/üvey annenin surat ifadesi nasıl?
- Sen olsan babayı affeder miydin?
- Sen olsan üvey anneyi affeder miydin?
- Üvey anne yerine üvey baba olsaydı daha mı iyi olurdu daha mı kötü olurdu?
- Sence bu görselde hangisi daha çok korkuyor? Neden?

Görüşme bulgularına göre 16 çocuk G18 görselinde üvey annenin ve kraliçenin kötü, babanın ise iyi gözüktüğünü belirtmektedir. Bu konudaki görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

E₂: Bu (üvey anne). Çünkü kızgın duruyor, kaşlarını çatmış

E₆: Şaşkın, babanın surat.

E₉: Adam masum, masum gibi bakıyor. Çocuklar korkmuş, anne ise bağırtıyor.

E₁₀: Annenin surat ifadesi kızgın, babanın ise şaşkın, ne yapayım ben der gibi.

K₆: Kızgın gördüm onu işte

K₈: Kaşlarını çatılmış oradan anlıyorum üvey annenin kötü olduğunu.

K₉: Kraliçenin yüzü kötü ve kızgın duruyor. Tırnakları da upuzun.

Çocuklara “üvey anne yerine üvey baba olsaydı nasıl olurdu” diye sorulmuştur. 10 çocuk eğer üvey babanın daha iyi olacağını, üvey annelerin daha kötü olacağını söylerken, 3 çocuk üvey babaların üvey annelerden daha kötü olacağını belirtmiştir. Bu konudaki görüşlerin bazılarında aşağıda yer verilmiştir.

E₃: Üvey anneler kırmızı giydiği için daha kötüdür.

E₆: Hayır çünkü üvey anneler daha kötü olur.

K₂: Üvey baba olsaydı bence daha iyi olurdu.

K₅: Hayır, bu kadar kötü olmazdı. Anne daha kötüdür

K₁₂: Babalar biraz daha iyi davranır.

K₁₄: Çünkü anneler daha kıskanç oluyor, o nedenle. Babalara daha cana yakındır.

Çocuklara, “Hansel ve Gretel’in yerine olsaydınız babayı ve üvey anneyi affeder miydiniz” diye sorulmuştur. Çocukların hiçbiri üvey anneyi affetmeyi kabul etmemiştir. 13 çocuk babayı affedeceğini söylerken, 15 çocuk kesinlikle üvey anneyi affetmeyeceğini belirtmiştir. Gerekçe olarak da üvey annenin “gerçek kötü” olduğunu babanın ise “zorunluluktan” öyle yaptığını söylemişlerdir. Görüşlere ait bazı ifadeler aşağıda yer verilmiştir.

E₅: Babanın suçu yok.

E₇: Çünkü aslında üvey anne istiyor baba istemiyor

E₁₀: Ben olsam babamı affederim aslında onun bir suçu yok.

E₁₂: Başta affetmezdim. Ama anne ona zar zor yaptırdıysa özür dilemesini isterdim, birkaç gün ondan ayrı dururdum konuşmazdım. Ama babam olduğu için sonra affederdim

K₃: Affederdim çünkü onun kötü kalpli olduğunu hiçbir zaman düşünmezdim.

K₄: Çünkü üvey annenin planının olduğunu duydukları için babanın da aslında buna izin vermek istemediğini düşündükleri için babayı affederler, ama üvey annelerini plan yüzünden affetmezler.

G19 görselinde “ormanda en çok korkanın kim olduğu” sorusu sorulmuştur. 2 çocuk Hansel’in korktuğunu söylerken, 10 çocuk Gretel’in korktuğunu söylemiştir. Soruya ilişkin ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

E₅: Çünkü abisine sıkıca sarılmış ve korkmuş gözlerle etrafına bakıyor.

E₇: Hansel. Kuşlara doğru bakınca ekmek kırıntılarının kalmadığını anlıyor ondan.

E₉: Abisinin arkasına saklanmış.

E₁₀: Gretel daha korkmuş duruyor ne olacak gibi, Hansel daha tecrübeli gibi duruyor.

E₁₁: Gretel, küçük çünkü.

E₁₂: Abisine sıkışmış, beni kurtar diyor resmen.

K₂: Çünkü Hansel burada bir yollara bakmaya çalışıyor o kadar endişeli değil Hansel (isim karışıklığı) biraz daha küçük olduğu için bide daha çok korkuyor.

K₃: Hansel. Çünkü yüz ifadesinden ve ağızını aşırı derecede açmış yani normalde çocuğa göre aşırı derecede açmış.

5.2.12. “Cinsiyete Uygun Masal Kitapları” Temasına İlişkin Elde Edilen Kod ve Bulgular

Yapılan görüşmeler sırasında “Cinsiyete Uygun Masal Kitapları” temasına ilişkin kodlar ve sıklıklarına Tablo 5.25’te yer verilmiştir.

Tablo 5.25: Cinsiyete Uygun Masal Kitapları İlişkin Kodlar ve Sıklıkları

Cinsiyete Uygun Masal Kitapları		
	Kodlar	Sıklık
Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Masal Kitabı	Kız çocuğu	23
	Erkek çocuğu	0
Hansel ve Gretel Masal Kitabı	Kız çocuğu	3
	Erkek çocuğu	23

Bulgular çocuklara aşağıdaki soru sorularak elde edilmiştir:

- Sınıftan yakın bir erkek ve kız arkadaşlarının isimlerini söyleyebilir misin? Erkek olana hangi kitabı kız olana hangi kitabı götürmeyi tercih edersin? Neden?

Bulgulara göre çocuklar Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler kitabının kız çocuklarına, Hansel ve Gretel kitabının ise erkek çocuklarına uygun olduğunu düşünmektedir. Çocukların hiçbiri Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler kitabını bir erkek çocuğuna hediye etmeyi kabul etmemiştir. Çocukların ifadelerinden bazılarında aşağıda yer verilmiştir. 1 çocuk ise “kimse Hansel ve Gretel’i bilmediği için” iki cinsiyetten arkadaşına da onu götüreceğini söylemiştir.

E₁: Çünkü bütün sınıf bu hikayeyi biliyor (Pamuk Prenses), ama bunu hiç kimse bilmiyor (Hansel ve Gretel).

E₅: Yaşar’ın doğum günü için Hansel ve Gretel. Büşra’ya ise Hansel ve Gretel’i götürürüm Büşra prensesli şeyleri çok seviyor.

E₉: Ceren kız arkadaşım, ona Pamuk Prenses’i, erkek arkadaşıma da Hansel ve Gretel’i götürürdüm. Pamuk Prenses bir kıza, Hansel ve Gretel ise bir erkeğe daha uygun.

E₁₃: Poyraz var ona Hansel ve Gretel’i götürürüm, buna sevinir. Zümra var ona da Pamuk Prenses’i götürürüm, prensesli.

K₁: Erkek olan arkadaşıma Hansel ve Gretel’i götürürüm çünkü bence o masal bir erkeğe daha uygun.

K₂: Zümra’ya Pamuk Prenses’i, Yaşar’a Hansel ve Gretel’i götürürdüm. Çünkü prensesli şeyleri kızlar daha çok seviyor.

K₄: Küçük bir kıza götüreceksem Pamuk Prenses’i götürürdüm.

K₈: Çünkü Eliz prensesli şeyleri çok seviyor. En sevdiği de Pamuk Prenses

K₁₁: Demir'e götüreceksin Hansel ve Gretel. Ceren'e ise Pamuk Prenses ve Yedi Cüceleri götürürdüm. Demir daha çok maviyi Ceren ise pembeyi seviyor.

5.3. Araştırmacının Gözlemleri

Görüşmeler kısıtlı bir zaman diliminde yapılmıştır. Bu durum verimlilik düşmesine sebebiyet vermiştir. Araştırmacı ile katılımcıların önceden tanışmıyor olması görüşmeyi olumsuz etkilemiştir. Özellikle yaşı küçük katılımcıların güvenini kazanmak için harcanan zaman sonrasında, katılımcılar enerjilerini tüketmiş ve cevap vermekten kaçınmışlardır.

Yine de 7 yaş ve altındaki katılımcılarla yapılan çalışmaların daha doğal olduğu bulgusuna varılmıştır. Henüz normlar ve rollerin toplumsal algısı kafalarında tam olarak oturmadığı için cevapları daha samimi olmuştur. Örneğin, 4 yaşındaki K₆, görsellerle ilgili sorulara, gerçekten uzun süre ilgiyle görselleri inceleyerek cevap vermiştir. Aynı zamanda kafasında var olan cinsiyet rollerini “Çünkü onlar çocuklar. Anneanne değiller, babaanne değiller, teyze değiller, anne değiller, nene değiller (kadınlar temizlik yapar), onlar çocuklar” ifadeleri ile tamamen bilinçsiz olarak göstermiştir. Bunun yanı sıra katılımcı ile araştırmanın tanıdık olması hem kolaylık hem de zorluğa neden olmuştur. Araştırmaya katılan çocuklardan 2 tanesi araştırmacının yakını olup, onlarla başta yaşanan samimi olma aşamalarından geçilmemiştir. Ancak var olan samimiyet yaşı küçük olan laubali bir tutum sergilemesine ve araştırmacıdan çekinmemesine, görüşmeyi uzatmasına neden olmuştur.

Erkek çocukları, kız çocuklarına göre görüşmeden daha çok sıkılmışlardır. Genellikle çoğu özellikle kadın karakter tasvirlerini sürekli pekiştirme soruları ile cevaplamışlardır. Kız çocukları ise tasvirler konusunda oldukça hevesli olmuşlardır. Özellikle Pamuk Prenses'i oldukça ayrıntılı bir biçimde canlandırmışlardır. Kız çocuklarının prene gizli bir hayranlık duyulduğu fark edilmiştir. Kız çocuklarının hemen hemen hepsi “kadın her şeyi yapar”, “kadın güçlüdür” gibi ifadeler kullansa da onların cinsiyetçilikleri daha fazla olmuştur. Erkek çocukları genellikle becerilere ve mesleklere eşit bir biçimde yaklaşırken kız çocukları erkek üstünlüğünü kabul

etmektedirler. Bu durum ezberletilen bir mottunun, çocuğun bilincinde bir yer etmediğini açıkça göstermektedir.

Bazı çocuklara “Pamuk Prenses’i kurataramın bir kadın olup olamayacağı” sorulmuştur. Özellikle kız çocukları bu soruyu çok garip karşılamış ve böyle bir şey olmayacağını söylemişlerdir. Bazı kız çocukları ise “eğer aralarında bir aşk ilişkisi olmayacaksa” olabileceğini söylemiştir. Bu konudaki görüşlerden bazılarının aşağıda yer verilmiştir:

E7: Masallarda genelde baş kahramanlar kızlar oluyor, kız olması saçma geliyor bana, olmaz bence.

K14: Sonunda ama o zaman birbirlerine aşık olamazlar. Eğer olmayacaklarsa olurdu

Hem kız hem de erkek çocukları genel olarak erkeklerin fiziksel olarak daha güçlü ve daha iri olduğunu, kadınların ise daha nazir ve sevecek olduğunu düşünmektedir.

Araştırmaya katılan iki çocuk, araştırmacının özellikle dikkatini çekmiştir (E9, K11). Çocuklar kardeş olup, araştırmacının cinsiyet rolleri üzerine çalıştığının farkına varmışlardır. Araştırmacı onlara “bu masalda cinsiyetçilik var mı sorusunu” yönelmiş, ikisi de “evet, var” demiştir. Ancak biliyor olmalarına rağmen, her iki çocuk da cinsiyet rollerine uygun ifadelerde bulunmaktan kaçınmamıştır. Aynı zamanda cinsiyetçiliğin farkına vararak da yorumlarda bulunmuşlardır. Cinsiyetçiliğin farkına varmış olarak vermiş oldukları cevaplara aşağıda yer verilmiştir:

E9: Eskiden olabilirdi çünkü kadınlar güçlülerdi. Ancak ev işlerini yaptıkça güçsüz olmaya gittiler o nedenle olmayabilir.

E9: Ev işi kadını daha güçsüz gösteriyor.

E9:Cinsiyet algısına göre konuşuyorum. Ceren kız arkadaşım, ona Pamuk Prenses’i, erkek arkadaşıma da Hansel ve Gretel’i götürürdüm. Pamuk Prenses bir kıza, Hansel ve Gretel ise bir erkeğe daha uygun.

K11: O kadar yedi cücenin ağlamasına uyanmıyor da bir prensin öpücüğüne uyanıyor, çok saçma. Hep kadını itiyor işte bunlar.

K11: Çoğu insanın düşündüğü gibi kadınların ev işi yapması yemek yapması gerektiğini düşünüyor.

K₁₁: Affetmezdim. Çünkü akli başında olan yetişkin olan ve istediği zaman o kadını evden kovabilmeli ve ben çocuklarımla yaşayacağım demeliydi. Cinsiyetçilik yapmayalım.

K₁₁: Olabilir aslında, ama Hansel Gretel'in elbisesini giymek istemeyecektir bence.

K₁₁: Masalda Pamuk Prenses'in kılıcı yok ama olması gerek. Savaşmalıydı.

K₁₁: Maden olayına cinsiyetçi bir yorum yapardım ama yapmak istemiyorum.

Yapılan görüşmelerin bir kısmında, özellikle de kız çocuklarında, “doğruyu söylemek için çaba sarf etme” amacı olduğu görülmüştür. O nedenle de çocuklar gerilmiştir. Alınan cinsiyetçi cevapların bazıları çok kolay, hiç görüşüleni ittirmeden kendiliğinde alınırken, kimileri için birkaç kez üstelemek gerekmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

TARTIŞMA

Araştırmanın ilk aşamasında incelenen iki masal kitabındaki görsellerin semiyolojik analizleri ile veriler elde edilmiştir. Buna göre G5, G6 ve G7'deki Pamuk Prenses görselleri ile G8'deki kötü kalpli üvey anne görseli arasında farklar bulunmaktadır. Pamuk Prenses makyajsız, saf ve naif bir biçimde resmedilirken, kraliçenin koyu bir makyajı, uzun ve sivri tırnakları ve naiflikten uzak kendinden emin bir duruşu bulunmaktadır.

Masaldaki kraliçe kendini beğenmiş, kibirli ve kötü kalplidir. Buna uygun olarak da kırmızı ve siyah tonlarında resmedilirken, Pamuk Prenses'in kıyafetinin renkleri yumuşaktır. Keskin ve baskın renkler, kötü olan kraliçe ile özdeşleştirilmiştir. Toplumsal normlarda, makyaj yapan, gösterişli olan ve kendine bakan kadınlar "cazgir ve kötü kadın" olarak düşünülmektedir. Ergen kız çocuklarının ve genç kadınların makyaj yapması ve bakımlı olması toplum tarafından iyi karşılanmamaktadır. Kitap da bu algıyı besler niteliktedir.

Veri toplamanın ikinci aşamasında çocuklarla yapılan çalışmalarda öncelikle görselleri görmeden çocuklardan bir kötü kalpli kraliçe ile Pamuk Prenses ve üvey anne canlandırmaları istendiğinde kraliçe ve üvey annenin 19 çocuk makyajlı, 17 çocuk ise uzun tırnaklı ve uzun boylu olduğunu söylemişlerdir. Kıyafette ise siyah ve kırmızı üzerinde durmuşlar, 3 çocuk daha da ayrıntı vererek kraliçenin topuklu ayakkabı giymiş olduğunu belirtmiştir (Tablo 5.15). Pamuk Prenses ile kötü kalpli kraliçenin karşılaştırmasında ise 8 çocuk kraliçeden kısa olduğunu düşündüğünü söylemiştir (5.16). Bu açıdan bakıldığında verilen görseldeki Pamuk Prenses ve kraliçe tasvirlerinin çocukların kafasındaki ile uyumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Bu kitaptaki tasvirlerden yola çıkarak masallardaki kadın öğelerinin ve güzelliklerinin saf güzellik ve saf olmayan güzellik olarak ayrıldığını söylemek mümkündür. Saf güzellikte karakter iyi doğal olarak güzelken, saf olmayan güzellikteki kadında yapaylık bulunmaktadır. Özellikle makyaj ve tırnakların uzun olması, renk kullanımı durumu pekiştirici niteliktedir.

Renkler, tek başına bir şey ifade etmese de toplumsal bazda bir göstergeye dönüşebilmektedir. Bunun için o renge bireylerin anlam yüklemesi gerekmektedir. İncelenen renklerin bir gösterge olabilmesi için ve bir yan anlam ifade edebilmesi için, temsil ettiği nesneye işaret etmesi gerekmektedir ve göstergeye bakan birey verilmiş istenen anlamı alabilecek nitelikte olmalıdır. Graycar (2008), kendi incelemesinde cinsiyet rolleri ile renkler arasında bir ilişki olduğundan sıklıkla bahsetmektedir. Kraliçenin baskın ve kötü karakteri genellikle siyah saç ve siyah kıyafet ile özdeşleştirilmiştir. Siyahın kötülük ile özdeşleştirildiğine dair pek çok çalışma bulunmaktadır. Pasteroau (2004, s. 44) siyahın hemen hemen tüm toplumlarda kötü görüldüğünü ve “kara gün” söylemlerinin Antik Roma’ya kadar dayandığını söylemektedir. Nitekim Tosyalı (2014), reklam afişlerinin göstergebilimsel analizleri üzerinde yapmış olduğu çalışmada siyahın kötü ve karamsar renkler için kullanıldığında bahsetmiştir.

Çalışmada 6 çocuk kraliçenin kıyafetinin kırmızı ağırlıklı olduğundan bahsetmiştir (Tablo 5.15). Kırmızı, genellikle dikkat çekiciliği ve cazibeyi vurgulamaktadır. Dumanlı da (2011) buna benzer şekilde kırmızının reklamlardaki çekici kadınlarda ağırlıklı olarak kullanıldığını belirtmiştir. Türk edebiyatında özellikle divan şiiri içinde kırmızıya sıklıkla yer verilmiştir. Güzel ve alımlı kadınların dudakları, kıyafetleri ya kırmızıdır ya da kırmızı şarap ya da gül gibi güzeldir (Eren, 2008). Bunun yanı sıra “kızıl gavur” “kan kusup kızılılık şerbeti içmek” gibi deyim ve söz gruplarında da kırmızı olumsuz manalarda kullanılmıştır (Akçakaya, 2017, s. 60). Beasley ve Danesi (2002, s. 41) de siyah rengi “*kötücül, kir, suçluluk, ahlaksızlık, günah, terbiyesizlik*” şeklinde ifade ederken kırmızı rengin ise “*tutku, cinsellik, doğurganlık, üretkenlik, öfke, şehvet*” gibi anlamlara geldiğini belirtmişlerdir. Araştırmada kod ve temalarından yararlanan Şahin de (2014) kırmızı renk temasının kodlarını “*oje, cinsellik, şehvet, öfke, kızgınlık, makyaj, baskınlık, iddia, aşırılık, kadın, vahşet, gerilim*” gibi kodlarla çerçevelemiştir. G8 görselindeki kraliçenin kırmızı ve siyah renklerde resmedilmesi, rujunun olması, kırmızı ojelerinin bulunması kraliçenin suçlu, kötü, öfkeli, günahkar ve ahlaksız yanını temsil etmektedir. Nitekim çocuklar da henüz görmeden buna uygun bir biçimde kraliçenin kıyafetlerini bu şekilde hayal etmişlerdir.

Daha önce de belirtildiği gibi kraliçe yoğun makyajlı iken Pamuk Prenses makyajsız ve doğal güzeldir. Yine bir kötü kadın algısı burada etkili olmaktadır. Makyaj yapan kadın kötü ve yapay güzel iken, Pamuk Prenses makyajsız olduğu için iyi ve doğal güzeldir. Makyaj yapmanın tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Özellikle ilk çağlarda makyaj, cinsel cazibe ile özdeş bir hale gelmekteydi. Eski Mısır'da insanlar dudaklarını ve yanaklarını kırmızı ya da pembe tonlarına boyayarak cinsel cazibelerini ön planda tutmayı amaçlamışlardır. Buna benzer şekilde Eski Yunan'da da bugünün geysa mantığına sahip Kurtizanlar tarafından makyaj yoğun olarak yapılmaktaydı. Orta Çağ döneminde ise kilise makyajı yalnızca fahişelerin yapması için uygun görmekteydi. Bunun dışında İslam ve Türk dünyasında ise makyaj yapmak (özellikle göze sürme çekmek ve dudakları boyamak) her kadın tarafından yapılan ve toplum tarafından normal karşılanan bir durumdu (Gündüz, 2016, s. 155). İçinde bulunduğumuz toplumun köklerinde olmamasına rağmen makyajın nasıl ahlaksız olarak algılandığı ise ayrı bir tartışma konusudur. Baudelaire'nin (2012, s. 247) araştırmalarına göre fotoğraf, resim, çizim ya da film gibi çeşitli görsellerdeki kadın temsilleri genellikle makyajlıdır ve erotikliği çağrıştırmaktadır. Bunun yanı sıra makyaj kadına kolaylık ve hafiflik özelliklerini yükselterek kadını basitleştirmektedir.

G5 ve G6 görselleri incelendiğinde, Pamuk Prenses'in çocukluk ve genç kadınlık tasvirlerinin birbirlerine oldukça benzer bir biçimde olduğu görülmektedir. Ancak yetişkin olan Pamuk Prenses'in küçüklüğünden farklı olarak etek boyunun uzadığı ve elinin duruşuna nezaket geldiği görülmektedir. Kadının yaş aldıkça kapalı giyinmesi gerektiğine dair görüşler toplumda oldukça yaygındır. Önalın Akfırat'ın (2017, s. 283) okulöncesi eğitimde çocuğu olan annelerle yapmış olduğu araştırmada annelerden "kadın" tanımlaması yapmaları istendiğinde katılımcılardan biri kadını "uzun saçlı, güzel, uzun elbiseli, zayıf ve hoş" olarak tanımlamıştır. Katılımcılardan birkaçı ise kadını "zayıf ve narin" olarak betimlemiştir. Araştırmanın devamında çeşitli kıyafet tasarımları gösterilerek kadınların fikirleri alınmıştır. Pek çok kadın uzun ve kapalı bir elbisenin diğerlerinden güzel olduğunu ve giyiminin daha rahat olduğunu belirtmiştir. İnce ve daha açık bir kıyafet ise katılımcılardan biri "deniz kenarında giyilebilecek olarak" nitelendirmiştir. Başka bir katılımcı ise açık bir elbise için 20 yaş ve üstünde dikkat edilmesi gerektiğini öne sürmüştür (Önalın Akfırat, 2017, s. 285).

Pamuk Prenses'in duruşu ve kıyafetinin boyutu ile görselde artık onun yetişkin bir kadın olarak toplumsal normlara uyması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Nitekim, bu konuda çocukların fikirleri alındığında 8 çocuk Pamuk Prenses'in kıyafetinin uzun olduğunu söylemiştir. Bunun prenses kıyafetlerinin uzun olduğu algısından yola çıkarak anlatmaları istendiğinde sebebinin bu olmadığı görülmektedir. Çocukların çoğu prenses kıyafeti gibi değil, ancak mutlaka dizin altında bir boyunun olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Kitaptaki tasviri görmeden çocuklardan bir Pamuk Prenses hayal etmeleri istendiğinde 11 çocuk Pamuk Prenses'in güçsüz olduğunu belirtmiştir. 8 çocuk ise prensesin uzun kıyafetli, orta boylu olduğunu söylemiştir. Kraliçenin mi yoksa Pamuk Prenses'in mi daha uzun olduğu sorulduğunda ise yine 8 çocuk Pamuk Prenses'in kraliçeden kısa olduğunu belirtmiştir. Çocukların tasvirlerine göre Pamuk Prenses ojesiz, kısa tırnaklı, makyajsız, güçsüz, mavi ve pembe gibi tonlarda giyinen sevecen ve iyi kalpli bir kadındır. Güçsüzlük ile ilgili sorular genellikle Pamuk Prenses'in kraliçe ile savaşması ve Hansel ve Gretel'deki üvey annenin odun kesmesi üzerinde incelenmiştir. Bu durum, Şenol, Erdem, Uzun ve Erdem'in (2016) "kadının güzellik imgesi" temaları ile uyumaktadır. Onlar da güzel bir kadının "narın, zarif, koşulsuz güzel ve masum" olduğunu belirtmektedir. Nitekim K₁, K₉, K₁₁ ve K₁₄ Pamuk Prenses'in sevecen ve naif olduğu için güçsüz olduğunu da dile getirmişlerdir. Özetlemek gerekirse çocuklar güçlü kadın ile tatlı, masum ve sevimli gibi niteliklere sahip olan kadınları yan yana koyamamaktadırlar. Artun da (2012) yapmış olduğu çalışmada masallardaki çirkin ya da yapay güzel olan kadınların kötü kalpli, kendilerinden doğal olanların ise iyi kalpli olduğunu söylemektedir.

Pamuk Prenses'in G5, G6, G7 ve G9 görsellerine bakıldığında görülen genç kadın ve kız çocuğu tasvirlerinde bir doğallık ve masumiyet varken, kraliçenin G8 görseline bakıldığında makyajlı, yapay güzelliği olan bir kadın görülmektedir. Kadının güçlü ya da önde olması ile aynı anda iyi niyetli ve güzel olması ne çocukların hayalindeki masal karakterlerinde ne de incelenen kitapların görsellerde bulunmamaktadır. Çünkü güzellik ile akıllı olmak birleştiği zaman masumiyet ortadan kalmaktadır. Bu açıdan bakıldığında da toplumdaki daha "dişli" kadınlar kötü kadın olarak algılanmaktadır. Toplum kadını sürekli masum ve güzel olmaya itmektedir. Bu

düşünceyi pekiştirmek için Tseelon'un (2010, s. 129) çalışmasına bakmak yeterlidir. Carrol'un "Aynanın Ötesinde" öyküsündeki düşesi inceleyerek yapmış olduğu yorumlarda Tseelon, kadının sabit yerinde olması ve sevmeye devam etmesi için hep aynı mükemmelliyyette kalması gerektiğini savunmaktadır. Cinsiyet rolleri kadınları var olan kalıplar ile güzel olmaya iterken, bunun yanı sıra güzel huy olarak düşündüğü kalıba da sokmaya çalışmaktadır. Bu da kadını "iyi" ve "kötü" kadın olarak tek tipleşmeye itmektir.

G10, G11 ve G12 görsellerinde Pamuk Prenses masalındaki prens ile avcı incelenmiştir. Masalda yer alan iki erkek karakterden avcı, kraliçenin emrini yerine getirmeye yeltenerek yanlış bir eylem içinde bulunmasına rağmen kötü bir biçimde resmedilmemiştir. Hem prenste hem de avcı da pelerin bulunmaktadır ve mavi tonlarının ağırlıkta olduğu kıyafetleri vardır. Pelerin bir soyluluk unvanıdır. Ancak Pamuk Prenses de bir soylu olmasına rağmen hiçbir yerde pelerinle tasvir edilmemiştir. Koçak ve Gürçay da (2015, s. 36), yapmış oldukları çalışmada pelerinin bir soyluluk unvanı olduğunu belirtirlerken, özellikle Bizans'ta belirli renk pelerinlerin ise yalnızca imparatorlar tarafından giyilebildiğini söylemişlerdir. Çalışmalarında pelerinlerin kullanımını incelerken, hiçbir kadının pelerin giydiğine dair bir bulguya yer vermemişlerdir.

Katılımcı çocuklar ile "Erkeğe ait özellikler" temasına yönelik elde edilen bulgular da çocuklardan prensi görmeden kafalarında hayal etmeleri istenmiştir. Buna göre 19 çocuk prensi uzun boylu, 13 çocuk kahraman, 12 çocuk güçlü ve 10 çocuk ise kılıçlı hayal etmiştir (Tablo 5.17). Bu durum Brancato'nun (2011) Disney Prenses masalları üzerine yaptığı araştırmadaki erkeklere ait özellikler teması ile uyumludur. Onun erkeğe yönelik kodlarında da erkekler cesur ve güçlüdür.

"Erkeğin Kadından Üstün Olduğu Durumlar" ile "erkeğe ait özellikler" incelendiğinde temaları incelendiğinde Tablo 5.17 verilerine göre 10 çocuk prensin kılıcı olduğunu belirtmiştir. Tablo 5.20'de ise 9 çocuk Pamuk Prenses'in kılıcı olup olmadığı sorusuna prensin kılıcının olabileceğini, ancak onun olamayacağını belirtmiştir. Çocuklar bu durum da yine Pamuk Prenses'in kılıç kullanamayacak kadar naif ve iyi kalpli olmasına bağlamaktadır. Örneğin, katılımcılardan E₁₀ ve K₁, Pamuk Prenses'in iyi kalpli olduğu için kılıç kullanamadığını belirtmişlerdir.

“Erkeğe ait özellikler” temasında bir diğer dikkat çeken kod çocukların prensi ve Hansel’i iri bulmasından ileri gelmektedir. Araştırmaya katılan K₃ ve K₇ Hansel’in iri olduğu için kafese yenmek üzere kapatıldığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra her ikisi de Gretel’in Hansel kadar iri olmadığını söylemiştir. “Gretel ve Hansel’in kıyafetlerini değiştirebilir miyiz?” sorusuna da K₄, E₃ ve E₁₀ “*Hansel’in daha iri olmasından dolayı Gretel’in kıyafeti ona küçük gelecektir*” gibi cevaplar vermişlerdir. Çocukların kafasındaki hayal ile masal kitaplarındaki tasvirler birbirini tutmaktadır. Nitekim masalda Hansel ve Gretel’in yaşları ve büyüklükleri ile ilgili hiçbir bilgi olmamasına rağmen G17’de Hansel, Gretel’den daha büyük gibi algılanmıştır. Çocuklara G17’ye göre hangisinin daha büyük olduğu sorulduğunda, bütün çocuklar Hansel’in daha büyük olduğunu belirtmişlerdir. Buna benzer olarak Pamuk Prenses’in mi yoksa prensin mi daha büyük olduğu sorulduğunda, soruyla karşılaşan tüm çocuklar prensin Pamuk Prenses’ten daha büyük olduğunu belirtmişlerdir. Bu bilgilere göre “Erkeğin Kadından Üstün Olduğu Durumlar” temasında 24 çocuk masallardaki erkeklerin, kadınlardan daha büyük olduğunu söylemişlerdir. Bunun yanı sıra 12 çocuk erkeklerin kadınlardan daha uzun, iri ve güçlü olduğunu düşünmektedir. Buna benzer şekilde Bruegilles, Cromer ve Cromer’in (2002, s. 249) çocuk illüstrasyon kitaplarındaki kadın ve erkek karakterleri üzerinde yaptıkları incelemede de erkeklerin kadınlardan güç ve hakimiyet konusunda daha baskın oldukları ortaya çıkmıştır. Robinson (2010, s. 90) Grimm masallarındaki cinsiyet rollerini kadın erkek bazında incelemiştir. Onun çalışmasına göre de soyluluk kadınlarda ön planda olmazken, erkeklerde bariz bir biçimde vurgulanmaktadır. Aynı şekilde erkek karakterler ön planda ise kahraman ve şövalye nitelikleri taşımaktadır. Buna benzer bir biçimde bu çalışmada da K2 ve E1 prens tasviri yaparken “şövalye gibi zırhının olduğunu” belirtmişlerdir.

Erkeğin yaş durumu ile ilgili sorular yöneltirken çalışmaya katılan çocuklara G13 görselindeki cücelerin yaş durumu sorulduğunda çocukların hemen hemen hepsi cücelerin Pamuk Prenses’in dedesi ya da babası olacak yaşta olduğunu söyledikleri bulgusuna varılmıştır. Nitekim, G13 görselindeki cüceler sakallarından dolayı oldukça yaşlı gözükmektedir. Bulgularda da bahsedildiği gibi, genç bir kadın ile onun yaşında denk düşen bir erkeğin aynı evde bulunması toplum tarafından hoş karşılanmayacağı

için, orijinalinde cücelerin yaşları ve cinsiyetleri ile ilgili bir bilgi olmamasına rağmen, cücelerin hepsi yaşlı olarak tasvir edilmiştir.

“Kadına Ait Özellikler” temasına bakıldığında çocukların kadınları tasvir ederken çocukların 12’si elbiseli, 8’i uzun elbiseli, 11’i güçsüz olarak tanımlamıştır (Tablo 5.18). Buna benzer şekilde Şenol, Erdem, Uzun ve Erdem (2016) masalların çizgi dizileri üzerine yapmış oldukları çalışmada, Artun (2012) ise masallardaki ataerkil söylemleri incelediği çalışmada kadınların erkeklerden daha güçsüz olarak atfedildiğini söylemişlerdir. Masal kitabındaki G10, G11, G12 ve G19 görsellerindeki avcı, prens ve Hansel tasvirlerinin kadın karakterlere göre daha iri tasvir edildiği açıkça görülmektedir. Burada üstünde durulması gereken konu aslında erkeğin fiziksel olarak daha güçlü olması değildir. Erkek ve kadın arasındaki var olan fiziksel farklılıklar onların fiziksel güç durumlarından beslenme ihtiyaçlarına kadar farklılık göstermektedir. Ancak olan bu farklılıklar sadece biyolojik sebeplerde değişiklik gösterirken, bu durum kadın ve erkek rollerine de etki etmektedir. Örneğin, Croson ve Gneezy’in (2004, s. 5) iş riskleri ile yapmış oldukları bir çalışmada kadınların işte kendilerini erkekler kadar güçlü görmedikleri için fazla risk almayı göze almadıkları bulgusuna varılmıştır. Bunun karşılığında ise erkekler kadınlardan daha güçlü oldukları için riskleri üstlenmekten gurur duymaktadır. Bu durum, aslında fiziksel olarak kalması gereken güç farkının cinsiyet rollerinin temelinde olduğunu göstermektedir. Güç ve irilik, erkeğin kadından üstün olduğu algısını beslemektedir.

“Eve bağımlı ve İtaatkâr Kadın” teması incelendiğinde 13 çocuk Pamuk Prenses’in savaşamayacağını, daha sorulmadan Gretel’in temizlik yaptığını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra çocuklar kadınlar ve çevresindeki olayları yorumlarken temizlik ve yemek yapmak ile hizmetçilik gibi kavramları kadınlarla özdeşleştirmişlerdir. Masal kitaplarındaki görseller incelendiğinde G18’deki üvey annenin önünde önlük olduğu görülmektedir. Benzer şekilde G21’de de Gretel’in yanında süpürge çok net bir şekilde bulunmakta, bunun yanı sıra mutfak gereçleri ve kazan da görselde yer almaktadır. Çocuklara niçin Hansel’in dışarda kalmadığı sorulduğunda hemen hemen hepsi Gretel’in temizlik yapması gerektiğini söylemişlerdir. E₃ “Gretel temizlik yapmalı, çünkü o kadın değil mi kadınlar evi böyle silmiyor mu?” ifadelerine yer verirken 6 yaşındaki K₆ çocuk oldukları için ikisinin de yapmaması

gerektiğinden bahsederken “Çünkü onlar çocuklar. Anneanne değiller, babaanne değiller, teyze değiller, anne değiller, nene değiller, onlar çocuklar” sözleri ile kadın ve erkeklik rollerini ne derece içselleştirdiğini göstermektedir. Hemen hemen tüm cinsiyet ve masalları inceleyen çalışmalar en çok kadına ait ev işleri ve kadının yeri temaları üzerinde durmaktadır. Şenol, Erdem, Uzun ve Erdem’in (2016) oluşturdukları temalarda “zayıflık, ev işleri ile ilgilenmek, hizmet etmek, eve bağlılık, ev içi roller” kodları bu çalışma ile benzerlik göstermektedir. Artun da (2012) yapmış olduğu çalışmada kadının ev içi rollerle bütünleştirildiğini, hatta Pamuk Prenses’in kendine ait olmayan bir evde temizlik ve yemek yaptığını belirtmişlerdir. Nitekim çocuklara Pamuk Prenses’in niçin cücelerle birlikte madene gidip çalışmadığı sorulduğunda 4 çocuk “Pamuk Prenses’in temizlik yapması gerektiğini”, 5 çocuk ise “cücelere yemek yapılması gerektiğini” söylemişlerdir. Robinson (2010, s. 142-143) Grimm masalları üzerinde yaptığı çalışmada iyi kadınların genellikle “çok çalışkan” olarak nitelendirildiğini ve bu çalışkanlık örneğinin ev işleri ile pekiştirildiğini belirtmektedir.

Kadın evde bulunmalı, temizlik ve yemek yapmalı ve evin genel halkına hizmet etmelidir. Bu durum pek çok düşünürler tarafından modern kölelik olarak görülmektedir. Hatta Engels (1998, s. 44), modern çekirdek ailenin kadının köleliği üzerine kurulu olduğunu ve bedenini satan bir kadınla ev kadını arasında bir fark olmadığını söyleyecek kadar ileri gitmektedir. Çünkü ona göre kadınlar bu hizmetleri kocalarına ipotek etmektedir. Her ne kadar çok abartılı bir yorum olarak görülse de Engels’in haklı olduğu bir durum vardır. Ev işleri ile bütünleştirilen bir kadın gerçekten de emeğinin karşılığını alamamaktadır. Kadının ev işlerinde olması gerektiği savunucularının en güçlü argümanı ise kadının anneliği üzerine kurulmaktadır. Bu algıya göre çocuğuna bağlı olan kadın ona bakmakla yükümlüdür ve doğal olarak evde kalması gerekmektedir. Brugellies, Cromer ve Cromer (2002, s. 253) de incelemiş oldukları eserlerde kadınların ev işleri ile ve buna bağlı olarak anne olmakla özdeşleştirildiği görülmektedir. Westland’ın (2006) masallardaki cinsiyet rollerini incelemek için erkek ve kız çocuklarını kendilerini bir masal kahramanı olarak çizmelerini istemiştir. Kız çocuklarının hemen hemen hepsi çizdikleri ve canlandırdıkları karakter edilgen ve yan rol olarak ev işi yapan karakterler olmuştur.

“Mesleklere Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı” temasına bakıldığında 12 çocuk kadından oduncunun olamayacağını, 17 çocuk ise avcı olamayacağını söylemektedir. Hizmetçilik mesleği masallarda olmamasına rağmen çocuklardan bazılarının “hizmetçi” kelimesini kullanması üzerine 4 çocuğa hizmetçi deyince aklına hangi cinsiyet geliyor dendiğinde hepsinin ilk cevabı “kadın” olmuştur. Ancak mesleklere yönelik cinsiyet ayrımcılığında olumlu bir durum olarak 5 çocuk kadından da oduncu olabileceğini ve 9 çocuk da aynı şekilde kadından avcı olabileceğini belirtmişlerdir. Özellikle erkek çocuklarının odunculuk mesleği ile ilgili kadınların yapamayacağını düşünmelerinin nedeni üvey annenin kötü ve tembel olduklarını düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Ancak yine erkek çocukları yeterli eğitim ve motivasyonla kadınların da odun kesebileceğini belirtmişlerdir. Avcılık mesleğine ise “öldürme” eylemi yüzünden çoğu çocuk karşı çıkmaktadır. Çocuklar bir erkeğin öldürebileceğini kafalarında canlandırırken, bir kadının bu eylemi gerçekleştirebileceğine pek olanak vermemektedirler. Bu durum yine daha önceden belirtilen erkeğin güçlü ve cesur olduğu düşüncesi ile alakalıdır. Nitekim bu bulgular Brancato’nun erkek klişeleri (cesur, güçlü) ile de benzerlik göstermektedir. Acker de (1990) kitaplardaki erkek karakterlerinin işlerinin maskülenlik üzerine kurulduğunu belirtmiştir. Erkeklerin kadınlardan daha güçlü olduğunun doğal bir süreç olduğunun savunusu üzerinden kadınlara ev dışında bir yaşam hakkının bulunmadığı belirtilmiştir. Aaltio-Marjosola (1994) da çalışmasında buna benzer görüşlere yer vermiştir. Nitekim Pamuk Prenses’in evde kalıp madene gitmemesi de bundan dolayı çocuklar tarafından normal karşılanmıştır. Ancak yaşı küçük olan erkek katılımcıların hiçbiri ev işini öne sürmemiştir. Fiziksel farklılıktan yola çıkarak cücelerin açtığı deliklere Pamuk Prenses’in sığmayacağını söylemişlerdir.

Masallardaki kötü davranışlarda bulunan karakterler kötü kalpli kraliçe, avcı, Hansel ve Gretel’in babası ve cadı olarak belirlenmiştir. G18’e bakıldığında üvey annenin şeytani bir yüz ve tavırla çizildiği görülürken, baba ise daha çok üzgün ve çaresiz bir konumda duruyor gibidir. “Karakterlerin Görsel Temsilleri” temasına ait bulgularda çocuklara görselleri nasıl gördükleri sorulduğunda 16 çocuk üvey anneyi kötü ve 11 çocuk ise babayı iyi gördüğünü söylemiştir (Tablo 5.24). Bunun üzerinde çocuklara üvey annenin mi yoksa babanın mı daha kötü olacağı sorulduğunda 10 çocuk

üvey annelerin kötü olduğunu söylerken, 3 çocuk üvey babaların kötü olduğunu belirtmiştir. Bu konuda görüş bildiren çocuklar üvey annelerin üvey babalardan daha kötü olacağını söylemişlerdir. Çocuklar babaların “daha cana yakın” olduğunu belirtirken annelerin daha kıskanç olabileceğini belirtmişlerdir. Yaşı küçük katılımcılardan bazıları ise (K9) uzun tırnaklı ve ojeli olduğu için üvey annenin kötü olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra 15 çocuk Hansel ve Gretel masalında yalnızca üvey annenin suçlu olduğunu söylerken, yalnızca 2 çocuk babanın da suçluluk payı olduğunu söylemişlerdir. Çocuklara üvey anneyi ve babayı affedip affetmeyecekleri sorulduğunda ise yine 15 çocuk üvey anneyi affetmeyeceklerini belirtirken 2 çocuk ikisini de affetmeyeceğini söylemiştir (Tablo 5.24). Bu bulgulardan yola çıkarak Artun’un (2012) “femme fatale” tanımlamasının masallar için doğru olduğunu söylemek mümkündür. Femme Fatale, 19. yüzyıldan günümüze kadar gelen, görsel eserlerde sıklıkla yer verilen “ölümcül kadını” temsil etmektedir (Benjamin, 2004, s. 99). Bu ölümcül kadınlar güçlü olmayı istemektedir. Seksi, cazibeli ve tutkuludur ve toplum için birer tehdit oluştururlar. Salome veya Pandora gibi hem katili hem maktulü oynayabilirler. Aşırı bakımlı olmalarından dolayı çok güzel gibi gözükseler de aslında içten içe kötü insanlardır ve iyi insanları da yoldan çıkarırlar (Arpacı, 2019, s. 144). Bu açıdan bakıldığında kraliçe ve üvey annenin birer femme fatale olduğunu söylemek mümkündür. Biri avcıyı, diğeri ise kocasını kötü eylemlere itmiştir. Özellikle Hansel ve Gretel masalında anlatılan da babanın aslında kötülük yapmak istemediği, üvey annenin baskısı ile bu eylemi yaptığıdır. Daha açık bir ifade ile masallardaki erkeğin günahı da yine kadınlara yazılmaktadır.

Çocuklara G19 görselinde Hansel’in mi yoksa Gretel’in mi daha çok korktuğu sorulduğunda 10 çocuk Gretel’in, 2 çocuk ise Hansel’in korktuğunu belirtmişlerdir (Tablo 5.24). Nitekim G19 incelendiğinde Gretel’in korkarak Hansel’in koluna girdiğini ve ona iyice sokulduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Hansel yine Gretel’den daha iri durumdadır ve sanki ona siper olmuş gibidir. Bunun yanı sıra görselde bir anne kuş ve yavrularının bir ağaçtaki yuvada olduğu görülmektedir. Gecenin bir vakti anne ve çocuklar yan yanadır. Görsel, farkında olmaksızın okuyucuya “annen varsa korunursun” mesajı vermektedir. Hansel ve Gretel’in başına bunların gelmesinin sebebinin öz annelerinin ölmüş olması algısı yaratılıyor olabilir. Nitekim K₆, böyle bir şey

sorulmamasına rağmen çok net olmamakla birlikte “*Hansel ve Gretel’in anneleri olmadığı için bunları yaşıyorlar*” şeklinde bir yorumda bulunmuştur. Gretel’in Hansel’den daha çok korkması durumu “Erkeğe Ait Özellikler” temasındaki cesur ve kahraman kodları ile tutarlılık gösterdiği gibi, Brancato’nun (2011) kodları ile de tutarlılık göstermektedir. Tseelon (2010) masallardaki bu durumu “Cinderella Kompleksi” olarak adlandırılmaktadır. Onun incelediği masal versiyonunda Cinderella sürekli korunup kollanmayı ve birinin ona yol göstermesini istemektedir. Artun da (2012) kadınların bahsi geçen kompleksi içselleştirerek kendilerini kırılgan olarak nitelendirdiklerini söylemektedir ve yol göstericinin olması ihtiyacını hissetmektedirler. Bunun en belirgin örneklerinden biri araba kullanmanın cinsiyete göre ilişkisinde görmek mümkündür. Ruhlusaraç ve Nakip’in (2016) akademisyenlerin otomobile sahip olma ve kullanımları ile ilgili yapmış oldukları çalışmada çalışmaya katılan akademisyenlerin otomobil kullanımları % 28 kadınlar ve % 72 erkekler şeklindedir. Bu çalışma örnekleri çoğaltılabileceği gibi, toplumda kadınların yön bulamadığı ya da erkeklerin daha iyi bulduğuna dair algılar bulunmaktadır. Nitekim bu durum G19 görselindeki tasvirle benzerlik göstermektedir. Aynı otomobil için kocasının kendisini gidecekleri yere götürmesini bekleyen bir kadın gibi Gretel de Hansel’den bir çıkış yolu bulmasını istemektedir.

Çalışmada görsellere ve masal anlatımından yola çıkarak cinsiyet ayrımcılığının olduğu düşünülen dinamiklerden bazılarına çocukların cinsiyetsiz yaklaşımda bulunduğu bulgusuna varılmıştır. “Pamuk Prenses hava kararınca ormanda yalnız kalıp korkuyor evi bulmadan önce. Cüceler ormanda madenden geç vakitte geliyor, onlar korkmuyor mu? Neden cüceler korkmuyor?” sorusuna hiçbir çocuk bu durumun sebebinin prensesin cinsiyetinden kaynaklandığını söylememiştir. 12 çocuk cücelerin korkmama sebebi olarak ortama alışkın olmalarından ve kalabalık olmalarını gerekçe olarak göstermiştir. Bu durum Şenol, Erdem, Uzun ve Erdem (2016) ile Artun’un (2012) bulguları ile ters yönde bir ilişki göstermektedir. İki çalışmada da Pamuk Prenses’in ormanda bulunup korktuğu tasviri cinsiyetçi bir bakış açısı ile incelenmiştir. Bachelliga da (1997) çalışmasının pek çok yerinde Kırmızı Başlıklı Kız’ın ve Pamuk Prenses’in başına kötü şeyler gelmesi algısının ormanda ve karanlıkta yalnız başına dolaşmasından olduğunu ileri sürmektedir. Bu bulgular her ne kadar bu çalışmanın

göstergebilimsel kısmı için paralellik gösteriyorsa da çocukların kafasında böyle bir ayırım olmadığı görülmüştür. “Cinsiyet Ayrımcılığının Olmadığı Durumlar” temasının kodlarına göre 11 çocuk Pamuk Prenses ve yedi cüceleri kahraman olarak görürken 7 çocuk da Hansel ve Gretel’in birlikte kahraman olduğunu düşünmektedir. Bunun dışında Hansel’in ve prensin tek başına kahraman olduğunu düşünen çocuklar da vardır.

Hayvanlar masal kitaplarında geniş bir yer kaplamaktadır. Bu nedenle çocukların hayvanlarla ilgili görüşleri alınmıştır. Buna göre çocuklara G24, G25, G26, G27, G28, G29 ve G30’daki hayvan görsellerinin cinsiyetlerinin ne olduğunu düşündükleri sorulmuştur. 24 çocuk ceylanın dişi, 12 çocuk beyaz tavşanın erkek ve 12 çocuk dişi, 6 çocuk kahverengi tavşanın erkek, 11 çocuk kuğunun erkek 6 çocuk dişi ve 15 çocuk da atın erkek olduğunu söylemişlerdir (Tablo 5.23). Çocukların bu yorumları yapmasında fiziksel özellikler, güç durumu ve renkler etkili olmuştur. Daha önce de bahsedildiği gibi renkler durumların algılanışında etkilidir. Aynı şekilde renkler cinsiyette de etkili olmuştur.

Çocukların ceylana dişi demelerinin tek nedeni G24 ve G25 görsellerindeki ceylanların kirpikli olmasından kaynaklanmaktadır. Bu duruma aynı zamanda “Kadına Ait Özellikler Teması” içinde de yer verilmiştir. Buna nazaran beyaz rengin cinsiyette çok belirleyici olmadığı görülmektedir. Ancak yine de bazı çocuklar “*tavşan beyaz olduğu için kız*” yorumunda bulunmuştur. Bazı çocuklar (E₃, E₅) ise G26 görselindeki tavşanın dişi olduğunu çünkü elinde çiçek tuttuğunu söylemiştir. Çiçek tutmak, çiçek sevmek ve çiçekli durumlar da yine kadına atfedilen durumlardan olmuştur. Buna benzer şekilde G17 görseli için çocuklara sorulan “*Gretel’in ve Hansel’in kıyafetini görüyorsun, sen olsan Gretel’in kıyafetini Hansel’e giydirir miydin, Hansel’in kıyafetini de Gretel’e giydirir miydin?*” sorusuna çiçekli olduğu için Gretel’in kıyafetinin Hansel’e olmayacağını söylemişlerdir. Çocukların kahverengi tavşana erkek demeleri ise kahverengi renginin erkeğe ait olduğunu düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Ustaoglu’nun (2007) renklerin insan yaşamındaki yerini incelediği çalışmasında kahverengi baskın sonuçlar vermese de erkekler tarafından daha çok kullanıldığı görülmektedir. Çocukların kuğu ve ata erkek demesinin sebebi ise onları “güçlü” olarak düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Yine güç ögesi ile erkek bu durumda da ön planda gözükmektedir. Ancak bazı kız çocukları kuğunun “yardımsever” olduğu için

dişi olabileceğini belirtmiştir. Buna ek olarak K₁₄ ise atın, kadın olduğunu çünkü sahibine kıskanarak baktığını söylemiştir. Nitekim bu iki yorumdan da kadın imajlarının “iyi kadın imajı” ile “kötü kadın imajı” olarak ayrıldığını söylemek mümkündür. Bütün çocuklar kaplumbağanın erkek olduğunu belirtirken, buna bir neden göstermemişlerdir. Her ne kadar masal kitaplarındaki hayvanları cinsiyet bazında inceleyen pek fazla çalışmaya rastlanmasa da Brugellies, Cromer ve Cromer (2002, s. 249-252) inceledikleri masal kitaplarındaki hayvanlara da yer vermişlerdir. Onlara göre çocuklar, insanların karmaşık dünyasındansa masal kitaplarındaki hayvanlarla daha yakından ilişki kurmaktadır. Bu nedenle de masal kitaplarındaki görsellerde yer alan hayvanları incelemektedirler ve kendilerine yakın olan hayvanlara cinsiyet belirlemektedirler. Vermiş oldukları cinsiyet durumu kitaplardaki hayvanların sahiplerinin kim olduğu ve güç durumlarına göre değişmektedir. Bu durum bu çalışma ile benzerlik göstermektedir. Nitekim çalışmaya katılan 2 çocuk “*Prensin erkek atı olur*” şeklinde bu duruma benzer düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Çocuklara “*Sınıftan yakın bir erkek ve kız arkadaşlarının isimlerini söyleyebilir misin? Erkek olana hangi kitabı kız olana hangi kitabı götürmeyi tercih edersin? Neden?*” sorusu sorulduğunda 23 çocuk Pamuk Prenses ve yedi cüceleri kız arkadaşlarına götüreceğini söylerken, 23 çocuk da Hansel ve Gretel’i erkek arkadaşlarına götüreceğini söylemişlerdir (Tablo 5.25). Çocuklar genel olarak “prensesli şeylerin” kız çocuklarına daha uygun olduğunu düşünmektedirler. Buna benzer olarak Westland (2012, s. 240) kendilerini bir masal kahramanı olarak çizmelerini istediğinde, çalışmaya katılan 25 kız çocuğunun tamamı kendisini prenses olarak çizerken, yalnızca 2 erkek çocuğu kendini prenses olarak çizmiştir. Elbette ki bu durumda masal kitaplarının fiziksel özellikleri de çok etkilidir. G1, G2, G3 ve G4 görselleri incelendiğinde Hansel ve Gretel’e ait olan G1 ve G4 görsellerinin mavi, Pamuk Prenses’e ait olan G2 ve G3 görsellerinin ise pembe renkli olduğu görülmektedir. Pembe ve mavi renkleri cinsiyet ayrımcılığının en başında gelen ayrımlardan biridir. Öyle ki yeni doğan bebek kız çocuğu ise pembe, erkek çocuğu ise mavi giydirilmektedir. Brugelles, Cromer ve Cromer (2012, s. 244), Şenol, Erdem, Uzun ve Erdem (2016), Artun (2012) ve Westland (2012, s. 249), masal kitaplarındaki cinsiyet ayrımcılığının en belirgin yanının renkler olduğunu açıkça göstermektedirler. “Erkeğe

Ait Özellikler” teması altında da elde edilen bulgulara göre çocuklar kafalarında avcı ve prens canlandırırken en çok kullandıkları renk mavi olmuştur. Aynı şekilde G10 ve G11 görsellerindeki avcı ile prensin de kıyafetleri mavi ağırlıktadır. Ustaoglu (2007) da yapmış olduğu çalışmada erkeklerin en çok kullandıkları rengin mavi olduğu bulgusuna ulaşmıştır. İncelenen masal kitaplarının yalnızca kapaklarının görsellerinde değil içeriğinde de cinsiyet ayrımcılığına uygun bir biçimde renk farkları vardır. G22 görseli Hansel ve Gretel masalının ilk paragrafını oluşturmaktadır ve orada da Hansel mavi, Gretel ise pembe renkli yazılmıştır. Aynı şekilde G14 ve G15 görsellerine de bakıldığında prens yazınının mavi, Pamuk Prenses yazısının ise pembe renkli olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumsal cinsiyet, hemen hemen her kültürde var olan bir algı olarak kadınların ve erkeklerin rollerini belirleyen bir süreç olarak literatürde yer almaktadır. Kadınlar ve erkekler, bahsi geçen kadınlık ve erkeklik rollerine uymadığı zaman toplum tarafından yaptırımlara maruz kalmaktadır.

Bir insan, yetişkin bir birey olma yolunda ilerlerken karakterinin oluşmasında ve şekillenmesinde hem kişisel hem de çevresel pek çok etken bulunmaktadır. Bireyin içinde yaşadığı aile, okulu ve dönemin modasının neler olduğu bireyin cinsiyetçiliğini şekillendirmektedir. Cinsiyet rollerinin dağıtılmasında medya ve yayın organlarının etkisi çok büyüktür. Genellikle medya, kadın ve erkeklik rollerini beslemekte ve kadını erkeğin bir adım gerisine koymaktadır. Her ne kadar toplumsal cinsiyet araştırmaları erkek ve kadına eşit gözle bakmaya çalışan bir yaklaşım sergilese de, kadının toplumda bu açıdan daha mağdur olması toplumsal cinsiyet çalışmalarının kadın penceresinden incelenmesine sebebiyet vermektedir.

Bu çalışma cinsiyet rollerinin bireye çocukluk döneminden beri aşılandığı düşüncesinden yola çıkarak, özellikle çocukluk döneminde, bireylerin sıklıkla göz gezdirdiği ya da dinlediği masalların çocuklara cinsiyet rollerini öğrettiği ve bu durumun kadının aleyhine olduğu düşüncesinden yola çıkarak hazırlanmıştır. Buna göre öncelikle piyasada bulunan ve her maddi kesimden insanın ulaşabileceği iki masal kitabı görselleri (Hansel ve Gretel ve Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler) göstergebilimsel yöntem ile incelenerek, elde edilen bulguların çocuklarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler ile tutarlığı irdelenmiştir. Buna göre göstergebilimsel analizlerle elde edilen sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

- Masallardaki kadınlar iyi kadınlar ve kötü kadınlar olarak ikiye ayrılmaktadır.
- İyi kadın karakterler genellikle başrol konumundadır. Bu kadınlar edilgendirler. Saf, naif, masumdurlar ve hiçbir şekilde kötülük yapamazlar. Sıklıkla pembe ve beyaz gibi renkler giyerler. Makyajsız ve sade, son derece doğal bir güzellikleri vardır.

- Kötü kadın karakterler masalın oluşmasına neden olan kötülüğe sebep olurlar. Etken konumdadırlar. Kaba ve kötücül planlara sahiplerdir. Genellikle siyah ve kırmızı giymektedirler. Makyajlı, uzun tırnaklı ve ojelidirler. Güzellikleri yapaydır.
 - Masallardaki kadın karakterlerin yaşları artıkça muhafazakar giyinme durumları da artmaktadır.
 - Masalarda hatalı davranan kadın karakterler şeytani bir şekilde resmedilirken, yanlış davranan erkek karakterler üzgün olarak resmedilmektedir.
 - Masallardaki erkek karakterler güçlü ve yapılıdırlar. Kahraman gibi resmedilirler. Genellikle mavi tonlarında giyinirler.
 - Erkek karakterlerin kılıcı, zırhı, pelerini ve kemeri vardır.
 - Masal kitaplarında genç bir kadın ile aynı yaşta bir erkeğin aynı ev ortamında bulunması tasvip edilmemektedir. Bu nedenle de yaşları normalde belirsiz olan cüceler oldukça yaşlı olarak resmedilmektedir.
 - Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalı kız çocuklarına, Hansel ve Gretel masalı ise erkek çocuklarına uygun görülmektedir. Kitaplar da buna benzer bir biçimde renklerle ve yazılarla donatılmıştır. Pamuk Prenses masal kitabının tamamı pembe tonlarında iken, Hansel ve Gretel masalı kitabının tamamı mavi tonlarındadır.
 - Temizlik ve yemek gibi işlerin kadına ait olduğu düşüncesi görsellerle pekiştirilmektedir.
 - Masal kitaplarındaki erkekler kadınlardan yaşça daha büyük ve güçlü gösterilmektedir.
- İçerik analizi ile elde edilen sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:
- Çocukların çoğu kötü kadınların makyajlı, ojeli, uzun tırnaklı olduğunu düşünmektedir. Kötü kadınlar genellikle kırmızı ve siyah giymektedir. Bu durum, göstergebilimsel analizlerdeki görsel temsilleri ile tutarlılık göstermektedir.
 - Çocukların çoğu iyi kadınların ise masum, iyi kalpli, makyajsız, ojesiz ve kısa tırnaklı olduğunu düşünmektedir. İyi kadınlar genellikle beyaz ve pembe gibi

renklerde kıyafetler giymektedir. Bu durum, göstergebilimsel analizlerdeki görsel temsilleri ile tutarlılık göstermektedir.

- Çocuklara göre erkekler uzun boyludur ve kahramandır. Cesurdurlar.
- Çocuklara göre prenslerin pelerinleri ve kılıçları bulunmaktadır. Kahramanlıklarını gösterip gerekli olan yerlerde kardeşlerini ve sevgililerini korumaları gerekmektedir. Ancak kadın karakterlerin kahraman olmasına gerek yoktur. Bu durum, göstergebilimsel analizlerdeki görsel temsilleri ile tutarlılık göstermektedir.
- Çocuklara göre erkekler genellikle mavi ve kahverengi kıyafet giyerler. Bu durum, göstergebilimsel analizlerdeki görsel temsilleri ile tutarlılık göstermektedir.
- Çocuklar tarafından beyaz renk her iki cinsiyetin de belirleyicisi olarak görülmektedir.
- Çocuklara göre kadının cinsiyetinin belirleyicisi elbise giymek, çiçek tutmak, çiçek sevmek, güçsüz olmak, belirgin kirpikler ve parlak gözlerdir. Bu durum, göstergebilimsel analizlerdeki görsel temsilleri ile tutarlılık göstermektedir. Bunun yanı sıra erkeklerden farklı olarak kadınların kişisel özelliklerinde yardımseverlik, sevimlilik, iyi niyetlilik bulunmaktadır.
- Çocuklara göre kadınlar ev işlerini yapmalıdır. Ev işi yapmak erkeğin değil kadının görevidir. Erkekler ev işi yapmaya beceremezler.
- Çocuklar tarafından hizmetçilik kadınlara atfedilen bir meslek iken, odunculuk ve avcılık mesleği kadınlara çok uygun bir meslek değildir. Bunun en büyük nedeni de kadınların güçsüz olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, göstergebilimsel analizlerdeki görsel temsilleri ile tutarlılık göstermektedir.
- Bazı çocuklar yeterli çalışma ile kadınların da oduncu ve avcı olabileceğini belirtmektedir.
- Annelik, çocukların gözünde eve bağımlılığı temsil etmektedir.
- Çocuklara göre masallardaki erkek karakterlerin hepsi kadın karakterlerden büyüktür. Kadınlar silah kullanamazken, erkekler silah kullanabilirler. Bazı çocuklara göre ise kadınlar silah kullanmayı öğrenebilirler, ancak çok narinlerse beceremezler.

- Gece dışarda olmak ya da olmamakla ilgili durumda çocukları kafasında bir cinsiyet ayrımcılığına rastlanmamıştır.
- Çocukların geneli masallardaki kahramanlık durumlarına cinsiyetsiz olarak yaklaşmıştır.
- Çocukların çoğu masallardaki hatalı kadın karakterlerin şeytani temsil edildiğini, hatalı erkek karakterlerin ise şeytani resmedilmediği düşünmektedir. Bu durum, göstergebilimsel analizlerdeki görsel temsilleri ile tutarlılık göstermektedir.
- Çocukların çoğu üvey anneleri üvey babalara göre daha kötü görmektedir.
- Çocukların neredeyse tamamı Pamuk Prenses'in kız çocukları için, Hansel ve Gretel'in ise erkek çocukları için olduğunu düşünmektedir. Bu durum, göstergebilimsel analizlerdeki görsel temsilleri ile tutarlılık göstermektedir.

Bu sonuçlar ışığında araştırmanın başında belirlenen 8 soru aşağıda yorumlanmıştır:

1. Masalarda cinsiyet rolleri vardır. Bu roller özellikle kadınların temsillerinde ayrıntılı bir biçimde görülmektedir. İyi kadınlar edilgen ve kurtarılmayı beklerken, kötü kadınlar etkindir ve kötülük yaparlar. Erkekler ise kahraman, iri ve cesurdurlar. Kötü eylemler söz konusu olduğunda edilgen bir konumdayken, kahramanlık söz konusu olduğunda etken durumdadırlar. Kötü kadınlar siyah ve kırmızı gibi renkler ile kendilerini bütünleştirirken, iyi kadınlar yumuşak renkleri tercih etmektedirler. Ev içi eylemler kadın karakterle bütünleştirilirken, ev dışındaki eylemler erkek karakterle bütünleştirilmektedir.
2. Masalarda kadının ele alınışı sınıflandırılabilir. Bu çalışmaya göre kadınlar iyi kadın ve kötü kadın olarak sınıflandırılmıştır. Daha önce de bahsedildiği gibi kötü kadınların karakteristik özellikleri fiziksel özellikleri ile belirgin hale gelmektedir ve aynı şeyi iyi kadınlar için de geçerlidir. Makyaj ve bakımlılık kötülük simgesi iken, doğallık ve masumiyet iyilik simgesi olarak görülmektedir.
3. Masalarda erkeğin ele alınışı kadınlar kadar keskin bir biçimde sınıflandırılmaz. Erkekler genellikle masalarda yan karakter ve kurtarıcı rolünü üstlenmektedir. Kötü eylemler söz konusu olduğunda edilgen, iyi eylemlerde

etken konumdadırlar. İri, kadınlardan uzun ve yaşça daha büyük resmedilmektedirler.

4. Masallar cinsiyet rollerini normalleştirmektedir. Özellikle bu durum ev içi ve ev dışı eylemlerde net bir biçimde görülmektedir. Kadınlara temizlik, yemek gibi eylemler yakıştırılırken, erkeklerle madende çalışmak ve avcılık gibi eylemler yakıştırılmaktadır. Bunun yanı sıra bakımlı olmanın yalnızca kadınlara has bir durum gibi gösterilmesi, çiçek sevmek ya da çiçekli şeyler giymek gibi durumlar masalarda sıklıkla yer alırken, normal bir durummuş gibi gösterilmektedir. Masalarda kullanılan renklerin de bu konudaki etkisi çok büyüktür.
5. Çocukların masallardan etkilendiği ile ilgili net bir sonuç alınamamıştır. Çalışmaya katılan çocukların yaş ortalamasının 9 olması çocukların masallar önceden bilmesine neden olmuştur. Masalı bilmeyen çocukların çoğunun küçük olması bu konudaki verilerin kısıtlı olmasına neden olmuştur.
6. Çocukların kafalarında masallardaki önce de cinsiyet rolleri vardır ve kafalarındaki masal karakterleri ile görseller birbiri ile neredeyse birebir aynı çıkmıştır.
7. Çocukların masallardan cinsiyet rollerini öğrendiğini söylemek mümkündür. Araştırmaya katılan bazı çocuklar da kötü kalpli kraliçenin fiziksel özelliklerinin üvey annede de olduğunu söyleyerek onun da kötü olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra Gretel'in temizlik yapmasından dolayı Pamuk Prenses'in de temizlik yapması gerektiğini söylemişlerdir. Bu açıdan bakıldığında çocukların masallardan rolleri öğrendiğini söylemek mümkündür.
8. Çocuklar masallardaki cinsiyet rollerini içselleştirmekte ve normalleştirmektedirler. Her ne kadar cinsiyetçiliğin yanlış bir şey olduğunu düşünen birkaç çocuk olsa da, özellikle kız çocukları kadının her şeyi başarabileceğini söylese de soruların cevaplarına ve yapmış oldukları tasvirlerdeki cinsiyet rollerine son derece normal bir durum olarak algılayarak cevap vermişlerdir.

Bu sonuçlara göre aşağıdaki önerileri yapmak mümkündür:

- Masal kitaplarının tasarımlarında ve içeriklerinde cinsiyet rolleri ile ilgili düzenlemeler yapılmalıdır. Masallar çocukların hayal güçlerini geliştiren yararlı

dinamiklerdir. Aynı zamanda bu çalışmada incelenen masallar birer klasiktir. Çocukları bunlardan mahrum bırakmak yerine denetlenerek yayımlanmasında fayda olacaktır.

- Masal kitaplarının yazımında ve görsellerinin düzenlenmesinde pedagog, psikolog ve sosyolog gibi alanında uzman kişilerin görev alması gerekmektedir. Böylece masal kitaplarında bir standartlaşma olacak ve çocuk gelişimine uygun hale gelecektir.
- Özellikle mavi ve pembe renginin masal kitaplarından gerekli olmadıkça kaldırılması gerekmektedir. Bu iki rengin cinsiyet ayrımcılığında keskin bir rolü bulunmaktadır. Bu nedenle iki renge uygulanacak pozitif ayrımcılık cinsiyet ayrımcılığını çocukları algısından uzaklaştırmak için etkili olacaktır.
- Kötü karakterler resmedilirken, makyaj, oje ve uzun tırnak gibi olgular ya hiç verilmemeli ya da hem iyi hem de kötü karakterlere verilmelidir.
- Masal kitaplarındaki cinsiyet rollerine yönelik çeşitli seminerler verilmeli ve veliler bu konuda bilinçlendirilmelidir.
- Okullarda ve kreşlerde cinsiyetçiliği önleyici çalışmalar yapılmalıdır.
- Bu çalışmaya benzer çalışmaların artırılması için gerekli teşviklerin yapılması gerekmektedir.
- Cinsiyetçilik ve masal kitapları ile ilgili çalışmaların boyutları sadece literatür taraması ve görsel ile metin incelemesi olmaktan çıkılmalıdır.
- Çocuklarla birebir görüşmelerin artırılması gerekmektedir.
- Bu çalışmada çocukların ailelerinin demografik bilgilerine ve ne düşündüklerine yer verilmemiştir. Daha sağlıklı sonuçlar açısından ileride yapılacak çalışmalarda bu dinamiklere de yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aaltio-Marjosola, I. (1994). Gender stereotypes as cultural products of the organization. *Scandinavian Journal of Management*, 10 (2), 147-162.
- Aarne, A. (1910). *Verzeichnis der märchen typen mit hilfe von falschengenossen ausgearbeitet*. Helsinki: Suomalaisen Tiedeakatemia Toimituksia. https://de.wikisource.org/wiki/Verzeichnis_der_M%C3%A4rchentypen adresinden elde edilmiştir.
- Acar-Savran, G. (2013). *Beden, emek, tarih: diyalektik bir feminizm için*. İstanbul: Kanat Kitap.
- Acker, J. (1990). Hierarchies, jobs, bodies: a theory of gendered organizations, *Gender and Society*, 4, 139-158.
- Akar, Ö. (2006). *Türk masallarında kadın figürü üzerine bir inceleme* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara, Gazi Üniversitesi.
- Akbaş, K. & Şen, İ. G. (2013). Türkiye’de kadına yönelik pozitif ayrımcılık: Kavram, uygulama ve toplumsal algılar. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 165-189.
- Akfırat, F. (2017). Okulöncesi eğitimde çocuğu olan kadınların “kadın” imgelerinin sanat terapi ve yaratıcı drama teknikleri ile incelenmesi. *İlköğretim Online*, 16(1).
- Al-Barazenji, L. I. (2015). Women's voice and images in folk tales and fairy tales. *IJASOS-International E-journal of Advances in Social Sciences*, 1(1), 47-53.
- Anar, B. (2011). *Evli ve çalışan yetişkinlerin toplumsal cinsiyet rolleri ile evlilik doyumu ve iş doyumu ilişkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Adana, Çukurova Üniversitesi.
- Aratemur Çimen, C. & Bayhan, S. (2019). *Değişen ders kitaplarında sekülerizm ve toplumsal cinsiyet eşitliği araştırması-II*. Karşılaştırmalı Eğitim Derneği Raporu. İstanbul: Friedrich Naumann Vakfı.
- Arıcı, A. F. (2004). Tür özellikleri ve tarihlerine göre Türk ve dünya masalları. *Ankara üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (26), 159-169.
- Arıcı, A. F. (2012). *Masalın sesi*. İstanbul: Pegem Yayınları.

- Arpacı, M. (2019). Cinsiyet, kötülük ve beden: Femme fatale imgesinin kültürel inşası. *Fe Dergi*, 11(1), 140-154.
- Arslan, M. (2009). Eğitimle ilgili temel kavramlar. İçinde Arslan, M. (Ed.) *Eğitim bilimlerine giriş* (ss. 12-25). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Artun, E. (1996). *Adana âşıklık geleneği (1966- 1996) ve Âşık Feymani*. Adana: Hakan Ofset.
- Aslan, C. (2006). *Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Aslan, E. (1995). Dede Korkut hikâyeleri ile Türk destan ve halk hikâyelerinde Alp-kız motifi. *Folklor ve Edebiyat*, 5, 193-226.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2009). Kadın emeği nasıl değersizleşir? Enformel alan ve ataerkilliğin eklemlenme mekanizmaları: Bilinçli saklama ve saklayarak değersizleştirme. *Praksis*, 20, 87-104.
- Atmaca, N. E. (2019). Cinsiyet ayrımcılığı bağlamında yazılı basında haber seçimlerinin incelenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 5(1), 237-256.
- Attebery, B. (2018). Reinventing masculinity in fairy tales by men. *Marvels & Tales*, 32(2), 314-337.
- Auster, C. J. & Mansbach, C. S. (2012). The gender marketing of toys: An analysis of color and type of toy on the Disney store website. *Sex Roles*, 67(7-8), 375-388.
- Ayhan, A. (2009). Eşitlik ilkesi ve tarihçesi Türkiye'de kadın erkek eşitliği ve eşitsizliği. *Hukuk Gündemi*, 45-51.
- Bacchilega, C. (1997). *Postmodern fairy tales: Gender and narrative strategies*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- Baker-Sperry, L. & Grauerholz, L. (2003). The pervasiveness and persistence of the feminine beauty ideal in children's fairy tales. *Gender & Society*, 17(5), 711-726.
- Barthes, R. (1979). *Göstergebilim ilkeleri* (çev. Vardar, B. ve Rıfat, M.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Baruönü Latif, F. Ö. & İngün Karkış, Ö. (2018). Sosyal medya reklamları üzerinden kadının toplumdaki konumlandırılmasına ilişkin bir içerik analizi. *Avrasya Sosyal Ekonomi ve Araştırmalar Dergisi*, 5(10), 114-134.

- Benjamin, W. (2004). *Pasajlar*. İstanbul: YKY Yayınları.
- Bernmill, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88(4), 354.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal cinsiyet bize yüklenen roller* (Çev. Coşkun, A). İstanbul: Kadav Yayınları (Özgün basım 2000).
- Bilican Gökkaya, V. (2015). Ahtapot kadınlar: Aile ve iş yaşamı kıskacındaki kadınlar ve karşılaştıkları sorunlar. *Electronic Turkish Studies*, (10), 233-248.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye'de kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (3), 108-114.
- Birleşmiş Milletler (1981). Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesi. *T.C. Resmi Gazete*, 3232, 11 Haziran 1985.
- Blakemore, J. E. O. & Hill, C. A. (2008). The child gender socialization scale: A measure to compare traditional and feminist parents. *Sex Roles*, 58(3-4), 192-207.
- Bock, P. K. (2001). *İnsan davranışlarının kültürel temeller* (Çev. Altuntek, N.S.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Boratav P. N. (1982). *Türk masalları*. İstanbul: Maya Kitap.
- Boratav, P. N. (2000). *Tekerleme*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Boratav, P. N. (2009). *Zaman zaman içinde*. Ankara: İmge Yayınları.
- schantigheimer, R. B. (2014). *Fairy tales and society: Illusion, allusion, and paradigm*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press (Özgün basım 1986).
- Brancato, K. (2011). Disney princess series: More than your average fairy tales. *Stylus*, 2.
- Brugeilles, C., Cromer, I., Cromer, S., & Andreyev, Z. (2002). Male and Female Characters in Illustrated Children's Books or. *Population*, 57(2), 237-267.
- Buss, D. M. (1995). *Psychological sex differences. origins through sexual selection*. *American psychologist*, 50(30), 164-17
- Butler, J. (2002). *Gender trouble- feminism and the subversion of identity*. Abingdon, UK: Routledge.
- Can Emmez, B. (2008). *Sözlü gelenekten modern masala: Çocuk edebiyatında masal üzerine halkbilimsel bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Caporael, R. L. (2001). Evolutionary psychology: Towarda unifying theory and a hybrid science. *Annual Review Psychology*, (52), 607-628.
- Cerrahoğlu, M. (2011). Yalanlamalı destanlar ile masal tekerlemeleri arasındaki benzerlikler. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 281-294.
- Chomsky, N. (2002). *Syntactic structures*. Berlin: Mouton De Gruyter.
- Cinsel Eğitim ve Araştırma Derneği (2011). *Transseksüelite*. <http://www.cetad.org.tr/73/sik-sorulan-sorular/48/transseksuelite> adresinden elde edilmiştir.
- Coleman, J. W., Kerbo, H. R. & Ramos, L. L. (2002). *Social problems*, New Jersey: Prentice Hall.
- Commissioner for Human Rights (2009, Temmuz). *İnsan hakları ve cinsiyet kimliği*. İnsan Hakları Komiserliği Yayınları, Strasbourg.
- Connell, R. W. (1987). *Gender and power: Society, the person and sexual politics*. Cambridge: Blackwell Press.
- Coon, D. & Mitterer, J. O. (2013). *Introduction to psychology: Gateways to mind and behavior with concept maps and reviews*. Boston: Cengage Learning (Özgün çalışma 2000).
- Croson, R. & Gneezy, U. (2009). Gender differences in preferences. *Journal of Economic literature*, 47(2), 448-74.
- Çaha, Ö., & Özensel, E. (1996). *Sivil kadın: Türkiye'de sivil toplum ve kadın*. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Çalık, S. (2019). *Grimm masallarının dönüşümü üzerinden kadın imgesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Çalışır, G. (2015). Toplumsal cinsiyet bağlamında sosyal medyada kurulan benlik inşasının temsili. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(10), 267-290.
- Çamlıbel, İ. A. (2012). *Çocukların gelişim süreci ve televizyonun etkileri* (Uzmanlık tezi). Ankara, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.
- Çarkoğlu, A. & Kalaycıoğlu, E. (2013). Türkiye'de aile, iş ve toplumsal cinsiyet. *İstanbul: Koç ve Sabancı Üniversitesi, İstanbul Politikalar Merkezi*.

- Çıtak, A. (2008). *Kadınların çalışmasına yönelik tutum: Cinsiyet, cinsiyet rolü ve sosyoekonomik düzeye göre bir karşılaştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Dallacqua, A. K. (2019). Wondering about Rapunzel: Reading and responding to feminist fairy tales with seventh graders. *Children's Literature in Education*, 50(3), 261-277.
- Degner, J. & Dalege, J. (2013). The apple does not fall far from the tree, or does it? A meta-analysis of parent-child similarity in intergroup attitudes. *Psychological bulletin*, 139(6), 1270-1304.
- Deikman, A. B., Eagly, A. H & Kulesa, P. (2002). Accuracy and bias in stereotypes about the social and political attitudes of women and man. *Journal of Experimental Social Psychology*, 38, 268-282.
- Demirer Şahin, D. (2014). *Seçilmiş Grimm masallarında kadın figürü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Deveci, M. (2010). *Afiş Tasarımında göstergelerin kullanımının eğitimsel açıdan yeri ve önemi* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş çocuk yazını*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2014). *Toplumsal cinsiyet, sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ehrenreich, B. (2006). *Sosyalist feminizm nedir?* <http://www.halkevleri.org.tr/diger/sosyalist-feminizm-nedir?> adresinden elde edilmiştir (Özgün basım 1976).
- Eitzen, D. S. & Zinn, B. M. (2003). *Social problems*. Boston: Pearson Education.
- Ekici, M. (2000, Ekim). *Dede Korkut kitabında kadın tipleri*. Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Ercan, Ü. & Sığırı, Ü. (2015). Kültürel değerlerin liderlik özelliklerine etkisi: Türk ve Amerikalı yöneticiler üzerine bir araştırma. *Amme İdaresi Dergisi*, 48(3), 95-126.
- Erdoğan, M. (2011). *Medyada cinsiyete dayalı ayrımcılıkla mücadelede medya izleme grupları*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara: Ateşoğlu Matbaası.
- Eren, A. (2008). Bâkî divanı'nda kırmızı renk. *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 31-69

- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği (Malatya örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209-230.
- Ersöz, A. G. (2010). Türk atasözleri ve deyimlerinde kadına yönelik toplumsal cinsiyet rolleri. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(6), 167-182.
- Eşel, E. (2005). Kadın ve erkek beyninin farklılıkları. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni* 15, 138-152
- Fosson, A. & Husband, E. (1984) Bibliotherapy for hospitalized children. *Southern Medical Journal*, 77, 342–346.
- Fromm, E. (1951). *The forgotten language*. New York: Open Road Publishing.
- Gabbard, G. O. (2000). *Gabbard's treatments of psychiatric disorders*. Washington, D.C.: American Psychiatric Pub.
- Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev. Onur, B.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Gecas V., “Socialization”, *Encyclopedia of Sociology*, ed. Edgar F. Borgatta, Rhonda J. V. Montgomery, Vol: 1, Macmillan Reference, Newyork, 2000, s. 2855.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları (Özgün çalışma, 1988).
- Global Media Monitoring Project. (2015). *Who Makes The News?* <http://whomakesthenews.org/gmmp/gmmp-reports/gmmp-2015-reports> adresinde elde edilmiştir.
- Gooden, A. M., & Gooden, M. A. (2001). Gender representation in notable children's picture books: 1995–1999. *Sex roles*, 45(1-2), 89-101.
- Google Translate (2019). *Умало едно време*. <https://translate.google.com.tr/#view=home&op=translate&sl=en&tl=bg&text=once%20Upon%20a%20time> adresinden elde edilmiştir.
- Google Translate (2019). *Es war einmal*. <https://translate.google.com.tr/#view=home&op=translate&sl=en&tl=de&text=once%20Upon%20a%20time> adresinden elde edilmiştir.
- Google Translate (2019). *Once upon a time*. <https://translate.google.com.tr/#view=home&op=translate&sl=tr&tl=en&text=once%20upon%20a%20time> adresinden elde edilmiştir.
- Gökyay, O. Ş. (2004). *Dedem Korkudun kitabı*. İstanbul: MEB Yayınları.

- Grimm Stories (2019). *Hansel ve Gretel*. <https://www.grimmstories.com/language.php?grimm=015&l=tr&r=en> adresinden elde edilmiştir. Erişim Tarihi: 21.09.2019
- Guðmundsdóttir, S. (2011). *Was steckt hinter und in dem Grimmschen Märchen* (Doktora tezi). İzlanda Üniversitesi, Haskoli.
- Gurur (2018). *Pançatantra hakkında bilgi*. <https://www.nkfu.com/pancatantra-hakkinda-bilgi/> adresinden elde edilmiştir. Erişim Tarihi: 06.08.2018.
- Gündüz A. (2016), *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6 (1), 147-167.
- Gül, S. S. & Altındal, Y. (2015). Medyada kadın cinayeti haberlerindeki cinsiyetçi izler: Radikal Gazetesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (24), 168-188.
- Güldü, Ö. & Kart M. (2009). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: Sosyal Psikolojik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 64(3), 98-116.
- Güleç, H. (1988). *Halk edebiyatı*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Günay, G. & Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 157-171.
- Güneş, H. (2006). Grimm masallarının olumsuz eğiticilik boyutu. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 98-111
- Güneyçal, A.S. & Develioğlu, F. (1993). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Haase, D. (2004). *Fairy tales and feminism: New approaches*. Michigan: Wayne State University Press.
- Haug, F. (2004). Sozialistischer feminismus: Eine verbinding im streit. In *Handbuch Frauen- und Geschlechterforschung* (pp. 49-55). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Helimoğlu Yavuz, M. (2002). *Masallar ve eğitimsel işlevleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hewstone, M., Fincham, F. D. & Foster, J. (2005). *Psychology*. Leicester: BPS Blackwell.
- Heywood, A. (2016). *Siyasi ideolojiler – bir giriş*. (Çev. Köker, L.). Ankara: BB101.
- Humphrey, F. G., Libby, R. W. & Nass, G. D. (1969). Attitude change among professionals toward sex education for adolescents. *Family Coordinator*, 18(4), 332-339.

- İçöz, F. (2008). *Masalda cadı: Ötekinin arketipi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir, Ege Üniversitesi.
- İmançer, D. (2002). Feminizm ve yeni yönelimleri. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 5(19).
- İnan, A. (1998). Türk mitolojisinde ve halk edebiyatında kadın. *Makaleler ve İncelemeler*, 1, 274-280 (Özgün basım 1934).
- İnceoğlu, İ. & Akçalı, E. (2018). Televizyon dizilerinde toplumsal cinsiyet eşitliği araştırması. TÜSİAD Televizyon Dizilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- İşleyen, F. Ş. (2015). Şiddet haberlerindeki “mağdur kadın” miti üzerine göstergebilimsel bir inceleme: “Habertürk Gazetesi Ş. E. cinayeti örneği”. *Global Media Journal TR Edition* (11), 478.
- İşnas, K. (2011). *Masal türünün çocuktaki kavram gelişimine etkisi üzerine bir araştırma (Cahit Zarifoğlu örneği)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Jung, C. G. (1997). Analitik psikoloji. (Çev. Gürol, E.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Kahya Birgül, A. (2000). *Dede Korkut hikâyelerinde kadının konumu*. Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Kantarcıoğlu, S. (1991). *Eğitimde masalın yeri*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Kaplan-Gordon, L. (2015). *Surgery could give men wombs of their own within 5 years*. <https://www.yahoo.com/lifestyle/surgery-could-give-men-wombs-1302360099545142.html> adresinden elde edilmiştir.
- Kaplan, M. (1951). Dede Korkut kitabında kadın. *Türkiyat Mecmuası*, 9, 99-112.
- Kapusuz, H. (2016). *Küçük cadılar ve prens olmak istemeyen oğlanlar için masallar*. <https://m.bianet.org/biamag/cocuk/178717-kucuk-cadilar-ve-prens-olmak-istemeyen-oglanlar-icin-masallar> adresinden elde edilmiştir.
- Karaduman-Altay, Ç. (2005). *Grimm masallarının göstergebilimsel açıdan incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Karakılıç, M., Alay, S. & Koçak, S. (2008). Kadın ve yönetici: Aday yöneticiler yönetsel becerilerde cinsiyete özgü kalıplara sahip midirler?. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 19(4), 220-237.

- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretilimi sürecinde masalın işlevi ve önemi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-475.
- Kaygan, M. (2019). Siyah Pelerinli Kız'dan Kara Peçeli Cadı'ya: Feminist masal incelemesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 375-395.
- Kerimustaoğlu, K. (2019). *Grimm masallarından milenyum sinemasına pamuk prenses filmlerinde kadın imajının dönüşümü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya, Sakarya Üniversitesi.
- Kimura, D. (1992). Sex differences in the brain. *Scientific American: Mind and Brain*, 3(267), 32-37.
- Koçak, A. & Gürçay, S. (2015). Soyluluk çiçeği "erguvan"a kültürel bir inceleme. *Folklor/Edebiyat*, (84), 33.
- Koehler, J. (2016). *Kind Girls, evil sisters, and wise women: Coded gender discourse in literary fairy tales by german women in the 19th century* (Doctor of philosophy thesis). Detroit, Wayne State University.
- Koraş, G. E. (2019). *Grimm Kardeşler ve Andersen Masallarında cinsiyet ve karşıt kavramların incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Kuykendal, L. F. & Sturm, B. W. (2007). We said feminist fairy tales, not fractured fairy tales!. *Children & Libraries: The Journal of the Association for Library Service to Children*, 5(3), 38-41.
- Küçükayalar, Ç. (2012). Adalet tanrıçaları. *Hukuk Gündemi*, (1), 19-22.
- Koç, Z. (2016). *Masal kitaplarının 5- 6 yaş grubu okul öncesi çocuklarının gelişimi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Lindsey, L. L. (2015). *Gender roles: A sociological perspective*. London: Routledge.
- Linton, R. (1936). *The study of man: An introduction*. New York: Appleton-Century-Crofts, Inc.
- Macionis, J. & Plummer, K. (1997). *Sociology: A global introduction*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

- Mazzeschi, C., Lis, A., Calvo, V., Vallone, V. & Superchi, E. (2001) Duss Fairy Tales: some data from a new evaluation form. *Perceptual and Motor Skills*, 93, 806–812.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self and society*. University of Chicago Press: Chicago.
- Mendoza, J. & Reese, D. (2001). Examining multicultural picture books for the early childhood classroom: Possibilities and pitfalls. *Early Childhood Research & Practice*, 3(2), 1-33.
- Mill, J. S. (1996). *John Stuart Mill: The Subjection of Women*. UK: Deep and Deep Publications (Özgün basım 1869).
- Millett, K. (2016). *Sexual politics*. Columbia University Press (Özgün basım 1970).
- Mukhopadhyay, M. (1995). Some thoughts on gender and culture. *Development in Practice*, 5(4), 367-368.
- Murat, M. (2018). Eğitim açısından masal tekerlemeleri ve işlevselliği. *Social, mentality and researcher thinkers journal*, 4(11), 542-565.
- Narlı, N. (2018). *Türkiye, cinsiyet eşitsizliğinde 149 ülke arasında 130. sırada*. <https://www.evrensel.net/haber/368810/turkiye-cinsiyet-esitsizliginde-149-ulke-arasinda-130-sirada> adresinden elde edilmiştir. Erişim Tarihi: 12.08.2019.
- Naci, M. (1894). *Lugat-i Naci*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Nicolopoulou, A. (2008) The elementary forms of narrative coherence in young children's storytelling. *Narrative Inquiry*, 18, 300–325.
- Noctor, C. (2006) Putting Harry Potter on the couch. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 11, 579–589
- No More Businnes as Usual (2014). *The future for pregnancy and child birth - future reproductive technology*. <http://nomorebusinessasusual.com/futurology-blog/2014/7/5/the-future-for-pregnancy-and-child-birth-future-reproductive-technology> adresinden elde edilmiştir.
- Oakley, A. (2016). *Sex, gender and society*. Abingdon, UK: Routledge (Özgün çalışma 1972)
- Oğuz, S. G. (2017). *Masalları birleştirme yoluyla ortaokul öğrencilerinin yaratıcı yazma becerilerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Oğuzkan, A. F. (2000). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oral, I. & Mcgivney, E. J. (2014). *Türkiye eğitim sisteminde eşitlik ve akademik başarı*. ERG Araştırma Raporu ve Analizi. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.

- Orenstein, P. (2006). *Waiting for Daisy: a tale of two continents, three religions, five infertility doctors, an Oscar, an atomic bomb, a romantic night, and one woman's quest to become a mother*. USA: Bloomsbury Publishing.
- Orenstein, P. (2006). *What's wrong with Cinderella?* <https://www.nytimes.com/2006/12/24/magazine/24princess.t.html> adresinden elde edilmiştir.
- Os, I. V. (2018). *Never Mess with Fairland: The Portrayal of Women in Russian Fairytales* (Bachelor's thesis).
- Ölçer, E. (2003). *Türkiye masallarında toplumsal cinsiyet ve mekan ilişkisi* (Doktora tezi). Ankara, Bilkent Üniversitesi.
- Özçelik, M. (2014). Masal nedir ne değildir? *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 107(756), 461-464.
- Özdemir, E. (1992). *Yazınsal türler*. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.
- Özgür, Ö. (2010). *Televizyonda yayınlanan kadın programlarında toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu* (Doktora tezi). Konya, Selçuk Üniversitesi.
- Öztürk Göçmen, P. (2018). *Yeni medya reklamları ve kadın imgesi*. Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Ölçer Özünel, E. (2006). *Masal mekânında kadın olmak*. Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Palmer, N. & Palmer, M. (1974). The French conte de fées in England. *Studies in Short Fiction*, 11(1), 35-44.
- Paşa, A.V. (1876). *Lehçe-i Osmani*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Patel, L. (2016). *Social welfare and social development*. Cape Town: Oxford University Press.
- Payne, M. (2014). *Modern social work theory*. Oxford: Oxford University Press (Özgün basım 1974).
- Pelin, H. M. (2018). *Türk ve Alman masallarının kadın-erkek ilişkileri yönünden karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Perry, J. A. & Perry, E. K. (2003). *Contemporary society: An introduction to social science*. UK: Routledge (Özgün basım 1972).

- Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children*. Newyork: International University Press..
- Piaget, J. (1999). *Play, dreams and imitation in childhood*. Great Britain: Hobbs and Printers Ltd. (Özgün çalışma 1951).
- Platon (2006). *Devlet* (Çev. Eyüboğlu, S. & Cimcoz, M. A.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları (Özgün çalışma M.Ö. 381).
- Popet, A. & Roques, E. (2002) *Le conte au service de l'apprentissage de la langue*. Paris: Editions RETZ.
- Propp, V. (1968). *Masalın biçimbilimi* (Çev. Rıfat, M. & Rıfat, S). İstanbul: B/F/S Yayınları.
- Raisborough, J. (2002). Feminist theory-a question of difference. In Marsh & Ian (Eds). *Theory and practice in sociology* (pp. 257-294). London, UK: Pearson Preston Hall.
- Robinson, O. W. (2010). *Grimm language: grammar, gender and genuineness in the fairy tales*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Rosenblatt, L. M. (1995). *Literature as exploration*. New York: Modern Language
- Rousseau, J. J. (2010) *Emile* (Çev. Avunç, Y.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları (Özgün çalışma 1762).
- Rölleke, H. (2008). *Die märchen der Brüder Grimm-eine einföhrung*. Stuttgart: Philipp Reclam.
- Ruhlusaraç, A. G. & Nakip, M. (2016). Akademisyenlerin otomobil satın alım tercihlerini etkileyen faktörler. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1 (1).
- Rustin, M. E. & Rustin, M. J. (2003) Where is home? An essay on Phillip Pullman's Northern Lights (Volume 1 of His Dark Materials). *Journal of Child Psychotherapy*, 29, 93-105.
- Ruterana, P. C. (2012). Children's reflections on gender equality in fairy tales: A Rwanda case study. *Journal of Pan African Studies*, 4(9), 85-101.
- Sadıç, Ş. A. (2008). *Masallarda kadın (Güneydoğu Anadolu ve Doğu Akdeniz masal örnekleri)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Sakaoğlu, S. (1973). *Gümüşhane masalları-metin toplama ve tahlil*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal araştırmaları*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Sami, Ş. (1901). *Kamus-ı Türki*. <https://www.kamusiturki.net/> adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 05.08.2018.
- Saussure, F. (1998). *Genel dilbilim dersleri* (çev. Vardar, B.). İstanbul: Multilingual.

- SCAN of Northern Virginia (2019). *Social development in children*. <https://www.scanva.org/support-for-parents/parent-resource-center-2/social-development-in-children/> adresinden elde edilmiştir.
- Schanoes, V. L. (2014). *Fairy tales, myth, and psychoanalytic theory: Feminism and retelling the tale*. Abingdon: Routledge.
- Scott, J. W. (2010). Toplumsal cinsiyet: faydalı bir tarihsel analiz kategorisi, (Çev. Demirer, D. & Dinçer, F.), *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, (12), 112-138.
- Seelinger Trites, R. (1997). *Waking Sleeping Beauty: Feminist voices in children's novels*. Iowa: University of Iowa Press.
- Seifert, L. C. (2006). *Fairy tales, sexuality, and gender in France, 1690-1715: Nostalgic utopias*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ses (2019). *Ayrımcılık*. http://ses.org.tr/wp-content/uploads/ses_lgbti.pdf adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 15.09.2019.
- Sever, S. (2002). Çocuk kitaplarına yansıtılan şiddet (Milli eğitim temel yasası ve çocuk haklarına dair sözleşme bağlamında bir değerlendirme). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1), 25-37.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Shaheen, U. Mumtaz, N., & Khalid, K. (2019). Exploring gender ideology in fairy tales-a critical discourse analysis. *European Journal of Research in Social Sciences Vol*, 7(2), 28-42.
- Şahin, D. D. (2014). Kadınların “toplumsal cinsiyet” algılarının renkler ve objeler üzerinden incelenmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 9(18), 55-66.
- Şahyar Akdemir, D. (2014). Ayrımcılığın insan hakları boyutu ve “pozitif ayrımcılık”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 890-908
- Şakrak, B. E. (2018). *Televizyon dizilerinde toplumsal cinsiyet bağlamında kadının temsili örnek inceleme: televizyon dizisi “Kadın”*. Güçlendirilmek Yerine Güçlenmek ve İlerlemek,2. Uluslararası Kadın Kongresi, İzmir.
- Şenol, D., Erdem, S., Zafer, U. Z. & Erdem, E. (2016). Toplumsal cinsiyetin bir aktarım aracı olarak çizgi filmler: Sindirella ve Pamuk Prenses örneği. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(2).
- Sezer, M. Ö. (2017). *Masallar ve toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Kor Kitap.

- Siegel, H. (2009). Introduction: Philosophy of education and philosophy. In *The Oxford handbook of philosophy of education*. UK: Oxford Press.
- Soydan, E. & Alpaslan, N. (2014). Medyanın doğal afetlerdeki işlevi. *İstanbul Journal of Social Sciences*, 7, 53-64.
- Sungur, M. & Yalnız, Ö. (1999). Transseksüalite: İlgili kavramlar ve cinsiyet düzenleme girişimleri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 1, 49-54.
- Şimşek, E. (2000). Türk masallarında kadının yeri. *VIII. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, 7-9.
- Tatar, M. (2015). *The Cambridge companion to fairy tales*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taymur, İ. & Türkçapar M. H. (2012). Kişilik: tanımı, sınıflaması ve değerlendirmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4,154-177.
- Temple, C. A. Martinez, M., Yokota, J.;& Naylor, A.. (1998). *Children's books in children's hands: An introduction to their literature*. Boston: Allyn & Bacon.
- Tezer Asan, H. (2010). Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması. *Fe Journal: Feminist Critique/Fe Dergi: Feminist Elestiri*, 2(2), 65-74.
- Tolkien, J. R. R. (2008). *Tolkien on Fairy-stories*. UK: HarperCollins (Özgün basım 1947).
- Toman, H. (2000). *Anadolu sahası Türk halk hikayelerinde kadın* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Thompson, S. (1964). *The folktale*. New York: The Dryden Press.
- Tunç, A. (2015). *Sokaktan sanala cinsiyetçilik: Sosyal medyada kadın olmak*. <http://platform24.org/yazarlar/1430/sokaktan-sanala-cinsiyetçilik--sosyal-medyada-kadin-olmak> adresinden elde edilmiştir.
- Türkdoğan, Ö. (2013). Ana akım medyada annelik miti. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (13), 35-59.
- TÜBİTAK 2019 Derinlemesine görüşme. <http://tusside.tubitak.gov.tr/tr/yontemlerimiz/Derinlemesine-Gorusme> adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 09.12.2019

- Türk Dil Kurumu (1932). *Ayrımcılık*.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=ayr%C4%B1mc%C4%B1l%C4%B1k> adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 15.06.2019.
- Türk Dil Kurumu (1932). *Eşitlik*.
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=E%C5%9E%C4%B0TL%C4%B0K> adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 15.06.2019.
- Türk Dil Kurumu (1932). *Masal*.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MASAL adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 05.08.2018
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). *T.C. Resmi Gazete*, 2709, 18 Ekim 1982.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2018). Toplumsal yapı ve cinsiyet istatistikleri.
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 adresinden elde edilmiştir.
- Uçan, B. (2017). Bilgisayar animasyonu örneği olarak Pançatantra kısa öyküleri. *AURUM Mühendislik Sistemleri ve Mimarlık Dergisi*, 1(2), 41-48.
- Udry, J. R. (1994). The nature of gender. *Demography*, 4(34), 561-573.
- United Nations (2017). *Toplumsal cinsiyet eşitliği: Neden önemli?*. UN Yayınları.
- Ural, A. & Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ünal, M. F. (2016). Göstergibilimin Serüveni. *Mütefekkir*, 3(6), 379-398.
- Üner, S. (2008). *Toplumsal cinsiyet eşitliği*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Wallace, R. A. & Wolf, A. (1999). *Contemporary sociological theory: Expanding the classical tradition*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall (Özgün basım 1995).
- Westland, E. (1993). Cinderella in the Classroom. Children's Responses to Gender Roles in Fairy-tales. *Gender and Education*, 5(3), 237-249.
- Wienclaw, R. A. (2011). Gender roles. In (The Editors of Salem Press) *Sociology reference guide: Gender roles & equality* (pp. 33-40). California: Salem Press.
- Wilcox, W. B. & Kline, K. K. (2013). *Gender and parenthood: Biological and social scientific perspectives*. Columbia: Columbia University Press.

- Wollstonecraft, M. (1995). *Wollstonecraft: A vindication of the rights of men and a vindication of the rights of woman and hints*. Cambridge: Cambridge University Press (Özgün basım 1972).
- World Economic Forum (2018). *The global gender gap report 2018*. World Economic Forum, Geneva.
- World Health Organization. (2002). *Integrating gender perspectives in the work of WHO: WHO gender policy*. Geneva: WHO Publishing.
- Wood, W. & Eagly, A. H. (1999). The origins of sex differences in human behavior: Evolved dispositions versus social roles. *American Psychologist*, 54(6), 408-423.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, (35), 29-56.
- Verlinden, J. (2012). Transgender bodies and male pregnancy. The ethics of radical self-refashioning. *Machine. Bodies, Genders, Technologies*, 107-36.
- Von Franz, M. L. (2017). *The feminine in fairytales*. Colorado: Schambula Boulder (Özgün basım 1972).
- Von Hahn, J.G. (1864). *Griechische und albanesische märchen*. Berlin: Georg Müller. <http://www.zeno.org/M%C3%A4rchen/M/Griechenland/Johann+Georg+von+Hahn%3A+A+Griechische+und+Albanesische+M%C3%A4rchen> adresinden elde edildi. Erişim Tarihi: 06.09.2018.
- Yaldız, H. T. (2006). *Masalların çocuk eğitimi açısından incelenmesi (Sarayönü örneği)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yaman, Ö. (2017). *Ulu masallar ülkesinde tekerlemeler*. <https://hursedanet.net/ozkan-yaman/47373/ulu-masallar-ulkesinde-tekerlemeler.html> adresinden elde edildi.
- Yeşiltuna, D. Yeni medya etkileşim ortamlarında kadın hareketlerinin önündeki toplumsal engeller. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 103-116.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112).
- Yıldırım, A.& Kılıç, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

- Zipes, J. (2012). *A fairy tale is more than just a fairy tale*.
https://www.researchgate.net/publication/269607328_A_fairy_tale_is_more_than_just_a_fairy_tale/related adresinden elde edilmiştir. Erişim tarihi: 05.08.2018.
- Zipes, J. (2006). *Why fairy tales stick - The evolution and relevance of a genre*. New York: Routledge Press.

EKLER

EK-1

Onam Formu Örneği

EGE ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA ve YAYIN ETİĞİ KURULLARI (EGEBAYEK)

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi Jülide İshakoğlu tarafından yürütölen "Masallar Aracılığı İle Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kadına Yönelik İnşası: İzlerkitle Üzerine Bir İnceleme (Araştırma)" başlıklı **araştırmaya** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllölük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkında sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacak ve yalnızca araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1. Araştırmayla İlgili Bilgiler:

- Araştırmanın Amacı: Bu araştırmanın amacı, iletişim aracı olan masalların, kültür toplumunda yerine getirdikleri toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenip, masalların kültür toplumundaki işlevini araştırmak amacıyla çocukların masallardaki cinsiyet rollerini algılama biçimlerini araştırmaktır.
- İçeriği: Yarı-yapılandırılmış görüşme ile masallardaki resimler üzerinde göstergebilimsel analiz yapılacaktır. Literatür, göstergebilimsel analiz ve nitel süreçleri içermektedir.

- c. Araştırmanın Nedeni: Bilimsel araştırma Tez çalışması
d. Araştırmanın Öngörülen Süresi (*Araştırma takviminde öngörülen süredir*): 1 yıl
e. Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı: 15
f. Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler): İstanbul

2. Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Kendi el yazısı ile)

Adı Soyadı:.....

İmzası:

(Varsa) Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin;

Veli veya Vasisinin (kendi el yazısı ile)

Adı Soyadı:.....

İmzası:

Not: Bu form, iki nüsha halinde düzenlenir. Bu nüshalardan biri imza karşılığında gönüllü kişiye verilir, diğeri araştırmacı tarafından saklanır.

EK-2

Etik Kurul Onay Belgesi

EGE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

YÜRÜTÜCÜNÜN ADI SOYADI / KURUMU	Doç. Dr. Nahit Erdem KÖKER / İletişim Fakültesi
DANIŞMANIN ADI SOYADI / KURUMU	Doç. Dr. Nahit Erdem KÖKER / İletişim Fakültesi
DİĞER ARAŞTIRMACILAR	Jülide İSHAKOĞLU / Sosyal Bilimler Enstitüsü
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	☒ Yüksek Lisans Tezi ☐ Doktora Tezi ☐ Özgün Araştırma
ARAŞTIRMANIN BAŞLIĞI	Masallar Aracılığı ile Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kadına Yönelik İnşası: İzlerkitle Üzerine Bir İnceleme (Araştırma)
BİLİRKİŞİ GÖRÜŞÜ	Yok
KARARIN ALINDIĞI TOPLANTI TARİHİ	25.04.2018
TOPLANTI / KARAR SAYISI	04 / 13
	PROTOKOL NO: 143-2018
KARAR	Araştırmanın ebeveynlerden izin alınarak yapılması koşuluyla OYBİRLİĞİ ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Mehmet ERSAN
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Hülya YILMAZ
Kurul Başkan Yardımcısı

(Toplantıda bulunmadı)
Prof. Dr. Faruk YÜCEL
Kurul Üyesi

Prof. Dr. Metin EKİCİ
Kurul Üyesi

Prof. Dr. Mustafa MUTLUER
Kurul Üyesi

Prof. Dr. Mustafa Murat İNCEOĞLU
Kurul Üyesi

(Toplantıda bulunmadı)
Prof. Dr. Güliz ULUÇ
Kurul Üyesi

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezi yazmak zordur çünkü akademik olarak tecrübesiz ve tam olarak ne yapacağını bilemeden çalışmaya başlamak zorunda kalıyoruz. Yapmak istediklerimizi gerçekleştirmek için bir yol gösteriye ihtiyaç duyuyoruz. En başta daha ilk günden, karşısına gidip kafamdakileri anlattığımda, ancak istediklerimi nasıl hayata geçireceğimi hiç bilmediğim süreçte, benden desteğini hiç esirgemeyen, çalışmamın en küçük ayrıntılarını bile titizlikle oluşturmama yardım eden ve her daim bana destek, yoluma ışık olan danışman hocam Doç. Dr. Nahit Erdem KÖKER'e teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmamın veri toplama sürecinde bana katılımcılarla görüşme ve iletişim kurmamda çok yardımcı olan ve vakitlerini ayıran değerli hale hocam Filiz COŞKUNER, edebiyat hocam İnci HAMZAOĞLU ve yakınım olan Esmâ ERTUĞRUL'a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmamın her aşamasında bana destek olan ve aynı zamanda çocuklar için oluşturulacak sorular ve iletişim şekillerinde alanında uzman olan öğretmen arkadaşlarım Burcu GÜNAY ve Şeyda Nur AKSAKAL'a teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak beni bu günlere getiren, hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, yapmak istediğim her şeyin arkasında olan, tez sürecimde benim sıkıntılarımınla yaşayan ve en az benim kadar emeği olan değerli aile üyelerim babam Mustafa İSHAKOĞLU, annem Bahar İSHAKOĞLU ve kardeşim Sinem İSHAKOĞLU'na beni bugünlere getirdikleri ve kendimi güvende hissettirdikleri için sonsuza kadar minnettar kalacağım.

Jülide İSHAKOĞLU

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Jülide İSHAKOĞLU
Doğum Yeri : İstanbul
Doğum Tarihi : 04.07.1993
Medeni Durumu : Bekar
Telefon : 05384216900
E-posta : julideishakoglu@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Lise : Florya Tefvik Ercan Anadolu Lisesi 2011
Lisans : Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü 2016
Yüksek Lisans : Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Araştırmaları Bölümü